

Begroting 2025 (PS 20/24)

Provincie Noord-Brabant

Begroting 2025 (PS 20/24)

Inhoud

Leeswijzer	2
Algemeen inleidend hoofdstuk.....	3
Programmaplan	9
Programma 1 Bestuur en veiligheid	9
Programma 2 Ruimte en wonen	15
Programma 3 Water en bodem	23
Programma 4 Natuur en milieu.....	33
Programma 5 Economie, kennis en talentontwikkeling	52
Programma 6 Energie	59
Programma 7 Landbouw en voedsel	66
Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit.....	75
Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling	83
Programma 10 Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd.....	89
Algemeen Financieel Beleid	96
Paragrafen.....	100
Paragraaf 1 Bedrijfsvoering	100
Paragraaf 2 Provinciale heffingen	107
Paragraaf 3 Weerstandsvermogen en risicobeheersing	119
Paragraaf 4 Onderhoud kapitaalgoederen.....	124
Paragraaf 5 Treasury	129
Paragraaf 6 Verbonden partijen	137
Paragraaf 7 Ontwikkelbedrijf en grondbeleid	151
Paragraaf 8 Openbaarheidsparagraaf Woo	157
Paragraaf 9 Europese programma's	158
Financiële begroting	164
I Algemene grondslagen voor begroting en jaarstukken	164
II Financiële positie	168
III Uiteenzetting financiële positie.....	171
IV Geprognosticeerde balans.....	174
V Kengetallen financiële positie	176
VI Overzicht beleidskaders en uitvoeringsagenda's.....	178

De [\[bijlagenbundel\]](#) is onderdeel van deze begroting 2025 en bevat onder andere door het Rijk voorgeschreven bijlagen.

Leeswijzer

Programmaplan

In de programma's zijn de doelen, prestaties en middelen van de provincie opgenomen:

- Wat willen we bereiken? Dit zijn de doelstellingen die de provincie op lange termijn wil bereiken en, onze koers 2030. Doelstellingen worden uitgedrukt in outcome indicatoren
- Wat gaan we daarvoor doen? Dit zijn prestaties en concrete acties die de provincie op korte termijn onderneemt om onze doelstellingen te realiseren. Prestaties zijn uitgedrukt in output indicatoren
- Wat mag dit kosten? Dit is de weergave van middelen die met de realisatie van onze doelstellingen en prestaties zijn gemoeid.

Paragrafen

In de paragrafen wordt het beleid op een aantal specifieke onderdelen uiteengezet. De paragrafen geven daarmee een dwarsdoorsnede van de programma's op deze onderdelen.

Op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) zijn acht paragrafen voorgeschreven. Naast de verplichte paragrafen is ook de paragraaf "Europese programma's" opgenomen.

Weergave van bedragen

Evenals bij de jaarstukken 2023 zijn de cijfers in het programmaplan en op enkele plaatsen in de begrotingsstukken voorzien van een aanduiding "V" of "N". Daarbij dient "V" gelezen te worden als "Voordelig" en "N" als "Nadelig".

Zo zijn lasten herkenbaar als "Nadelig" en baten dus als "Voordelig".

Bedragen zijn veelal weergegeven in hoeveelheden van € 1.000. Bij de optelling van bedragen lijken soms verschillen te bestaan. Zo lijkt het voorbeeld hieronder te laten zien dat 3 keer € 1.000 optelt tot € 4.000, maar in werkelijkheid gaat het om afgeronde bedragen én dus ook om afgeronde totalen:

	Bedragen waarmee gerekend wordt	Gepresenteerde bedragen x € 1.000
	1.400,00	1
	1.400,00	1
	1.400,00	1
Totaal	4.200,00	4

Snel navigeren in de begroting met bijlagenbundel

Vanuit de inhoudsopgave met een muisklik naar het gekozen onderwerp.

Onderaan iedere pagina mogelijkheid om terug te keren naar de inhoudsopgave via muisklik op "pag." of op tekst linksonder: "Provincie Noord-Brabant - Begroting.."

De begroting met bijlagenbundel bestaan uit 2 delen met ieder een eigen inhoudsopgave:

Deel 1. Begroting

Deel 2. Bijlagenbundel

Onderaan de inhoudsopgave van beide delen staat een link waarmee het andere deel geactiveerd kan worden.

Algemeen inleidend hoofdstuk

Voor u ligt de begroting 2025 van de provincie Noord-Brabant. U leest hierin over onze plannen voor komend jaar. We beschrijven wat we willen bereiken, wat we daarvoor gaan doen en wat dat mag kosten. Deze begroting is, als onderdeel van de jaarlijkse Sturing en Verantwoordingscyclus (S&V), het vervolg op de [Perspectiefnota 2025](#) die op 5 april 2024 door Provinciale Staten is vastgesteld. Aan de basis ligt het [bestuursakkoord 'Samen maken we Brabant!'](#) waarin de ambities voor deze bestuursperiode zijn vastgelegd. In de Perspectiefnota is dit akkoord geconcretiseerd en zijn de beschikbare financiële middelen voor deze bestuursperiode verdeeld over de beleidsthema's. De begroting 2025 volgt de Perspectiefnota en maakt helder wat ons volgend jaar te doen staat.

Werken aan een welvarend en toekomstbestendig Brabant

Wij zijn ervan overtuigd dat we met deze begroting 2025, in combinatie met de Uitvoeringsagenda's 2024-2027, de realisatie van onze ambities weer een stap dichterbij brengen. Door te werken aan een welvarend, toekomstbestendig Brabant. Waar Brabanders gelukkig en gezond zijn, gehoord worden, mee kunnen doen, perspectief hebben en hun eigen keuzes kunnen en durven maken. De lat is hoog gelegd en onze ambities zijn helder: het is nu aan ons om deze plannen op volle kracht uit te voeren. Samen met elkaar en met oog voor iedere Brabander. Op die manier maken we het verschil, op die manier houden we Brabant open voor ontwikkeling en op die manier maken we Brabant elke dag iets beter en mooier.

In deze begroting gaat het om uitvoeren, om doen wat nodig is om Brabant verder te helpen. Door zelf de handschoen op te pakken, maar ook door anderen te stimuleren en te helpen plannen en projecten te realiseren. We hebben alle Brabanders en iedereen die Brabant een warm hart toedraagt nodig om stappen vooruit te zetten. En we weten uit ervaring dat we op onze partners kunnen rekenen om samen de schouders eronder te zetten.

Brabant open houden voor groei en ontwikkeling

Samen plannen uitvoeren en kansen verzilveren is noodzakelijk. Er zijn veel Brabanders voor wie de toekomst onzeker is. Voor wie bijvoorbeeld het vinden van een woning, een goede gezondheid en/of voldoende inkomen niet vanzelfsprekend is. Brabant open houden voor groei en ontwikkeling heeft daarom prioriteit, waarbij we ook scherpere keuzes maken. Zodat we ruimte hebben en houden om de maatschappelijke opgaven aan te pakken. Onder meer door extra woningen te bouwen, de natuur en het milieu blijven verbeteren, de mobiliteit versterken en kansen bieden aan (agrarische) bedrijven. Om te kunnen investeren in de energietransitie, de Brabantse economie, in sport en in onze culturele sector.

We beseffen goed dat de opdracht niet eenvoudig is. De opgaven zijn fors en de beschikbare ruimte is beperkt. Fysiek, maar ook als het gaat om wetgeving op het gebied van milieu (bijvoorbeeld stikstof en water), beschikbaarheid van het elektriciteitsnetwerk vanwege netcongestie en van menskracht en financiële middelen. Bovendien is Brabant onderdeel van een wereld die volop in beweging is. Waar de afgelopen periode meerdere conflictsituaties zijn geëscaleerd. Waar economische systemen in grote mate met elkaar verbonden zijn. En waar politieke verschuivingen plaatsvinden. Zo werken de keuzes in het landelijk hoofdlijnenakkoord zowel beleidsmatig als financieel door naar ons als provincie. En leiden uitgestelde, onduidelijke of te beperkt uitgewerkte beslissingen tot onzekerheid over wat er precies van ons gevraagd wordt.

Zelfbewust en koersvast

Natuurlijk willen we samen met het Rijk kijken naar de nationale opgaven en hoe we die vertalen naar Brabant. Maar we kunnen niet te lang wachten tot alle onzekerheden en afhankelijkheden uit de weg zijn. Onze opgaven blijven hetzelfde. We moeten daarom ook van de eigen Brabantse kracht uitgaan. Stil staan is geen optie gezien de urgentie om de opgaven aan te pakken. Voor ons betekent dit dat we als provincie zelfbewust en koersvast, samen met onze partners, aan de doelen blijven werken. Met zicht op wat er om ons heen gebeurt. Adaptief is het sleutelwoord. Zodat we in staat zijn de route snel aan te passen aan nieuwe omstandigheden zonder daarbij ons einddoel om Brabant iedere dag een stukje mooier en beter te maken uit het oog verliezen.

Landelijk hoofdlijnenakkoord

Als het gaat om nieuwe en onzekere ontwikkelingen dan is het regeerprogramma het meest actueel en relevant. Een programma wat aan de ene kant inzicht geeft in de koers die vanuit Den Haag gevaren gaat worden, maar aan de andere kant ook veel vragen oproept wat nu precies bedoeld wordt en wat de beleidsmatige en/of financiële gevolgen zijn voor ons als provincie. Veel plannen vragen namelijk nog om verdere concretere uitwerking. Een uitgebreide analyse van het hoofdlijnenakkoord is terug te lezen in deze [memo gedeputeerde](#) van 12 juni 2024.

Europese verkiezingen

Afgelopen juni waren er ook Europese verkiezingen. In hoeverre de resultaten hiervan gevolgen hebben voor Brabant is nog lastig in te schatten. De meerjarenbegroting van de EU ligt sowieso nog vast tot en met 2027. Belangrijk ander punt was de goedkeuring van de Natuurherstelwet afgelopen juni door de Europese lidstaten in de Raad van de EU.

Zicht op onze opgaven

Zoals gezegd staat 2025 in het teken van uitvoeren. Door projecten te realiseren en onze provinciale taken uit te voeren. Daarvoor doen we onze uiterste best, samen met onze partners. Wij geloven dat juist er met creativiteit, innovatie en doortastendheid in Brabant veel mogelijk is. Deze begroting laat dit zien, evenals de Uitvoeringsagenda's die momenteel opgesteld worden. Om alvast wat beeld en geluid te geven lichten we er hieronder - aan de hand van de zichtlijnen uit het bestuursakkoord - een aantal speerpunten uit. In de programmaplannen is dit alles verder uitgewerkt.

Zicht op een welvarend, gezond en gelukkig Brabant.

In een welvarend Brabant zijn de mensen gezond, voelen zich gelukkig en draait de economie op volle toeren. In 2025 willen we hierin stappen zetten als het gaat om de beschikbaarheid van gezond voedsel en een duurzame productie ervan. Bijvoorbeeld via meer consumptie van plantaardige eiwitten en de beperking van chemische gewasbeschermingsmiddelen, dat laatste ten behoeve van gezondheid maar ook natuur-, water- en bodemdoelen. Maar ook door de Brabander te stimuleren om meer te bewegen via sport en het gebruik van de fiets. Verder zetten we in op een duurzame, internationaal concurrerende en innovatieve economie. Met innovatiecoalities vergroten we de kansen om technologische doorbraken te versnellen. We bouwen de bestaande coalities uit, zoals op het gebied van batterijen, eiwit en medische technologie en zetten een aantal nieuwe op (o.a. waterstof, circulariteit).

Zicht op een verbonden Brabant

We willen er zijn voor iedere Brabander. Dat iedereen de kans heeft om mee te doen in de Brabantse samenleving. Een Brabant dat bovendien steeds verder groeit qua inwoneraantal en waar de druk op schaarse ruimte onverminderd groot blijft. Het vraagt provinciale regie om deze groeiopgave te accommoderen. Speerpunten in 2025 zijn het versnellen van de woningbouw en het tot uitvoering brengen van stedelijke gebiedsontwikkelingen. Bijvoorbeeld bij Fellenoord in Eindhoven. Bij deze groei hoort ook het versterken van de mobiliteit. Het openbaar vervoer is een essentiële basis voor de woningbouw- en verstedelijkingsopgave. In 2025 heeft het opschalen van het OV-aanbod onze bijzondere aandacht en zetten we stappen in de transitie naar gedeelde mobiliteit met de start van het contract flexvervoer en de nieuwe concessie West-Brabant.

Mee kunnen doen heeft ook betrekking op sport, cultuur en erfgoed. Hiermee in aanraking komen is positief voor de gezondheid en het welzijn. Ons doel voor 2025 is dan ook meer mensen te bereiken met sport en cultuur. Van verschillende leeftijden en achtergronden. Komend jaar maken wij hier werk van in samenwerking met de initiatiefnemers en organisaties in de sectoren sport, cultuur, erfgoed en de vrijetijdsector. Deze sectoren kunnen bovendien met hun creativiteit en verbeelding impact maken in onze bredere maatschappelijke opgaven.

Zicht op een duurzaam veranderend Brabant

Brabant wil in 2030 de CO₂ uitstoot met 55% terugbrengen en in 2050 klimaatneutraal zijn. Dit vraagt een omvangrijke transitie naar een toekomstbestendig energiesysteem. Deze transitie wordt bemoeilijkt door netcongestie. De aanpak hiervan heeft dan ook prioriteit. In 2025 zetten we onder meer in op een snelle uitbreiding van het elektriciteitsnet en het slim koppelen van de energievraag en het aanbod. Verder gaan we samen met de regio's de plannen uit de Regionale Energiestrategieën in uitvoering brengen. Bijvoorbeeld het meer en beter benutten van duurzame bronnen zoals wind en zon en aardwarmte voor woonwijken en bedrijven. Verder is het duurzaam produceren van voedsel in de landbouw een speerpunt. We werken bijvoorbeeld aan kringlooplandbouw en dragen bij aan de energietransitie onder andere door het bevorderen van mono-mestvergisting en de productie van groen gas.

Zicht op een gezonde natuur- en waterrijke leefomgeving

Een robuuste, inclusieve en verbonden natuur is van groot belang voor Brabant en de Brabander. We blijven dan ook vol inzetten op het beschermen en versterken van de biodiversiteit. Onder meer door herstel van de Natura 2000-gebieden, aanleg van het Natuurnetwerk Brabant en Ecologische Verbindingszones, bossenstrategie, groenblauwe dooradering en de reductie van stikstofuitstoot. Ook het opzetten en uitvoeren van de agenda Natuurinclusief met aandacht voor nieuwe verdienmodellen voor de landbouw heeft in 2025 prioriteit.

De plannen rondom Natuur zijn onderdeel van het BPLG. Hetzelfde geldt voor de Water- en Bodemopgaven. In 2025 staat een maximale inzet op de Kaderrichtlijn Water (KRW) doelen centraal. Het verbeteren van de waterkwaliteit- en kwantiteit is noodzakelijk voor mens en natuur. Denk maar aan onze drinkwatervoorziening. We werken daarom aan de KRW-Impuls Brabant en de uitvoering van de in 2024 bekrachtigde Droogteagenda voor Brabant. Wij richten ons, samen met de waterschappen, intensief op de uitvoering van groen-blauwe projecten zoals de Run, Hoge Raam, Wijboschbroek, de Schijndelse Loop-Molenheide Loop en Markdal Zuid en het Deltaplan Hoge Zandgronden.

Fundament voor het realiseren

Het daadwerkelijk realiseren van alle plannen uit deze begroting vergt een efficiënte en effectieve uitvoering. Een slagvaardige provinciale organisatie is dan ook een cruciaal fundament. Een organisatie die in staat is regie te voeren op de uitvoering, die weet samen te werken met de Brabantse partners, die flexibel inspeelt op kansen, die voldoende mankracht heeft en die optimaal gebruik kan maken van data en digitale mogelijkheden. Kortom, een organisatie die op orde is en zich focust op de uitvoering van de projecten.

Om te kunnen realiseren – en dat in de toekomst te kunnen blijven doen – is het zaak de provinciale financiën op orde te hebben en te houden. Dit houdt in dat we zorgvuldig en verstandig omgaan met de beschikbare middelen. Zeker met het oog op de onzekerheden rondom het provinciefonds en de gelden die al dan niet vanuit het Rijk beschikbaar komen. Het is bovendien zaak scherp te zijn op nieuwe financiële kansen. In 2025 zetten we daarom in op het verder optimaliseren van onze processen om Europese subsidies binnen te halen. Maar ook op het nog beter benutten van de immunisatieportefeuille en de eigen revolverende investeringskredieten.

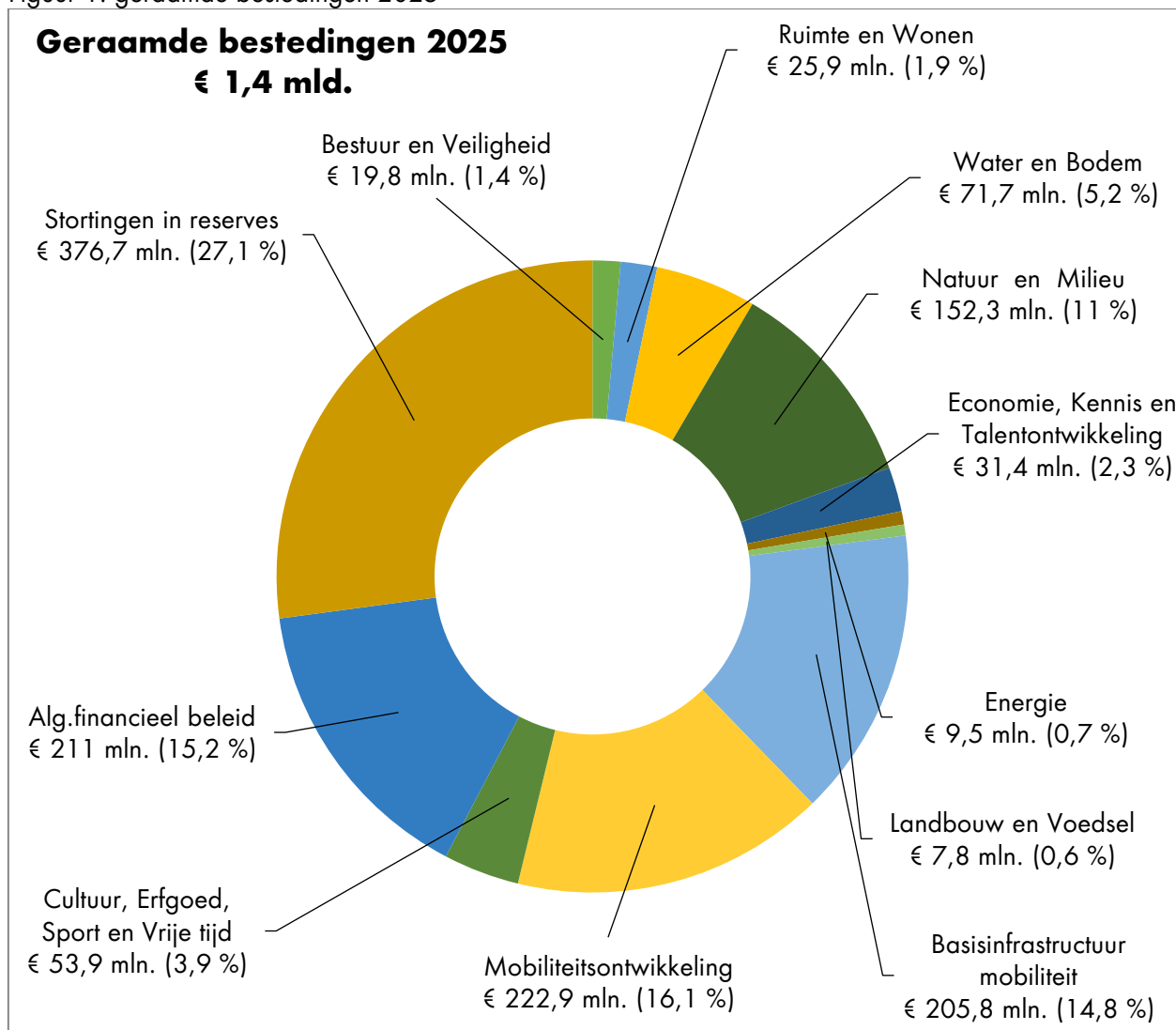
Begroting in relatie tot Uitvoeringsagenda's

Zoals hiervoor al aangegeven is het bestuursakkoord verder uitgewerkt in de Perspectiefnota 2025. In dit document zijn per beleidsdoel de plannen bepaald waar we deze bestuursperiode aan werken inclusief welke middelen hiervoor beschikbaar zijn. Een verdere concretisering vindt plaats via de Uitvoeringsagenda's 2024-2027. Momenteel loopt het proces om die uit te werken in concept, met de Staten oordeelsvormend te bespreken en daarna door het college definitief te maken. Omdat dit traject nog gaande is maken de Uitvoeringsagenda's geen onderdeel uit van voorliggende begroting. Die is gebaseerd op het bestuursakkoord en de Perspectiefnota 2025. Beide documenten zijn uiteraard kaderstellend voor de Uitvoeringsagenda's. Daar waar de Uitvoeringsagenda financiële consequenties heeft, is deze voorzien van begrotingswijziging die bij het eerstvolgende moment wordt verwerkt in de S&V-cyclus. Daar waar Uitvoeringsagenda leidt tot aanpassingen van de set van indicatoren worden deze zichtbaar in de eerstvolgende Bestuursrapportage.

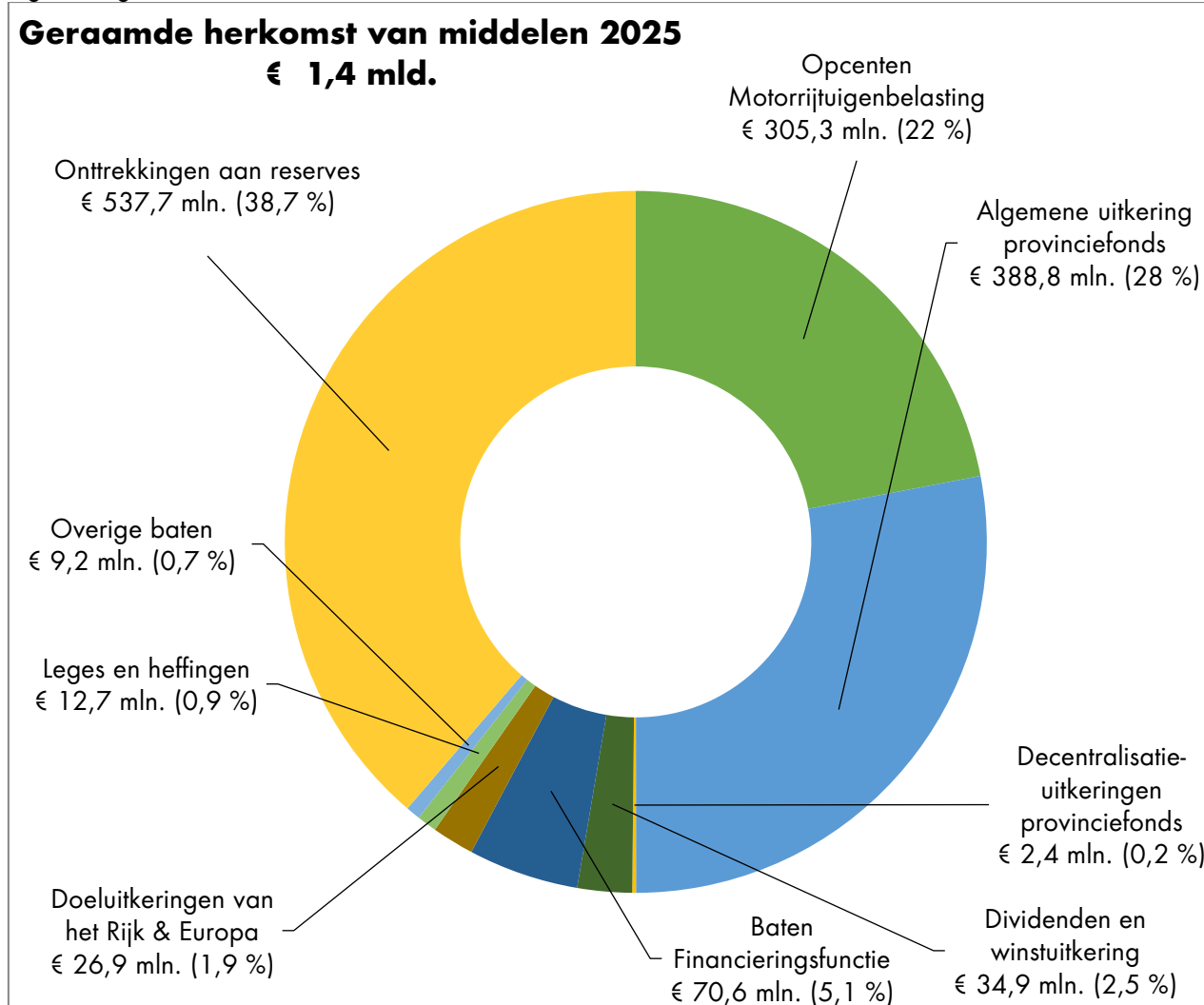
Financieel totaalbeeld

De provinciale begroting is meerjarig in evenwicht en onze reservepositie is nu nog gezond. De geraamde lasten + geraamde toevoegingen aan reserves EN de geraamde baten + de geraamde onttrekkingen aan de reserves zijn zowel voor 2025 als voor de jaren 2026 t/m 2028 in evenwicht. Dat neemt niet weg dat we leven in onzekere tijden. De inkomstenbronnen van de provincie staan daarbij onder druk.

Figuur 1: geraamde bestedingen 2025

Figuur 2: geraamde herkomst van middelen 2025

Programmaplan

Programma 1 Bestuur en veiligheid

Inleiding

Op 8 maart 2024 stelden Provinciale Staten het [beleidskader Toekomstbestendig Bestuur](#) vast. Daarmee ligt ons beleid tot 2030 vast om samen met de medeoverheden te werken aan een toekomstbestendig openbaar bestuur in Brabant. Inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen moeten kunnen vertrouwen op een slagvaardig, democratisch, rechtmatig en een veilig en weerbaar bestuur. We werken aan sterk en integer openbaar bestuur, omdat dit noodzakelijk is voor het functioneren van onze democratische rechtsstaat. Opgaven worden steeds complexer en dat vraagt om een daadkrachtig bestuur dat in staat is om problemen op te lossen.

Onze inzet is erop gericht dat de Brabantse overheden efficiënt en effectief bijdragen aan de aanpak van maatschappelijke opgaven alsmede op versterking van het democratisch systeem. Daarnaast is het onze ambitie dat de Brabantse overheden hun wettelijke medebewindstaken structureel goed uitvoeren. Gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen staan voor grote uitdagingen als het gaat om bijvoorbeeld het huisvesten van vergunninghouders en een gezonde financiële begroting.

Veiligheid

Tot slot dragen we actief bij aan oplossingen ter vergroting van de bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid in de strijd tegen de ondermijnende criminaliteit. De aanpak van ondermijning is topprioriteit op alle niveaus, van lokaal tot landelijk. Voor een veilig Brabant en de strijd tegen ondermijning hebben we een structurele aanpak nodig voor de langere termijn, met weerbare overheden en maatschappelijke partners. Preventie is een belangrijk middel om te verhinderen dat ondermijnende criminaliteit een kans krijgt en dat personen, groepen of bedrijven erin verzeild raken. Ondermijning van de overheid en de samenleving vinden we onacceptabel. De problematiek wordt breed gevoeld. Daarom zetten we als provincie nadrukkelijk een stap.

Brede Welvaart en Gezondheid

Om onze inwoners voor te bereiden op grote maatschappelijke veranderingen, is het belangrijk onze welvaart niet alleen aan economische groei te meten, maar ook aan welzijn en gezondheid. De Brabander staat centraal. Inzicht in de ontwikkeling van brede welvaart en gezondheid is essentieel. Brede Welvaart is verankerd in al het beleid van de provincie Noord-Brabant. We vergroten ons inzicht door data te verzamelen en te analyseren, samen te werken met diverse partners en de voortgang regelmatig te monitoren. Dit thema is onderdeel van alle beleidsprogramma's. Daarnaast werkt elk begrotingsprogramma mee aan het realiseren van drie extra gezonde levensjaren voor iedere Brabander tegen 2030. Ieder jaar wordt gerapporteerd over de vastgestelde gezondheidsindicator per begrotingsprogramma.

Zo krijgen zowel brede welvaart als gezondheid een plek in alle provinciale programma's en komt het integrale karakter van deze thema's duidelijk terug in de begroting.

De Uitvoeringsagenda's Toekomstbestendig bestuur, Brede Welvaart en Gezondheid zijn nog niet vastgesteld bij de totstandkoming van deze Begroting. De aangepaste set van indicatoren en activiteiten worden opgenomen in de eerstvolgende Burap na vaststelling van de Uitvoeringsagenda's Toekomstbestendig bestuur, Brede Welvaart en Gezondheid.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid en integriteit

Onze ambitie bij de bestrijding van ondermijnende criminaliteit luidt: We dragen actief bij aan oplossingen ter vergroting van de bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid in de strijd tegen de ondermijnende criminaliteit. Zo beperken we de impact hiervan op de samenleving en vergroten we de veiligheid van de Brabantse leefomgeving.

Ons doel is een weerbaar Brabant te creëren waarin zo veel mogelijk mensen zich veilig voelen, ongeacht wie ze zijn of waar ze vandaan komen. Dat doen we door één front te vormen met Brabantse gemeenten en onze ketenpartners, als één overheid. Samen met hen bekijken we het probleem vanuit verschillende invalshoeken.

Om gezamenlijk tegendruk te kunnen geven aan ondermijning, delen we kennis, informatie en ervaring. Allereerst zullen we daarvoor de eigen provinciale organisatie verbeteren. Daarnaast zien wij een rol voor onszelf in de verbinding en het aanjagen van de samenwerking.

Indicatoren:

De indicatoren worden opgenomen nadat de Uitvoeringsagenda Toekomstbesteding bestuur is vastgesteld.

Wat gaan we daarvoor doen?

De prestaties worden opgenomen nadat de Uitvoeringsagenda Toekomstbesteding bestuur is vastgesteld.

Wat willen we bereiken?

Brede Welvaart incl. Gezondheid

Verstevigen Brede Welvaart voor alle Brabanders

Het streven is een Brabant in goede balans waar mensen willen zijn en willen komen. Middels de nog vast te stellen uitvoeringsagenda Brede Welvaart, werkt Brabant aan het verstevigen van brede welvaart voor alle Brabanders. Om het inzicht te vergroten en om te bepalen hoe Brabant ervoor staat kiezen we Brede Welvaart als maatstaf. Als start hebben onderzoek gedaan naar de ervaren brede welvaart onder 10.000 Brabanders. Inzichten die ons een completer beeld geven hoe Brabanders hun kwaliteit van leven en leefomgeving ervaren en waarderen. In afwachting van het bestuursakkoord zijn wij voornemens een Monitor Brede Welvaart in Brabant te ontwikkelen om te kunnen bepalen waar overheidsinterventies nodig zijn om brede welvaart te verstevigen. Een instrument wat duidelijk maakt hoe de brede welvaart zich in Brabant ontwikkelt en voor welke opgaven de regio's staan.

Gezondheid

We streven naar 3 gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander in 2030.

Middels de nog vast te stellen uitvoeringsagenda gezondheid werkt Brabant aan een gezonde samenleving. Daarom krijgt gezondheid in alle provinciale programma's een plek. Tot 2030 werken we aan twee doelstellingen als onze bijdrage aan deze ambitie: 1) Van norm naar continue verbetering, waarbij wordt ingezet op een verbeterfilosofie binnen al onze begrotingsprogramma's. En 2) van zorg naar gezondheid: waar ingezet wordt op een transitie van zorg naar gezondheid waardoor er meer inzet komt op preventie.

Indicatoren:

De indicatoren worden opgenomen nadat de Uitvoeringsagenda's Brede Welvaart en Gezondheid zijn vastgesteld.

Wat gaan we daarvoor doen?

De prestaties worden opgenomen nadat de Uitvoeringsagenda's Brede Welvaart en Gezondheid zijn vastgesteld.

Wat willen we bereiken?

Een toekomstbestendig openbaar bestuur

Onze hoofdambitie is en blijft om de kwaliteit van het openbaar bestuur en de bestuurlijke samenwerking te verbeteren, zowel binnen Brabant met (maatschappelijke) partners, als met de andere provincies (Interprovinciaal Overleg) en het Rijk. Daartoe hebben de Staten op 8 maart 2024 het [beleidskader Toekomstbestendig Bestuur](#) vastgesteld. Vanaf het jaar 2024 werken we langs de vier pijlers van toekomstbestendig bestuur aan verschillende ambities. Deze ambities krijgen vorm door het oppakken van diverse activiteiten in het jaar 2025. Zo richten we een platform op voor kennisdeling en ontmoeting, een 'werkplaats voor openbaar bestuur in Brabant', brengen we de nieuwe samenwerkingsagenda VBG-PNB 2024-2026 ten uitvoer en zetten we in op de samenwerking met BrabantStad en MidStad. We organiseren de regionale ontwikkeldagen en stellen een nieuwe subsidieregeling op voor onderzoek naar bestuurs- en realisatiekracht.

Indicatoren:

- In 2024 is participatiebeleid en -verordening voor de provinciale organisatie geformuleerd.
- Inwoners zijn bij tenminste zes beleids- en uitvoeringsontwikkelingstrajecten betrokken tot en met 2024.
- De kwaliteit van het openbaar bestuur bevorderen we via bestuurlijke samenwerking in Brabant

Het beleidskader Toekomstbestendig Bestuur is op 8 maart jl. vastgesteld. Volgens planning wordt de bijbehorende en definitieve uitvoeringsagenda 2024-2027 begin oktober 2024 in GS vastgesteld. In de uitvoeringsagenda wordt een aantal (nieuwe) indicatoren opgenomen. In begroting 2025 wordt derhalve nog uitgegaan van de bestaande indicatoren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Formuleren provinciaal participatiebeleid

In het op 8 maart 2024 vastgestelde beleidskader Toekomstbestendig Bestuur is het provinciale participatiebeleid vastgelegd. De Wet versterking participatie op decentraal niveau treedt per 1 januari 2025 in werking. Deze wet regelt dat decentrale overheden binnen twee jaar de huidige inspraakverordening vervangen door een participatieverordening. De participatieverordening legt formeel vast hoe we belanghebbenden betrekken bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van beleid en hoe we omgaan met het uitdaagrecht. Uiterlijk 1 januari 2027 moet de participatieverordening door Provinciale Staten zijn vastgesteld.

Burgers zijn meer betrokken bij beleidsontwikkeling en –uitvoering

Indicator	2024	2025	2026	2027
Experimenten met verschillende vormen van participatie bij geplande beleidsvormingsprocessen	3	0	0	0

Opkomst verkiezingen in Noord-Brabant

De opkomstcijfers in Noord-Brabant van verkiezingen voor de Tweede Kamer, Provinciale Staten en gemeenteraden, weergegeven in % kiezers/stemgerechtigden (BBV verplichte indicator)

Afspraak is geen streefwaarde op te nemen, maar achteraf te rapporteren over de opkomst.

Organiseren bestuurlijke samenwerking

In 2025 organiseren we tenminste acht regionale omgevingsdagen samen met de regio.

De prestaties worden opgenomen en geactualiseerd nadat de Uitvoeringsagenda Toekomstbesteding bestuur is vastgesteld.

Wat willen we bereiken?

Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen voeren hun wettelijke taken conform de wet uit

Met Interbestuurlijk Toezicht bevorderen wij dat gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen hun wettelijke taken uitvoeren. Het is onze ambitie dat het toezicht hen ondersteunt bij het voortdurend verbeteren van hun taakuitvoering. Zo dragen we bij aan het goed functioneren van het openbaar bestuur en het vertrouwen van de burger in de overheid. Daarnaast willen wij de komende jaren de impact van ons toezicht vergroten door nog méér in dialoog te gaan met de toezichtontvangers. Daarmee kan een sterker lerend effect worden gerealiseerd.

Indicator:

- Eind 2024 kunnen we minstens 75% van de Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen als 'voldoet' beoordelen en is er geen die een 'voldoet niet' heeft gekregen. (Beoordelingen: voldoet / voldoet gedeeltelijk / voldoet niet)

Het beleidskader Toekomstbestendig Bestuur is op 8 maart jl. vastgesteld. Volgens planning wordt de bijbehorende en definitieve uitvoeringsagenda 2024-2027 begin oktober 2024 in GS vastgesteld. In de uitvoeringsagenda is een aantal (nieuwe) indicatoren opgenomen. In begroting 2025 wordt derhalve nog uitgegaan van de bestaande indicatoren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht

Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht. (BBV verplichte indicator)

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht	0	0	0	0

We beoordelen of Gemeenten, Waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen hun wettelijke taken uitvoeren conform de wet

Indicator	2024	2025	2026	2027
% toezichtontvangers dat door ons op één of meer toezichtsgebieden wordt beoordeeld	100%*	100%*	100%*	100%*

* Aantal toezichtontvangers op 1-1-2023: 101

We stimuleren dat toezichtontvangers van elkaar leren via toezicht

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal georganiseerde regio/kennisbijeenkomsten	4	4	4	4

Beleidsnota's en uitvoeringsagenda's

- [\(Rijks\) Beleidskader gemeentelijk herindeling 2018](#)
- [Beleidsregel Wet Bibob Noord-Brabant 2018 \(Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur\)](#)
- [Beleidskader ontheffing verboden handelingen 2018](#)
- [Beleidsregel gemeenschappelijk financieel toezichtkader gemeenten en GR-en](#)
- [Verordening sytematische toezichtinformatie Noord-Brabant](#)
- [Algemeen beleidskader indeplaatsstelling bij taakverwaarlozing](#)
- [\(Rijks\) Beleidskader schorsing en vernietiging](#)
- [Beleidskader gezondheid 2021-2030](#)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [Interprovinciaal Overleg \(IPO\)](#)
- [INPA Huis van de Nederlandse Provincies](#)
- [Zuidelijke Rekenkamer](#)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Huisvesting vergunninghouders: Het hoofdlijnenakkoord (Kabinet) betreffende de intrekking van de Spreidingswet en voornemen om de voorrangsregeling voor statushouders bij sociale huurwoningen af te schaffen kan onzekerheden en risico's veroorzaken. Dit kan van invloed zijn op het behalen van de wettelijke taakstelling.
- Financieel toezicht: Met de Voorjaarsnota 2024 van het Rijk (waarin oa de afschaffing van de opschalingskorting en vervroegde toepassing per 2024 van de nieuwe wijze van indexeren) worden gemeenten vanaf 2024 geconfronteerd met een korting op het gemeentefonds. Gemeenten worden hiervoor in 2024 volledig gecompenseerd. In 2025 slechts voor een deel.

De effecten hiervan op de gemeentelijke begrotingen 2025 zijn nog onzeker. Dit kan invloed hebben op de uitvoering en intensiteit van financieel toezicht op de begroting 2025.

Wat mag het kosten?

1. Bestuur en veiligheid

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	13.302 N	22.225 N	13.566 N	11.637 N	11.630 N	11.043 N
Toerekening organisatiekosten	6.084 N	8.371 N	6.197 N	6.197 N	6.197 N	5.743 N
Totaal Lasten	19.387 N	30.596 N	19.763 N	17.834 N	17.827 N	16.787 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	447 V	2 V	2 V	2 V	2 V	2 V
Baten toerekening organisatiekosten	246 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	693 V	2 V	2 V	2 V	2 V	2 V
Saldo van baten en lasten	18.694 N	30.594 N	19.761 N	17.832 N	17.825 N	16.784 N
<u>Reservemutaties</u>						
Storting in reserves	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	0	0	0	0
Resultaat incl. reservemutaties	18.694 N	30.594 N	19.761 N	17.832 N	17.825 N	16.784 N

Toelichting op de verschillen tussen de begroting 2025 en begroting 2024

Lasten

De verschillen in de raming van lasten in 2025 ten opzichte van 2024 bedraagt € 8,3 mln. Dit verschil wordt met name veroorzaakt doordat de raming voor de uitvoering van taken rondom Veiligheid (4,0 mln.), Brede Welvaart (1,0 mln.) en Gezondheid (0,25 mln.) voor 2025 nog niet in ramingen van 2025 zijn opgenomen. Deze taken worden gedekt uit de middelen die bij de Perspectiefnota hiervoor beschikbaar zijn gesteld. De ramingen voor 2025 worden opgenomen na besluitvorming over de betreffende uitvoeringsagenda's.

Daarnaast is in 2025 geen raming opgenomen voor de dekking van de door het Rijk gefinancierde subsidieregeling Opruimen drugsafval (verschil € 1,9 mln.). In 2024 was hiervoor een verhoging van € 1,5 mln. door het Rijk beschikbaar gesteld, bovenop de reeds bestaande dekking van € 380.000. Voor 2025 zijn hiervoor geen middelen in de raming opgenomen, in afwachting over besluit van het Rijk of zij deze regeling zelf direct financiert of de bestaande regeling verlengd en daarvoor de middelen beschikbaar stelt.

De raming voor de bijdrage aan IPO is in 2025 € 3,0 mln. lager dan in 2024. Dit hangt samen met de compensatie Zeeland voor 2023 en 2024 die in 2024 in de raming is opgenomen.

In 2025 is een € 1,6 mln. hogere raming opgenomen voor de in 2010 afgesloten bestuursovereenkomsten over provinciale bijdragen aan ontwikkelingen c.q. maatregelen in de omgeving van het AFC Nieuw Prinsenland en over afdrachten bij gronduitgifte aan het natuurfonds en fonds bovenwijkse voorzieningen t.b.v. inrichting openbare ruimte en infra (gemeenten Steenberg).

Baten

Bij de baten zijn er geen verschillen.

Programma 2 Ruimte en wonen

Inleiding

Zorgdragen voor een goede ruimtelijke ordening en omgevingskwaliteit is een belangrijke kerntaak van de provincie. Brabant verandert voortdurend en er liggen een complexe en dynamische opgaven in de leefomgeving. Nieuwe ontwikkelingen vragen ruimte, maar onze ruimte is schaars. De druk op de ruimte is groot en voelbaar: niet alles kan en zeker niet overal. De leefomgevingskwaliteit staat daarmee ook onder druk. Dit vraagt om een slimme aanpak van de opgaven én vooral om het maken van noodzakelijke keuzes om doelen en ambities van onze Brabantse Omgevingsvisie te verwezenlijken en hiermee de brede welvaart van alle Brabanders te verstevigen.

Hiertoe zijn in 2023 het Beleidskader Leefomgeving ([PS 77/22](#)) en 2024 het Beleidskader Wonen en Werken ([PS 20/23](#)) vastgesteld. Op basis daarvan is de uitvoeringsagenda Wonen en Werken 2024-2027 opgesteld (vaststelling najaar 2024), wat onze leidraad is voor deze bestuursperiode.

Komend jaar gaan we verder met de uitwerking van het ruimtelijk voorstel. Ook verwachten we dat voor Brabant belangrijke programma's vanuit het Rijk zoals Nota Ruimte en Ruimte voor Defensie in 2025 tot besluitvorming komen. Deze programma's hebben impact op, maar bieden ook kansen voor het realiseren van onze ruimtelijke opgaven. In de verdere uitwerking werken we nadrukkelijk samen met partners op verschillende schaalniveaus: gebiedsgericht, regionaal en met het Rijk. We nemen daarbij een zelfbewuste en actievere regierol om de uitdagende ruimtelijke vraagstukken aan te pakken.

De opgave voor het realiseren van voldoende woningen blijft onverminderd groot. Ook in 2025 zetten we ons maximaal in om niet alleen de beoogde aantallen, maar ook gewenste doelstellingen op het gebied van betaalbaarheid en diversiteit passend bij de behoefte te realiseren. Zo gaan we verder met het ondersteunen van gemeenten via de regeling [Versnelling Woningbouw](#) en dragen we bij aan de realisatie van de [Regionale Woondeals](#).

Daarnaast zetten we onze aanpak Grote Oogst voort waarbij we werken aan het verduurzamen van onze bedrijventerreinen. Waar mogelijk verdiepen we de aanpak om nog meer impact te creëren. Ook onderzoeken we de mogelijkheid om meer terreinen mee te laten doen. Ook actualiseren we de regionale afspraken rondom bedrijventerreinen, waarbij het handelingsperspectief n.a.v. de door de provincie opgestelde Ruimtelijk Economische Verkenning richtinggevend is hiervoor.

We staan de komende jaren voor grote verstedelijkingsopgaven. We richten ons daarbij, conform het beleidskader en bestuursakkoord, op de 12 grootste steden in Brabant. Na vaststellen van de uitvoeringsagenda Stedelijk Brabant staan de komende jaren in het teken van realisatie van deze agenda. Naast de grote lopende gebiedsontwikkeling in Eindhoven (Fellenoord), zetten we ook verdere stappen richting daadwerkelijk uitvoering bij gebiedsontwikkelingen zoals 't Zoet in Breda. Maar ook bij middelgrote gemeenten zoals bijvoorbeeld Oss, Roosendaal en Bergen op Zoom verwachten we op basis van de ontwikkelde visies dat diverse gebiedsontwikkelingen in 2025 in de uitvoeringsfase komen.

Wat willen we bereiken?

Verbeteren van de Omgevingskwaliteit

We dragen zorg voor een goede ruimtelijke ordening en omgevingskwaliteit. De basis daarvoor ligt in de Omgevingswet. De uitvoering van de omgevingswet en de bijbehorende instrumenten (Omgevingsvisie, omgevingsprogramma, projectbesluit en omgevingsverordening) dragen bij aan een gezonde fysieke leefomgeving in Brabant.

Indicator:

- Kwalitatieve evaluatie naar de doorontwikkeling van het 'diep, rond en breed' werken conform Beleidskader Leefomgeving, uit te voeren in 2027, met een tussentijdse evaluatie uit te voeren in 2025
- Gezondheid: in het programma Ruimte en Wonen zijn we onder andere actief met de verstedelijkingsopgaven en verduurzaming van de bedrijventerreinen. Hierin nemen we gezondheid bevorderende maatregelen zoals vergroening tegen hittestress. De activiteiten zijn verwerkt in het vast te stellen beleidskader leefomgeving.

Wat gaan we daarvoor doen?

Begeleiden en beoordelen van initiatieven met ruimtelijke impact

We zetten hierbij in op maatwerk in lijn met de Omgevingswet. Overleg over deze plannen vindt daarmee bij voorkeur in een vroegtijdig stadium plaats, in de fase van ideevorming. Daarnaast stimuleren we een diep, rond en brede afweging: bij het zoeken naar oplossingen voor maatschappelijke opgaven vinden wij het belangrijk om vanuit meerdere richtingen naar een ontwikkeling te kijken. We kijken dus niet slechts sectoraal of eendimensionaal, zodat we initiatieven plaatsgevoelig inpassen. We stellen het initiatief centraal en we zoeken naar mogelijkheden. Om het opstellen van omgevingsplannen te faciliteren en stimuleren werken we samen met gemeenten aan bouwstenen, wisselen we expertise uit en bouwen we gezamenlijk kennis op. Tot slot kijken we zowel naar zichtbare als minder zichtbare effecten van ons handelen en dragen hiermee bij een goede balans tussen People, Planet en Profit in Brabant.

Uitvoeren Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS)

Ook in de geactualiseerde versie van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof wil de provincie Noord-Brabant samen met partners, ondernemers en inwoners zich verder inzetten voor de versnelling van natuurherstel, verlaging stikstofdepositie en het mogelijk maken van gewenste maatschappelijke en economische ontwikkelingen. We blijven daarin ook structureel in overleg met onze stakeholders via het Brabants Platform Stikstof en de Brabantbrede Tafel Stikstof.

Ook zetten we ons verder in om via het ondersteuningsloket iedereen te helpen die (in)direct met stikstof te maken krijgt: inwoners van de provincie Noord-Brabant, (agrarisch) ondernemers, adviseurs, ambtenaren, projectontwikkelaars of bijvoorbeeld belangenorganisaties. Hiermee ondersteunen we de voortgang van ontwikkelingen in Brabant. Daarbij zal het ondersteuningsloket ook ondersteunen bij gebiedsprocessen in de Gebiedsgerichte Aanpak groen-blauw en zal het de uitvoering van beëindigingsregelingen en project pasmelders actief ondersteunen.

Op basis van de nog vast te stellen actualisatie van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 1.0 (BOS) zullen we op een later moment de onderstaande indicatoren actualiseren.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Nader te bepalen o.b.v. actualisatie Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof				

Wat willen we bereiken?

Realiseren van voldoende woningen, die aansluiten op de vraag

We willen dat alle Brabanders prettig kunnen wonen, passend bij ieders woonbehoefte. Door de sterke bevolkings- en huishoudensgroei én om bestaande woningtekorten terug te dringen, is het nodig dat er de komende jaren heel stevig gebouwd wordt in Brabant. Met in het bijzonder aandacht voor betaalbare woningen. Daarnaast is er, gelet op de diversiteit in huishoudentypen, sprake van een veranderende woonvraag waarvoor woningen nodig zijn die aansluiten bij de diverse woonbehoeften.

Indicatoren:

- Toename Brabantse woningvoorraad periode 2023- 2035:
Totaal toename: circa 165.000 / 13.500 per jaar
 - Waarvan sociale huurwoningen: circa 49.500 / 4.125 per jaar
 - Waarvan middeldure huur- én betaalbare koopwoningen: circa 60.500 / 5000 p/j
 NB. De aantallen zijn gebaseerd op de (periodieke) prognoses en kunnen daarmee afwijken van de nieuwe afspraken, zoals in project Beethoven.
- Zorgvuldige inpassing van nieuwe woonruimte: gemiddeld genomen wordt ca. tweederde van de jaarlijkse woningbouw (toevoeging aan de woningvoorraad) op binnenstedelijke locaties gerealiseerd.

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen van versnelling woningbouw

Via de regeling Flexpool Versnelling Woningbouw zetten we Rijks- en provinciale middelen in om gemeenten te ondersteunen in de versnelling van de woningbouw. Gemeenten kunnen op grond van deze regeling extra capaciteit inzetten om woningbouwplannen sneller te verwerken. Via de regeling collectieve wooninitiatieven en sociale ondernemingen stelt de provincie subsidies beschikbaar voor de initiatief- en haalbaarheidsfase, en via renteloze leningen voor de ontwikkelfase van duurzame en betaalbare woningbouwprojecten van collectieve initiatiefnemers en sociale ondernemingen. Daarnaast dragen we financieel bij en nemen we deel aan de uitvoering van de Regionale Woondeals. Onderdeel daarvan zijn de Regionale Versnellingstafels waarbij met betrokken stakeholders op basis van specifieke cases gezocht wordt naar versnellingsmogelijkheden van bestaande woningbouwplannen.

Monitoren, herijken en bijdragen aan realisatie van de Regionale Woondeals

In maart 2023 zijn, in lijn met de [Nationale Bouw- en Woon Agenda](#) (NWBA), regionale woondeals afgesloten tussen Rijk, Provincie en gemeenten, waarbij per regio kwantitatieve, kwalitatieve én ruimtelijke afspraken over de woningbouwplanning en -programmering zijn gemaakt. Deze afspraken worden periodiek herijkt. Ook worden de procesafspraken uit de Regionale Woondeals verder uitgewerkt, wordt er per regio jaarlijks een uitvoeringsagenda opgesteld en dragen we organisatorisch bij aan de verschillende uitvoeringsaspecten die voortkomen uit de Regionale Woondeals.

Stimuleren van het benutten bestaande voorraad

We stimuleren het beter benutten van bestaande woning- en bouwvoorraad als één van de oplossingsrichtingen om te voorzien in de kwantitatieve en kwalitatieve woningbehoefte. Dit kan bijvoorbeeld via optoppen, splitsen, woningdeling en transformatie. Zo is in 2024 tezamen met 3 andere provincies de handleiding 'optoppen' opgesteld. Ook in 2025 werken we hieraan door het uitvoeren van een (in ontwikkeling zijnde) plan van aanpak om tot een Brabantse aanpak op het beter benutten van de bestaande voorraad te komen.

Wat willen we bereiken?

Zorgdragen voor duurzame en toekomstbestendige werklocaties in Brabant

De Brabantse ambitie is om een vooraanstaande regio in Europa te zijn en te blijven op het gebied van kennis en innovatie. Hiervoor is een concurrerend en aantrekkelijk vestigingsklimaat voor Brabantse en (inter)nationale bedrijven nodig. Dit betekent dat er een kwalitatief divers aanbod van werklocaties nodig is en het vraagt tegelijkertijd om een prettige en gezonde leefomgeving om in te werken en wonen. Belangrijk onderdeel van het aanbod aan werklocaties zijn bedrijventerreinen en campussen. Deze typen werklocaties hebben een grote waarde voor de Brabantse economie, en daarmee voor het brede welzijn van honderdduizenden Brabanders. Daarnaast ligt er een grote opgave op bedrijventerreinen voor de verduurzaming en de energietransitie. Deze opgave geeft ook kansen. Bedrijventerreinen kunnen een substantiële bijdrage leveren aan de doelen op het gebied van energie, circulariteit, klimaatadaptatie, biodiversiteit en stikstof. Hier willen we als Brabant samen met onze partners stappen inzetten.

Indicatoren:

- Ontwikkeling werklocaties. Oppervlakte harde en geprogrammeerde plancapaciteit voor nieuwe werklocaties, ten opzichte van de uitbreidings- en vervangingsvraag in het laagscenario tot en met 2030, streefwaarde 100% (2022: 93%).
- De voortgang van de verduurzaming van Grote Oogst terreinen.
- 50% verduurzaming in 2030 op het gebied van energie- en materiaalgebruik op Grote Oogst terreinen.
- Monitor > opleveren kwalitatieve en kwantitatieve monitor Grote Oogst.

Wat gaan we daarvoor doen?

Uitvoeren en verdiepen project 'Grote Oogst'

We zetten in op de vergroening en verduurzaming van werklocaties via 12 'Grote Oogst'-terreinen. De terreinen kennen een grote diversiteit aan scope van schaalniveaus, thema's en activiteiten. Tot eind 2026 wordt uitvoering gegeven aan de Plannen van Aanpak. Gebiedsgericht worden (vervolg)stappen gezet om te komen tot toekomstbestendige bedrijventerreinen. Opgedane ervaringen worden via het kennisprogramma breed gedeeld om de kennis bij gemeenten, parkmanagement-organisaties en bedrijven over de verduurzaming van bedrijventerreinen te verbeteren. Er zijn binnen de Grote Oogst aanpak ook diverse ambitieuze icoonprojecten geformuleerd voor de verduurzamingsopgaven, waaraan de komende jaren gewerkt wordt. Daarnaast zetten we conform Bestuursakkoord 2023-2027 in op verdieping van de aanpak door het benutten van koppelkansen met meer maatschappelijke opgaven zoals Mobiliteit, Schone Lucht en Gezondheid voor een nog bredere impact. Ook maken we slimme combinaties met Rijksregelingen zoals 'Werklandschappen van de toekomst' en 'Verduurzaming

bedrijfsmatig vastgoed' als kans voor versnelling. Op termijn voorzien we mogelijk een verdere uitbreiding naar meer bedrijventerreinen. Zie ook [Statenmededeling](#).

Ondersteunen van campussen en overige strategische werklocaties

Ook in 2025 zetten wij in gezamenlijkheid met Economie in op de verdere ontwikkeling van de campussen en strategische werklocaties. Dit doen we omdat campussen van belang zijn in de ontwikkeling van (regionale) ecosystemen, innovaties versnellen en de regionale concurrentiekracht versterken. In 2025 zetten we in op de verdere ontwikkeling van de Automotive Campus (Helmond), Brainport Industries Campus (Eindhoven), en Eindhoven Airport District.

Actualiseren van (regionale) afspraken bedrijventerreinen

We actualiseren regionale afspraken over de planning en programmering van bedrijventerreinen. Hiermee beogen we een kwalitatieve match tussen vraag en aanbod op bedrijventerreinen. Een adaptieve bedrijventerreinenprogrammering op minimaal het laagscenario, duidelijke profielen voor nieuw te ontwikkelen terreinen en afspraken over grondprijsmethodiek en regionale uitgiftecriteria, zijn voor de provincie uitgangspunten bij de actualisatie van regionale afspraken met gemeenten. In nieuwe afspraken zullen we echter ook rekening houden met het handelingsperspectief n.a.v. de door de provincie opgestelde Ruimtelijk Economische Verkenning (zie ook [Memo gedeputeerde](#)).

Wat willen we bereiken?

Integraal werken aan het toekomstbestendig maken van het stedelijk netwerk

Brabant heeft een aanzienlijke nieuwbouw- en transformatieopgave om sterke steden en vitale dorpen te houden en daarmee te werken aan het versterken en het toekomstbestendig maken van het stedelijk netwerk. Hierbij gaat het niet alleen om wonen en werken, maar ook om verstedelijking die bijdraagt aan de mobiliteitstransitie, de energietransitie, duurzaamheid en klimaatadaptatie. Tegelijkertijd is de verstedelijkingsopgave aanjager voor de aanpak van andere opgaven, zoals op het terrein van economie, arbeidsmarkt en brede welvaart, inclusief gezondheid, leefbaarheid en sociale veiligheid. Dit vraagt om integrale keuzes en een integrale aanpak.

Indicatoren:

- Kwalitatieve monitor, 1 keer per 2 jaar, 1e uit te voeren in 2024.
- Kwalitatieve evaluatie, 1 keer per 2 jaar, 1e uit te voeren in 2025.

Wat gaan we daarvoor doen?

Gezamenlijk met partners realiseren uitvoeringsagenda NOVEX Stedelijk Brabant

In het kader van NOVEX stedelijk Brabant werkt de provincie meerjarig samen met Rijk, stedelijke regio's en waterschappen van Brabant aan de integrale verstedelijkingsopgave met als doel om samen verder te komen in de opgave naar een toekomstbestendig stedelijk netwerk. Hiertoe is in 2024 de uitvoeringsagenda NOVEX Stedelijk Brabant vastgesteld. In 2025 en verder geven we gezamenlijk met partners uitvoering aan deze adaptieve agenda.

Mogelijk maken van stedelijke gebiedsontwikkelingen binnen de 12 grootste steden

De verschuiving van urgenties en opgaven vraagt om een gebiedsgerichte aanpak voor verstedelijking. Deze aanpak draagt zowel bij aan de versterking van het Brabantse stedelijk netwerk via het werken aan gebiedsontwikkelingen in steden. Naast de lopende grootschalige gebiedsontwikkeling in Eindhoven (Fellenoord) verwachten we in 2025 verdere (uitvoerings)afspraken te maken zoals

bijvoorbeeld voor 't Zoet in Breda en de Kenniskwartier in Tilburg. Maar ook ten aanzien van de middelgrote steden voorzien we verdere ontwikkeling via het afsluiten van intentie- en samenwerkingsovereenkomsten zoals voor gebiedsontwikkelingen in Oss, Bergen op Zoom en Roosendaal.

Uitvoeren en doorontwikkelen kennisprogramma gebiedstransformaties

Via het kennisprogramma delen we onze kennis- en leerervaringen en bieden we inspiratie. Het kennisprogramma heeft een praktische insteek ter bevordering van de uitvoering. Dit doen we op tal van manieren zoals:

- Het organiseren van kennisdelingsbijeenkomsten
- Het organiseren van een bestuurlijk netwerk met minimaal 1 netwerksessie per jaar
- Inzet van een externe adviescommissie voor stedelijk gebiedsontwikkelingen.
- Aangaan van strategische partnerschappen, zoals bijvoorbeeld met kennisinstellingen
- Faciliteren van kennisontwikkeling- en uitwisseling o.b.v. de pilots dorpenstrategie

Dit alles met als doel om de verstedelijking in Brabant op een juiste manier op gang te brengen en te houden. Zie ook [kennisprogramma stedelijke gebiedsontwikkeling](#).

Beleidsnota's en uitvoeringsagenda's

1. Brabantse Omgevingsvisie
2. Omgevingsverordening
3. [Beleidskader Leefomgeving](#)
4. [Beleidskader Wonen en Werken](#)
5. Uitvoeringsagenda Wonen en Werken 2024-2027 (voorzien najaar 2024)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte
- Brabantse Ontwikkel Maatschappij

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Er is een nieuwe Wet Versterking Regie Volkshuisvesting in voorbereiding. De impact hiervan is bij het opstellen van de Begroting 2025 nog niet te bepalen en zal op een later moment duidelijk worden.

Verder worden veel prestaties geleverd in samenwerking met externe partners. Ook wordt steeds meer 'van buiten naar binnen' gewerkt: het initiatief van externe partners wordt gekoppeld aan de maatschappelijk opgaven van de Provincie. Dit biedt kansen, maar creëert in sommige gevallen ook afhankelijkheid als het gaat om het daadwerkelijk realiseren van prestaties.

Stikstofreductie is een complex onderwerp, waar de ontwikkelingen elkaar snel opvolgen.

De uitwerking en de uitvoering van de maatregelen en instrumenten uit de BOS 2.0 is mede afhankelijk van beleid, besluitvorming en het beschikbaar stellen van middelen door het Rijk.

Wat mag het kosten?

2. Ruimte en wonen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Lasten						
Programmalasten	24.206 N	22.756 N	12.902 N	23.226 N	17.876 N	4.143 N
Toerekening organisatiekosten	11.934 N	14.809 N	13.020 N	13.173 N	12.616 N	8.034 N
Totaal Lasten	36.140 N	37.565 N	25.922 N	36.398 N	30.492 N	12.177 N
Baten						
Programmabaten	16.281 V	14.883 V	1.147 V	0	0	0
Baten toerekening organisatiekosten	242 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	16.522 V	14.883 V	1.147 V	0	0	0
Saldo van baten en lasten	19.618 N	22.682 N	24.775 N	36.398 N	30.492 N	12.177 N
Reservemutaties						
Storting in reserves	19.007 N	17.185 N	2.136 N	2.136 N	2.136 N	2.136 N
Onttrekking aan reserves	11.561 V	17.208 V	2.072 V	2.089 V	2.072 V	2.072 V
Resultaat incl. reservemutaties	27.063 N	22.659 N	24.839 N	36.445 N	30.555 N	12.241 N

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2023	Begr. 2024, na wijziging	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Storting in reserve	19.007 N	17.185 N	2.136 N	2.136 N	2.136 N	2.136 N
Reserve ontwikkelbedrijf	2.253 N	134 N	138 N	138 N	138 N	138 N
Reserve Werklocaties	2.904 N	2.958 N	1.998 N	1.998 N	1.998 N	1.998 N
Reserve Leefomgeving	13.850 N	14.092 N	-	-	-	-
Onttrekking aan reserve	11.561 V	17.208 V	2.072 V	2.089 V	2.072 V	2.072 V
Reserve ontwikkelbedrijf	4.734 V	1.499 V	134 V	150 V	134 V	134 V
Reserve Werklocaties	6.827 V	1.909 V	1.938 V	1.938 V	1.938 V	1.938 V
Reserve Leefomgeving	-	13.800 V	-	-	-	-

Toelichting op de verschillen tussen de begroting 2025 en begroting 2024

Lasten

Ontwikkelbedrijf

Betreft voor € 0,8 mln. lagere geraamde uitgaven voor verkenningenbudget dan in 2024. Mogelijk dat op basis van concrete besluiten de raming voor 2025 hoger wordt (tlv Reserve Verkenningen Ontwikkelbedrijf).

Werklocaties

De raming in 2024 is hoger vanwege de Rijksbijdrage van € 3,3 mln. voor verduurzaming bedrijfsmatig vastgoed.

Wonen

Betreft een nu nog lagere raming voor 2025 ten opzichte van 2024 van € 1,2 mln., aangezien de Rijksbijdrage 3^e tranche Flexpool in november wordt verwacht en daarmee nog niet in de raming voor 2025 is opgenomen.

Maatregel Gerichte Aankoop en beëindiging veehouderijen

Voor de maatregel Gerichte Aankoop en beëindiging veehouderijen (MGA1) is in 2025 € 7,2 mln. minder uitgaven geraamd, omdat MGA1 in 2025 in de afrondende fase zit.

Aanpak Stikstof

Bij de perspectiefnota 2025 zijn extra middelen ter beschikking gesteld ten behoeve van de voorbereiding van BOS 2.0 en om een aantal gebiedsgerichte projecten uit het BOS 2.0 te bekostigen (€ 1,0 mln.).

Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL)

Voor GOL is in 2025 € 1,75 mln. geraamd (€ 1,5 mln. hoger dan in de bijgestelde begroting 2024). Voor dit project is het wachten op een definitieve uitspraak door de Raad van State. De uitspraak wordt verwacht voor het einde van 2024, zodat in 2025 de uitvoering van het project terug opgestart kan worden. Ondertussen worden al wel voorbereidende werkzaamheden verricht.

Overig

Betreft saldo van overige diverse lagere en hogere ramingen, per saldo € 0,3 mln. hogere lasten in 2025.

Baten

Wonen en Werklocaties

Betreft hogere Rijksbijdrages in 2024 dan 2025 (€ 5,6 mln.) voor Werklocaties (€ 3,3 mln.) en Wonen (€ 2,3 mln.).

Maatregel Gerichte Aankoop en beëindiging veehouderijen

Voor de maatregel Gerichte Aankoop en beëindiging veehouderijen (MGA1) is in 2025 € 7,2 mln. minder baten vanuit de hiervoor beschikbare rijksmiddelen, omdat MGA1 in 2025 in de afrondende fase zit.

SPUK Uitvoeringskosten NPLG

Voor het jaar 2025 heeft het rijk nog geen beschikking verstrekt. Dit leidt tot € 0,9 mln. minder baten in 2025.

Programma 3 Water en bodem

Inleiding

We werken aan schoon, voldoende en veilig water een schone en vitale bodem en klimaatadaptatie. Dit zijn bouwstenen voor een duurzame leefomgeving en een robuust water- en bodemsysteem. Water raakt de kern van ons bestaan, denk aan gezondheid, biodiversiteit, identiteit, beleving en economie. Als provincie hebben we verantwoordelijkheid voor de beschikbaarheid en de kwaliteit van water. De kwaliteit van het water voldoet nergens helemaal aan de afspraken die daarover zijn gemaakt. Veel natuurgebieden in Brabant zijn daarnaast structureel verdroogd. De laatste jaren is Brabant geconfronteerd met weersextremen zoals forse wateroverlast en droogte. De noodzaak en urgentie om ons aan te passen aan de gevolgen van klimaatverandering wordt, ook gezien de klimaatscenario's van het KNMI (2023), steeds groter. Dit vertaalt zich onder andere in het principe van water en bodem sturend voor de ruimtelijke inrichting. In het addendum op ons Regionaal programma Water en Bodem (RWP) welke eind 2024 oordeelsvormend met uw Staten is besproken, geven we aan hoe we aanvullend op het RWP invulling geven aan water en bodem sturend.

In 2025 ligt de focus van de provincie op de volgende zaken:

- Inrichtingsmaatregelen Kaderrichtlijn Water en KRW-impuls Brabant: maximale inspanning samen met onze partners om de Kaderrichtlijn Water doelen in 2027 te halen. In 2025 en daarna realiseren we bijvoorbeeld projecten de Run, Hoge Raam, Wijboschbroek, de Schijndelse Loop-Molenheide Loop en Markdal Zuid.
 - Programmering, samen onze uitvoeringpartners, van de watergerelateerde maatregelen uit het BPLG no-regretmaatregelenpakket, onder voorbehoud van de toekenning van de aangevraagde Rijksmiddelen.
 - Droogteagenda, inclusief drinkwatervoorziening: uitvoering van de Brabantse Droogteagenda (Grondwaterconvenant en droogteadvies 'Zonder water geen later) en uitvoering te geven aan de acties die voortkomen uit de behandeling in PS van het Statenvoorstel 48/24 Rapport Zuidelijke Rekenkamer 'Drinkwater in gedrang'. Afspraken maken met vergunninghouders over waterbesparing en circulair watergebruik en waar mogelijk het beperken van de latente ruimte in vergunningen. Actualiseren en verfijnen van de grondwatermonitoring en het breder ontsluiten en koppelen van bestaande datasets.
 - Verbreding grondwaterheffing: Om invulling te geven aan het principe 'de gebruiker betaalt' werkt de provincie de verbreding van de grondwaterheffing uit. Dit is in lijn met het voornemen uit het bestuursakkoord. De provincie streeft naar een verlaging per 1 januari 2026 van de heffingsvrije voet van 150.000 m³/jaar naar 50.000 m³/jaar. In 2025 treffen de waterschappen en de omgevingsdienst voorbereidingen om de verbrede grondwaterheffing te kunnen uitvoeren, inclusief handhaving. De provincie financiert kosten voor de uitvoering vanuit de heffing. Ook neemt de provincie noodzakelijke aanpassingen op in de omgevingsverordening en de verordening grondwaterheffing.
 - Betreffende hoogwaterveiligheid voor de Brabantse burgers, beoordelen we de impact van de strategische beleidskeuzes van het Rijk over rivierbodemplugging en afvoercapaciteit in het kader van het Programma Integraal riviermanagement (IRM), de Beleidslijn Grote Rivieren, het al dan niet aanhouden en/of aanvullend aanwijzen van reserveringsgebieden waterveiligheid en tot slot de wettelijke waterveiligheidsnormering.

- Uitvoering geven aan [BodemUp Brabant](#). Via BodemUP Brabant worden boeren begeleid bij het nemen van maatregelen voor een duurzamer bodem- en waterbeheer. In 2025 wordt dit project verder opgeschaald.
- Uitvoering van de tussenevaluatie Regionaal Water en Bodemprogramma (2022-2027) in voorbereiding op de volgende, wettelijke vastgelegde planperiode t/m 2033.
- Daarnaast blijven we ons ten aanzien van bodemverontreinigingen vol inzetten op de sanering van de bodemverontreiniging ontstaan door de directe lozing van aan drugsproductie gerelateerde stoffen. De aanpak van diffuus lood wordt, na afronding van de pilot, verder uitgerold over heel Brabant, in samenwerking met de gemeenten. Met het afronden van de onderzoeksfase bij de PFAS-bronlocaties zal inzicht verkregen worden in de omvang van de saneringsopgave. Ook werken we verder aan het opzetten van het kennisnetwerk Bodem en Ondergrond Brabant (BOB). We blijven participeren in trajecten om de opbouw van onze Brabantse Ondergrond en de potentie voor Geothermie (beter) in beeld te krijgen. We updaten ons ondergrondbeleid om te komen tot een goede balans van beschermen en benutten.

Wat willen we bereiken?

Voldoende Water. Niet te weinig diep en ondiep grondwater en oppervlaktewater met optimale zoetwaterbeschikbaarheid en waterverdeling in geval van extreme droogte, en niet te veel oppervlaktewater, om ernstige regionale wateroverlast zo veel mogelijk te voorkomen

Indicatoren:

- De grondwatervoorraad is op orde en stabiel op termijn: Grondwaterstand en stijghoogte in de grondwaterlichamen voldoet aan de norm (uiterlijk 2027 moeten beide grondwaterlichamen voldoen, 1 voldoet momenteel niet).
- Voldoende grondwater voor de natuur: Areaal natte natuurparels dat niet langer verdroogd is (uiterlijk 2027 is 12.000 ha NNP niet langer verdroogd).

Wat gaan we daarvoor doen?

Grondwateronttrekkingen

Indicator	2025	2026	2027	2028
Omvang vergunde grondwateronttrekkingen in mln. kubieke meter	285	(*)	(*)	(*)

** Afhankelijk van de ontwikkelingen, de streefwaarde geeft nu de totale vergunde omvang aan van drinkwaterbedrijven en industrie weer, van de vergunningen waar de provincie bevoegd gezag voor is. In het kader van de tussenevaluatie RWP in 2025 komen we met een voorstel voor een aangepaste indicator.*

Verdrogingsaanpak natte natuurparels

Indicator	2025	2026	2027	2028
Hectares binnen natte natuurparel waarin maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief) (KRW doelstelling 12.000 ha in 2027) *	4.000	7.000	9.600	
Hectares buiten natte natuurparel waar maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief) (doelstelling 27.000 ha in 2027) *	13.000	18.000	21.700	

* In het kader van de tussenevaluatie RWP in 2025 komen we met een voorstel voor een aangepaste indicator.

Zuidwestelijke Delta en Geopark Peelhorst en Maasvallei

Indicator	2025	2026	2027	2028
Project Roode Vaart *	Afronding fase 1 en verkenning fase 2	Verkenning fase 2	Realisatie fase 2	Realisatie fase 2
Voortgang Geopark Schelde Delta * / **	Financiële bijdrage	Financiële bijdrage	Financiële bijdrage	-
Voortgang Geopark Peelhorst en Maasvallei * / **	UNESCO-status aanvraag	-	-	-

* In het kader van het bestuursakkoord 2023-2027 zijn bij de PPN 2025 extra middelen ter beschikking gesteld voor het afronden van project Roode Vaart de gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta en Geopark Peelhorst en Maasvallei.

** In het kader van de tussenevaluatie RWP in 2025 komen we met een voorstel voor een aangepaste indicator.

Wat willen we bereiken?

Schoon Water. Schoon grond- en oppervlaktewater voor onze volksgezondheid en natuur, conform de normen van de Kaderrichtlijn Water; het voorkomen van verontreiniging en het beschermen van diepe grondwatervoorraden
Indicatoren:

Basis op orde: alle oppervlaktewateren en het grondwater voldoen aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water in 2027. (bevat verplichte indicator BBV: % van de waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit)

- Alle fysische, biologische en chemische parameters zijn op orde voor zowel de KRW-oppervlaktewateren als de overige oppervlaktewateren.
- Het grondwaterlichaam verkeert in een goede chemische (grondwater)toestand;
- Er vindt geen trendmatige achteruitgang van de (grond)- waterkwaliteit plaats

Verminderde inbreng stoffen:

- De inbreng van antropogene stoffen en stoffen die expliciet in de KRW genoemd zijn wordt voorkomen en beperkt. Dit geldt voor alle gevaarlijke stoffen, ook als er momenteel nog geen waternormen voor zijn, zoals voor PFAS, bestrijdingsmiddelen, medicijnresten en plastics.

Grondwater voor menselijke consumptie is blijvend beschermd:

- Bronnen openbare drinkwaterwinningen zijn op orde.

Deze indicatoren dragen bij aan de provinciale doelstelling: '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.

Wat gaan we daarvoor doen?

Schoon grondwater

Indicator	2025	2026	2027	2028
Percentage landbouwgrond dat deelneemt aan het project Bodem Up 1.0 in de 8 grondwaterbeschermingsgebieden die het meest kwetsbaar zijn voor nitraatuitspoeling	80%			
Aantal van de 8 grondwaterbeschermingsgebieden, die het meest kwetsbaar zijn voor nitraatuitspoeling, dat voldoet aan de norm (van 50 milligram nitraat/liter) in 2025 *	8			
Percentage deelnemers aan Schoon Water voor Brabant 2024-2026 in de 11 meest kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden (blijvende inspanning nodig) **	80%	80%		

* De indicatoren t.a.v. nitraatuitspoeling in grondwaterbeschermingsgebieden geven invulling aan het 7^e Nitraatactieprogramma welke in 2025 afloopt. Er wordt (landelijk) gekeken naar een opvolging omdat het inbedden in het NPLG niet doorgaat. Daarnaast komen we in het kader van de tussenevaluatie RWP in 2025 met een voorstel voor een aangepaste indicator.

** In afwachting van het vervolg Schoon water voor Brabant 2024-2026 is geen streefwaarde opgenomen in 2027 e.v.

Schoon oppervlaktewater

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal kilometers (cumulatief) herstelde beken en kreken en Natuurvriendelijke oevers (Kaderrichtlijn Water doelstelling 610 km in 2027) *	200	350	450	

Aantal (cumulatief) opgeloste vismigratiekelpunten (KRW-doelstelling 232 stuks in 2027) *	100	125	160
---	-----	-----	-----

* Streefwaarden aangepast zoals aangeven bij [Statenvoorstel 33/22A Verordening grondwaterheffing Noord-Brabant 2023](#). Daarnaast komen we in het kader van de tussenevaluatie RWP in 2025 met een voorstel voor een aangepaste indicator.

Wat willen we bereiken?

Veilig Water. Veiligheid tegen hoogwater in het hoofdwatersysteem en het regionaal watersysteem

Indicatoren:

Brabant is beschermd tegen overstromingen en biedt Ruimte voor de rivier:

- Het percentage rivierenlandschap waar sprake is van sterke dijken in combinatie met een uitbreiding van de afvoercapaciteit.
- De regionale keringen zijn veilig (100% voldoet aan de norm).

Wat gaan we daarvoor doen?

Toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen

Indicator	2025	2026	2027	2028
<i>Km te herstellen regionale keringen door het waterschap: i.h.k.v. provinciale toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen:</i>		34 (*)		
<ul style="list-style-type: none"> • Brabantse Delta • Aa en Maas • De Dommel • Rivierenland 			(**)	

* aanvullende opgave bij Waterschap Brabantse Delta bovenop de bestaande dijken ten aanzien van nieuwe dijk voor waterbergingsgebied met natuurontwikkeling langs de Mark.

** aan de hand van laatste toetsing spelen er bij de waterschappen Aa en Maas en De Dommel geen verbeteropgaven (alleen beheer en onderhoud). De volgende toetsingscyclus is niet voor eind 2026 gepland.

Uitvoeren Deltaprogramma Maas

Indicator	2025	2026	2027	2028
<i>Voortgang rivierversuimingsprojecten (MIRT fase)</i>				
<ul style="list-style-type: none"> • Meanderende Maas 	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
<ul style="list-style-type: none"> • Oeffelt 	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	
<ul style="list-style-type: none"> • Verlengde brug veerweg Alphen 	Realisatie			

Ruimtelijke inbedding en goedkeuringsbevoegdheid GS bij versterking van primaire dijken

Indicator	2025	2026	2027	2028
• Ravenstein-Lith (onderdeel Meanderende Maas)	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
• Cuijk-Ravenstein	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
• Lith-Bokhoven	Verkenning/Planuitwerking	Planuitwerking		
• Doeveren	Verkenning/Planuitwerking	Realisatie		
• Moerdijk- Drimmelen	Verkenning	Planuitwerking	Planuitwerking	
- Willemstad- Noordschans	Verkenning	Verkenning	Planuitwerking	Planuitwerking t/m 2029

Wat willen we bereiken?

Vitale Bodem. Vergroten van de vitaliteit, sponswerking, resistentie tegen ziekten en natuurlijk productievermogen van de bodem voor duurzame landbouw en biodiversiteit

Indicator:

In de agrarische beïnvloedingsgebieden rondom de prioritaire N2000 gebieden en natte natuurparels, in de voedingsgebieden voor strategische grondwatervoorraden, grondwaterbeschermingsgebieden en gebieden met verhoogd risico op uitspoeling van nitraat en afspoeling van fosfaat is de bodem vitaal en worden de normen voor de Kaderrichtlijn Water en Nitraatrichtlijn gehaald:

- de sponswerking voor water en voedingsstoffen is op orde: verliezen van voedingsstoffen naar het grond- en oppervlakte- water zijn minimaal en er is geen sprake meer van verdichting, zodat regenwater kan infiltreren;
- het gehalte aan organische stof is op zodanig niveau dat een gevarieerd bodemleven mogelijk is en meststoffen en water worden gebonden;
Streven: 100% van de landbouwbodems in 2050 vitaal, gekoppeld aan klimaat adaptieve inrichting en gebruik.

Ecologische principes nemen een centrale plaats in de agrarische bedrijfsvoering in:

- het aantal praktiserende boeren neemt toe.

Deze indicatoren dragen via een verbeterde (grond)waterkwaliteit bij aan de provinciale doelstelling van '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.

Wat gaan we daarvoor doen?

Met agrarische ondernemers bodemverbeteringsmaatregelen doorvoeren in landbouwgebieden

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal hectaren (cumulatief) landbouwareaal binnen BodemUp	12.000	20.000	27.000	

Organiseren kennisuitwisseling voor agrariërs

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal deelnemers aan kennisuitwisseling op praktijklocaties	500	500	500	

Wat willen we bereiken?

Klimaatadaptatie. Aanpassen aan klimaatverandering in alle domeinen van het provinciale waterbeleid.

Indicator:

- Brabant heeft in 2050 een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting: Brabant wordt klimaatbestendig en waterrobuust ingericht op basis van de leidende principes uit dit RWP. (100% in 2050)

Wat gaan we daarvoor doen?

Bewustwording, samenwerking en verankering 'klimaatbestendig handelen'

Indicator	2025	2026	2027	2028
Een actueel uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland	1	1	1	
Percentage provinciale programma's waarin klimaatadaptatie wordt verankerd	70%	90%	100%	

Concrete aanpak in projecten en gebieden

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal medegefinancierde (uitvoerings)projecten gericht op klimaatadaptatie (cumulatief)	20	25	30	

Beleidsnota's en uitvoeringsagenda's

- [Visie klimaatadaptatie inclusief uitwerking bestuursopdracht 'Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant'](#)
- [Regionaal Water en Bodem Programma 2022-2027](#)
- [Beleidskader Milieu 2030](#) (o.a. bodemsaneringen)
- [Uitvoeringsagenda Milieu 2024-2027](#)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- GOB BV
- Brabant Water
- Nederlandse Waterschapsbank NV

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- In 2025 gaat Brabant met de KRW-impuls Brabant maximaal inzetten op het behalen van de KRW-doelen. Desondanks blijft het ongewis in welke mate we de KRW-doelstellingen in het jaar 2027 gaan halen.
- Landelijke ontwikkelingen rond het NPLG en BPLG leiden tot grote onzekerheden. Onder andere over de financiële doorwerking van deze ontwikkelingen.
- De provincie zal uitvoering geven aan de acties die voortkomen uit de behandeling in PS van het Statenvoorstel 48/24 Rapport Zuidelijke Rekenkamer 'Drinkwater in gedrang'. In hoeverre of in welke mate dit beleids- of financiële consequenties heeft is nog onzeker.
- Doorwerking klimaatscenario's KNMI 2023 kunnen leiden tot de noodzaak van beleidsbijstelling in de komende jaren.

Wat mag het kosten?

3. Water en Bodem

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Lasten						
Programmalasten	41.679 N	48.420 N	65.974 N	74.937 N	47.318 N	13.409 N
Toerekening organisatiekosten	5.587 N	6.447 N	5.716 N	5.634 N	5.680 N	4.055 N
Totaal Lasten	47.266 N	54.867 N	71.689 N	80.571 N	52.998 N	17.464 N
Baten						
Programmabaten	13.153 V	21.403 V	16.706 V	18.115 V	14.662 V	8.100 V
Baten toerekening organisatiekosten	922 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	14.075 V	21.403 V	16.706 V	18.115 V	14.662 V	8.100 V
Saldo van baten en lasten	33.191 N	33.464 N	54.983 N	62.456 N	38.336 N	9.364 N
Reservemutaties						
Storting in reserves	17.632 N	13.742 N	14.249 N	10.941 N	20.454 N	3.000 N
Onttrekking aan reserves	25.704 V	25.534 V	42.118 V	49.285 V	31.051 V	0
Resultaat incl. reservemutaties	25.118 N	21.672 N	27.114 N	24.111 N	27.739 N	12.364 N

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2023	Begr. 2024, na wijziging	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Storting in reserve	17.632 N	13.742 N	14.249 N	10.941 N	20.454 N	3.000 N
Reserve Bodem; DU Bodem	374 N	70 N	-	-	-	-
Reserve Regionaal Waterprogramma	17.258 N	13.672 N	14.249 N	10.941 N	20.454 N	3.000 N
Onttrekking aan reserve	25.704 V	25.534 V	42.118 V	49.285 V	31.051 V	-
Reserve Bodem; DU Bodem	1.871 V	3.507 V	874 V	8.562 V	414 V	-
Reserve Regionaal Waterprogramma	23.833 V	22.027 V	41.244 V	40.723 V	30.637 V	-

Toelichting op de verschillen tussen de begroting 2025 en begroting 2024

Lasten

Voldoende Water (16.586 N)

Voor de doelstelling Voldoende Water zijn in 2025 met name meer middelen geraamd ten behoeve van Deltaprogramma Hoge zandgronden (3 mln.) Zuidwestelijke Delta (1,5 mln.), de verdrogingsaanpak Natte Natuurparels (6,5 mln.) en de gemeenschappelijk landbouwbeleid-Nationaal Strategisch Plan (3,1 mln.).

Schoon Water (1.779 N)

Voor de doelstelling Schoon Water is in 2025 meer geraamd voor uitvoering van de maatwerkovereenkomsten met de waterschappen in relatie tot waterkwaliteit.

Veilig Water (2.231 N)

Voor de doelstelling Veilig Water is in 2025 met name voor Rivierverruimingsprojecten meer geraamd dan in 2024.

Vitale Bodem (838 N)

Voor de doelstelling Vitale Bodem is in 2025 met name voor BodemUp 2.0 meer uitgaven geraamd dan in 2024.

Klimaatadaptatie (2.921 N)

Voor de doelstelling m.b.t. Klimaatadaptatie staat er in 2025 met name meer geraamd dan in 2024 omdat de verwachting is dat er in 2025 een nieuwe bijdrageregeling voor gemeenten zal worden opengesteld.

Venherstel (415 V)

Voor Venherstel is de raming in 2025 € 0,4 mln. lager dan in 2024 omdat de meerjarig beschikbare gestelde middelen voor Venherstel, die via de Subsidieregeling natuur Noord-Brabant worden ingezet, in 2025 volledig worden uitgenut. In 2025 wordt het laatste deel van de middelen voor Venherstel ingezet.

Baten

SPUK 2^e fase Deltaprogramma Zoetwater (2.313 V)

In 2025 wordt verwacht €2,3 mln. meer weg te zetten t.b.v. het deltaprogramma zoetwater via de subsidieregeling- en bijdrageregeling Water en Bodemregeling Noord-Brabant.

SPUK provinciale versnellingsvoorstellen Bodem UP + BBWP (865 N)

De provincie heeft een specifieke uitkering ontvangen van het Rijk voor Bodem UP en het BedrijfsBodem WaterPlan (BBWP). In 2024 worden de beschikbaar gestelde rijksmiddelen bijna volledig ingezet. Het restant wordt in 2025 ingezet en gedeclareerd bij het Rijk. Vandaar de lagere inkomstenraming in 2025.

SPUK Rivierverruimingsproject Oeffelt (252 N)

De provincie heeft een specifieke uitkering ontvangen van het Rijk voor de planuitwerkingsfase van het rivierverruimingsproject. Deze fase is in 2024 afgerond.

Programma 4 Natuur en milieu

Inleiding

Natuur en landschap

We werken aan een natuur-, landschaps- en milieubeleid dat bijdraagt aan een veilige en gezonde leefomgeving, aan herstel van de biodiversiteit en aan prachtige Brabantse natuurgebieden en landschappen voor mens, plant en dier.

Onze natuur verdient een goede bescherming tegen de druk van activiteiten die haar verstoren, verarmen en vervuilen. Een vitale natuur en waardevolle landschappen zijn voorwaarden voor het welzijn van mensen en voor de ontwikkeling van Brabant als belangrijke kennis- en innovatieregio. In een aantrekkelijke groene provincie is het immers beter wonen, werken en leven.

We zorgen voor een goede en voortvarende uitvoering van nationale en internationale afspraken die zijn gemaakt over biodiversiteit. Hiermee moeten alle bedreigde planten en dieren in Brabant, zoals weide- en akkervogels, weer een geschikte leefomgeving krijgen. Hiervoor investeren we in een verbonden en samenhangend natuurnetwerk en in versnelling en intensivering van het natuurherstel. Ook nemen we maatregelen om de externe druk op de natuur te verminderen. Zo verminderen we de uitstoot van ammoniak rondom natuurgebieden. En pakken we de verdroging van natuurgebieden aan. Daarnaast versterken we de kwaliteit van het Brabantse landschap en verankeren we de natuur en het landschap in de samenleving.

Het herstel van de biodiversiteit is in belangrijke mate afhankelijk van onze gezamenlijke prestaties in de natuur, water-, bodem-, klimaat- en stikstofopgaven en de bijbehorende transitie van de landbouw en hun ruimtelijke samenhang. Tegelijkertijd biedt de natuuropgave ook kansen voor (agrarische) ondernemers. De natuur-, water-, bodem-, klimaat-, stikstof- en landbouwopgaven worden zoveel mogelijk in samenhang en gebiedsgericht aangepakt met de zogenaamde [Groenblauwe Gebiedsgerichte Aanpak \(GGA\)](#).

In het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) had het Rijk aan de provincies gevraagd om aan de slag te gaan met de uitwerking van de richtinggevende doelen op het gebied van natuur, water en klimaat en een provinciaal gebiedsprogramma op te stellen.

In maart 2024 heeft provincie Noord-Brabant het [voorontwerp BPLG](#) (Brabants Programma Landelijk Gebied) vastgesteld. Hierin is richting gegeven aan hoe de doelen zoals gesteld in het NPLG (Nationaal Programma Landelijk Gebied) kunnen worden behaald in Brabant. Ook de input van het bestuursakkoord is hierin verwerkt. Daarnaast is in 2023 een aanvraag bij het Rijk gedaan voor een pakket no-regret maatregelen waar de provincie op korte termijn mee aan de slag wil. Deze aanvraag bestond uit maatregelen voor perspectief voor de landbouw en natuur-, en watermaatregelen, in totaal € 252 mln. Hiervan is € 231,2 mln. toegekend. De uitvoering van deze maatregelen wordt in 2025 verder opgestart en voortgezet.

Milieu

We willen dat Brabant een fijne, veilige en gezonde provincie is om in te wonen en te ondernemen. Een schone lucht en bodem en geen hinder van onder meer geluid en geur zijn hiervoor basisvoorwaarden. In lijn met de Omgevingsvisie streven we daarom naar een continue verbetering van onze leefomgeving. Met de uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord dragen we bij aan het landelijk doel om 50% gezondheidswinst te behalen. Met het actieplan Geluid 2024-2029 verminderen we het aantal mensen dat wordt gehinderd door het geluid van provinciale wegen. Daarnaast wordt ook Brabant in toenemende mate geconfronteerd met urgente sector- en thema-overstijgende vraagstukken, zoals de noodzaak van een transitie naar een duurzame samenleving. In het [beleidskader Milieu 2023-2030](#) dat in 2022 vastgesteld is, zijn onder meer streefwaarden opgenomen voor luchtkwaliteit en geluid. Na vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Milieu 2024 -2027 zal actualisatie/aanpassing van de indicatoren plaatsvinden.

Gezondheid

In het beleidskader milieu wordt de relatie tussen gezondheidssituaties en milieuhinder gelegd. Voor de thema's Licht, Lucht en Geluid zijn indicatoren opgesteld en in een uitvoeringsagenda nader uitgewerkt. Vanuit de doelstelling "Steeds Beter" is de focus gericht op 3 gezonde levensjaren erbij voor alle Brabanders.

Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)

In 2025 worden de vastgestelde Uitvoeringsagenda's vertaald in de VTH-opdracht. Ook zal de impact van de Omgevingswet duidelijker worden, omdat we dan meer ervaring hebben opgedaan met nieuwe aanvragen en toezicht en handhaving onder de wet. We gaan met de omgevingsdiensten werken aan de implementatie van de producten uit het landelijke Interbestuurlijk Programma versterking VTH-stelsel. Daarnaast zal ook vanuit het vraagstuk Stikstof de nodige inzet geleverd worden, zoals het uitvoering geven aan de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 2.0, het intrekingsbeleid, de eisen uit de Omgevingsverordening, jurisprudentie en andere ontwikkelingen, zoals de mogelijke gevolgen van het nieuwe coalitieakkoord. Tot slot zal de schaarste van en de druk op de fysieke leefomgeving ons voor nieuwe uitdagingen stellen, binnen de grenzen die we met het VTH-instrumentarium kunnen bieden, zoals in het geval van de zeer zorgwekkende stoffen en het bevorderen van de gezondheid van onze inwoners.

Pijler Robuuste Natuur

De Brabantse natuur is adequaat beschermd tegen ongewenste ruimtelijke ingrepen. Ze is vitaal en van voldoende omvang om bestand te zijn tegen schommelende omgevingsinvloeden zoals weersextremen. De Brabantse natuurgebieden vormen een onderling aangesloten netwerk waardoor uitwisseling kan plaatsvinden.

Wat willen we bereiken?

Natuurnetwerk Brabant ingericht, verbonden en beheerd

Het Natuurnetwerk Brabant is compleet of onderhanden. De meest cruciale gebieden zijn omgevormd naar natuur. Het Natuurnetwerk Brabant moet ongeveer 129.000 hectare gaan omvatten. In 2027 hebben we zicht op de verwerving, in 2030 zicht op de inrichting en in 2035 op de realisatie van de EVZ's en het beheer van het totale Natuurnetwerk Brabant.

Indicator:

- In 2030 is het Natuurnetwerk Brabant ingericht, verbonden en beheerd

Wat gaan we daarvoor doen?

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: grondverwerving / functieverandering

Om het hele Natuurnetwerk Brabant (NNB) in 2030 te realiseren, is tijdige beschikbaarheid van gronden cruciaal. Door de bezuiniging op het programma Natuur bij het NNB hebben we voor een deel van de opgave (300 ha van de 9.600 ha) vooralsnog geen budgettaire dekking meer.

Indicator	2012 t/m 2030	2025	2026	2027	2028
Gerealiseerde ha (cumulatief)	9.300	6.700	7.000	7.300	7.700

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: inrichting

Nadat de benodigde gronden zijn verworven of van functie zijn veranderd, moeten de gronden veelal nog worden ingericht. Door de bezuiniging op het programma Natuur bij het NNB hebben we voor een deel van opgave (300 ha van de 15.200 ha) vooralsnog geen budgettaire dekking meer.

Indicator (BBV-verplichte indicator)	2012 t/m 2030	2025	2026	2027	2028
Gerealiseerde ha (cumulatief)	14.900	8.300	8.900	9.600	11.400

Realisatie ecologische verbindingzones

Een essentieel onderdeel van een robuust en samenhangend natuurnetwerk zijn de ecologische verbindingzones (EVZ). Deze groene verbindingen tussen natuurgebieden zorgen ervoor dat dieren en planten niet geïsoleerd raken en er een aaneengesloten natuurgebied ontstaat.

Door de bezuiniging op het programma Natuur hebben we voor een deel van de EVZ-opgave (175 van de 1.325 ha) vooralsnog geen provinciale budgettaire dekking meer.

Indicator	2012 t/m 2035	2025	2026	2027	2028
Gerealiseerde ha (cumulatief)	1.150	330	410	500	580

Beheer van het Natuurnetwerk Brabant

De grondeigenaren zijn verantwoordelijk voor het beheer van het NNB. Dit zijn met name Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Brabants Landschap, gemeenten en landgoedeigenaren. Ook komen er steeds meer agrariërs en particulieren die natuur gaan beheren. De provincie subsidieert het natuur- en landschapsbeheer van het NNB op basis van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap. De hoeveelheid natuurgebied per inwoner draagt bij aan drie gezonde levensjaren erbij voor ieder Brabander vanuit het Beleidskader Gezondheid. In 2030 is 90.200 ha NNB onder beheer via het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL).

Indicator (BBV- verplichte indicator)	2025	2026	2027	2028
Beheerde ha via de Subsidiestelsel Natuur en Landschap – onderdeel natuurbeheer (cumulatief)	83.200	83.500	84.000	84.600

Realisatie Faunapassages

Wegen en kanalen die natuurgebieden doorsnijden veroorzaken vaak knelpunten voor de aanwezige fauna en wat tevens een risico voor de verkeersveiligheid vormt. Daarom worden op bekende knelpunten faunapassages aangebracht, passend bij de betreffende fauna ter plaatse. Middels onderzoek zijn de nog resterende knelpunten in beeld gebracht. Gemeenten en waterschappen worden gestimuleerd om daarvoor, aangevuld met andere locaties waar aantoonbaar veel faunaslachtoffers vallen, faunapassages aan te leggen en goed te onderhouden. In 2030 zijn 200 nieuwe faunapassages in provinciale en gemeentelijke wegen en kanalen aangelegd t.o.v. 2022.

Indicator	2023 t/m 2030	2025	2026	2027	2028
Aantal faunapassages (cumulatief)	200	75	100	125	150

Kwaliteit van het Natuurnetwerk Brabant

Naast kwantiteit moet het NNB ook de functionaliteit (samenhang) van het netwerk en de kwaliteit van de natuur borgen. Deels kan deze functionaliteit en kwaliteit al worden afgeleid uit de eerdere indicatoren beheer, realisatie EVZ's en realisatie faunapassages. Daarnaast is het van belang om uiteindelijk ook de natuurdoeltypen, zoals vastgelegd in de ambitiekaart Natuurbeheerplan, te

realiseren. Omdat dit voor een belangrijk deel alleen bereikt kan worden als de abiotische omgevingsfactoren in orde zijn (gemaakt) en/of alleen bereikt kan worden bij een langdurig ontwikkelingsbeheer heeft het komen tot 100% doelrealisatie voor deze prestatie een lange doorlooptijd. In 2030 is het natuurbeheertype van ruim 70% van het NNB gelijk aan het ambitietype.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Percentage van het NNB waarvan het beheertype gelijk is aan het ambitietype	63%	64,5%	66%	67,5%

Wat willen we bereiken?

N2000-gebieden hersteld en versterkt

De achteruitgang is gestopt en de versterking en verbetering van de natuur in en rondom de 21 Brabantse Natura 2000-gebieden is uitgevoerd of in gang gezet. Omstandigheden voor natte natuur (natte natuurparels, vennen) zijn in en rondom de natuurgebieden op orde.

Indicator:

- De kwaliteit en kwantiteit van de habitattypen en soorten uit de VHR mogen nooit achteruitgaan.
- In 2030 zijn in de N2000-gebieden de VHR-habitattypen en soorten verbeterd in oppervlakte en/of kwaliteit t.o.v. 2023 daar waar nodig volgens aanwijzingsbesluit.

Wat gaan we daarvoor doen?

Verbeteren kwaliteit en kwantiteit van habitattypen en soorten

Natura 2000 (N2000) is het Europese netwerk van beschermde natuurgebieden. Van de 21 Brabantse N2000-gebieden zijn er 14 gevoelig voor stikstof. In vooral deze stikstofgevoelige N2000-gebieden worden herstelmaatregelen uitgevoerd. Deze herstelmaatregelen zijn erop gericht om de natuur bestendiger te maken tegen een overbelasting van stikstof.

De beheerplannen voor de Natura 2000-gebieden zijn voor zover nodig verlengd. Vanaf 2024 worden de beheerplannen geactualiseerd, passend bij de actuele inzichten.

In het kader van het Landelijk Uitvoeringsprogramma Natuur (LPN) worden er maatregelen getroffen voor versnelling en intensivering van het herstel van de 14 stikstofgevoelige N2000-gebieden in Noord-Brabant. Hiervoor zal er, naast de reguliere N2000-herstelmaatregelen, o.a. ingezet worden op extra hydrologische maatregelen, het verhogen van de kwaliteit van natuurgebieden, het aanleggen van extra bos en het inrichten van overgangszones.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Kwaliteit en kwantiteit VHR-soorten en habitattypen	pm*	pm*	pm*	pm*

*In 2024 wordt hiervoor een landelijk monitorings- en rapportagesysteem ontwikkeld.

Wat willen we bereiken?

Bossen aangelegd en gerevitaliseerd

Er is in 2030 13.000 hectare nieuw bos gerealiseerd en 20.000 hectare bos gerevitaliseerd, waarmee CO² wordt vastgelegd, verdroging wordt tegengegaan en de biodiversiteit wordt verbeterd.

Van het nieuw te realiseren bos is ongeveer 3.000 hectare een bestaande opgave binnen het nog te realiseren Natuurnetwerk Brabant. Van de overige 10.000 hectare wordt 5.000 hectare in het al bestaande Natuurnetwerk Brabant en 5.000 hectare daarbuiten aangelegd.

Indicator:

- In 2030 is in Brabant 13.000 ha nieuw bos aangelegd t.o.v. 2020.
- In 2030 is ca. 20.000 ha bos op de zandgronden omgevormd naar vitaal bos (revitalisering van bestaande bossen) t.o.v. 2020.

Wat gaan we daarvoor doen?

Bosuitbreiding en bosvorming

In het [Actieplan Brabantse Bomen](#) staat dat we bijdragen aan de klimaatopgave door meer bossen aan te leggen en de bestaande bossen op de droge zandgronden om te vormen naar meer gevarieerde bossen. Met een grotere oppervlakte bos en meer gevarieerdere en gezondere bossen zorgen we voor meer binding van CO², versterken we de bosbiodiversiteit, gaan we verdroging tegen en ontstaan meer mogelijkheden voor houtproductie.

Bovendien zijn gevarieerde bossen veel beter opgewassen tegen de klimaatverandering met minder risico op grootschalige sterfte door plaaginsecten en uitlaande bosbranden.

Het vinden van de benodigde middelen maakt onderdeel uit van de ambitie. Voor een deel kan die worden gevonden door deze mee te koppelen aan bestaande provinciale opgaven zoals de realisatie van het NNB. Voor een ander deel moet die worden gezocht bij andere overheden en maatschappelijke partijen die mede het klimaatakkoord hebben ondertekend. Het vinden van financiering is voorwaardelijk voor het realiseren van de onderstaande prestaties.

In het Actieplan Brabantse Bomen zijn de te nemen acties opgenomen voor de aanleg van nieuw bos en revitalisering van bestaand bos passend binnen de financiële mogelijkheden waar op dit moment zicht op is.

Indicator	2020 t/m 2030	2025	2026	2027	2028
In uitvoering genomen ha bosuitbreiding (cumulatief)	13.000	1.500	2.000	3.000	4.000
Gerevitaliseerd bos in ha (cumulatief)	20.000	8.000	11.000	14.000	17.000

Wat willen we bereiken?

Biodiversiteit beschermd

Maatregelen zijn uitgevoerd voor het behoud en in gang zetten van herstel van de biodiversiteit.

Instandhouding van de zeldzame soorten en leefgebieden, gevolgd door de prioritaire en rode lijstsoorten van Noord-Brabant. De wettelijke taken met betrekking tot gebieds- en soortenbescherming dragen bij aan het bereiken van doelen.

Indicator:

In 2030 is de stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren minimaal behouden t.o.v. 2022.

Wat gaan we daarvoor doen?

Behouden stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren

Meer dan 1.000 planten en dieren in Brabant zijn bedreigd in hun voortbestaan omdat hun leefgebied in kwaliteit en omvang achteruit is gegaan. Daarom neemt de provincie voor het behoud en herstel van de biodiversiteit maatregelen in de leefgebieden van deze bedreigde soorten.

Invasieve exoten kunnen ook een bedreiging vormen voor inheemse populaties en daarom wordt vestiging en verspreiding ervan tegengegaan.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Toename in 2030 t.o.v. 2023	-	≥49%	-	≥49%

De beginwaarde index (meetkundig gemiddelde) is gebaseerd op vaatplanten en broedvogels uit het provinciaal meetnet plus de CBS-data over dagvlinders, reptielen en amfibieën, met als criterium dat ze op de Rode lijst staan, van kwetsbaar t/m ernstig bedreigd. De beginwaarde index is per 2022 bepaald op 49% (stand kwetsbare soorten t.o.v. referentiesituatie van 100% in 1995). De index wordt 2-jaarlijks berekend en als deze niet meer dan 5% afwijkt van de beginwaarde als goed beschouwd.

Stoppen achteruitgang van kenmerkende soorten van het boerenland

In 2016 is het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) ingevoerd. De kern hiervan is een leefgebiedenbenadering voor (dier)soorten van internationaal belang op basis van een collectieve, gebiedsgerichte aanpak. De beheeractiviteiten worden uitgevoerd in een agrarisch leefgebied. In Noord-Brabant voeren vier (agrarische) collectieven het ANLb uit.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Broedparen van kenmerkende vogelsoorten	-	≥79%	-	≥79%

De beginwaarde index (meetkundig gemiddelde) is gebaseerd op die boerenlandvogels uit het provinciaal meetnet, die gebruikt zijn voor de aanwijzing van leefgebieden in het natuurbeheerplan ten behoeve van het agrarisch natuurbeheer. De beginwaarde index is per 2022 bepaald op 79% (stand boerenlandvogels t.o.v. referentiesituatie van 100% in 1995). De index wordt 2-jaarlijks berekend en als deze niet meer dan 5% afwijkt van de beginwaarde als goed beschouwd. De mogelijkheid bestaat dat, n.a.v. de doorvertaling van de Natuurherstelverordening en de inbreukprocedure vogelrichtlijn, deze (beginwaarde) index wordt bijgesteld.

Wat willen we bereiken?

Basisvoorwaarden op orde: lucht-, water- en bodemkwaliteit

Het water-, bodem- en luchtsysteem in en buiten natuurgebieden draagt bij aan natuurherstel en -ontwikkeling. Vanuit andere programma's, zoals het Regionaal Water en Bodem Programma, het Beleidskader Milieu, Beleidskader Leefomgeving, Beleidskader Verstedelijking en het Beleidskader Landbouw en Voedsel wordt mede invulling gegeven aan deze opgave.

Indicator:

- In 2030 is de emissie en depositie van stikstof in Noord-Brabant afgenomen tot een niveau zoals in het kader van het NPLG tussen rijk en provincie is overeengekomen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Reductie van emissie van stikstof

Programma Natuur werkt aan reductie van emissie van stikstof middels de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof. We leveren, waar nodig, een concrete bijdrage aan uitvoeringsprogramma's die bijdragen aan het op orde brengen van de basisvoorwaarden.

Zie programma 2 Ruimte en Wonen voor de indicatoren uit de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS).

Pijler Brabant Natuurinclusief

Natuur levert een bijdrage aan de welvaart en het welzijn van Brabant en de Brabanders. Andersom is natuur als vanzelfsprekend onderdeel van andere maatschappelijke, ruimtelijke en economische opgaven en verweven in alle maatschappelijke sectoren.

Wat willen we bereiken?

Natuur meewegen bij ruimtelijke en economische ontwikkelingen

Biodiversiteit en natuur zijn verweven in alle maatschappelijke doelen, in ons denken en doen als samenleving. Bij nieuwbouw en herontwikkelingen wordt een natuurvriendelijkere inrichting van onze woonomgeving als vanzelfsprekend ervaren. Bedrijven en organisaties zijn zich bewust geworden van de rol die natuur speelt voor hun activiteiten. In economische en ruimtelijke afwegingen nemen we het belang mee van natuur en landschap als belangrijk aspect. Daardoor borgen we dat natuur niet verder versnipperd raakt en dat de basisvoorwaarden niet achteruitgaan.

Indicator:

- In 2030 is er een gedeelde basis voor een 'Natuurinclusief Brabant' en zijn de 8 domeinen van natuurinclusieve samenleving uitgewerkt in specifieke plannen voor Brabant.
- In 2030 is er een positieve trend voor biodiversiteit in het stedelijk gebied

Wat gaan we daarvoor doen?

Opstellen plannen voor een 'Natuurinclusief Brabant'

We hebben van alle provinciale beleidsprogramma's in beeld gebracht waar aanknopingspunten liggen voor versterking van een Natuurinclusief Brabants beleid. In 2024 hebben we een Brabantse Agenda Natuurinclusief opgesteld. In 2027 zijn alle plannen in uitvoering.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal plannen in uitvoering	pm*	pm*	pm*	pm*

*Planning volgt in 2025 als in 2024 de Brabantse Agenda Natuurinclusief is opgesteld.

Natuurinclusief ontwikkelen, bouwen en beheren

Met het beschikbaar komen van rijksmiddelen eind 2023 en het daarna openstellen van een subsidieregeling wordt per 2024 een belangrijke start gemaakt met het stimuleren van gemeenten om Soortenmanagementplannen op te stellen. Door planmatig, proactief en gebiedsgericht kwetsbare soorten te beschermen en daarmee rekening te houden bij (bouw)werkzaamheden zoals ook de na-isolatie van woningen, kunnen gemeenten gebiedsontheffingen verkrijgen waarmee zowel de energietransitie als de soortenbescherming gebaat zijn. Dit traject vraagt enkele jaren doorlooptijd omdat een Soortenmanagementplan opstellen circa twee jaar duurt, maar de ambitie is om de komende jaren alle gemeenten te stimuleren om tot een gebiedsgerichte aanpak natuur te komen.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal SoortenManagementPlannen (cumulatief)	5	10	30	50

Wat willen we bereiken?

Behoud, herstel en ontwikkeling van landschappen

We werken actief aan het behoud, herstel en de ontwikkeling van Brabantse landschappen, waar dat bijdraagt aan het herstel en verbetering van de biodiversiteit.

In het landelijk gebied willen we een goede balans tussen de verschillende functies zoals natuur, water, landbouw, wonen, energie en bedrijventerreinen. We zoeken actief kansen om functies te combineren om maatschappelijke opgaven op te lossen.

Indicator:

- In 2030 bestaat minimaal 10% van het landelijk gebied uit groenblauwe dooradering

Wat gaan we daarvoor doen?

Aanleg en herstel van landschapselementen

Voor de aanleg en het herstel van landschapselementen in het landelijk gebied (buiten het Natuurnetwerk Brabant) staat ons een aantal instrumenten ter beschikking waaronder het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), de stimuleringsregeling landschap (StiLa), aanleg van ecologische verbindingzones of het Actieplan Brabantse Bomen buiten het natuurnetwerk.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Indicatoren uit landelijke monitoringssystematiek	pm*	pm*	pm*	pm*

**In 2024 wordt hiervoor een landelijk monitorings- en rapportagesysteem ontwikkeld, in combinatie met het medio 2024 beschikbaar komen van de no-regret middelen. Planning volgt in 2025.*

Pijler Natuur voor en door Brabanders

Brabanders voelen zich verbonden met de natuur in natuurgebieden, in de stad, het dorp en het agrarisch gebied.

Wat willen we bereiken?

Meer groen in de directe omgeving

Meer inwoners, maatschappelijke organisaties, ondernemers, gemeenten en waterschappen doen mee om meer groen in de woon- en werkomgeving te creëren.

De Brabanders zijn zich bewust van dingen die ze zelf kunnen doen om hun omgeving groener te maken en meer natuur te creëren.

Indicator:

- In 2030 is het aantal vierkante meters groen per gemeente in de bebouwde kom (met 5%) toegenomen ten opzichte van 2023.

Wat gaan we daarvoor doen?

Stimuleren vergroening van de wijk

Het plan Vergroening is opgeleverd samen met onze netwerkpartners uit de Brabantse samenleving.

We zullen ons voor de monitoring gaan baseren op gegevens van het CBS en/of de groenindex van [waarsstaatjegemeente.nl](https://www.waarsstaatjegemeente.nl) - de keuze voor de indicator en de prognose wordt met het plan vastgesteld.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal m2 groen per gemeente in de bebouwde kom	pm*	pm*	pm*	pm*

**De methodiek voor deze indicator is inmiddels bepaald en in 2024 wordt op basis van beschikbare gegevens een nulmeting voor 2023 uitgevoerd, waarna de prognose voor deze indicator wordt bepaald. Deze meting herhalen we in 2026 en 2030.*

Wat willen we bereiken?

Versterken van de beweging van vergroening

De rol van vrijwilligers, intermediaire organisaties, jeugd, en onderwijs is toegenomen, en een factor van belang. Bedrijven en ondernemers zijn, ook financieel, meer en op innovatieve manieren betrokken bij het natuurbeleid. We stimuleren initiatieven waarbij burgers (georganiseerd) natuur en landschap ontwikkelen, beschermen of beheren. Brabanders zijn meer natuurbewust.

Indicator:

- Nog nader te bepalen

Wat gaan we daarvoor doen?

Resultaat wordt na overleg met partners bepaald

Resultaten en indicatoren worden na overleg met maatschappelijke organisaties bepaald op basis van het plan Vergroening.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Nog nader te bepalen	pm*	pm*	pm*	pm*

**Resultaten en indicatoren worden na overleg met maatschappelijke organisaties bepaald op basis van het plan Vergroening. Planning volgt in 2025.*

Milieu

Wat willen we bereiken?

Continue verbetering van de luchtkwaliteit en vermindering van de geluid-, geur- en lichthinder

We werken eraan dat luchtkwaliteit, geluid-, en geur- en lichthinder geen overlast veroorzaken bij mens, flora en fauna. Een ongezond buitenmilieu veroorzaakt 3,5% van alle ziektelast in Nederland. De wettelijke milieunormen zorgen voor een bepaalde basiskwaliteit. We voldoen ten minste aan de wettelijke milieunormen maar dat betekent niet dat er geen gezondheidsschade of hinder is. Daarnaast is onze ambitie om de ernst en cumulatie van milieubelasting terug te dringen. Hiermee dragen we bij aan de ambities van de provincie om gezondheid, kwaliteit van leven en welzijn te beschermen en te bevorderen.

Met het Schone Lucht Akkoord hebben we afgesproken dat we een passende bijdrage leveren aan de landelijke doelstelling van 50% gezondheidswinst uit binnenlandse bronnen in 2030 ten opzichte van 2016.

Indicator:

- In 2030 is de luchtkwaliteit verbeterd en de geluidsoverlast verminderd

Wat gaan we daarvoor doen?

Beperken van geluidsoverlast voor Brabanders

Geluidshinder heeft een sterke invloed op de gezondheidsbeleving van Brabanders. Daarom voeren we de komende jaren een provinciale subsidieregeling uit om bewoners langs provinciale wegen in staat te stellen hun woningen te voorzien van geluidwerende maatregelen, als zij veel geluid ontvangen vanwege deze wegen. Deze isolatiemaatregelen zorgen vaak ook voor minder energieverbruik. Aanvullend bieden we bewoners een energiescan, zodat ze kunnen overwegen om

gelijktijdig meerdere energiebesparende maatregelen te nemen. Deze provinciale regeling uit het actieplan geluid 2018-2023 is, waar mogelijk, gekoppeld aan de groot onderhoudsplanning bij provinciale wegen. Zo kunnen we maatregelen om de geluidsbelasting te verminderen aan of bij de weg en aan huizen optimaal afwegen.

Indicator	2025	2026
Aantal resterende woningen met een geluidsbelasting > 60 dB met een onbekend binnenniveau of een binnenniveau > 36 dB)	4.000	3.600

Gezondheidswinst door schonere lucht

In 2025 gaan we verder met uitvoering van de Uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord. We blijven inzetten op het integraal aanpakken van opgaves, en zullen hiervoor onder meer de toegekende projecten met rijksbijdrage binnen maximaal drie jaar (betreft specifieke rijksuitkering) uitvoeren. Deze projecten gaan over emissieverlaging op bedrijventerreinen en binnen het onderhoudscontract voor provinciale wegen, een pilot voor combiluchtwassers, aanleg van walstroom op Moerdijk en een bijdrage voor roulerende meetpunten. Ook zetten we ons maximaal in om Rijksmiddelen op luchtkwaliteit binnen te halen voor het mogelijk maken van Brabantse projecten. We verstevigen de slagkracht door verdere uitwerking van de pilots, versterken van de kennis over luchtkwaliteit en versterken de dialoog met de regio.

Indicator	2025
Aantal SLA projecten dat gereed is	2
Aanvragen voor Rijkscofinanciering	2

**Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Milieu 2024-2027.*

Stevige monitoring kwaliteit van de leefomgeving

Het RIVM heeft een ankermeetpunt luchtkwaliteit operationeel vanaf januari 2023. Deze blijft operationeel in Noordoost-Brabant voor de periode 2023-2026. Ook zijn vanaf 2022 twee meetpunten die voldoen aan het Landelijk Meetnet Luchtkwaliteit (LML) roulerend vijf jaren ingezet in Noord-Brabant. De samenwerking met de brede regio rondom Eindhoven op gebied van het innovatief Regionaal Meetnet Zuid-Oost Brabant ontwikkelt en beheert een netwerk met sensormetingen. Dit project loopt nog door in 2025 (tussenjaar). In 2025 zal besluitvorming plaatsvinden over een vervolg. Daarnaast meten een viertal meetstations de luchtkwaliteit nabij industrieterrein Moerdijk en Antwerpen.

Indicator	2025	2026	2027
Rapportage over resultaten	1	1	1

**Deze indicator zal veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Milieu 2024-2027.*

Zeer zorgwekkende stoffen

De stoffen die het meest schadelijk zijn voor mens, fauna en flora worden "zeer zorgwekkende stoffen" genoemd. Als een bedrijf deze stoffen naar de lucht uitstoot, dan is het bedrijf verplicht om deze uitstoot te minimaliseren. Daarover moeten zij iedere 5 jaar een Vermijdings- en reductieprogramma toezenden, dat door de omgevingsdiensten beoordeeld wordt.

Indicator	2025	2026	2027
Percentage provinciale bedrijven * waarvan we:	100%	100%	100%
- een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen			
- een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen én hebben beoordeeld	100%	100%	100%

** Van de bedrijven waarvoor de provincie bevoegd gezag is en waarvan bekend is dat er ZZS vrijkomen.*

Externe Veiligheid

Conform de voorgestelde aanpak uit het [beleidskader](#) en de uitvoeringsagenda is bestuurlijk ruim ingezet op reductie van de overschrijding van het risicoplafond. Desondanks is er nog geen sprake van afname van het aantal overschrijdingen. Dit klemmt te meer nu de groei van het vervoer van gevaarlijke stoffen over de Brabantroute nog niet tot stilstand is gekomen. Het rijk is als eerste verantwoordelijk voor dit vervoer en nog niet bereid om haar verantwoordelijkheid in deze te pakken. De bestuurlijke inzet zal dan ook worden voortgezet.

Indicator	2025	2026	2027
Aantal locaties waar sprake is van overschrijding van het risicoplafond Externe Veiligheid (afname).	20%		

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH)

Wat willen we bereiken?

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) leveren een bijdrage aan een gezonde fysieke leefomgeving en daarmee een bijdrage aan een goed werk- en leefklimaat.

Indicator:

- De kwaliteit van de uitvoering van VTH voldoet aan de kaders van landelijke wetgeving;
- Bij het opstellen van de provinciale beleidskaders en uitvoeringsagenda's voor o.a. Natuur, Water, Milieu, Energie, Landbouw en Voedsel, Ruimtelijk Voorstel, Economie en Wonen wordt bewust bezien of en hoe beschikbare VTH-instrumenten ingezet kunnen worden om een bijdrage te leveren aan het bereiken van een beleidsdoel.

Wij gaan aan de slag met de verdere doorvertaling van Brabantse beleidskaders en uitvoeringsagenda's naar de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving. We bouwen hierbij voort op de keuzes die zijn gemaakt bij de vorming van de uitvoeringsagenda's. Dit doen we in samenspraak met de Brabantse omgevingsdiensten. De afspraken leggen we vast in de VTH Opdracht inclusief de randvoorwaarden. Als voornaamste voorbeelden zien we de doorvertaling van Beleidskaders/uitvoeringsagenda's rondom Natuur, Energie, Milieu, Landbouw en Voedsel, Water en Bodem, Circulaire Economie.

In de concept BOS 2.0 hebben we het voornemen aangekondigd de latente ruimte in natuurtoestemmingen in te willen trekken. De definitieve besluitvorming hierover is voorzien voor het najaar van 2024.

Rondom ZZS (zeer zorgwekkende stoffen) en omgevingsveiligheid dragen we vanuit VTH komend jaar bij door de zorgplicht en het voorzorgbeginsel uit te werken via de instelling van de minimalisatieverplichting door Vermijdings- en reductieplannen. Dit in lijn met de bestuurlijke agenda IPO (extra inzet op Vermijdings- en Reductieplannen afvalverwerkende bedrijven, vergroten kennis en goede ondersteunende regelgeving). In verband met Omgevingsveiligheid zetten we in op de uitvoering van de wettelijke taken en ondersteunen de niet wettelijke taken Omgevingsveiligheid conform het beleidskader en uitvoeringsagenda Milieu e het Rijksprogramma Versterking Omgevingsveiligheid.

Met de omgevingsdiensten en andere Brabantse partners bekijken we hoe we het werken onder de Omgevingswet verder kunnen verbeteren. We kijken hierbij naar het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO), de processen, en naar de voorlichting aan de voorkant met het oog op betere informatie voor aanvragende partijen, zodat zij betere en completere aanvragen kunnen indienen.

Het Interbestuurlijke Programma versterking VTH-stelsel (IBP) wordt eind 2024 afgerond. Alle producten en afspraken zullen dan door de omgevingsdiensten, gemeenten en onszelf geïmplementeerd moeten worden. We zullen deze implementatie samen met de omgevingsdiensten, gemeenten en rijkspartners nader vormgeven in 2025. Dan gaat het om afspraken over robuustheidscriteria, maar ook over onderlinge visitaties, verbeteringen in de samenwerking bestuurs- en strafrecht etc. Enkele onderwerpen lopen ook de komende jaren nog door, zoals het opzetten van een landelijk kenniscentrum bij OmgevingsdienstNL (de koepel van omgevingsdiensten) en alle verdere stappen die gezet worden, om te komen tot een landelijk en regionaal goed functionerend digitaal VTH-stelsel. We denken hierbij samen met de onze omgevingsdiensten actief mee en geven invulling aan de verschillende stappen.

Wat gaan we daarvoor doen?

De vergunningverlening, het toezicht en de handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit

Indicator	2025	2026	2027	2028
<i>De vergunningverlening voldoet aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit</i>				
Aantal vergunningverleningsprocedures waarin gebruik wordt gemaakt van de Wet dwangsom	<1%	<1%	<1%	<1%
Beschikkingen zijn binnen de wettelijke termijn afgehandeld - norm 90%	90%	90%	90%	90%
<i>Toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitseisen</i>				
Handhavingsbeschikkingen blijven in stand na gerechtelijke toetsing	90%	90%	90%	90%
Mate van spontane naleving (na eerste controles)*	60%	60%	60%	60%
<i>Effectief toezicht met als doel om de overtredingen zo veel mogelijk op te heffen</i>				
Het % overtredingen dat bij hercontroles is opgelost	>55%	>55%	>55%	>55%

* We hanteren een % van 60% omdat sprake is van Risicogericht toezicht. Het continueren van dit niveau vraagt reeds een stevige inspanning. Indien dit goed plaats wordt dit % hoger omdat meer overtredingen worden geconstateerd. Dit staat echter haaks op het streven dat bedrijven zo goed mogelijk naleven. Dit wordt ook wel de nalevingsparadox genoemd.

Beleidsnota's en uitvoeringsagenda's

- [Beleidskader Natuur 2030](#)
- [Beleidskader Milieu 2030](#)
- [Uitvoeringsagenda Natuur 2023-2027](#)
- Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (Besluit: PS 42/13; Afweegmoment: 2027)
- [Beleidsvisie op het benutten van de potenties in de ondergrond](#)
- [Instrumenteel kader VTH 2018](#)
- [Omgevingsverordening Noord-Brabant](#)
- [Beleidsnota hergebruik stortplaatsen](#)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen](#)
- [Groen Ontwikkelfonds Brabant BV](#)
- [Omgevingsdienst Brabant Noord](#)
- [Omgevingsdienst Midden-en West-Brabant](#)
- [Omgevingsdienst Zuidoost Brabant](#)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Natuur

- Voor verschillende onderdelen van het programma Natuur zijn de beschikbare middelen onvoldoende om de doelstellingen te kunnen halen. Dit speelt onder andere binnen de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant, faunazaken, Natura 2000-herstelmaatregelen en voor de realisatie van extra bos en bosrevitalisatie.
- Een toenemend aandachtspunt is de uitvoeringskracht van partners. Door toenemende urgentie op natuur gerelateerde opgaven aan de ene kant en een verder toegenomen druk op beschikbare capaciteit (door onder andere de spanning op de arbeidsmarkt) staat de uitvoeringskracht bij partners onder druk. Hiermee is het risico op vertraging in de uitvoering toegenomen.

Milieu

- Beperken geluidsoverlast. De aanschrijvingen voor sanering van woningen waren gekoppeld aan groot onderhoud van provinciale wegen. De realisatieplanning was daarmee afhankelijk van de onderhoudsplanning rondom provinciale wegen. Bij de laatste aanpassing van de subsidieregeling is deze koppeling losgelaten om zodoende voortgang op de projecten te houden. De omvang van de pre-saneringsopgave is mede afhankelijk van de keuze van gemeenten om de bevoegdheid voor geluidssaneringen voor woningen langs provinciale wegen al vooruitlopend op de omgevingswet over te dragen naar de provincie.
- Uitkomst van ruimtelijke claim/uitbreiding van defensie op ruimtebeslag en gevolgen voor milieu aspecten (m.n. geluid, regionale luchtvaart).

Vergunningverlening, toezicht en handhaving

- De invoering van de Omgevingswet vraagt zorgvuldige monitoring. We moeten nog veel ervaring opdoen. En we zien nu al verschillende verbeterpunten m.b.t. zowel systeem, processen en informatievoorziening.
- Het juridisch speelveld rondom stikstof is in bepaalde gevallen onduidelijk. Hierdoor lopen we bij handhavings- en intrekingsverzoeken grotere financiële risico's.
- De exacte gevolgen en de doorwerking van de doorvertaling van de beleidskaders en uitvoeringsagenda's zijn nog onzeker. Een risico is de beschikbare capaciteit en expertise bij de omgevingsdiensten.
- Bij het bestuursakkoord zijn tot en met 2027 middelen toegekend ten behoeve van de dekking van het gat tussen de benodigde middelen voor de VTH-opdracht aan de omgevingsdiensten en de jaarlijks toegekende middelen. Voor de periode na 2028 is het dekkingsprobleem nog niet opgelost.

Wat mag het kosten?

4. Natuur en milieu

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	167.232 N	151.349 N	140.745 N	131.615 N	125.969 N	89.879 N
Toerekening organisatiekosten	13.852 N	15.777 N	11.525 N	11.493 N	11.461 N	10.443 N
Totaal Lasten	181.084 N	167.125 N	152.270 N	143.108 N	137.430 N	100.322 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	51.982 V	33.375 V	18.167 V	5.821 V	5.821 V	5.414 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten	51.982 V	33.375 V	18.167 V	5.821 V	5.821 V	5.414 V
Saldo van baten en lasten	129.102 N	133.750 N	134.103 N	137.287 N	131.609 N	94.908 N
<u>Reservemutaties</u>						
Storting in reserves	141.514 N	134.612 N	123.662 N	123.712 N	123.973 N	88.013 N
Onttrekking aan reserves	115.813 V	125.056 V	127.547 V	130.468 V	124.950 V	79.093 V
Resultaat incl. reservemutaties	154.803 N	143.306 N	130.219 N	130.530 N	130.632 N	103.828 N

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2023	Begr. 2024, na wijziging	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Storting in reserve	141.514 N	134.612 N	123.662 N	123.712 N	123.973 N	88.013 N
Reserve VTH Omgevingsdiensten	28.026 N	33.966 N	33.254 N	33.254 N	33.254 N	26.433 N
Reserve Natuur en Landschapsbeleid	13.297 N	6.890 N	5.878 N	5.878 N	5.878 N	3.568 N
Reserve Natuurbeheer en Ontwikkeling	100.191 N	82.971 N	79.103 N	79.103 N	79.313 N	56.431 N
Reserve dekking gesloten stortplaatsen	-	10.786 N	5.428 N	5.477 N	5.528 N	1.581 N
Onttrekking aan reserve	115.813 V	125.056 V	127.547 V	130.468 V	124.950 V	79.093 V
Reserve PMWP	1.210 V	200 V	-	-	-	-
Reserve VTH Omgevingsdiensten	26.899 V	31.268 V	31.268 V	31.268 V	31.268 V	31.268 V
Reserve Natuur en Landschapsbeleid	6.521 V	11.202 V	8.974 V	10.133 V	4.596 V	767 V
Reserve Natuurbeheer en Ontwikkeling	71.596 V	61.870 V	73.930 V	75.692 V	75.712 V	44.408 V
Res. Essent Investeringsagenda	9.587 V	20.516 V	13.375 V	13.375 V	13.375 V	2.650 V

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2025 en begroting 2024

Lasten

Natuur

Natuur algemeen (2.881 V)

Voor de Gebiedsgerichte Aanpak (GGA) zijn momenteel in 2025 nog geen middelen geraamd (2.807 V). Na ontvangst van Rijksmiddelen voor deze taak wordt een nieuwe raming voor 2025 opgenomen.

Robuuste Natuur (10.491 V)

Het verschil tussen de raming voor 2025 en 2024 voor de pijler Robuuste Natuur wordt met name verklaard door de volgende aspecten.

Aan de ene zijde worden de lasten in 2025 voor de specifieke uitkering (SPUK) Landelijk Programma Natuur fase 1 lager geraamd (11.275 V), doordat het grootste gedeelte van de lasten voor deze SPUK in de periode 2022-2024 valt. In 2025 vindt met name nog een deel van de lastneming voor subsidies groter dan € 2,5 mln. plaats. Raming voor Landelijk Programma Natuur fase 2 voor 2025 kan pas na ontvangst van de beschikking worden opgenomen.

Daarnaast zijn er in vergelijking met 2024 minder lasten geraamd voor Gebiedsimpuls N69 (1.779 V), aangezien de huidige subsidieregeling dit jaar afloopt. Ten slotte zijn voor de co-financieringsbijdrage aan Europese programma's vanuit Natuur minder lasten geraamd in 2025 dan in 2024 (571 V). Op het moment dat er meer duidelijkheid is over de benutting van de subsidieregelingen voor 2025 wordt de raming opgenomen.

Aan de andere zijde is de raming van de lasten voor Natura 2000 in 2025 hoger dan in 2024 (3.050 N), doordat de raming in 2024 relatief laag is en in 2025 een aantal grote onderzoeken ter onderbouwing van de verlenging van de Natura 2000-beheerplannen plaatsvindt.

Natuurnetwerk Brabant (4.975 N)

Voor de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant (NNB) wordt in 2025 circa € 4 mln. meer geraamd dan in 2024. Daarnaast wordt de raming van de lasten voor SNL-beheer jaarlijks met circa € 1 mln. verhoogd ten behoeve van het verstrekken van beheersubsidies voor nieuw gerealiseerde natuur.

Milieu

De lasten m.b.t. uitvoeringsagenda Milieu zijn voor 2025 nog niet in begroting opgenomen (dit gebeurt bij slotwijziging 2024). In 2024 waren deze voor € 0,5 mln. in de begroting opgenomen.

Baten

Natuur

Natuur algemeen (2.655 N)

Een groot gedeelte van de middelen voor GGA in 2024 wordt gedekt door inkomsten vanuit de SPUK Provinciale versnellingsvoorstellen. Doordat de SPUK in 2024 waarschijnlijk wordt uitgeput, worden in 2025 geen inkomsten meer vanuit deze SPUK geraamd (2.521 N).

Robuuste Natuur (11.087 N)

Samenhangend met de hiervoor genoemde lagere geraamde lasten voor SPUK LPN fase 1 in 2025 wordt voor een gelijk bedrag aan lagere inkomsten vanuit de SPUK geraamd (11.275 N).

Brabant Natuurinclusief (1.368 N)

Vanwege de verlenging van de Stimuleringsregeling landschap (Stila) ontvangt de provincie in 2024 en 2025 de bijdragen van gemeenten aan Stila voor de nieuwe periode. De meeste gemeenten maken hun bijdrage in één keer in 2024 over, waardoor de inkomsten voor Stila in 2025 lager zijn dan in 2024 (1.368 N).

Programma 5 Economie, kennis en talentontwikkeling

Inleiding

Brabant is de afgelopen jaren doorontwikkeld tot dé innovatie- en groeimotor van Nederland. We leveren een grote bijdrage aan de landelijke en zelfs wereldwijde economie. Uit de [Voorjaarsraming 2024](#) van De Nederlandsche Bank blijkt dat de Nederlandse economie in 2025 met 1,3% zal groeien, ten opzichte van een bescheiden groei in 2024 van 0,5%. De investeringen van bedrijven nemen in 2025 weer toe met 1,4%. Daarnaast daalt de inflatie de komende jaren verder tot onder de 2%. Volgens het UWV komt de arbeidsmarkt in 2025 in rustiger vaarwater na een turbulente periode tijdens de coronapandemie en het snelle herstel daarna. Dat blijkt uit diens landelijke [arbeidsmarktprognose](#). Het UWV verwacht komend jaar een kleine groei van het aantal banen (+0,7%) die zich voor zal doen in vrijwel alle regio's in Nederland, maar vooral in onder andere Zuidoost-Brabant. Weliswaar kunnen niet alle vacatures worden vervuld vanwege de aanhoudende zoektocht naar personeel. Ondanks een licht oplopende werkloosheid (4,1% in 2025) blijft deze in historisch en internationaal perspectief laag.

De plannen uit het Hoofdlijnenakkoord van PVV, VVD, NSC en BBB hebben volgens [doorrekeningen](#) van het Centraal Planbureau (CPB) vooralsnog een beperkte impact op de economische vooruitzichten, met naar verwachting 0,1% extra BBP-groei in 2025. Op de middellange tot lange termijn ziet het CPB juist een risico op grotere arbeidskrapte en verschraving van het economisch groeipotentieel. Enerzijds legt het akkoord extra nadruk op een gezonde economie en het verbeteren van het vestigingsklimaat. Zo komt er een extra investering in InvestNL en een lastenverlichting voor een deel van het bedrijfsleven. Anderzijds bevat het plannen om het resterende deel van het Nationaal Groeifonds (€6,8 mld.) en het Fonds Wetenschap & Onderzoek (€1,1 mld.) af te schaffen en te bezuinigen op onderwijssubsidies. Deze investeringen in onderwijs en innovatie zijn echter wel van belang om de Nederlandse productiviteit op langere termijn te waarborgen en de daling van arbeidsproductiviteit te keren. Uit een [berekening](#) van RaboResearch blijkt bovendien dat innovatie-investeringen via een Groeifonds een zeer hoog maatschappelijk rendement hebben: iedere geïnvesteerde euro levert tot 2040 5,80 euro aan BBP-rendement op.

De Brabantse economie draait nog steeds op volle toeren, maar de uitdagingen waar we voor staan blijven actueel. De arbeidsmarkt is krap, er zijn te weinig betaalbare woningen, het is druk op het elektriciteitsnetwerk, grondstoffen en materialen zijn schaars, stikstof levert beperkingen op en uit recente publicatie van CBS m.b.t. [arbeidsproductiviteit](#) blijkt dat groei stagneert. Verder is er ruimte nodig voor de natuur en voor water. Uitdagingen en schaarste-vraagstukken – die steeds meer de directe leefomgeving en welvaart van de Brabander raken – maken dat we echt in (moeten) blijven zetten op de randvoorwaarden van ons vestigingsklimaat en het fundament van de Brabantse economie. We hebben als provincie immers de verantwoordelijkheid om Brabant toekomstbestendig te ontwikkelen. De bespreekversie van de nieuwe [Uitvoeringsagenda](#) Economie, Kennis & Talentontwikkeling 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie' voor de periode 2024-2027 is naar PS gestuurd en na vaststelling van de definitieve versie zullen zowel de financiële (bij slotwijziging 2024) als de inhoudelijke (bij Burap I 2025) consequenties verwerkt worden.

We zorgen zodoende in 2025 voor het ontwikkelen, benutten en behouden talent en het vergroten van de arbeidsproductiviteit. Daarnaast zetten we onze middelen en capaciteit in op innovaties, initiatieven en projecten die aan de ene kant bijdragen aan oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen

(missiegedreven) en die aan de andere kant het verdienvermogen van de toekomst veiligstellen. In een veranderend geopolitiek speelveld – waarin Europa minder afhankelijk wil zijn van andere handelspartners en werelddelen – investeren we mee om onze strategische posities op technologische innovaties, waardenketens, (digitale) infrastructuur en grondstoffen te versterken. In de keuzes die we maken sturen we op toegevoegde waarde met regionale meerwaarde in plaats van louter op volume. Dat betekent dat we ons richten op het aantrekken en behouden van hoogwaardige bedrijvigheid die de grootst mogelijke toegevoegde waarde bieden voor de Brabantse opgaven en ecosystemen. Daarnaast zetten we in op digitalisering en circulariteit, waarbij we focussen op (her)gebruik en alternatieven voor (fossiele) grondstoffen, reductie van zogenaamde primaire grondstoffen, het vergroten van datamaturiteit binnen het mkb, verbeteren van de digitale infrastructuur en verhogen van onze cyberweerbaarheid.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van missie-gedreven innovatie door sterke ecosystemen en clusters van bedrijven.

Indicatoren:

- Brabantse positie op de (RIS) en (RCI) ranglijsten
RIS is de Regional Innovation Scoreboard van de Europese Commissie, een gerenommeerde lijst van de meest innovatieve regio's in Europa (250 regio's in totaal). Onze ambitie is in 2030 minimaal bij de beste 15 regio's te horen. De huidige innovatiepositie (plek 25 in 2023, stijging van 11 plaatsen t.o.v. 2021) betekent dat we een uitdaging hebben.
RCI is de Regional Competitiveness Index, eveneens van de Europese Commissie. Deze index meet het concurrentievermogen van alle Europese regio's, bijvoorbeeld op het gebied van infrastructuur en opleidingen. Brabant scoort hoog op opleidingsniveau en technologisch niveau. Huidige positie: 4 (2023)
- % toename van het bruto regionaal product (BRP) ten opzichte van het voorgaande jaar (BBV-verplichte indicator)
Het BRP groeide in 2023 (t.o.v. 2022) met 1,1%. Voor 2024 zijn er nog cijfers bekend.

Wat gaan we daarvoor doen?

Een impuls aan de circulaire economie/samenleving *

Outcome-Indicator	2025	2026
grondstofverbruik	In 2030 is 50% van ons primaire grondstofverbruik verminderd	
Output-Indicator	2025	2026
Vergroten bewustwording binnen het thema maakindustrie		
Binnen het thema Voedsel en het project Agrofoodvoice worden 2 concrete initiatieven	Reststromen worden beter benut en leidt tot minder voedselverspilling, stimuleert de eiwittransitie.	

uitgevoerd m.b.v.
innovatiecontracten en vouchers

Optimaliseren biobased
ecosysteem

*Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

Een impuls in digitalisering

De prestatie en indicatoren zullen worden veranderd/toegevoegd na vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

We zorgen dat rondom sleuteltechnologieën zogenaamde innovatie-coalities tot stand komen

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

We zorgen voor een organisatorisch sluitende keten voor de ondersteuning van innovatieve starters, groeiers en scale-ups. *

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

Wat willen we bereiken?

Inzetten op talentontwikkeling voor de kenniseconomie van morgen

Indicatoren: *

- Spanningsindicator Brabantse arbeidsmarkt (Q1 2024; 4,05 (zeer krap) een lichte daling t.o.v. Q4 2023; 4,34 en Q3 2023; 4,85)
- % bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid) (BBV-verplichte indicator)
- Succes broedplaatsen

Wat gaan we daarvoor doen?

Aantrekken en behouden van nationaal en internationaal talent

Indicator*	2025
Brabant Breed uitrollen van de expatcenters	Van 1 naar 3
Doorontwikkelen van hybride leeromgevingen naar transitiehubs	Van 5 naar 7

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

Inzicht in de arbeidsmarkt ontwikkelingen t.b.v. maatschappelijke transities

* De nieuwe indicator en streefwaarde zullen na vaststelling van de Uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie' worden toegevoegd.

Leren en ontwikkelen

Indicator*	2025
Brabant leert; Minimaal 5000 Brabanders krijgen de mogelijkheid om zich jaarlijks gesubsidieerd om- en bij te scholen richting kansrijke beroepen en t.b.v. krapte- en transitiesectoren	10.000
Samenwerking op ontwikkelen van kennis via Kennispact MBO-HBO-WO doorontwikkelen naar 1 kennispact	

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

Wat willen we bereiken?

Realiseren van sterkere clusters door Europese en internationale samenwerking

Indicatoren:

- Aantal gelande projecten (35 p/jaar)
- Aantal handelsmissies (12 p/jaar)
- Aantal innovatiemissies, inkomen en uitgaand (10p/jaar)

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

Wat gaan we daarvoor doen?

Bouwen en onderhouden van contacten en netwerken voor internationale innovatiesamenwerking

Indicator*	2025	2026
Aansluiten bij innovatiecoalities	3	3

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

Continueren van investeringsbevordering

Indicator	2025	2026
% High value projecten	40%	
Passend binnen topsectoren/clusters	90%	
Investor Relations gesprekken	140	

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

Stimuleren van de internationale handel

Indicator	2025
Deelnemende bedrijven/ kennisinstellingen	60
Informatiebijeenkomsten	12
Trade Relations gesprekken	60

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

Wat willen we bereiken?

Het versterken van de ruimtelijke-economische structuur

Indicatoren:

- Provincie Noord-Brabant scoort gemiddeld op de Brede Welvaartsindicator ([BWI](#) in 2023).*

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

Wat gaan we daarvoor doen?

(Door)ontwikkelen van stedelijke innovatie districten

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

Bijdragen aan campusontwikkeling

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda EKT 'Onderweg naar een toekomstbehendige economie'.

Beleidsnota's en uitvoeringsagenda's

- [Beleidskader Economie 2030](#)
- [Evaluatie fondsen uit de eerste en tweede tranche investeringsagenda Essent](#)
- [Bespreekversie Uitvoeringsagenda Economie, Kennis en Talentontwikkeling](#)
- [Pact Brabant](#)
- [Aanpassingen innovatiefonds Brabant](#)
- [Aanpak Internationalisering](#)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- BOM Holding BV
- Meerjarenplan BOM 2020-2024
- Businesspark Aviolanda (BPA)
- Pivot Park holding
- Green Chemistry Campus BV
- Havenbedrijf Moerdijk

- Brabant Startupfonds
- BrabantRing

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

De arbeidsmarkt is krap, er zijn te weinig betaalbare woningen, het is druk op het elektriciteitsnetwerk, grondstoffen en materialen zijn schaars, stikstof levert beperkingen op en uit recente publicatie van CBS m.b.t. [arbeidsproductiviteit](#) blijkt dat groei stagneert. Verder is er ruimte nodig voor de natuur en voor water. Deze uitdagingen en schaarste-vraagstukken zullen hun invloed hebben op de innovatie- en groeikansen van de Brabantse economie.

Wat mag het kosten?

5. Economie

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Lasten						
Programmalasten	83.918 N	84.349 N	22.761 N	21.762 N	21.462 N	20.762 N
Toerekening organisatiekosten	6.998 N	8.690 N	8.672 N	8.672 N	8.672 N	5.260 N
Totaal Lasten	90.915 N	93.039 N	31.433 N	30.434 N	30.134 N	26.022 N
Baten						
Programmabaten	45.154 V	36.523 V	109 V	111 V	113 V	0
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten	45.154 V	36.523 V	109 V	111 V	113 V	0
Saldo van baten en lasten	45.761 N	56.516 N	31.324 N	30.323 N	30.021 N	26.022 N
Reservemutaties						
Storting in reserves	14.809 N	24.513 N	3.228 N	2.930 N	2.930 N	2.930 N
Onttrekking aan reserves	37.819 V	38.158 V	4.760 V	1.407 V	700 V	0
Resultaat incl. reservemutaties	22.751 N	42.871 N	29.792 N	31.846 N	32.251 N	28.952 N

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2023	Begr. 2024, na wijziging	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Storting in reserve	14.809 N	24.513 N	3.228 N	2.930 N	2.930 N	2.930 N
Reserve Beleidskader Economie 2030	-	5.702 N	-	-	-	-
Reserve Europese programma's 2022-2027	9.850 N	15.658 N	298 N	-	-	-
Res. Essent Investeringsagenda	39 N	102 N	-	-	-	-
Reserve Co-financ. Europese programma's	4.920 N	3.051 N	2.930 N	2.930 N	2.930 N	2.930 N
Onttrekking aan reserve	37.819 V	38.158 V	4.760 V	1.407 V	700 V	-
Reserve Beleidskader Economie 2030	17.181 V	10.856 V	1.000 V	1.000 V	700 V	-
Reserve Europese programma's 2022-2027	9.511 V	17.007 V	3.760 V	407 V	-	-
Res. Essent Investeringsagenda	8.212 V	5.003 V	-	-	-	-
Reserve Co-financ. Europese programma's	2.915 V	5.292 V	-	-	-	-

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2025 en begroting 2024

Lasten

De verschillen in de raming van de lasten in 2025 ten opzichte van 2024 (ruim € 61,5 mln.), worden met name veroorzaakt doordat er voor MIT (€ 12 mln.) en Europese programma's (€ 39 mln. voor cofinanciering + Efro-bijdragen) in 2025 (nog) geen bedragen voor uitvoering zijn geraamd (raming gebeurd meestal bij de 2^e Burap 2025 omdat beschikkingen nog niet zijn ontvangen).

Verder zijn voor de uitvoeringsagenda's 2019-2023 in 2024 nog € 9,9 mln. in de begroting opgenomen terwijl hier in begroting 2025 (nog) geen bedragen voor zijn geraamd. (De uitvoering van de diverse (oude) uitvoeringsagenda's lopen nog door en hebben betrekking op Campussen, toekomstbestendige clusters en triple helix, DataEconomie, Arbeidsmarktbeleid, impuls beleidskader en Circulaire Economie.). Verder is er voor Impuls beleidskader in 2024 € 2,1 mln. geraamd terwijl in begroting 2025 hier geen budget voor is opgenomen.

Voor Green Chemistry Campus is in 2025 € 1 mln. geraamd terwijl hiervoor in 2024 niets is geraamd en ook het algemeen economisch budget is in 2025 € 0,8 mln. hoger dan in 2024.

Middelen m.b.t. Uitvoeringsagenda 2024-2027 zijn middelen (in afwachting van vaststelling UA) nog niet in begroting 2025 opgenomen (zal bij slotwijziging 2024 plaatsvinden).

Baten

De verschillen in de raming van de baten in 2025 ten opzichte van 2024 (ruim €36,4 mln.), worden veroorzaakt doordat de Efro-bijdragen m.b.t. Europese programma's (2024: € 30 mln.) en Rijksbijdragen MIT (2024: € 6,4 mln.) in 2025 nog niet in de raming zijn opgenomen. (Hiervoor zijn nog geen beschikkingen ontvangen.).

Programma 6 Energie

Inleiding

Samen met inwoners, bedrijven, overheden en onderzoeks- en kennisinstellingen werkt de provincie aan de energietransitie, een hoofdpoging van de Brabantse Omgevingsvisie. Brabant wil de energietransitie versnellen en bijdragen aan het verduurzamen en het vergroenen van de samenleving. Daarmee draagt de energietransitie bij aan het tegengaan van verdere klimaatverandering (mitigatie). In het bestuursakkoord 'Samen Maken we Brabant' is vastgelegd dat de energietransitie rechtvaardig, haalbaar en betaalbaar moet zijn. Het programma Energie richt zich op energiebesparing en verduurzaming, de opwek van hernieuwbare energiebronnen, toegankelijkheid en beschikbaarheid van energie. In 2025 zetten we ons opnieuw hiervoor in. Dit vanwege de noodzaak om:

- de doelen van 2030 te halen;
- de Brabantse economie draaiende te houden;
- de Brabander mee te laten doen aan en profiteren van de energietransitie;
- ons te verhouden tot de vele ontwikkelingen en veranderingen in de energiesector en energie- intensieve sectoren;
- energieprojecten te kunnen uitvoeren.

In de Uitvoeringsagenda 2024-2027 (september 2024) wordt de Energieagenda 2019-2030 en het Bestuursakkoord 2023-2027 verder uitgewerkt naar concrete acties. In de uitvoeringsagenda 2024-2027 wordt langs een drietal uitvoeringslijnen gewerkt:

1. Uitvoeringslijn Energiebesparing en verduurzaming

Energie die je niet gebruikt, hoef je niet op te wekken en niet te transporteren. Vanuit deze simpele wetmatigheid ligt energiebesparing voor de hand. Daarnaast is het van belang om de energie die gebruikt wordt, vooral hernieuwbaar te laten zijn. In de gebouwde omgeving, waar in Brabant 35% van het totale energieverbruik plaatsvindt, zetten wij in op het ondersteunen van gemeenten bij natuurvriendelijk isoleren. Hiervoor moeten gemeenten Soorten Management Plannen (SMP) opstellen. Ook voorzien we via verschillende duurzaamheidsloketten eigenaren van maatschappelijk vastgoed en het MKB van advies om te verduurzamen.

2. Hernieuwbare energie

De energie die in Brabant nodig is, willen we zoveel als mogelijk is betrekken uit hernieuwbare bronnen. In het kader van de Regionale Energie Strategie (RES), zijn op regionaal niveau afspraken gemaakt over de opwek van hernieuwbare energie op land (door middel van wind en zon). De regio's werken hiertoe samen in de RES. Naast hernieuwbare elektriciteit onderzoeken we ook de mogelijkheden van andere hernieuwbare energiebronnen, zoals geothermie (warmte uit de diepe ondergrond), riothermie (energie uit rioolzuivering) etc.

De provincie speelt hierbij een stimulerende rol door actief bij te dragen aan de verschillende initiatieven. Daarnaast heeft de provincie ook andere rollen. Denk hierbij aan de rol in het kader van het beschermen van de omgeving (via de Omgevingsverordening) en rollen die verband houden met bevoegd gezag, gericht op vergunningverlening (bij grootschalige opwekprojecten).

Ook heeft de provincie een rol in de warmtetransitie. De nieuwe Wet collectieve warmte (Wcw), welke inmiddels aan de Tweede Kamer is aangeboden, geeft de provincie die mogelijkheid. Via de warmtedialogen Noord-Brabant wordt onderzocht wat de provinciale rol kan zijn. Tot slot stelt de

provincie een waterstofstrategie op, waarin keuzes gemaakt moeten worden betrekking tot opwek en aanwending van waterstof in Brabant.

3. Energie beschikbaar en toegankelijk

Als gevolg van elektrificatie in zowel de gebouwde omgeving (bijvoorbeeld warmtepompen en opladen auto's), de industrie en mobiliteit (elektrische voertuigen) is de vraag naar transportcapaciteit sterk gegroeid. Daar komt de decentrale opwek van elektriciteit nog bij. Dit alles leidt tot transportschaarste op het elektriciteitsnet. Door grote gebruikers niet meer aan te sluiten, wordt voorkomen dat het elektriciteitsnet uitvalt. Omdat de transportschaarste de maatschappelijke en economische ontwikkelingen belemmert, moet deze zo snel als mogelijk worden opgelost. Samen met de Brabantse RES-regio's, de netbeheerders TenneT en Enexis en het Rijk zetten we (als voorzitter) in het Brabantbrede Bestuurlijk Overleg Energie (BBOE) in op:

- Het waar mogelijk versnellen van uitbreidingen van de energie-infrastructureur. Daartoe werken we samen door knelpunten in een vroegtijdig stadium te signaleren en zo mogelijk weg te nemen;
- Het stimuleren van energy-hubs, waarmee met de bestaande transportcapaciteit de infrastructureur beter kan worden benut;

Op de langere termijn, het maken van (ruimtelijke) keuzes om de ruimtelijke ontwikkeling van Brabant en de energietransitie goed op elkaar af te stemmen en vanuit beide perspectieven efficiënte keuzes te maken. Hiervoor stimuleren we gemeenten om bij ruimtelijke plannen nadrukkelijk het energievraagstuk mee te wegen, stellen we een energieperspectief op, waarin we de verschillende keuzes voor een energiesysteem in 2050 inzichtelijk willen maken (zowel rekening houdend met de vraag naar energie als het aanbod van hernieuwbare energiebronnen (en energiedragers)). Belangrijk daarbij is ook om telkens te kiezen voor de meest effectieve energiebron. Kiezen voor bijvoorbeeld een warmtenet (waar mogelijk), betekent dat uitbreiding van het elektriciteitsnet beperkter kan zijn. Dergelijke keuzes zullen in het energieperspectief ook aan de orde worden gesteld. Voor de meer korte termijn geven we met het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK) aan waar vanuit maatschappelijk perspectief de prioriteit moet liggen als het gaat om het wegnemen van knelpunten in de energie-infrastructureur.

Naast deze meer technische en ruimtelijke insteek, zien we de energietransitie ook als een sociaal-economische transitie. Zo willen we voorkomen dat energie voor huishoudens onbereikbaar wordt. We zetten in op een verkleining van het aantal huishoudens dat een te groot deel van het inkomen besteedt aan energie. Daarnaast willen we met praktische voorbeelden gemeenten inspireren tot burgerparticipatie bij bijvoorbeeld de ontwikkeling van grootschalige opwekprojecten.

Wat willen we bereiken?

Verduurzaming van de energieopwekking, door de ontwikkeling van energieprojecten, zoals wind- en zonprojecten, geo- en aquathermie en projecten voor conversie en opslag van energie.

Indicator:

- Totale productie van hernieuwbare energie in petajoule (PJ) (BBV-verplichte indicator, bron Klimaatmonitor)
- Opgave opwek hernieuwbare elektriciteit in de RES'en (6,5 TWh in 2030)

Wat gaan we daarvoor doen?

Doorpakken afspraak Wind op Land 2020

Met het Rijk is in 2020 de afspraak gemaakt dat eind 2023 de Brabantse doelstelling van 470,5 MW windenergie is gerealiseerd. Deze opgave is intussen door het Rijk verdubbeld, zonder taakstelling en techniek neutraal, op basis van de uitkomsten van de Landelijke Monitor Wind op Land. Afspraken zullen meegenomen worden in de RES-aanpakken. Volgens berekeningen van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) is deze verdubbelopgave via de RES-uitvoering mogelijk.

Indicator	2025	2026	2027
Opgesteld vermogen	PM*		

* Deze indicator zal veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Maatwerkoplossing per RES-regio

Voor het zo optimaal en efficiënt mogelijk inrichten en gebruiken van het energienetwerk zullen in samenspraak met gemeenten, netbeheerder(s) en ontwikkelaars maatwerkoplossingen gerealiseerd worden. Te denken valt aan een aansluiting van een zon- of windpark maar ook het organiseren van vraag naar en aanbod van energie op het energienetwerk.

Indicator	2025	2026	2027
Aantal maatwerkoplossingen voor optimaal en efficiënt gebruik energienetwerk	PM*	PM*	PM*

* Deze indicator zal veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Voortgangsrapportage per RES-regio

Het Landelijke Programma RES vraagt regio's een voortgangsrapportage via een 2-jaarlijkse cyclus op te stellen. Op basis daarvan zal gekeken worden of de regionale RES-en (RES 1.0) de afspraken realiseren en/of dat aanpassing van strategie en doelen nodig zijn (RES 2.0). Ook via [de energiemonitor](#) is de voortgang per RES regio te volgen.

Indicator	2025	2026	2027
Aantal opgeleverde voortgangsrapportages RES'en	4	nvt	4

Wat willen we bereiken?

Verminderen emissies broeikasgassen

Fossiele brandstoffen leveren door CO₂-uitstoot de belangrijkste bijdrage aan de totale uitstoot van broeikasgassen. We zetten volop in op besparing en verduurzaming, want brandstoffen die je niet verbruikt leveren geen uitstoot op en duurzame energie evenmin.

Indicatoren*:

- (BBV-Verplichte indicator) Totale emissie broeikasgassen (uitgedrukt in CO₂-equivalenten) in tonnen uitstoot (bron Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030 10.7 Mton)
- Emissie gerelateerd aan energie: totale CO₂- emissie in tonnen uitstoot (bron Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 7,6 Mton)
- Verbruikte energie totaal in PJ (bron: Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 240 PJ)

*De bestaande indicator CO₂ reductie wordt gebruikt om de relatie te leggen met de doelstelling vanuit het Beleidskader Gezondheid; drie gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander.

Wat gaan we daarvoor doen?

- Doorpakken samenwerking met de industrie*
- Voortzetten pilot MIEK regio Moerdijk*
- Doorpakken warmtetransitie*
- Ook thema gezondheid blijvend agenderen*
- Bevorderen naleving van de wettelijke energiebesparingsverplichtingen bij bedrijven*

*Deze prestaties zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Mobiliteit

Zie programma 8 "Basisinfrastructuur Mobiliteit" m.b.t. duurzaam bouwen en beheren van provinciale infrastructuur en 100% elektrische bussen in concessies in Brabant.

Wat willen we bereiken?

Verduurzaming gebouwde omgeving

- Het verstevigen en versnellen van de aanpak van isolatie en energiebesparing in de gebouwde omgeving zodat minder duurzame energie opgewekt hoeft te worden.
- Grootschalige verduurzaming van maatschappelijk vastgoed.

Indicator:

- Ontzorging maatschappelijk vastgoedeigenaren*

* Deze indicator zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Wat gaan we daarvoor doen?

Diverse initiatieven voortzetten*

* Deze prestatie zal veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Wat willen we bereiken?

Bijdrage leveren aan een toekomstbestendige energie-infrastructuur

We gaan van een centraal gestuurd, fossiel energiesysteem (voor elektriciteit, warmte en voorstuwingskracht) naar een flexibel, duurzaam energiesysteem. Een systeem met bronnen die in de meeste gevallen meer tijdelijk en lokaal van aard zijn, zon- en windenergie bijvoorbeeld zijn variabel. Energieconversie en -opslag zullen daarom van cruciaal belang worden om altijd voldoende energie te kunnen leveren.

Indicator:

- Bijdragen aan de ontwikkeling van oplossingen voor opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie

Wat gaan we daarvoor doen?

Afstemmen met en tussen partijen over ontwikkelingen en aanpak vraag- en aanbod van energie enerzijds en beschikbare netcapaciteit anderzijds *

* Deze prestatie zal veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Stimuleren eerste uitrol van innovaties in de energie-infrastructuur

Samen met externe partijen en met Programma Economie wordt gewerkt aan de verdere ontwikkeling van de innovatie coalitie energieconversie en -opslag. Voorbeelden hiervan zijn RIFT (ijzerpoederverbranding) en Cellsius (zout/warmtebatterij). Daarbij is er specifieke aandacht voor de thema's 'slimme integreerbare zonne-energieoplossingen', 'waterstof als enabler voor industrie en maatschappij' en 'de batterij van en voor de toekomst'. Vanuit het Programma Energie wordt gewerkt aan de toepassing en uitrol van de energie-innovaties binnen de 3 genoemde thema's. Hierbij spelen Energy-Hubs (bedrijventerreinen met lokale afstemming van vraag en aanbod van energie) als 1 van de activiteiten binnen de Brabantse Taskforce Transportschaarste, een belangrijke rol.

Indicator	2025	2026	2027
Opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie	PM*	PM*	PM*
Uitrol van een nieuwe technologie een bijdrage levert aan het eerder en/of tegen geringere kosten behalen van de provinciale energiedoelstellingen	PM*	PM*	PM*

* Deze indicatoren zullen veranderen met de vaststelling van de nieuwe uitvoeringsagenda Energie

Beleidsnota's en uitvoeringsagenda's

- [De Brabantse Omgevingsvisie 'De kwaliteit van Brabant'](#);
- [Energieagenda 2019-2030 \(PS 14 december 2018, 86/18\)](#);
- [Nationaal klimaatakkoord \(28 juni 2019\)](#);
- Concept Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) (april 2023)
- Ontwerp Programma Energiehoofdstructuur (PEH)(juli 2023)
- [Uitvoeringsprogramma Energie 2022-2023 Urgent en kansrijk \(april 2022\)](#).
- Uitvoeringsagenda Gezondheid 2022-2023 3 Gezonde Levensjaren erbij voor iedere Brabander (mei 2022)
- Werkboek Brabants Ruimtelijk voorstel (loopt)
- Uitvoeringsagenda Energie 2024-2027 (wordt opgesteld)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij](#);
- [Energiefonds Brabant \(ondergebracht BOM\)](#);
- [Innovatiefonds Brabant \(ondergebracht BOM\)](#);
- [Enexis NV/ Enpuls](#).

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

De energietransitie biedt grote kansen, maar is tevens een complexe opgave, waarin op vele terreinen gelijktijdig verandering noodzakelijk is en waarvoor vele spelers nodig zijn.

We hebben weinig wettelijke taken op het gebied van de energietransitie. Wel is wet- en regelgeving in ontwikkeling, zo ook de Wet Collectieve Warmtevoorziening en hebben we te maken met ingang van 2024 met de inwerkingtreding van de Omgevingswet dat accenten zal aanbrengen in ons werk. Zo staat het werken als één overheid centraal waarbij van ons verwacht wordt dat we gebiedsgericht, integraal en participatief werken.

Het grootste gedeelte van de opgave dient gerealiseerd te worden in samenwerking met andere partijen dan de provincie. Als provincie zijn we slechts één van de spelers die aan deze opgave werken. Samen met Europa, het Rijk, provincies, gemeentes, kennisinstellingen en het bedrijfsleven (MKB) leveren we een bijdrage aan het genoemde resultaat. Om dit succesvol te laten zijn is ook samenwerking in en tussen de verschillende provinciale programma's noodzaak waarbij aandacht is voor beleid én uitvoering. Nadere informatie over financiële risico's en risicomanagement staat in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Landelijk wordt een bestuurslasten onderzoek uitgevoerd. Wij gaan ervan uit dat indien er extra taken naar de provincie komen daarvoor ook extra middelen vanuit het rijk meekomen.

Wat mag het kosten?

6. Energie

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Lasten						
Programmalasten	9.583 N	12.777 N	5.273 N	3.282 N	3.300 N	3.322 N
Toerekening organisatiekosten	4.187 N	5.206 N	4.209 N	3.620 N	3.620 N	3.620 N
Totaal Lasten	13.770 N	17.983 N	9.482 N	6.903 N	6.920 N	6.942 N
Baten						
Programmabaten	1.616 V	7.844 V	2.560 V	0	0	0
Baten toerekening organisatiekosten	135 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	1.752 V	7.844 V	2.560 V	0	0	0
Saldo van baten en lasten	12.018 N	10.139 N	6.921 N	6.903 N	6.920 N	6.942 N
Reservemutaties						
Storting in reserves	0	50 N	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	373 V	520 V	0	0	0	0
Resultaat incl. reservemutaties	11.645 N	9.669 N	6.921 N	6.903 N	6.920 N	6.942 N

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2023	Begr. 2024, na wijziging	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Storting in reserve	-	50 N	-	-	-	-
Res. Essent Investeringsagenda	-	50 N	-	-	-	-
Onttrekking aan reserve	373 V	520 V	-	-	-	-
Res. Essent Investeringsagenda	373 V	520 V	-	-	-	-

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2025 en begroting 2024

Lasten

De verschillen in de raming van de lasten in 2025 ten opzichte van 2024 (€ 7,5 mln. lager), worden met name veroorzaakt doordat de uitgaven m.b.t. uitvoeringsagenda in 2025 nog niet geraamd zijn (gebeurt pas bij slotwijziging 2024) terwijl deze wel in begroting 2024 zijn opgenomen. Ook de uitgaven gerelateerd aan SPUK-ontvangsten/ Europese programma's zijn nog niet in begroting 2025 opgenomen.

Baten

Het verschil in de raming van de baten in 2025 ten opzichte van 2024 (€ 5,3 mln. lager) wordt met name veroorzaakt omdat de Rijksontvangsten (SPUK-bijdragen) in 2025 nog niet in de begroting zijn opgenomen (zie ook toelichting lasten). De grootste heeft betrekking op de SPUK-bijdrage voor capaciteit klimaat/energie (2024: € 2,9 mln.).

Programma 7 Landbouw en voedsel

Inleiding

Deze begroting is voor wat betreft de activiteiten en set van indicatoren afgestemd op de huidige beschikbare middelen. Na behandeling van de Uitvoeringsagenda Landbouw & Voedsel 2024-2027 zullen de beschikbare middelen en prestaties hierop worden aangepast. Dit zal worden aangepast bij Burap-I 2025.

De uitdagingen voor de agrarische sector zijn nog onverminderd groot. Emissies van ammoniak, methaan, geur en fijn stof vanuit stallen en de uitspoeling van nitraat naar grond- en oppervlaktewater en schadelijke gevolgen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen vanuit het grondgebruik. En daarbij vormen de wisselende weersinvloeden een grotere uitdaging.

De verwachting is dat na een lange periode in 2025 –met behulp van met name luchtwassers- in de sectoren met hokdieren weer daadwerkelijk investeringen in stalaanpassingen worden gerealiseerd, gericht op het verminderen van emissies. In 2025 zullen we blijven inzetten –samen met andere partijen- op innovatie om brongerichte stalsystemen te ontwikkelen, om nieuwe vormen van mestbewerking te ontwikkelen, om real time meten en monitoren verder te ontwikkelen en zullen we bijdragen aan het onderzoeken van de mogelijkheden van voer- en managementmaatregelen. We verwachten in 2025 veel belangstelling voor het (mono-)vergisten van mest en voor de productie van groen gas. We zullen waar nodig die ontwikkeling ondersteunen, ook met het oog op de bijmengverplichting van groen gas.

In 2025 zullen we ook blijven inzetten op het ondersteunen van veehouders die willen beëindigen. Behalve dat er op het niveau van individuele ondernemers veel belangstelling voor is, worden door het beëindigen van veehouderijbedrijven bijgedragen aan het verminderen van de genoemde emissies en wordt er ruimte geboden voor de ontwikkeling van de 'blijvende' bedrijven.

Tot slot: naast diverse andere activiteiten, zal het verminderen van de schadelijke gevolgen van het gebruik van synthetische gewasbeschermingsmiddelen onze aandacht hebben.

Wat willen we bereiken?

Het meest duurzaam en circulair in Europa

We willen bereiken dat in Brabant de meest duurzame landbouw- en voedselproductie plaatsvindt in Europa, mede doordat er sprake is van gesloten mineralenkringlopen (in plantaardige en dierlijke ketens), zoveel mogelijk emissieloze landbouw naar water, bodem en lucht en de klimaatdoelstellingen worden gerealiseerd. De voedselketens produceren gezond voedsel en landbouwbedrijven dragen bij aan een gezonde leefomgeving.

Hiermee dragen de landbouw- en voedselketens bij aan het Brabants [Beleidskader Gezondheid](#) met drie gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander in 2030. Dit houdt verband met de hoofddoelstellingen van de uitvoeringsagenda landbouw en voedsel met name op het gebied van meest duurzame circulaire landbouw- en voedselproductie in Europa. Hierbij zijn indicatoren als een dalende trend in fijnstof emissie vanuit de veehouderij opgenomen in relatie tot de gezonde leefomgeving en het verminderen van emissies uit de landbouw. Maar ook het stimuleren van continue monitoring van emissies en de maatregelen vanuit het Schone lucht akkoord dragen bij aan de

gezonde levensjaren van de Brabander. In 2025 ronden we het project “beter benutten biologische combiluchtwassers in de varkenshouderij” af.

Indicatoren:

- Stikstof- en fijnstof emissie veehouderij in Brabant

Streefwaarden	nulmeting	2022	2023	2025
Kton fijnstof per jaar	1,7 kton (2021)	1,6 kton	1,4 kton	dalend
Kton stikstof per jaar	15,3 kton (2019)	14,6 kton	13,7 kton	dalend

Wat gaan we daarvoor doen?

Realiseren uitvoeringsagenda mest

De inzet van de [uitvoeringsagenda mest](#) is gericht op het benutten van organische stoffen en mineralen uit kwalitatief hoogwaardige dierlijke meststoffen in de diverse systemen van kringlooplandbouw. In de [uitvoeringsagenda](#) ligt de focus nadrukkelijk op het samenwerken met partners en het reageren op initiatieven uit de samenleving. Bij die initiatieven zorgen we in 2025 niet alleen voor financiële en mentale ondersteuning, maar ook willen we initiatiefnemers ons netwerk intrekken zodat ze voor hun R&D-activiteiten aansluiting zoeken bij ontwikkelingen in Brabant. Wij willen in 2025 verder streven dat onze provincie als meest innovatieve regio voor hightech in Europa ook een groene proeftuin is voor duurzame, innovatieve oplossingen.

De samenwerking tussen de (zand)provincies én de samenwerking tussen de proeftuinen Boerderij v.d. Toekomst Zuid-Oostelijk Zand, Vredepeel, Agroproeftuin de Peel zijn belangrijke initiatieven om deze ambitie waar te gaan maken. Deze laatste maakt inmiddels deel van de Fieldlabregeling zoals door het Ministerie van LNV geïnitieerd. Een fieldlab is een fysieke praktijkomgeving met testlocaties waar regionale overheden, bedrijven, onderwijs en kennisinstellingen, burgers, samenkomen om nieuwe technologieën en sociale innovaties te ontwikkelen, ermee te experimenteren, te demonstreren, ervan te leren, op te schalen, te implementeren en/of onderzoek naar te doen.

Pilot Meten is weten

In 2024 en 2025 voeren we de pilot meten is weten uit op circa 25 locaties in Noord-Brabant en stellen we een meetvoorschrift op voor het meten van stalemissies. Dit zal helpen in de ontwikkeling van middel naar doelvoorschriften. Dit wordt gefinancierd vanuit rijksmiddelen.

Streefwaarden	2025
Aantal praktijkbedrijven waarop gemeten wordt in het kader van deze pilot	25

Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij, Akkerbouw en Zoogkoeienhouderij

De afgelopen jaren heeft de Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij ontwikkeld tot een veel gebruikt instrument voor melkveehouders die hun bedrijfsvoering op een meer extensieve manier vormgeven. Inmiddels is – onder andere met inzet van rijksmiddelen- de periode van ondersteuning verlengd van 3 naar 5 jaar en wordt het aantal deelnemers verhoogd naar 650.

In de akkerbouw is het afgelopen jaar geëxperimenteerd met een biodiversiteitsmonitor Akkerbouw, voor Noord-Brabant in het gebied van de Zuid Westelijke Delta (samen met de provincies Zeeland en Zuid-Holland). Het streven is erop gericht om in 2025 in dat gebied verder op te schalen.

Indicator:

- Implementeren Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw (BMA) bij akkerbouwbedrijven
- Toepassen (eenvoudige natuurinclusieve maatregelen) bij Biodiversiteitsmonitor melkveehouderij

Streefwaarden	Nulmeting	2025
Implementeren Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw	n.v.t.	30
Toepassen Biodiversiteitsmonitor melkveehouderij (cumulatief)	190 (2021)	650

Wat willen we bereiken?

Economisch toonaangevend zijn binnen Europa

Het Brabantse landbouw- en voedselsysteem is in 2030 een vooraanstaande Europese speler: zeer innovatief en met een sterke concurrentiepositie. De sector rendeert door (nieuwe) economische en maatschappelijke verdienmodellen in grote internationale en kleine regionale ketens. Bovendien zijn nieuwe (biobased) bedrijfstakken tot ontwikkeling gekomen op het snijvlak van landbouw en voedsel en respectievelijk hightech, biobased bouwen, ICT, chemie en gezondheid. Brabant blijft exporteur van geavanceerde voedselproductiesystemen.

We willen het innovatieve ecosysteem van landbouw- en voedselsector in Brabant blijven ondersteunen.

Indicatoren:

- Ontwikkeling van bedrijvigheid in nieuwe eiwitten in aantallen bedrijven en werknemers (5% groei per jaar)

Streefwaarden	Nulmeting	2025
Groei per jaar	45 (2022)	5%

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen en/of geformeerde consortia op thema nieuwe eiwitten of nieuwe verwerkingstechnieken

In 2022 is de provincie Noord-Brabant de Green Deal Eiwitrijke gewasketen (GDE) aangegaan. Dit zal in 2025 doorgezet worden. Deze Green Deal beoogt een goed verdienmodel voor boeren met het

telen van stikstofbindende vlinderbloemigen, draagt bij aan een versnelling van de eiwittransitie en daarmee aan een betere balans tussen plantaardige en dierlijke eiwitten in het eetpatroon. Dit alles sluit goed aan bij het provinciale beleid aangaande de eiwittransitie.

Diverse regio's zetten zich in voor intensievere ketensamenwerking. Hiertoe worden activiteiten opgezet voor verbetering van verbinding en opschaling van regionale initiatieven op het gebied van teelt, veredeling en verwerking. Ook de inzet van innovatieve technologieën die leiden tot duurzame en gezonde producten maakt hier onderdeel van uit. Daar in Noord-Brabant een groot aantal bedrijven actief is in de voedselverwerkende industrie, dit in combinatie met een sterk ontwikkelde hightechsector, biedt deelname aan de GDE deze bedrijven kansen voor verdere groei. Maar ook een intensievere samenwerking tussen ketenpartners en (door)ontwikkeling van kennis en innovatie ligt in het verschiet, waardoor het lokale ecosysteem wordt versterkt.

Indicator:

- Aantal ondersteunde en/of geformeerde consortia op thema nieuwe eiwitten of nieuwe verwerkingstechnieken (aantal: 2)

Stimuleren kleine betekenisvolle projecten door Landbouw Innovatie Brabant

Met de Landbouw Innovatie Brabant (LIB) zullen we innovaties blijven aanjagen en ondersteunen die bijdragen aan duurzame en vitale land- en tuinbouw die een bijdrage levert aan de kwaliteit van het platteland met maatschappelijke verankering. Bijdragen aan systeemverandering staat centraal in het ondersteunen van innovaties met daarin sleutelbegrippen als waarde creatie, kringlooplandbouw en doorontwikkeling. LIB doet dit op een laagdrempelige manier door vroeg in het innovatieproces vanuit de optiek van de primaire sector (vanuit de brede omgeving bezien) ondersteuning te bieden door o.a. in contact brengen met juiste netwerk, ondersteuning in het opwerken van idee tot project, financiële bijdrage en nazorg/doorontwikkeling.

Het LIB is in 2023 geëvalueerd. Een belangrijke aanbeveling was dat de innovaties en innovatoren nog meer worden verbonden aan een breder kennis-ecosysteem. Zie ook [Statenmededeling Landbouw Innovatie Noord-Brabant Evaluatie en vervolg 2024-2027](#).

Indicator:

- Aantal initiatieven ondersteund door LIB

Streefwaarden	2025
Aantal ondersteunde initiatieven	30

Wat willen we bereiken?

Natuur- en landschapsinclusief zijn in 2030

De Brabantse landbouw is in 2030 landschaps- en gemeenschapsinclusief en vervult daarmee een vitale rol in natuur- en landschapontwikkeling en het beheer daarvan. Er is een herkenbare verbinding tussen stad en platteland, tussen producent en consument (voedsel, leefbaarheid dorpen) en met de Brabantse samenleving als geheel (zorg, groene energie, landschap en natuur, recreatie).

Wat gaan we daarvoor doen?

Begeleiden bedrijven bij hun omschakeling naar natuurinclusief

We zetten in 2025 de ondersteuning voort van agrariërs die willen omschakelen richting een meer natuurinclusieve bedrijfsvoering. Naar aanleiding van de evaluatie van het instrumentarium voor het stimuleren van natuurinclusieve landbouw wordt de rol van het businessplan geschrapt en vervangen door de brede inzet van deskundige coaches, die ondernemers kunnen helpen bij verschillende aspecten van natuurinclusieve bedrijfsvoering. Ook de provinciale Beleidsregel grond voor Natuurinclusieve landbouw, waarbij provinciale grond (met kwalitatieve verplichtingen en aangepaste pachtprijs), ten behoeve van extensivering naar twee grootvee-eenheden (gve) per hectare, via erfpacht beschikbaar wordt gesteld, zal worden voortgezet. Voor beide instrumenten geldt dat de belangstelling geen grote pieken kent maar gestaag doorzet. Daarnaast gaan we extra inzetten op het nader definiëren van natuurinclusieve landbouw en het ontwikkelen van leergemeenschappen. Op basis van gedeelde gebiedsopgaven stimuleren we samenwerking tussen agrariërs onderling en met de andere gebiedspartijen, zoals terrein beherende organisaties, waterschap, GOB, gemeenten en BPG (Brabants Particulier Grondbezit). Waar mogelijk wordt gebruik gemaakt van de financiële middelen van het Rijk. En waar nodig faciliteren we gebiedsprocessen op maat om de natuurinclusieve bedrijfsvoering rendabel te krijgen (via kavelruil en in afstemming met de natuurdoelen). Zie ook [Statenmededeling Uitvoering Natuurinclusieve Landbouw](#)

Streefwaarden	Nulmeting	2025
Aantal begeleide bedrijven bij hun omschakeling naar natuurinclusief	80 (2021)	20

Organiseren van bijeenkomsten voor kennisontwikkeling/uitwisseling op inspiratiebedrijven

Natuurinclusieve landbouw staat nog aan het begin en kent een flinke kennisachterstand vergeleken met de gangbare en biologische landbouw. Veel agrariërs die een stap overwegen naar omschakeling hebben vragen over de natuurinclusieve maatregelen en hun impact op de productie, kosten en baten, afzetmarkten, enzovoort. Met financiële ondersteuning zijn twaalf inspiratiebedrijven natuurinclusieve landbouw operationeel. Bedrijfsadviseurs zijn vaak nog gewend om te werken met gangbare bedrijfsmodellen en denkwijzen die uitgaan van een zo hoog mogelijke productie via inzet van hulpstoffen. Mede met de hulp van de inspiratiebedrijven worden er in 2025 weer bijeenkomsten georganiseerd, om zo kennisontwikkeling/uitwisseling te vergroten.

Indicator:

- Aantal bijeenkomsten georganiseerd voor kennisontwikkeling/uitwisseling op inspiratiebedrijven. (aantal: 30 per jaar)

Geven van omschakeladviezen biologische landbouw (melkvee en akkerbouw)

Door het aanbieden van adviseurs die adviesgesprekken voeren met melk- en vleesveehouders en akkerbouwers/groentetelers die de overstap naar biologisch overwegen zetten we in 2025 in om meer biologische landbouw in Brabant te realiseren. Voorlopig zetten we in op totaal dertig ondernemers.

Op bedrijfsniveau worden de te nemen stappen in kaart gebracht. Voor agrariërs die willen doorgaan, worden in 2025 oriëntatie cursussen georganiseerd, waar ze gezamenlijk aan kunnen deelnemen.

Streefwaarden	2025
Aantal uitgebrachte omschakeladviezen biologische landbouw (melkvee en akkerbouw)	8 (totaal 30)

Gronden voor Graasdierhouderijen

De minister van LNV heeft € 22,5 mln. beschikbaar gesteld om vooruitlopend op de uitvoering van het BPLG graasdierhouders te ondersteunen bij het extensiveren van hun bedrijf in gebieden rond Natura 2000, natte natuurepaleis en in de beekdalen. In deze gebieden is het wenselijk grasland als grondgebruik te behouden om onze beleidsdoelen ten aanzien van natuur en water te realiseren, terwijl de trend is het dat grondgebruik intensificeert met andere gewassen. De hoge grondprijzen zijn hierin een belangrijke factor. Onze aanpak daarbij is dat we grondeigenaren in genoemde gebieden - die zich vastleggen op het langdurig gebruiken van gronden als grasland- compenseren voor de waardedaling van de gronden die het gevolg is van die (vrijwillige aangevane) gebruiksbepaling. Op die manier blijven de gronden beschikbaar voor graasdierhouders. We willen onze aanpak zo vormgeven dat deze zowel voor blijvende als stoppende agrariërs aantrekkelijk is. In 2025 willen we, vooruitlopend op het staatssteunproof vaststellen van een eventuele regeling voor het langjarig vastleggen van gebruik als grasland, het behoud van grasland voor een kortere periode ondersteunen via bestaande instrumenten als aan- en verkoop van grond en de verpachting van provinciale grond. Met het beschikbare budget verwachten wij uiteindelijk rond 1.400 hectare langdurig te kunnen behouden voor graasdierhouderij.

Aanpak piekbelasting

In het kader van de aanpak Piekbelasting stikstof ondersteunt de provincie -in belangrijke mate met rijksmiddelen- veehouders die in aanmerking komen voor de Landelijke Beëindigingsregeling Veehouderij (+). In beginsel staan de betreffende veehouders voor de keuze om te innoveren, verplaatsen, extensiveren of te beëindigen. Veehouders kunnen zelf aangeven of ze gebruik willen maken van een dergelijke ondersteuning.

Ondersteunen van veehouders bij besluitvorming LBV(+)

Streefwaarden	2025
Aantal ondersteunde veehouders (cumulatief vanuit 2023)	500

Wat willen we bereiken?

Versterken gemeenschapsinclusief

We willen de verbinding tussen de diverse ketens en de burger versterken. Het resultaat is dat de Brabanders (weer) trots zijn op de landbouw- en voedselsector. De sector is dicht bij de burger gekomen en meer verbonden door onder andere meer kennis van de rol en herkomst van voedsel en van het belang van het buitengebied. Er vindt een verschuiving plaats naar meer voedsel van dichtbij

en de landbouw levert een bijdrage aan maatschappelijke en ecosysteemdiensten. Brabanders waarderen het voedsel, het buitengebied, het groen in de stad en de makers, ontwikkelaars en beheerders ervan. De landbouw- en voedselketens worden beleefd als belangrijk onderdeel van de brede welvaart in Brabant.

Steeds meer maatschappelijke opgaven komen samen op één en dezelfde bedrijven binnen de gehele sector en keten. Zo willen we méér dierenwelzijn, minder emissies die schadelijk zijn voor de mens en natuur en een betere bodem- en waterkwaliteit. Deze vraagstukken vragen om een vernieuwingsslag in de veehouderij. Die vernieuwing brengt onzekerheden met zich mee: kan dit financieel uit? Hoe valt een nieuwe koers binnen ons gezin? Vraagstukken die jonge boeren bezighouden en medebepalend zijn óf en hóe zij het bedrijf voort gaan zetten. De provincie wil in 2025 verder bijdragen aan het toekomstperspectief voor jonge boeren. De komende tijd gaan we verder samen met jonge boeren bekijken wat er nodig is om dat toekomstperspectief in te vullen door verdere uitvoering te geven aan het Plan van Aanpak Jonge Boeren.

Indicatoren:

- Gemiddelde waardering burgers voor de agrifoodsector in Brabant (op niveau of verbetering van waardering).

Streefwaarden	Nulmeting (landelijk niveau)	2023	2025
Gemiddelde waardering schaal van 1-7	5,01 (2020)	5,04	Op niveau of verbetering

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen boer-burger initiatieven

De provincie organiseert/ondersteunt in dat verband een aantal evenementen die bijdragen aan een verbeterde boer-burgerrelatie. Dat doen we door, in het verlengde van de afgelopen jaren, ontmoetingen te organiseren, voorlopers in het zonnetje te zetten en op uiteenlopende manieren te berichten over de producent én de consument. Via de Dutch Design Week (DDW) en de Embassy of Food brengen stimuleren we dat burgers op een onverwachte manier kennis verkrijgen van de ontwikkelingen in de landbouw- en voedselsector.

Indicator:

- Ondersteunde initiatieven (aantal: 1)

Korte ketens

De landbouw- en voedselketens spelen een rol in de brede welvaart in Brabant. Korte ketens worden gezien als een manier om bij te dragen aan diverse doelstellingen rondom de verduurzaming van de agrifoodsector, vanuit de gedachte dat een directe afzet aan de consument kan zorgen voor een beter verdienmodel voor de ondernemer. De afgelopen jaren is gebleken dat veel korte keten initiatieven uitdagingen hebben, onder andere op het gebied van logistiek en data, maar ook financieel. De provincie doet (o.a. via het LIB) ervaring en kennis op en wil korte ketens stimuleren.

Beleidsnota's en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- [Omgevingsvisie](#)
- [Beleidskader Landbouw en Voedsel 2030](#)
- Notitie "Versnelling transitie veehouderij"

Uitvoeringsagenda's

- Programma 'Ondersteunende maatregelen versnelling transitie veehouderij'
- [Uitvoeringsagenda mest](#)
- [Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel 2022-2023](#)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma wordt vooral op het gebied van innovatie nauw samengewerkt met de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij en de regionale ontwikkelingsmaatschappijen AgriFood Capital, Rewin en Brainport Development. Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Met name de landelijke ontwikkelingen zullen ook het komend jaar een sterke invloed hebben op dit beleidsprogramma. We spelen hierop in met als uitgangspunt het in 2022 vastgesteld [beleidskader Landbouw en Voedsel 2030](#) en het doorzetten van de [Uitvoeringsagenda 2022-2023](#) (tot het moment dat de Uitvoeringsagenda 2024/2027 is vastgesteld).

Wat mag het kosten

7. Landbouw en voedsel

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Lasten						
Programmalasten	8.534 N	20.699 N	487 N	242 N	227 N	37 N
Toerekening organisatiekosten	4.896 N	5.730 N	7.280 N	6.067 N	6.067 N	2.647 N
Totaal Lasten	13.430 N	26.428 N	7.767 N	6.309 N	6.294 N	2.684 N
Baten						
Programmabaten	3.300 V	15.618 V	1.806 V	80 V	100 V	0
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten	3.300 V	15.618 V	1.806 V	80 V	100 V	0
Saldo van baten en lasten	10.130 N	10.810 N	5.961 N	6.229 N	6.194 N	2.684 N
Reservermutaties						
Storting in reserves	2.230 N	2.375 N	60 N	80 N	100 N	0
Onttrekking aan reserves	831 V	4.123 V	205 V	205 V	190 V	0
Resultaat incl. reservermutaties	11.529 N	9.062 N	5.816 N	6.104 N	6.104 N	2.684 N

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2023	Begr. 2024, na wijziging	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Storting in reserve	2.230 N	2.375 N	60 N	80 N	100 N	-
Reserve Landbouw	2.230 N	2.375 N	60 N	80 N	100 N	-
Onttrekking aan reserve	831 V	4.123 V	205 V	205 V	190 V	-
Res. Essent Investeringsagenda	626 V	-	-	-	-	-
Reserve Landbouw	205 V	4.123 V	205 V	205 V	190 V	-

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2025 en begroting 2024

Lasten

Voor 2025 zijn er nu nog zeer beperkte middelen beschikbaar (€ 0,5 mln.). Dit aangezien de middelen voor 2025 (en verder) beschikbaar komen via de Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel 2024-2027, waarvan de begrotingswijzigingen bij de slotwijziging 2024 worden verwerkt (en daarmee nu niet zichtbaar zijn in de Begroting 2025). De lasten in 2024 van € 20,7 mln. betreffen voor € 7,6 mln. eigen middelen en voor € 13,1 mln. Rijksbijdrages (met name Versnellingsmiddelen NPLG). Inmiddels is het verlengingsverzoek door het Rijk gehonoreerd en kan de resterende, nog niet geraamde middelen ad € 32,7 mln. worden ingezet in 2025 en verder. De begroting zal hier bij het eerstvolgende S&V moment op worden aangepast.

Baten

Het verschil in baten van € 13,8 mln. betreft met name de Rijksbijdrage Versnellingsmiddelen (€ 11,4 mln. in 2024, € 0 mln. in 2025). Het bij de lasten aangehaalde door het Rijk gehonoreerde verlengingsverzoek zal ook leiden tot een wijziging van de baten voor 2025 en verder voor een bedrag van € 32,7 mln.

Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit

Inleiding

We gaan voor een veilig, samenhangend, robuust, betrouwbaar, schoon, stil en gezond mobiliteitssysteem. Daarom zorgen we vanuit onze wettelijke verantwoordelijkheden voor een goede basis voor de mobiliteit in Brabant met een stevig netwerk van provinciale wegen, fietspaden en openbaar vervoer (OV). In het [beleidskader Mobiliteit Koers 2030](#) is het mobiliteitsbeleid voor de komende jaren uitgestippeld. De ambities hieruit zijn opgenomen in deze begroting.

Het jaar 2025 wordt een belangrijk jaar voor het OV. In het concessiegebied West gaat vanaf het begin van het jaar het flexcontract in, gevolgd door de nieuwe OV-concessie West een half jaar later. Hiermee maken we een belangrijke stap in de transitie naar gedeelde mobiliteit op basis van de OV-visie '[Gedeelde mobiliteit is maatwerk](#)'. De ervaringen zijn belangrijke input voor de nieuwe OV-concessies voor [Oost](#) (vanaf 2027) en [Zuidoost](#) (vanaf 2029). Voor een gezonde structurele financiële basis voor het OV dient nog wel een aantal besluiten genomen te worden bij de Perspectiefnota 2026. Zo is het structureel doortrekken van de extra bestuursakkoordmiddelen nodig voor het kunnen aangaan van de langjarige verplichtingen van de nieuwe concessies met voldoende aanbod van OV. Daarnaast is er het indexatiegat tussen de concessie-contracten en de provinciale begroting. Keuzes die nodig zijn om de basis van het OV op orde te houden en groei van het OV-aanbod mogelijk te maken om de woningbouw- en verstedelijkingsopgave te faciliteren. Landelijke bezuinigingen op de Studenten OV-kaart (SOV) vanwege een dalend aantal studenten in het OV kan grote gevolgen hebben voor het voorzieningenniveau van het OV. Eind 2024 worden de exacte financiële gevolgen voor onze OV concessies duidelijk en welke maatregelen genomen worden / kunnen worden. Ook belangrijk voor continuïteit en effectiviteit van het OV zijn remises op strategische locaties met voldoende stroomaansluiting voor de Zero-Emissie ambities. In 2025 verkennen we interessante opties voor duurzame beschikbaarheid van remises voor de concessies Oost en Zuidoost.

Het tempo van de opschaling van het OV-aanbod is afhankelijk van voldoende personeel bij de vervoerders. We verwachten vanaf 2025 de resultaten van de extra inspanningen van de vervoerders (extra wervingsactiviteiten én opleiden) te zien. Uiteraard blijven we dat als concessieverlener scherp in de gaten houden. Om voor die opschaling een stevige basis te kunnen vormen, zijn ook meer reizigers in het OV nodig. De vele wegwerkzaamheden en de toenemende drukte op de wegen zorgen echter voor langere rijtijden en een minder betrouwbaar en aantrekkelijk OV. Hiervoor nemen we maatregelen om de toegankelijkheid te vergroten én de doorstroming te verbeteren. De afspraken hierover maken onderdeel uit van de Meerjarige Multimodale Pakketten (MMMP's) voor de stedelijke regio's.

De wettelijke verantwoordelijkheid van adequaat onderhoud van de provinciale infrastructuur mag niet ter discussie staan en verkeersonveilige situaties als gevolg van de onderhoudstoestand moeten te allen tijde worden voorkomen. Bij de [herijking van KOP1](#) is daarom het uitgangspunt van werk-met-werk losgelaten en is de meerjarige onderhoudsplanning weer leidend. Zo is de realisatie van het groot onderhoud geborgd en wordt dit niet onnodig vertraagd door de combinatie met reconstructies, waarvan de uitvoering en planning sterk beïnvloed kunnen worden door stikstof en ruimtelijke procedures. Het jaar 2025 staat in teken van met prioriteit oppakken van wegvakken met potentieel achterstallig onderhoud, uitvoeren van kleinschalige verkeerskundige maatregelen (KVM) ter verbetering van verkeersveilige inrichting van de provinciale wegen en de voorbereidingen op het onderbrengen van onderhoud in gebiedsgerichte contracten met aannemers.

Belangrijk zorgpunt blijft het hoge aantal (dodelijke) verkeersslachtoffers in Brabant. Verkeersveiligheid heeft daarom ook in 2025 de hoogste prioriteit. We gaan aan de slag met de uitvoering van het vastgestelde [BVVP 2024-2027](#) met focus op de drie thema's fietsers, onervaren verkeersdeelnemers en afleiding. Verkeersveiligheid is een belangrijk thema in de afwegingen bij de MMMP's.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem

Door zorgvuldig (functioneel) beheer en onderhoud dragen de rijks- en provinciale wegen maximaal bij aan een betrouwbaar mobiliteitssysteem, nu en in de toekomst.

- De ontwikkeling in de Indicator Provinciale Wegen (provinciale wegen): IPW \geq vorig jaar
- De ontwikkeling in de klantwaardering voor de Brabantse wegen via het WOW-onderzoek (provinciale wegen): WOW \geq vorig jaar

Mate van tevredenheid onder Brabanders en Brabantse ondernemers over hun reistijd en de voorspelbaarheid van de reistijd

- Ontwikkeling in waardering van het OV door reizigers: OV-klantenbarometer \geq vorig jaar

Wat gaan we daarvoor doen?

Planmatig beheer en onderhoud provinciale infrastructuur

- We voeren planmatig beheer en onderhoud uit op de provinciale infrastructuur zoals afgesproken in de meerjarige kwaliteitsvisie ([KOPI](#)), de score van de kwaliteitsindicator voor de onderdelen doorstroming, fietspaden en verkeersveilige inrichting binnen de vastgestelde bandbreedte
- Nieuwe vorm van onderhoudscontracten, waarbij we het onderhoud per gebied vermarkten, zijn gegund in 2026.
- De wegvakken met potentieel achterstallig onderhoud zijn opgenomen in lopende en geplande contracten voor infraprojecten.
- Inventarisatie van maatregelen die nodig zijn om het provinciaal wegennet klimaatadaptief te maken.

De kwaliteit ligt vast in de uitvoeringsagenda Kwaliteit Onderhoud Provinciale Infrastructuur (KOPI). We bieden ruimte aan extra ambities, waarbij we indien mogelijk werk-met-werk proberen te maken. Voor efficiënte uitvoering én verdere verduurzaming en circulariteit van de beheer- en onderhoudstaak initiëren, faciliteren en stimuleren we voortdurend innovatie. Dat doen we, naast het zelf testen en ontwikkelen in de praktijk, via de wijze van aanbesteden van werken waarbij de markt steeds maximaal wordt uitgedaagd op het vlak van innovaties en duurzaamheid. Wel houden we daarbij rekening met de impact op de toekomstige beheer- en onderhoudskosten en sluiten we waar mogelijk aan bij landelijke initiatieven om gezamenlijk innovaties te testen.

Uitvoering OV-concessies en transitie gedeelde mobiliteit

Lopende concessies:

- We zorgen voor een betrouwbaar OV-systeem: rituitval in de concessies is (weer terug op) maximaal 0,2%
- Brabants tarievenhuis is vastgesteld in verband met het uifasieren van de OV-chipkaart.
- Inventarisatie van beschikbaarheid remises en stroomaansluitingen in Oost en Zuidoost.

Nieuwe concessies:

- Nieuw flexcontract en concessie West zijn geïmplementeerd.

- Nieuwe concessie Oost (vanaf 2027) is gegund.
- Voorbereiding aanbesteding nieuwe concessie Zuidoost (vanaf 2029) is opgestart.
- Voorbereidingen implementatie flexcontracten Oost en Zuidoost (2026) zijn afgerond.

Transitie gedeelde mobiliteit:

- We zorgen voor voldoende aanbod van vormen van gedeelde mobiliteit dat aansluit bij de vraag van reizigers. Dit doen we door experimenten binnen en buiten de bestaande concessies: minimaal 3 pilots en/of experimenten per jaar opgestart
- Passend bij de verschuiving van OV naar gedeelde mobiliteit, streven we ernaar dat het aanbod van mobiliteitsdiensten voor de gebruiker inzichtelijk is door in te zetten op een goed functionerend MaaS-platform (mobiliteit als dienst). We introduceren uiterlijk in 2025 een betrouwbaar en goed functionerend MaaS-platform(s) in de stedelijke regio's en in het landelijk gebied van Brabant voor de reizigers voor minimaal 1 concessie.

We zien het OV als een verbindende schakel in het Brabants mobiliteitsnetwerk dat bijdraagt aan de bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid van onze provincie. Samen met de vervoerders, gemeenten, Reizigersoverleg Brabant en verschillende andere (markt)partijen werken we aan een vraaggericht, verbindend en verantwoord openbaar vervoernetwerk. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de OV-visie ([Gedeelde mobiliteit is maatwerk](#)). Als concessieverlener voert de provincie de regierol uit op de vigerende concessies en zorgen we samen met de vervoerders voor een optimale dienstregeling voor het stad- en streekvervoer, Buurtbus en regiotaxi.

We onderschrijven de vitale functie van OV in het totale mobiliteitsstelsel én zetten in op toekomstige groei. 2025 zal met de implementatie van het flexcontract en de nieuwe concessie in West een belangrijk jaar worden voor de transitie naar gedeelde mobiliteit dat uitgaat van een sterk (H)OV-netwerk aangevuld met Flexibel vervoer en Samen initiatieven zoals vrijwilligersinitiatieven, meerijddiensten en deelconcepten. Zo houden we het OV betaalbaar en toekomstbestendig, en daarmee voor zoveel mogelijk reizigers beschikbaar.

Data, digitalisering en Smart Mobility

De focus van data en digitalisering ligt op een adequaat beheer én optimaal gebruik van hetgeen de afgelopen jaren is ontwikkeld. Doel is enerzijds om zo efficiënt mogelijk te werken en anderzijds om zo effectief mogelijke bijdrage aan de organisatiedoelstellingen te leveren. Ook verkeersmanagement is hierin een belangrijk onderdeel.

- Doelstellingen uit de Samenwerkingsovereenkomst Slimme en Groene Mobiliteit Brabantstad 2024-2028 zijn gerealiseerd.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor veilige mobiliteit

In Brabant streven we naar NUL verkeersslachtoffers. Elk verkeersslachtoffer is er één te veel.

- De ontwikkeling van het aantal dodelijke verkeersslachtoffers (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal dodelijke verkeersslachtoffers (conform CBS) < vorig jaar

Indicator	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal dodelijke verkeersslachtoffers	99	91	141	120	

waarvan op provinciale wegen	16	12	15	9
------------------------------	----	----	----	---

In 2030 hebben we de helft minder verkeersongevallen dan in 2020.

- De ontwikkeling van het aantal slachtoffers met lichamelijk letsel (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal slachtoffers met lichamelijk letsel

Indicator	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal slachtoffers	1.985	2.015	2.010	2.015	
waarvan op provinciale wegen	164	120	94	153	

De sociale veiligheid is in 2030 toegenomen ten opzichte van 2020.

- De ontwikkeling van de OV-klantbarometer onderdeel veiligheid: OV-klantbarometer onderdeel sociale veiligheid \geq vorig jaar

Wat gaan we daarvoor doen?

Verkeersveiligheid

- Het nieuwe Brabants Verkeersveiligheidsplan (BVVP) is vertaald naar indicatoren en opgenomen in de begroting 2025.
- We hebben € 10 mln. geïnvesteerd in deze bestuursperiode (2027) ter verbetering van de verkeersveiligheid van schoolfietsroutes.
- We hebben voor € 15 mln. kleinschalige maatregelen ter verbetering van de verkeersveiligheid uitgevoerd op provinciale wegen (2025).

Samen met partners zoals gemeenten, Rijkswaterstaat, politie en openbaar ministerie bevorderen we de verkeersveiligheid met een integrale aanpak via drie pijlers: gedrag, infrastructuur en handhaving. In het Brabants Verkeersveiligheidsplan ([BVVP](#)) kiezen we voor een pro-actieve, risico-gestuurde en datagedreven aanpak. Wij voeren daarop de regie. Er zijn drie focusthema's: fietsers, onervaren verkeersdeelnemers en afleiding.

Via voorlichting en educatie streven we naar meer bewustwording en vaardigheden in het verkeer. Daarnaast voeren we een brede communicatiestrategie, waar de campagne "Brabant gaat voor NUL verkeersslachtoffers, jouw actie telt" deel van uitmaakt.

Met extra middelen in deze bestuursperiode intensiveren we de risico-gestuurde en datagedreven aanpak. Dit vormt de basis voor besluiten over o.a. infrastructurele maatregelen op provinciale en gemeentelijke wegen en gedragsinterventies. Ook maken we afspraken met politie en openbaar ministerie over verkeershandhaving.

Sociale veiligheid

- We zorgen voor een veilig OV-systeem: aantal incidentmeldingen is gelijk aan of lager dan in het voorgaande jaar.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit

We gaan in Noord-Brabant uit van ten minste 50% reductie van broeikasgassen (waaronder CO₂) en ten minste 50% gebruik van duurzame energie.

- Ontwikkeling emissie broeikasgassen vanuit mobiliteit uitgedrukt in CO₂-equivalenten (in absolute aantallen in tonnen uitstoot) (Noord-Brabant): emissie < vorig jaar.

De uitstoot van overige emissies (NO_x, fijnstof) is significant afgenomen in 2030. Op grond van het [Schone Lucht Akkoord](#) is het streven om in 2030 tot een reductie te komen van 50% van de negatieve gezondheidseffecten van verkeersemissies ten opzichte van 2016.

- Ontwikkeling concentratie NO_x en fijnstof emissies in de lucht: emissie < vorig jaar

Wat gaan we daarvoor doen?

Duurzaamheid

Provinciale infrastructuur:

- Opname van het 'routeplan emissiereductie' in alle onderhouds- en realisatiecontracten met een stijgend % emissieloos materieel.
- Energie en CO₂-reductie: reductie van de CO₂-footprint in 2030 van gerealiseerde projecten met 50% ten opzichte van referentiejaar 2010.
- We dragen vanuit onze beheer- en onderhoudsopgave bij aan de opgave van 50% vermindering van het primair grondstoffengebruik in 2030: 50% vermindering van het primair grondstoffengebruik in 2030 ten opzichte van referentiejaar 2010.

OV-concessies:

- We zorgen voor een schoon OV-systeem: in 2027 100% elektrische bussen in de concessies in Brabant:

Indicator	2025	2026	2027
% elektrische bussen	75%	90%	100%

Beleidsnota's en uitvoeringsagenda's

- Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur 2023-2027 ([KOPI](#), 2022)
- OV-visie '[Gedeelde mobiliteit is maatwerk](#)' (2018)
- Brabants Verkeersveiligheidsplan 2024-2027 ([BVVP](#), 2024)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Eindhoven Airport

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Ontwikkelingen rondom de Studenten OV-kaart kunnen vanaf 2025 grote invloed hebben op de financiën van het OV.
- Om langlopende verplichtingen bij aanbesteding van OV-concessies te kunnen aangaan is op korte termijn duidelijkheid nodig over het structureel doortrekken van aanvullende provinciale middelen.
- De krapte op de arbeidsmarkt voor de vervoerders is bepalend voor het tempo waarin opschaling van het OV-aanbod kan plaatsvinden.
- Netschaarste en leveringsproblemen kunnen ervoor zorgen dat de ZE-ambities in het OV niet realiseerbaar zijn.
- Prijsstijgingen en problemen met levering van materialen vormen een risico voor infrastructurele onderhoudsprojecten.
- Om het risico van achterstallig onderhoud uit te kunnen sluiten, kunnen op korte termijn mogelijk aanvullende onderhoudsmaatregelen nodig zijn. Hierdoor kan een overschrijding op de onderhoudsbegroting ontstaan.

Wat mag het kosten?

8. Basisinfrastructuur mobiliteit

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Lasten						
Programmalasten	164.634 N	177.033 N	187.659 N	196.652 N	218.008 N	211.201 N
Toerekening organisatiekosten	17.752 N	19.734 N	18.178 N	16.857 N	16.857 N	12.492 N
Totaal Lasten	182.386 N	196.767 N	205.837 N	213.510 N	234.866 N	223.693 N
Baten						
Programmabaten	3.565 V	7.308 V	6.339 V	4.543 V	4.021 V	4.021 V
Baten toerekening organisatiekosten	610 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	4.175 V	7.308 V	6.339 V	4.543 V	4.021 V	4.021 V
Saldo van baten en lasten	178.210 N	189.459 N	199.498 N	208.966 N	230.845 N	219.672 N
Reservemutaties						
Storting in reserves	67.260 N	83.444 N	41.581 N	45.291 N	36.330 N	35.001 N
Onttrekking aan reserves	25.821 V	26.210 V	25.605 V	24.912 V	24.715 V	29.790 V
Resultaat incl. reservemutaties	219.649 N	246.694 N	215.473 N	229.345 N	242.459 N	224.883 N

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2023	Begr. 2024, na wijziging	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Storting in reserve	67.260 N	83.444 N	41.581 N	45.291 N	36.330 N	35.001 N
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	67.260 N	83.444 N	41.581 N	45.291 N	36.330 N	35.001 N
Onttrekking aan reserve	25.821 V	26.210 V	25.605 V	24.912 V	24.715 V	29.790 V
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	25.821 V	26.210 V	25.605 V	24.912 V	24.715 V	29.790 V

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2025 en begroting 2024

Het begrotingsprogramma Basisinfrastructuur Mobiliteit is opgebouwd uit een aantal (wettelijke) basistaken. Voor een goede borging van deze basistaken zijn de middelen op basis van vastgesteld beleid structureel en autonoom op de meerjarige begroting geraamd. Ook worden de budgetten jaarlijks geïndexeerd conform het provinciaal indexatiebeleid. De onderdelen zijn:

- Algemeen: € 1,3 mln., waarvan € 0,3 mln. structureel
- Data: € 4,5 mln., waarvan € 2,3 mln. structureel
- Verkeersveiligheid: € 5,5 mln., waarvan € 1,1 mln. structureel
- Beheer en onderhoud: € 44,8 mln. structureel*
- OV: € 114,6 mln., oplopend naar 126,7 mln. structureel

* Inclusief € 33,3 mln. structureel investeringskrediet per jaar voor groot onderhoud en vervanging. Vanwege indexatie is het oorspronkelijke investeringskrediet van € 26 mln. in de afgelopen bestuursperiode structureel verhoogd met € 3,4 mln. per jaar. De jaarlijkse investeringsuitgaven worden op basis van wet- en regelgeving geactiveerd en vervolgens afgeschreven. De berekende afschrijvingslasten komen op basis van de investeringsplanning ten laste van de exploitatiebegroting. De afschrijvingslasten zijn met ingang van 2022 ondergebracht in een hiervoor bestemde egaliseringsreserve. De toevoeging aan de egaliseringsreserve loopt mee in het provinciaal indexatiebeleid en daarmee is de indexatie van het structurele investeringskrediet geborgd.

Om flexibel in te kunnen springen op het OV-aanbod en groei de komende jaren mogelijk te kunnen maken is in 2024 een reserve OV ingesteld. De structurele rijksmiddelen i.h.k.v. motie Bikker en de extra bestuursakkoordmiddelen zijn toegevoegd aan de reserve.

Daarnaast is er voor de doorontwikkeling van het huidige OV en de transitie naar gedeelde mobiliteit in 2024 € 8,6 mln. op de begroting geraamd, gedekt door de reserve Verkeer & Vervoer.

Lasten

Het totaal van de programmakosten 08 in de begroting 2025 komt uit op € 187,6 mln. en is daarmee € 10,6 mln. hoger dan in de bijgestelde begroting 2024.

De lasten zijn lager doordat:

- € 1,3 mln. intensivering verkeersveiligheid naar aanleiding van de vaststelling van het nieuwe BVVP nog niet op de meerjarige begroting is geraamd.
- Er vooralsnog geen duidelijkheid is of het Rijk als partner in de samenwerkingsagenda Mobiliteit Brabantstad bijdraagt aan data en digitalisering (€ 0,5 mln).
- Er nog geen duidelijkheid is over een eventuele vergoeding voor de gedeelde opbrengsten Studenten OV-kaart (SOV). In 2024 is er € 14,0 mln. aan rijksmiddelen ontvangen en toegevoegd aan het budget van de drie OV-concessies. Daar staat tegenover dat het OV-aanbod vanwege de nieuwe concessie West en de herijkingsafspraken voor Oost en Zuidoost in 2025 hoger zal zijn (totaal ongeveer € 15 mln). We verwachten dat de opschaling van het OV-aanbod, in tegenstelling tot 2024, mogelijk zal zijn in 2025 doordat de personeelstekorten bij de vervoerders grotendeels opgelost zullen zijn.

Daartegenover staan hogere lasten als gevolg van:

- € 1,0 mln. hogere afschrijvingslasten.
- € 7,1 mln. hoger ontwikkelbudget OV vanwege o.a. de start van een nieuwe concessie en aanbestedingen.

- € 1,2 mln. doorgeschoven middelen OV op basis van een motie om in te zetten voor de groei van het aanbod.
- € 1,5 mln. als gevolg van ontvangen rijksmiddelen voor aanschaf van Zero-Emissie busmaterieel.
- € 0,5 mln. in verband met het meerjarig uitvoeringsprogramma Chaam ter verbetering van de leefbaarheid in de kom.

De financiële toelichting op de investeringskredieten wegen is opgenomen in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen.

Baten

Het totaal van de programmabaten 08 in de begroting 2025 komt uit op € 6,3 mln. en is daarmee € 1,0 mln. lager dan in de bijgestelde begroting 2024.

De baten zijn € 1,5 mln. als gevolg van ontvangen rijksmiddelen voor aanschaf van Zero-Emissie busmaterieel in 2025. Daartegenover staan lager baten:

- Op de begroting 2024 was € 1,3 mln. rijksbijdrage aan de krachtenbundeling Smart-Mobility Zuid-Nederland geraamd.
- € 1,1 mln. lagere bijdragen derden in de OV-concessies.

Een uitgebreid overzicht wordt gegeven in de [programmering mobiliteit 2025-2044](#).

Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling

Inleiding

We werken aan de (door-)ontwikkeling van het Brabantse mobiliteitssysteem vanuit een viertal robuuste en betrouwbare netwerken (OV-netwerk, wegennet, fietsnetwerk en goederencorridor) die we goed met elkaar verbinden tot een samenhangend systeem. De ambities voor de verschillende netwerken zijn vastgelegd in het [beleidskader Mobiliteit Koers 2030](#).

En die doorontwikkeling van het Brabantse mobiliteitssysteem is enorm belangrijk. Want er ligt een grote mobiliteitsopgave om de woningbouw- en verstedelijkingsopgave mogelijk te maken en die om enorme investeringen in de komende jaren vraagt. Duidelijk is dat niet alles kan zowel qua financiële middelen als in de uitvoering. Daarom moeten we scherpe keuzes maken met een focus op wat wel kan.

De realisatie van wegenprojecten is en blijft de komende jaren lastig o.a. in verband met de stikstofproblematiek en vanwege de herprioritering van het mobiliteitsfonds door het Rijk.

We blijven bij het Rijk hameren op hun verantwoordelijkheid en het belang voor het Brabantse mobiliteitssysteem om een aantal rijksprojecten zo snel als mogelijk weer op te starten.

Gelukkig kan bij een aantal provinciale projecten, soms met aanpassingen, de realisatie wel door zoals bij de N282 Rijen - Tilburg en de N285 Noordelijke randweg Zevenbergen. Voor een aantal andere projecten streven we ernaar om in 2025 vervolgstappen te zetten in de besluitvorming over o.a. de N279 Veghel - Asten en N629 Dongen - Oosterhout.

Om de impact van de pauze van een aantal wegenprojecten te beperken en de verstedelijkingsopgave te kunnen faciliteren is extra inzet op de mobiliteitstransitie naar actieve en gedeelde vormen van mobiliteit nodig. De ambities liggen vast in het Toekomstbeeld OV 2040 ([TBOV 2040](#)) en het Brabants Toekomstbeeld Fiets ([BTF](#)). Maar ook gedragsmaatregelen en innovaties o.b.v. het [werkprogramma SmartwayZ.NL 2024-2027](#) zijn belangrijk. De focus van de provinciale inzet is daarmee gericht op de spoedige realisatie van de afspraken met het Rijk in de Multimodale Mobiliteitsagenda (MMA) met vertaling ervan naar de regio's via de Multimodale Mobiliteitsprogramma's (MMMP's). Met de nieuwe OV-concessie en flexvervoer in West (begrotingsprogramma 08) zetten we een belangrijke stap in de transitie naar gedeelde mobiliteit. Een randvoorwaardelijke basis voor de uitwerking van de MMMP's. Via deze MMMP's werken we aan doorstromingsmaatregelen en knooppuntontwikkeling om samen met een aantal spoorse opgaven van het Rijk een schaa sprong van het OV te kunnen realiseren. Er zal besluitvorming plaatsvinden over het voorkeursalternatief voor spoorknoop Eindhoven naar aanleiding van de MIRT-verkenning en een inventarisatie van de impact van aanvullende woningbouwlocaties (Roosendaal en Oss) op de spoorzones. Er wordt een start gemaakt met de uitvoering van de Maaslijn en de HOV3 verbinding in Eindhoven wordt opgeleverd. Fiets richt zich naast de realisatie van het hoofd fietsnetwerk via de afspraken in MMMP's op de fiets in de keten, dus ook fietsparkeren (hiervoor komen Europese middelen beschikbaar) en fietsstimulering.

Op de goederencorridor richten we ons op de uitvoering van de projecten uit de realisatiepacten voor Tilburg en Moerdijk als bovenregionaal goederenknooppunt op de corridor.

Een meerjarig en gedetailleerd inzicht in de mobiliteitsprojecten en -opgaven wordt gegeven via de [programmering mobiliteit 2025-2044](#).

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

De (multimodale) reistijd is in 2030 in 95% van de gevallen conform de voorspelling + of - 5 minuten.

- De ontwikkeling van de werkelijke gerealiseerde reistijd per auto ten opzichte van de freeflow reistijd (Noord-Brabant & provinciale wegen, naar typen wegen): < vorig jaar.

*Freeflow = reistijd buiten de spits zonder vertraging.

Wat gaan we daarvoor doen?

OV-netwerk

We werken aan de doorontwikkeling van het OV-netwerk:

- Inventarisatie van impact € 2,5 miljard beschikbaar voor woningbouw op ontwikkeling van spoorzones (o.a. Roosendaal en Oss).
- Planstudie OV-knoop Bosch Centraal gereed n.a.v. voorkeursalternatief MIRT-verkenning (2027).
- Besluit voorkeursalternatief Spoor-knoop Eindhoven.
- Realisatie spoorzone Gilze en Rijen gestart (2026).
- HOV3 Eindhoven is gerealiseerd.
- Voorlopig ontwerp (VO) voor HOV4 Eindhoven is vastgesteld.

Uitvoering van rijksprojecten (derden):

- Start voorbereiding / uitvoering PHS: tijdelijk spoor en tijdelijk station Vught in gebruik in 2025 (oplevering: 2030).
- Realisatie Maaslijn door derden (provincie niet risicodragend): start uitvoering (oplevering in: 2027).
- Deelprojecten Bus op de Vluchtstrook zijn gerealiseerd: A2 / A67 (2025) en A50 (2027).

Wegennet

Provinciaal wegennet:

- Er is een besluit genomen over een vervolg voor de N279 Veghel – Asten n.a.v. het [ontwikkelperspectief](#): Notitie Detail en Reikwijdte (NDR) gereed in 2025.
- Er is een besluit genomen over een vervolg voor de N629 Dongen – Oosterhout n.a.v. het pauzeren voor onbepaalde tijd.
- Project N282 Rijen – Hulten – Reeshof is opgeleverd.
- Project N285 Noordelijke randweg Zevenbergen is opgeleverd (2027).

Rijkswegennet:

- Het korte termijn maatregelenpakket N65 is vastgesteld.
- Oplevering van de versnelde aanpak van knooppunt Hooipolder (onderdeel van verbreding A27) in 2026.

(Snel-)fietsroutenetwerk

- Om het fietsgebruik te stimuleren realiseren we een netwerk van snelfietsroutes: snelfietsroutes van het programma Fiets in de Versnelling 2016-2020 zijn gerealiseerd (6 in 2025, 7 in 2026 en 9 in 2027).
- Alle afspraken over hoofdfietsnetwerk MMMP's n.a.v. BO-MIRT 2024 zijn uiterlijk 2026 vertaald naar bestuursovereenkomsten (RMP 2026 en 2027).

Goederencorridor

Goederenvervoer richt zich met name op de verduurzaming en ketenoptimalisatie op de corridors Rotterdam - Venlo en Amsterdam - Antwerpen:

- Definitief besluit over verbetering en optimalisatie haven Loven Tilburg in 2025.
- Gunning uitvoering Herbouw Sluis II Wilhelminakanaal in 2026 (oplevering: ntb).
- Realisatiepacten Tilburg en Moerdijk zijn gerealiseerd (2027).

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een samenhangend mobiliteitssysteem.

Het aantal multimodale ketenverplaatsingen* in personen- en goederenvervoer in Brabant is in 2030 verdubbeld ten opzichte van 2019.

- Ontwikkeling modal split in het personenvervoer van weg naar openbaar vervoer en fiets (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar
- Ontwikkeling modal split in het goederenvervoer van weg naar spoor en water (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar

**Bij multimodale ketenverplaatsing is er sprake van een combinatie van meerdere (duurzame) vervoerwijzen voor één verplaatsing. Modal split houdt de verdeling in tussen modaliteiten.*

Wat gaan we daarvoor doen?

Ontwikkeling knooppunten / mobiliteitshubs

- Er is een besluit over het voorkeursalternatief voor station Eindhoven n.a.v. het MIRT-onderzoek.
- Er zijn minimaal 2 mobiliteitshubs gerealiseerd in de Brainportregio (2027).

Mobiliteitspakketten

- In 2025 is het maatregelenpakket De Run uitgevoerd.
- Afspraken mobiliteitspakketten voor stedelijke regio's Tilburg - Breda, 's-Hertogenbosch, Bergen-op-Zoom - Roosendaal en Metropool Regio Eindhoven (MRE) bij BO-MIRT 2024 zijn uiterlijk in 2026 vertaald in de Regionale Mobiliteitspakketten 2026 en 2027 (RMP's).

Multimodaal goederenvervoer

- Er zijn minimaal 3 geschikte locaties voor Clean Energy Hub's (CEH's) voor weg of binnenvaart gerealiseerd (1 in 2025, 2 in 2026 en 3 in 2027).

Smart Mobility

- Het werkprogramma SmartwayZ.NL 2024-2027 is vastgesteld.
- Het werkprogramma SmartwayZ.NL is uitgewerkt en opgenomen in de begroting 2025.
- De Multimodale Mobiliteitsagenda (MMA) op hoofdlijnen (BO-MIRT 2024) met het Rijk is uitgewerkt en vastgesteld bij BO-MIRT 2025.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor mobiliteit voor iedereen.

Onderwijs-, zorg-, werk-, recreatie-, natuur- en dagelijkse voorzieningen en sociale contacten zijn in 2030 goed bereikbaar voor iedereen.

- Ontwikkeling van de nabijheid van voorzieningen in verschillende type regio's en voor verschillende type modaliteiten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Toegang tot mobiliteit

We stimuleren dat elke Brabander in de gelegenheid is om te fietsen en dat ook zo lang mogelijk kan blijven doen. Daartoe faciliteren we voor de fietsende ouderen het programma Doortrappen van het ministerie van IenW: in 2027 minimaal 45 gemeenten (=80% van Brabantse gemeenten) die meedoen met Doortrappen.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit.

We zorgen in Noord-Brabant dat de overlast van verkeer geminimaliseerd wordt door in te zetten op stille voertuigen en infrastructuur.

- Ontwikkeling aantal objectief geluidgehinderden waar de wettelijke geluidnormen worden overschreden (provinciale wegen): aantal < vorig jaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Omgevingskwaliteit en leefbaarheid

- Realiseren Schaa sprong Fiets: 20% meer fietsers (op de snelfietsroutes in 2027 t.o.v. 2017) in samenwerking met de Brabantse gemeenten. Hiermee dragen we bij aan de doelstelling van drie extra gezonde levensjaren voor de Brabantse burger.
- Fietsstimulering via werkgevers: 300 werkgevers in 2025 zijn bereikt met activiteiten in het kader van fietsstimulering.

Beleidsnota's en uitvoeringsagenda's

Beleidskader:

- [Beleidskader Mobiliteit: Koers 2030](#)

Uitvoeringsagenda's:

- Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur 2023-2027 ([KOPI](#))
- OV-visie '[Gedeelde mobiliteit is maatwerk](#)'
- Brabants Verkeersveiligheidsplan 2024-2027 ([BVVP](#))

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden binnen het programma geen verbonden partijen ingezet.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Het on-hold zetten van een aantal projecten op rijksinfrastructuur en de herprioritering van het mobiliteitsfonds heeft invloed op het mobiliteitsnetwerk in Brabant.
- Ontwikkelingen in wet- en regelgeving rondom stikstof en vergunningverlening kunnen de realisatie en de kosten van (infrastructurele) projecten beïnvloeden.
- Onzekerheid en vertraging in de doorlooptijden bij behandeling door de Raad van State heeft invloed op de haalbaarheid en zekerheid van de plannings van projecten.
- De mate van cofinanciering en het ter discussie stellen van toegezegde cofinanciering door Rijk en regio kan de haalbaarheid van opgaven en projecten beïnvloeden.

- Vanwege het tijdelijk pauzeren van de reconstructie N65 vindt er een afrekening plaats die leidt terugbetaling. De effecten ervan kunnen niet volledig verwerkt worden in de bijgestelde begroting. Hierdoor zal er sprake zijn van onderbesteding.
- Herprioritering bij spoorinfra door Rijk kan gevolgen hebben op de haalbaarheid van een aantal opgaven.

Wat mag het kosten?

9. Mobiliteitsontwikkeling

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Lasten						
Programmalasten	57.456 N	67.913 N	215.471 N	176.818 N	146.880 N	62.312 N
Toerekening organisatiekosten	10.663 N	4.069 N	7.384 N	7.120 N	6.911 N	5.361 N
Totaal Lasten	68.119 N	71.982 N	222.854 N	183.938 N	153.791 N	67.674 N
Baten						
Programmabaten	19.450 V	4.602 V	192 V	170 V	70 V	70 V
Baten toerekening organisatiekosten	2.304 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	21.755 V	4.602 V	192 V	170 V	70 V	70 V
Saldo van baten en lasten	46.365 N	67.380 N	222.662 N	183.768 N	153.721 N	67.604 N
Reservemutaties						
Storting in reserves	98.465 N	91.678 N	102.348 N	100.362 N	105.831 N	111.826 N
Onttrekking aan reserves	46.907 V	78.084 V	236.336 V	208.829 V	194.058 V	107.427 V
Resultaat incl. reservemutaties	97.923 N	80.974 N	88.674 N	75.301 N	65.494 N	72.003 N

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2023	Begr. 2024, na wijziging	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Storting in reserve	98.465 N	91.678 N	102.348 N	100.362 N	105.831 N	111.826 N
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	98.465 N	91.678 N	102.348 N	100.362 N	105.831 N	111.826 N
Onttrekking aan reserve	46.907 V	78.084 V	236.336 V	208.829 V	194.058 V	107.427 V
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	46.907 V	78.084 V	236.336 V	208.829 V	194.058 V	107.427 V

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2025 en begroting 2024

Financiële toelichting

De meerjarige begroting voor het begrotingsprogramma 09 Ontwikkelagenda Mobiliteit is opgebouwd op basis van gemaakte afspraken met partners en is sterk afhankelijk van de (meerjarige) plannen van de opgaven en projecten. De middelen zijn beschikbaar in de reserves Verkeer & Vervoer en reserve Spaar- & Investeringsfonds (SIF) en worden op basis van het verwachte uitgavenpatroon op de meerjarige begroting geraamd. Via een structurele toevoeging aan reserve Verkeer en Vervoer van circa € 35 mln. en van circa € 68 mln. t/m 2034 aan de reserve Spaar- en Investeringsfonds (SIF) worden de uitgaven gedekt. De toevoegingen aan de reserves worden verantwoord onder programma 31 Algemeen financieel beleid. In het kader van het bestuursakkoord is bij de Perspectiefnota 2025 om de reserve Spaar- & Investeringsfonds (SIF) met 4 jaar te verlengen t/m 2034.

Lasten

In 2025 is totaal € 215,5 mln. aan programmalasten op de begroting geraamd (€ 147,6 mln. meer dan in de bijgestelde begroting 2024). De geraamde bedragen zijn bestemd voor o.a. meerjarige uitgaven voor verschillende projecten als Programma Hoogfrequent Spoor (PHS) Vught (€ 59,0 mln.), bijdrage aan Maaslijn (€ 10 mln.), snelfietsroutes (€ 8,5 mln.) en de financiering van verschillende afspraken van de Regionale Mobiliteitsprogramma's (€ 15 mln.) en MIRT-afspraken over mobiliteitspakketten en gebiedsopgaven (€ 62,2 mln.). De bijdrage in de aanpak van de rijksweg A67 (€ 38,7 mln.) staat vooralsnog op de begroting geraamd in afwachting van een besluit over hoe nu verder.

Tenslotte worden er uitgaven gedaan voor een aantal reconstructieprojecten op de provinciale wegen. In 2025 is totaal ongeveer € 250 mln. aan provinciale projecten geraamd. Hiervan is € 48,3 mln. geraamd voor verschillende kleinschalige reconstructies van provinciale wegen ter verbetering van de verkeersveilige inrichting, de leefbaarheid en de doorstroming zoals N270 Helmond - Well en Helmond - Walsberg, N629 Dongen - Oosterhout en N285 Randweg Zevenbergen. Na het pauzeren vanwege het tijdelijk stopzetten van de vergunningverlening in Brabant zal bij een aantal projecten moeten blijken of en wanneer exact de projecten uitgevoerd kunnen worden. Ook is er een investeringskrediet voor de realisatie van de busremise in Breda (€ 20 mln.) geraamd. De uitgaven moeten op basis van wet- en regelgeving worden geactiveerd en afgeschreven (investeringen) en zijn via kapitaallasten op de meerjarige begroting geraamd. De dekking van de kapitaallasten is afkomstig uit de reserve. De financiële toelichting op de investeringskredieten wegen is opgenomen in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen.

Baten

De totale baten 2025 zijn geraamd op € 0,2 mln., € 4,4 mln. lager dan in de bijgestelde begroting 2024. In 2024 waren er inkomsten uit hoofde van een LVO-rijksbijdrage in de spoortunnel op de provinciale weg bij Rijen (€ 2,0 mln.) en geraamde inkomsten in het kader van de reconstructie van de N65 (€ 1,9 mln.).

Voor een uitgebreide specificatie van de projecten wordt verwezen naar de [programmering mobiliteit 2025-2044](#)

Programma 10 Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd

Inleiding

Cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd dragen bij aan een levendig Brabant voor iedereen. Vanuit deze vier sectoren werken we op integrale wijze aan de ambitie dat we een levendig Brabant willen voor iedereen, inwoners en bezoekers. Met bruisende steden en kernen en waar iedereen zich thuis voelt en zichzelf kan zijn.

Onze ambitie en doelstellingen zijn vastgelegd in het [beleidskader Levendig Brabant 2030 en uitgewerkt in de Uitvoeringsagenda Levendig Brabant 2024-2027 \(vaststelling 4^e kwartaal 2024\)](#). We zetten in op een passend aanbod dat aansluit bij de behoeften van Brabanders en bezoekers van Brabant. We richten ons daarbij ook nadrukkelijk op doelgroepen die nu nog niet of onvoldoende worden bereikt, zoals jongeren. En we verbinden cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd aan onze andere maatschappelijke opgaven om zo nog meer impact te creëren.

Zo ondersteunen we ook in 2025 projecten om bij te dragen aan een breed en divers kunst- en cultuuraanbod (zie [Statenmededeling](#)). Maar ook op het gebied van sport stimuleren we de toegankelijkheid via de programmaliijn [Uniek Sporten](#), waarbij mensen met een beperking of chronische aandoening worden gestimuleerd en ondersteund om (meer) te gaan bewegen. Maar we hebben ook aandacht voor het betrekken van jongeren zoals stimuleren van museumbezoek via het project Museumschatjes, het organiseren van een prijsvraag voor 'de sportiefste school' en ondersteuning van talentontwikkeling voor cultuur en sport.

De (verbeeldings-)kracht van erfgoed is uitgewerkt in vier verhalen: Bestuurlijk Brabant, Bevochten Brabant, Innovatief Brabant en Religieus Brabant. We dragen bij aan projecten die de verhaallijnen versterken. Zo ondersteunen we via het programma Brabant Herinnert en andere projecten de 80-jarige herdenking van de Tweede Wereldoorlog (2024/2025). We maken erfgoed beleefbaar en zichtbaar ook in samenspel met andere ruimtelijke opgaven zoals klimaatadaptatie, en natuurontwikkeling.

We ondersteunen uitzonderlijke topsportevenementen met niet alleen economische maar zeker ook sociaal-maatschappelijke impact. Zo ondersteunen we in 2025 het EK BMX Freestyle in Eindhoven en verkennen we welke evenementen passend en kansrijk zijn. Ook stellen we via het Brabant Sportfonds topsportevenementen in staat om activatieprogramma's te realiseren die een positieve impact hebben op zaken zoals onder andere de gezondheid van mensen en de mate sociale betrokkenheid.

Er is veel te doen en beleven in Brabant. We willen dit een grotere bekendheid geven. Hiertoe wordt in 2025 gestart met een nieuwe promotiecampagne, als opvolger van de campagne 'Brabant Dichterbij'. Ook ondersteunen we de opwerking van het initiatief rondom Van Gogh Homeland Experience (zie [site](#)).

De set van doelstellingen, indicatoren en prestaties opgenomen in deze begroting volgen uit het beleidskader Levendig Brabant 2030 en de bestaande uitvoeringsagenda (2023). Na vaststelling van de uitvoeringsagenda 2024-2027, zullen deze bij BURAP-I 2025 worden aangepast op basis van de bij de uitvoeringsagenda opgenomen begrotingswijziging.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van een passend aanbod

Het aanbod van de producten en diensten van de vier sectoren sluit in 2030 aan op de behoeften van Brabanders en (inter)nationale bezoekers. Het aanbod draagt ertoe bij dat Brabant een aantrekkelijke en fijne plek is om te wonen en te werken.

Indicatoren:

- Het aantal bezoekers van activiteiten en locaties van de vier sectoren in vergelijking met andere provincies in Nederland (streefwaarde beter dan de huidige 7^e plaats t.o.v. andere provincies,)
- Tevredenheid van inwoners met het aanbod van cultuur (score hoger dan of gelijk aan huidige score 7,2).
- Tevredenheid Sport: aandeel inwoners dat tevreden is (streefwaarde beter dan huidige 4e plaats t.o.v. andere provincies)
- Tevredenheid van meerdaags internationaal bezoek (streefwaarde: beter dan huidige 3e plaats t.o.v. andere provincies)

Wat gaan we daarvoor doen?

Meerjarige ondersteuning van professionele- en amateurkunst

Voor de periode 2025-2028 verstrekken we opnieuw meerjarige subsidies zowel gericht op professionele als amateurkunsten. Voor de professionele kunsten zetten we hierbij aanvullende bestuursakkoordmiddelen in teneinde voor deze periode meer rijksgeld naar Brabant te halen. Ook monitoren we vanaf 2025 jaarlijks de voortgang met betrekking tot bezoekersaantallen en publieksgroepen.

Ondersteuning bibliotheken

Via Stichting Cubiss ondersteunen we bibliotheken. We maken interbibliothecair leenverkeer mogelijk en stimuleren innovatie. Ook dragen we bij aan het bevorderen van geletterdheid en leesvaardigheid, participatie in de informatiesamenleving en het stimuleren van 'een leven lang ontwikkelen'.

Uitdragen Verhaal van Brabant

Onze vier verhaallijnen (Bestuurlijk, Bevochten, Innovatief en Religieus Brabant) vormen de basis voor het Brabants verhaal en het behoud van ons erfgoed. Het uitdragen van deze verhalen en behoud van erfgoed doen we onder andere via samenwerkingsverbanden rondom de Kloosters, Zuiderwaterlinie en Herinneringen WOII. Daarnaast ondersteunen we het behoud van de verhalen waarbij we initiatieven vanuit de samenleving ondersteunen, versterken of met elkaar verbinden.

We vertellen de verhalen ook aan de hand van onze provinciale erfgoed collecties (Noordbrabants Museum, Brabant Collectie, Brabant Cloud en Provinciaal archeologisch depot). Deze zijn (digitaal) toegankelijk ontsloten.

Ondersteunen van topsportevenementen

We ondersteunen jaarlijks 8-10 evenementen en zijn mede-aanjager van (het verankeren van) de maatschappelijke activatie rond topsportevenementen via het BrabantSport Fonds. In 2025 voeren we, conform de opgave uit het bestuursakkoord, een verkenning uit naar een eventueel op te richten fonds voor Topsportevenementen, waarmee we eens in de vier jaar een uitzonderlijk topsportevenement naar Brabant halen.

Uitvoeren van Brabantbrede marketingstrategie

We brengen het vrijetijdsaanbod, passend bij het Brabantse profiel, onder de aandacht bij inwoners en bezoekers via onder andere www.visitbrabant.com, [marketing campagnes en versterking van wandel en fietsroutes van Brabant in samenwerking met onze gemeenten](#).

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van inclusief aanbod

Voor doelgroepen die nu nog niet of onvoldoende worden bereikt is er een passend aanbod van de vier sectoren. Daarbij richten we ons specifiek ook op jongeren. Om te weten in hoeverre we bijdragen zullen wij ons daarbij in eerste instantie richten op de organisaties en instellingen waar wij als provincie een (subsidie) relatie mee hebben.

Indicatoren:

- Oplevering kwalitatieve rapportage in hoeverre binnen cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd wordt omgegaan met inclusief aanbod (streefwaarde: tweejaarlijks oplevering).

Wat gaan we daarvoor doen?

Bevorderen publieksbereik cultuuraanbod

We gaan onderzoek doen naar het bereik en tevredenheid van cultuuraanbod en kijken daarbij specifiek naar jongeren. Ondertussen ondersteunen we het nieuwe/andere aanbod met tijdelijke stimulansen voor nieuw, ander of aangepast aanbod voor groepen die nu nog weinig bediend zijn met de regeling inclusief kunst- en cultuuraanbod (zie [Statenmededeling](#)).

Versterken participatie Erfgoed

We dragen bij aan de doelstellingen van het in 2023 door Nederland ondertekende Europees Verdrag van Faro, waarin erfgoedparticipatie centraal staat en de maatschappelijke meerwaarde van erfgoed wordt benadrukt. Ook stimuleren we dat inwoners van Noord-Brabant zich actief met hun erfgoed verbinden.

Uniek sporten mede mogelijk maken

We stimuleren de samenwerking rondom de regionale loketten voor Uniek sporten. De aandacht voor Uniek sporten gaan we daarnaast verbreden naar andere doelgroepen. Daarbij worden de kansrijke initiatieven om bewegingsarmoede tegen te gaan opgespoord en opgewerkt. We verkennen welke andere (kwetsbare) doelgroepen achterblijven en minder sporten en bewegen.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van innovatie en vernieuwing

De vier sectoren zijn vitaal en hebben voldoende ruimte en mogelijkheden om te vernieuwen. Daarmee sluiten we aan op het innovatieve profiel van Brabant.

Indicatoren:

- Omvang van banen en bedrijven in creatieve industrie in Brabant (streefwaarde: beter dan 3^e plaats t.o.v. andere provincies, huidige waarde 3^e plaats).
- Oplevering rapportage naar de vitaliteit en vernieuwingskracht van instellingen van de vier sectoren (streefwaarde tweejaarlijks oplevering).

Wat gaan we daarvoor doen?

Versterking van design, ontwerp en media als sterke economische sectoren

Landelijk is de creatieve industrie in Nederland één van de topsectoren. Daarom gaan we met vertegenwoordigers uit design, ontwerp en AV/film nog meer de kansen stimuleren voor kennis en netwerkopbouw (nationaal en internationaal). We verbinden bestaande netwerken en betrekken daarbij ook ons lidmaatschap van het internationale Districts of Creativity Network. Ook in de meerjarige financiering van culturele instellingen door de provincie maken wij ruimte voor innovatie met focus voor design, ontwerp en media.

Inzetten innovatie om maatschappelijke en economische waarde van sport te vergroten

We ondersteunen een vijftal innovatieve projecten die een bijdrage leveren aan de verbetering van sportprestaties, economische doelen en maatschappelijke opgaven zoals verbeteren van gezondheid in combinatie met de inrichting van de openbare ruimte. Voor de selectie van projecten geldt dat hieraan een concrete vraag uit de markt/samenleving ten grondslag ligt, dat er sprake is van cofinanciering uit het bedrijfsleven en dat de projecten binnen een korte periode tot resultaat leiden. We maken ook mogelijk dat in de periode 2024 -2027 in 15 gemeenten innovatieve oplossingen komen voor een zodanige inrichting van de openbare ruimte dat deze optimaal uitnodigt om te worden gebruikt voor sporten, bewegen en gezond gedrag. Er worden in samenwerking met Sportservice Noord-Brabant (SSNB) en Innosportlab de komende bestuursperiode bijeenkomsten belegd met gemeenten en stakeholders om het bereik te vergroten naar gemeenten die nog niet zijn aangesloten. Hiermee geven we mede uitvoering aan het realiseren van de provinciale doelstellingen uit het beleidskader Gezondheid (zie [PS 40/21](#)).

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van aanbod voor jeugd en talentontwikkeling

Jongeren worden breed gestimuleerd om kennis te maken en deel te nemen aan het cultuur, erfgoed, sportaanbod. Toptalenten dragen bij aan de vernieuwing van het aanbod en krijgen kansen om zich te ontwikkelen in hun eerste stappen naar een beroepspraktijk.

Indicatoren:

- Deelname jongeren: Participatiegraad onder jongeren (16-29) sport (streefwaarde hoger dan Nederlands gemiddelde van 69,1%, nu 68,6%).
- Participatiegraad onder jongeren voor cultuur, erfgoed (streefwaarde PM, nog geen data beschikbaar, uitkomst onderzoek is in 2024 voorzien).

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen en verankeren cultuureducatie voor jongeren

We ondersteunen samen met onder andere het Rijk het programma [Cultuureducatie met Kwaliteit](#) (CmK) 2025-2028. Via dit programma werken scholen en culturele instellingen samen om kunst en cultuur een vast onderdeel van het lesprogramma te maken. In het programma wordt het onderwijs en het culturele veld begeleid en ondersteund door kennisdeling, uitwisseling van ervaringen en samen bouwen aan nieuwe initiatieven. Doordat leerlingen in aanraking komen met verschillende vormen zoals muziek, dans, beeldende kunst, theater, hiphop en erfgoed leren ze om hun creatieve en culturele vaardigheden te ontwikkelen en ook persoonlijk en in sociaal opzicht te groeien.

Ondersteunen talentontwikkeling Cultuur

Op basis van besluitvorming in 2024 continueren we ook voor de periode 2025-2028 onze regeling Talenthubs. We stimuleren hiermee de ontwikkeling van circa 120 culturele toptalenten via de ondersteuning van 7 talenthubs. In deze talenthubs krijgen talenten, die door de sector zelf zijn uitgekozen, ondersteuning op maat via een netwerk in de discipline waarin ze zich bewegen. We ontwikkelen deze bestuursperiode samen met de Brabantse kunstvakopleidingen, bedrijven en culturele producenten van met name Design/Ontwerp/Gaming/AV/Film een voorstel voor (inter)nationale profilering, kennisdeling en netwerkontwikkeling via ons internationale lidmaatschap Districts of Creativity.

Ontwikkeling stimuleren van topsporttalenten

We ondersteunen Brabantse topsporttalenten in het nastreven van hun ambities als topsporter. Dat doen we samen met partners zoals BrabantSport, NOC*NSF en sportbonden in [TeamNL Centrum Zuid](#). Daarnaast verbinden wij gearriveerde topsporters aan Brabant en zetten we ze in als ambassadeur voor (sport & bewegen) in onze provincie.

Wat willen we bereiken?

Bijdragen aan een gezonde en aantrekkelijke omgeving waar voldoende te beleven is en waar cultuurhistorie behouden blijft

Indicatoren:

- Beweegrichtlijn: Het aandeel van de Brabantse bevolking dat aan de beweegrichtlijnen voldoet. (streefwaarde: meer dan 75% in 2030, (49,3% in 2020))
- Waardering maatschappelijk belang cultuur en erfgoed: De mate waarin Brabanders aangeven cultuur en erfgoed van belang te vinden voor de samenleving (hoger dan huidige score van 79%).
- Onderhoud rijksmonumenten: Het percentage rijksmonumenten in matige of slechte staat in de provincie Noord-Brabant volgens de jaarlijkse monumentenmonitor. (streefwaarde: lager dan huidige 18%).

Wat gaan we daarvoor doen?

Inzetten van verbeeldingskracht, creativiteit en ontwerpkracht voor maatschappelijke opgaven

Onze maatschappelijke opgaven zijn groot en complex. Eenvoudige oplossingen zijn er niet. Wij zijn ervan overtuigd dat de inzet van creativiteit en ontwerpkracht bij kan dragen aan deze maatschappelijke opgaven en zo bij kan dragen aan nieuwe oplossingen. In 2025 ontwikkelen we een vierjarig programma waarin we de creatieve sector als economische sector willen versterken: als sector die bij kan dragen aan het oplossen van maatschappelijke opgaven en vraagstukken. Wat betreft de opgaven denken we onder meer aan Leefomgeving, Water, Energie, Natuur, Landbouw en Gezondheid.

Instandhouding van Cultureel Erfgoed

Ons erfgoedbeleid is goed verankerd in de omgevingsverordening en de kernkwaliteiten van cultuurhistorische gebieden beschreven in de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW). We houden deze kaart up-to-date. Vanuit dit kader adviseren wij proactief op ruimtelijke plannen.

Ook ondersteunen wij door middel van (meer)jaarlijkse subsidies restauraties van voor Brabant beeldbepalende rijksmonumenten. Het betreft zo'n 10-12 rijksmonumenten per jaar. Tevens ondersteunen wij eigenaren van molens financieel in het onderhoud in aansluiting op een Rijksregeling. Tot slot dragen we zorg voor behoud, beheer en ontsluiting van archeologisch erfgoed door gebiedsbescherming (in situ) en/of in het depot (ex situ). Het verduurzamen van monumenten is gezien de aard van de gebouwen niet altijd een makkelijke opgave. Dit ondersteunen we door het mede mogelijk maken van een energieloket en ook zijn we in 2023 in samenwerking met het Nationaal Restauratiefonds gestart om te komen tot een leenfaciliteit voor herbestemming, verduurzaming en restauratie van monumenten. De besluitvorming hierover is voorzien in 1ste helft 2025.

Stimuleren om meer te bewegen

We willen zoveel mogelijk Brabanders stimuleren om meer te gaan bewegen, juist ook degene die nog niet voldoen aan de beweegnorm. We stemmen af met gemeenten en andere partners in het sportveld welke stappen gezet kunnen worden om bij te dragen aan deze ambitie. Zo verkennen we of we kunnen komen tot een plan om jongeren uit te dagen via urban sports om in beweging te komen en koppelen dit aan cultuur. Ook gaan we op basis van het in het bestuursakkoord opgenomen project "de sportiefste school van Brabant" met onder meer onderwijsinstellingen in overleg. Tevens verkennen we welke andere (kwetsbare) doelgroepen achterblijven en minder sporten en bewegen. Op basis hiervan maken we een voorstel hoe we de beweegnorm bij doelgroepen duurzaam kunnen stimuleren. We zijn in dit kader voornemens om in samenwerking met het BrabantSport Fonds jaarlijks een challenge, gericht op beweegstimulering in te zetten voor een specifieke doelgroep (wisselend per jaar). Een eerste challenge willen we, in het kader van kansenongelijkheid, inzetten op bewoners van aandachtswijken. Met de bovengenoemde prestaties geven we mede uitvoering aan het realiseren van de provinciale doelstellingen uit het beleidskader Gezondheid (zie [PS 40/21](#)).

Beleidsnota's en uitvoeringsagenda's

- [Beleidskader Levendig Brabant 2030](#)
- Uitvoeringsagenda 2024-2027 (voorzien Q4 2024)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [Stichting Beheer Museumkwartier](#)
- [Stichting Brabant C Fonds](#)
- [Stichting Leisure Ontwikkelfonds Noord-Brabant](#)
- [NV Monumenten Beheer Brabant](#)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

In zijn algemeenheid worden vele prestaties geleverd in samenwerking met externe partners. Daarmee zijn er ook onzekerheden voor wat betreft het conform planning behalen van prestaties en de uitnutting van budgetten.

Wat mag het kosten?

10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Lasten						
Programmalasten	56.224 N	53.132 N	49.752 N	46.428 N	46.428 N	45.153 N
Toerekening organisatiekosten	3.111 N	4.416 N	4.113 N	4.113 N	4.113 N	3.690 N
Totaal Lasten	59.335 N	57.548 N	53.865 N	50.541 N	50.541 N	48.843 N
Baten						
Programmabaten	817 V	1.181 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten	817 V	1.181 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V
Saldo van baten en lasten	58.518 N	56.367 N	52.786 N	49.463 N	49.463 N	47.764 N
Reservemutaties						
Storting in reserves	11.768 N	10.735 N	3.053 N	3.053 N	3.053 N	3.053 N
Onttrekking aan reserves	12.157 V	16.676 V	7.392 V	4.200 V	4.200 V	4.620 V
Resultaat incl. reservemutaties	58.129 N	50.426 N	48.447 N	48.316 N	48.316 N	46.198 N

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2023	Begr. 2024, na wijziging	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Storting in reserve	11.768 N	10.735 N	3.053 N	3.053 N	3.053 N	3.053 N
Reserve instandhouding onroerend erfgoed	6.762 N	7.535 N	3.053 N	3.053 N	3.053 N	3.053 N
Res. Essent Investeringsagenda	5.006 N	3.200 N	-	-	-	-
Onttrekking aan reserve	12.157 V	16.676 V	7.392 V	4.200 V	4.200 V	4.620 V
Reserve instandhouding onroerend erfgoed	3.750 V	6.500 V	4.809 V	4.200 V	4.200 V	4.450 V
Res. Essent Investeringsagenda	8.406 V	10.176 V	2.583 V	-	-	170 V

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2025 en begroting 2024

Lasten

De raming ad € 49,7 mln. voor 2025 behelst:

Cultuur:	€ 23,4 mln.
Erfgoed:	€ 16,7 mln.
Sport:	€ 4,0 mln.
Vrijetijd:	€ 2,8 mln.
Algemeen:	€ 2,8 mln. (incl. € 1,3 mln. afschrijvingslasten)

De circa € 3,4 mln. lagere ramingen in 2025 (€ 49,7 mln.) t.o.v. 2024 (53,1 mln.) bestaat uit Erfgoed (- € 2,6 mln. waarvan € 2 mln. als gevolg van incidentele Rijksbijdrage 2024), Cultuur (- € 1,3 mln.) en Levendig Brabant algemeen (+ € 0,8 mln.). De overige € 0,3 mln. lagere lasten betreft het saldo van diverse kleinere meer- en minderlasten. Op basis van de uitvoeringsagenda 2024-2027 zullen de ramingen in 2025 en verder nog verder toenemen als gevolg van inzet van bestuursakkoordmiddelen.

Baten

Geen significante verschillen raming 2025 t.o.v. 2024.

Algemeen Financieel Beleid

Inleiding

Elk programma heeft in de begroting naast de lasten van dat programma, ook baten - zoals specifieke uitkeringen van het Rijk - die direct tot dat programma behoren. Deze baten zijn meestal niet toereikend om de lasten te kunnen dekken. Tegenover de nadelige saldi op de programma's staan de algemene dekkingsmiddelen die binnen het onderdeel algemeen financieel beleid zijn geraamd en bijdragen aan een sluitende begroting.

De in omvang belangrijkste algemene dekkingsmiddelen van de provincie bestaan uit de inkomsten van de provinciale opcenten motorrijtuigenbelasting, de uitkering provinciefonds en de beleggingsopbrengsten uit de immunisatieportefeuille.

Daarnaast staan diverse overige algemene inkomsten zoals de dividendopbrengsten.

De begroting kent naast de 10 programma's en de algemene dekkingsmiddelen nog een aantal centrale posten zoals de overhead, de post onvoorzien en een aantal nog niet aan de programma's toegedeelde stelposten.

Algemene dekkingsmiddelen

Wat willen we bereiken?

De geraamde algemene dekkingsmiddelen voor 2025 ad ruim € 802,7 mln. dragen bij aan:

- Het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- Het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- Het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsonderdeel worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Bank Nederlandse Gemeenten NV (BNG)
- Nederlandsche Waterschapsbank

Nadere informatie over de verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

In de bijlagenbundel -bijlage 9b van de begroting is aangegeven op welke wijze deze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid.

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000	Jaarrek. 2023 realisatie	Begroting 2024 na wijziging	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Algemene dekkingsmiddelen						
<u>Lasten</u>						
Dividenden	11 N	0	0	0	0	0
Financieringsfunctie	658 N	609 N	736 N	523 N	454 N	454 N
Ontwikkelbedrijf	1.695 N	3.577 N	1.484 N	4.761 N	1.749 N	69 N
Overige algemene dekkingsmiddelen	5.803 N	375 N	328 N	328 N	268 N	268 N
Totaal Lasten	8.167 N	4.561 N	2.548 N	5.612 N	2.471 N	790 N
<u>Baten</u>						
Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting	282.071 V	292.079 V	305.276 V	325.772 V	333.693 V	342.036 V
Decentralisatie-uitkeringen via provinciefonds	6.737 V	34.328 V	2.418 V	2.418 V	2.411 V	2.391 V
Dividenden	61.191 V	15.374 V	34.916 V	69.444 V	30.138 V	25.514 V
Financieringsfunctie	77.057 V	84.708 V	70.648 V	56.411 V	59.759 V	59.447 V
Ontwikkelbedrijf	1.126 V	1.433 V	662 V	356 V	350 V	339 V
Overige algemene dekkingsmiddelen	21.145 V	3.168 V	0	0	0	0
Uitkering provinciefonds	361.866 V	395.487 V	388.774 V	383.307 V	397.577 V	412.869 V
Totaal Baten	811.193 V	826.577 V	802.694 V	837.708 V	823.929 V	842.595 V
Totaal Algemene dekkingsmiddelen	803.026 V	822.016 V	800.146 V	832.096 V	821.458 V	841.804 V

Toelichting

Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting

De opbrengst wordt voor 2025 geraamd op € 305,3 mln. op basis van de huidige inzichten van omvang en samenstelling van het wagenpark en de uit het [Bestuursakkoord 2023-2027](#) vastgestelde verhoging van 2,5%. Gelijktijdig met de begroting vindt de vaststelling van het opcententarief 2025 plaats door de vaststelling van de heffingsverordening door Provinciale Staten. Het voorgenomen tarief in de opcentenverordening is gebaseerd op het [Bestuursakkoord 2023-2027](#), waarbij een jaarlijkse stijging is afgesproken van het tarief van 2,5% ten opzichte van het tarief van 2024. Het voorgenomen opcententarief 2025 komt daarmee uit op 84,9 voor 2025.

Uitkering provinciefonds: Algemene uitkering

De raming van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2024. De raming is bij de bestuursrapportage II-2024 bijgesteld en toegelicht. In het begrotingsbedrag 2025 wordt conform financiële beleid uitgangspunten een marge aangehouden voor het geraamde accres vanaf 2025.

Uitkering provinciefonds: Decentralisatieuitkeringen

Decentralisatie-uitkeringen maken deel uit van het provinciefonds, maar hebben een eigen verdeling. De begrotingsbedragen 2025 zijn gebaseerd op de meicirculaire 2024.

Dividenden

Het verschil ten opzichte van 2024 wordt veroorzaakt door een hoger verwacht dividend van Enexis over 2024 dat in 2025 wordt uitgekeerd aan de aandeelhouders.

Financieringsfunctie

In 2025 is € 10 mln. minder geraamd aan rente op de lopende rekening courant. De verwachting is dat de ECB in 2024 en 2025 verdere renteverlagingen gaat doorvoeren op het moment dat de inflatie om en nabij de 2% bedraagt. Ook de rente van leningen aan deelneming en van schatkistdeposito's is ongeveer € 3 mln. Lager dan in 2024. Dit wordt met name veroorzaakt door aflossingen.

Stelposten

In de begroting is een aantal centrale (stel)posten opgenomen.

Overhead, Vpb en stelposten

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000	Jaarrek. 2023 realisatie	Begroting 2024 na wijziging	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Overhead, Vpb en stelposten						
<u>Lasten</u>						
Onvoorzien	0	1.308 N	1.308 N	1.308 N	1.308 N	1.308 N
In te zetten begrotingsruimte	0	0	30.000 N	30.000 N	30.000 N	188.747 N
Overige stelposten	0	38.752 N	69.874 N	67.272 N	84.954 N	69.324 N
Overhead	93.442 N	99.643 N	107.231 N	104.550 N	104.418 N	90.637 N
Voorz.dubieuze debiteuren	232 N	0	0	0	0	0
Totaal Lasten	93.675 N	139.704 N	208.414 N	203.131 N	220.680 N	350.017 N
<u>Baten</u>						
Overhead	209 V	259 V	45 V	27 V	27 V	0
Totaal Baten	209 V	259 V	45 V	27 V	27 V	0
Totaal Overhead, Vpb en stelposten	93.465 N	138.657 N	208.369 N	203.104 N	220.653 N	350.017 N

Toelichting

Lasten:

Onvoorzien

De stelpost onvoorziene uitgaven betreft de jaarlijks in de begroting opgenomen stelpost onvoorzien ad € 1,3 mln.

In te zetten begrotingsruimte

De begrotingsvrije ruimte kan ingezet worden in de bestuursperiode 2023/2027. Conform afspraken wordt een knelpuntenbuffer aangehouden van € 30 mln. per jaar. De resterende begrotingsruimte is doorgeschoven naar 2028 e.v.

Overige stelposten

De overige stelposten bevat de stelpost loon en prijscompensatie van € 10,8 mln., welke nog beschikbaar moet blijven voor de doorwerking van CAO effecten.

Daarnaast zijn er vanuit het [BA 2020-2023](#) en de begroting 2023 nog middelen gereserveerd, waarvan de begrotingswijziging nog later volgt.

- structurele doorwerking BA 2020-2023 voor Human Capital Agenda's voor een bedrag van ruim € 3,3 mln.
- Bij de begroting 2023 gereserveerde middelen voor het GOL met een restant van € 19,1 mln.
- Bij de begroting 2023 gereserveerde middelen van € 1 mln. voor circulaire economie (GCC)

Verder zijn er vanuit het meest recente BA 2023-2027 nog middelen gereserveerd van € 35,6 mln., waarvan de begrotingswijziging nog later volgt.

Overhead

Om Provinciale Staten op eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van overhead voor de gehele organisatie en ook meer zeggenschap over die kosten te geven, is voorgeschreven dat in de begroting op een centrale plek de kosten van overhead worden opgenomen. De overhead wordt niet meer aan de afzonderlijke programma's in de begroting toegerekend. Een verdere toelichting op de overhead is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 4 van de begroting.

Paragrafen

Paragraaf 1 Bedrijfsvoering

Inleiding

Bedrijfsvoering is het geheel van functies gericht op de sturing, beheersing en ondersteuning van het primaire proces. Onder de bedrijfsvoering vallen alle bedrijfsprocessen die ervoor zorgen dat de provincie functioneert. In deze paragraaf leest u hoe bedrijfsvoering in 2025 uitvoering geeft aan deze ambities.

Om onze doelen als provincie te kunnen bereiken hebben we goede mensen nodig. De huidige arbeidsmarkt is gespannen, het is niet eenvoudig om telkens op het juiste moment de juiste talenten en de beste expertise binnen te halen. Daarom zetten we ons in om een modern en aantrekkelijk werkgever te zijn. Vanuit een visie op vitaliteit en duurzame inzetbaarheid zorgen we dat het verzuim onder medewerkers zo laag mogelijk blijft.

In 2025 versterken we de manier waarop we samenwerken en de samenhang tussen programma's. We sturen daarbij op een integrale aanpak van de opgaven met behulp van methodieken als Opgavegestuurd Programmeren en Gebiedsgericht Werken. We werken aan rolduidelijkheid en de wijze van werken aan de hand van de geactualiseerde organisatievisie. Daarbij streven we naar een inclusieve benadering van organisatieontwikkeling.

De informatiesamenleving is van steeds grotere invloed op de wijze waarop we werken. Dat zien we terug in de wijze waarop we omgaan met datagedreven werken, Wet Open Overheid (WOO) maar ook onze ICT-huishouding en veiligheid. Voor data gedreven werken is in afgelopen jaren nagedacht over de rol van data en de betekenis ervan voor de eigen vraagstukken. De komende jaren staan in het teken van het verder op orde brengen van de randvoorwaarden die nodig zijn. We doen dit door onze systemen, processen en beleid voor de toekomst gereed te maken, zodat we data en informatie makkelijker kunnen delen, informatie herleidbaar is en we data makkelijker kunnen samenbrengen en visualiseren. Om betere informatie uit onze (financiële) systemen te halen werken we aan de verdere verbetering van de processen, systemen en vaardigheden.

Naast de reguliere taken rondom de WOO zoals tijding en snel beantwoorden van WOO-verzoeken zullen we gefaseerd meer informatiecategorieën openbaar maken met behulp van een eigen publicatieplatform. We stellen ons tot doel om de informatiehuishouding in beeld te krijgen, conform de eisen van de WOO. Dit houdt in dat we alle processen waarin informatie wordt verwerkt inventariseren en beschrijven in een Informatie Structuurplan.

Als organisatie sluiten wij aan bij de klimaatakkoord doelstellingen uit het bestuursakkoord. Hieruit vloeit de wettelijke verplichtingen voort op de administratie van onze carbon footprint. Het is nodig om onze eigen 'huishouden' inclusief ons eigen vastgoed te verduurzamen en daarvoor een energiemanagementsysteem op te zetten inclusief een verkenning naar eigen energie opwek en -opslag.

Als overheid willen we transparant en betrouwbaar handelen ook op het gebied van inkoop en aanbestedingen. In dat kader publiceren we een inkoopkalender op onze website waarin alle verwachte aanbestedingen van de provincie Noord-Brabant worden gepland. Daarmee worden we voorspelbaarder voor de markt en kunnen ondernemingen tijdig capaciteit inplannen om in te schrijven op een aanbesteding.

Wat willen we bereiken?

Organisatieontwikkeling

In 2025 versterken we de manier waarop we samenwerken en de samenhang tussen programma's. We blijven daarbij sturen op een integrale aanpak van de opgaven met behulp van methodieken als Opgavegestuurd Programmeren en Gebiedsgericht Werken. Bovendien werken we aan rolduidelijkheid en kijken we opnieuw naar de inrichting van het werk binnen onze programma's, aan de hand van de geactualiseerde organisatievisie. Daarbij streven we naar een inclusieve benadering van organisatieontwikkeling. Waar verandering nodig is, kijken we niet alleen naar structuuroplossingen, maar ook naar cultuuraspecten, het gewenste gedrag, de sociale cohesie en de samenwerking binnen en tussen teams. Met als doel processen te vereenvoudigen, samenhang te versterken en de realisatiekracht te vergroten.

Aantrekkelijk werkgeverschap, goed werknemerschap en realisatiekracht

De huidige arbeidsmarkt is gespannen, het is niet eenvoudig om telkens op het juiste moment de juiste talenten en de beste expertise binnen te halen. Daarom streven we ernaar om als provinciale organisatie een modern en aantrekkelijk werkgever te zijn. Dat betekent dat we een organisatie willen zijn die aantrekkelijk is om voor te werken en om mee samen te werken. Waarin goed opgeleide, zelfstandige professionals werken, die zich inzetten op de opgaven zo goed mogelijk te realiseren. We willen bovendien een organisatie zijn waarin ruimte is voor diversiteit en inclusie, waar verschillende perspectieven ertoe doen en medewerkers en leidinggevenden zich gezien en gehoord voelen. Als organisatie hebben we een duidelijke visie op vitaliteit en duurzame inzetbaarheid en goede afspraken over hoe we met elkaar het verzuim onder medewerkers zo laag mogelijk houden. Daarbij horen ook heldere afspraken over verwachtingen, verantwoordelijkheden en goed werknemerschap. Realisatie van de (complexe) Brabantse opgaven vraagt om integrale oplossingen, het bij elkaar brengen van perspectieven en het uit proberen van nieuwe manieren van werken. Daarom willen we als provinciale organisatie lerend en innovatief te zijn. In 2025 bieden we een passend opleidingsaanbod, gericht op de versterking van het ambtelijk vakmanschap van onze medewerkers, op samenwerking en een goed samenspel. Zo bieden we medewerkers de mogelijkheid hun competenties op gebied van uitvoering, implementatie en realisatie aan te scherpen. Bovendien geven we actief invulling aan een aantal samenwerkingstrajecten tussen de Brabantse overheden, om de ontwikkeling van expertise op gebied van beleids capaciteit en realisatiekracht te vergroten.

Datagedreven werken, informatiebeheer en Digitale transformatie

Sinds 2020 werken we aan de uitvoeringsagenda digitale transformatie/data gedreven werken. Rondom datagedreven werken gaan ontwikkelingen snel. Het is belangrijk in te spelen op de toegenomen complexiteit. Daarom zetten we verdere stappen in het ontwikkelen van beleid voor hoe we als publieke organisatie omgaan met delen van data, data opslaan en ontsluiten in Data, Cloud- en Integratie architectuur (Data governance). Met verbeterlagen op het vlak van digitalisering en automatisering kunnen we als organisatie veel flexibeler opereren en inspelen op wat maatschappelijke opgaven van ons vragen. Daarnaast zijn we in staat tot intensief en veilig samenwerken met andere (publieke) organisaties. We continueren deze transformatie en zetten verdere stappen in migreren van informatiesystemen naar een cloud based omgeving. De toenemende digitalisering leidt, naast kansen, ook tot grotere bedreigingen op het terrein van cybersecurity. Om die het hoofd te bieden treffen we in

2025 de nodige maatregelen, zoals aansluiting op de CSIRT (Computer Security Incident Response Teams) waardoor we sneller en beter kunnen reageren op mogelijke dreigingen.

Rechtmatigheidsverantwoording GS

Als provincie hebben we al enkele jaren via zogenoemde 'pilots' ervaring opgedaan met de 'Rechtmatigheidsverantwoording GS', afgekort RMV. Hiermee leggen GS zelfstandig verantwoording af richting PS over de financiële rechtmatigheid. In 2024 is de eerste RMV opgenomen in de jaarrekening over 2023; ook in 2025 wordt er weer een RMV opgenomen in de jaarrekening over 2024. In 2024 wordt nog nadere duiding over de RMV vanuit de wetgever verwacht. Afhankelijk van de exacte duiding van de wetgeving wordt een grotere controlelast voor de organisatie verwacht.

Frauderisicobeheersing

Als onderdeel van het verder borgen van integriteit en weerbaarheid is ook in 2024 nadrukkelijk aandacht besteed aan frauderisicobeheersing. De accountant heeft geadviseerd om overkoepelende kaders t.a.v. frauderisicobeheersing te actualiseren. Dit krijgt o.a. vorm via een fraudeprotocol en frauderesponsplan. Belangrijk onderdeel hierin is het inrichten van een centraal meldpunt voor het melden van (vermoedens van) fraude of integriteitsschendingen en het inrichten (en actualiseren) van bijbehorende processen. Naar verwachting wordt de inrichting van het meldpunt bij het Kabinet van de Commissaris van de Koning begin 2025 afgerond.

Wat gaan we daarvoor doen?

Ziekteverzuim

Indicator: Verzuimpercentage, uitgedrukt in het aantal verzuimdagen als % van het aantal beschikbare dagen per jaar. Streefwaarde: 5,50%

Indicator: Verzuimfrequentie, uitgedrukt in het aantal verzuimgevallen per werknemer per jaar. Streefwaarde: 1 keer per medewerker per jaar (gerapporteerd als gemiddelde verzuimfrequentie organisatie breed).

Aantrekkelijk Werkgeverschap

Gemiddeld aantal vacatures per kwartaal afgezet tegen het aantal succesvol ingevulde vacatures. Aantal medewerkers per kwartaal dat is doorgestroomd binnen de organisatie naar een andere functie.

Aantal medewerkers per kwartaal dat de organisatie heeft verlaten, uitgesplitst over uitstroom wegens pensionering of wegens beëindiging dienstverband

We streven naar inclusiviteit en geven mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een kans binnen onze organisatie

Indicator	2025	2026	2027	2028
Norm Quotumwet* (aantal fte)	49,4	49,4	49,4	49,4

* De norm Quotumwet wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van het door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gepubliceerde quotumpercentage.

Telefonische bereikbaarheid

Indicator: Het aantal geslaagde telefonische contactpogingen is 85% (januari-mei 2021: 85%) en de gemiddelde wachttijd bedraagt minder dan 30 seconden.

Tijdige afhandeling van facturen

Indicator: 90% van de facturen worden binnen de termijn van 20 dagen betaald.

Tijdige afhandeling van subsidies

Indicator: 95% van de subsidies worden binnen de termijnen afgehandeld.

Afhandeling bezwaarschriften en administratieve beroepen

Indicator: 90% binnen de termijn afgehandelde bezwaarschriften en administratieve beroepen

Digitale Transformatie: Jaarlijks realiseren van concrete voorbeelden waarin data publieke waarde genereert.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Realiseren voorbeelden waarin we publieke waarde genereren met data	3			

Digitale Transformatie: We halen ethische vragen/dilemma's ten aanzien van aspecten van de digitale transformatie op uit de organisatie waarover we in gesprek gaan om te leren hoe hiermee om te gaan.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Aantal ethische vragen/dilemma's	5			

Digitale Transformatie: Vaststellen van sets van data principes om de sturing op onze data te verbeteren (en inzet van tooling op dit vlak)

Indicator	2025	2026	2027	2028
Sets dataprincipes	3			

Digitale Transformatie: Aantoonbaar in control zijn op het vlak van informatieveiligheid (d.m.v. jaarlijkse audit) en voldoen aan de eisen vanuit de NEN-ISO 27001, BIO en NIS2

Indicator	2025	2026	2027	2028
Certificering BIO	ja			
Certificering NEN-ISO 27001	ja			

Digitale Transformatie: Periodieke bijeenkomsten met Brabantse gemeenten om samen na te denken over fundamentele aspecten van de digitale transformatie

Indicator	2025	2026	2027	2028
Bijeenkomsten	3			

Digitale Transformatie: Bruikbare ideeën die zijn opgedaan in actieve participatie in de 'Datawerkplaats'

Indicator	2025	2026	2027	2028
Data-idee / Datawerkplaats	2			

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Arbeidsmarkt: We constateren dat huidige arbeidsmarkt gespannen is. Het blijkt niet eenvoudig om telkens op het juiste moment de juiste talenten en de beste expertise binnen te halen zowel op de arbeidsmarkt als ook de inhuurmarkt.
- Effect van de energiemarkt en klimaatakkoord wetgeving op bedrijfsvoeringskosten: De huidige energiemarkt is fors in beweging. Dit leidt tot kostenstijgingen die o.a. bij ons als afnemer in rekening worden gebracht. Bij de aanbesteding van een nieuw energiecontract in 2025 zullen deze effecten van deze ontwikkeling op de bedrijfsvoeringskosten duidelijk worden.
- Kostenstijgingen bij leveranciers op een aantal vlakken hoger dan indexering: De huidige economische situatie en ontwikkelingen in de wereld hebben tot gevolg dat we te maken hebben met prijsstijgingen. De in de begroting opgenomen bedragen voor indexering lopen niet altijd gelijk op met de werkelijke indexeringen die leveranciers daadwerkelijk hanteren.

Wat mag het kosten?

Bedrijfsvoering	Realisatie	Begroting 2024	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
Bedragen x € 1.000	2023	na wijz.	2025	2026	2027	2028
Capaciteitsbudget	146.286 N	158.600 N	162.075 N	157.493 N	156.584 N	122.534 N
Budget 'overige personeelskosten'	5.001 N	6.089 N	6.370 N	6.207 N	6.170 N	5.138 N
Budget 'overige bedrijfsvoeringskosten'	27.478 N	33.834 N	30.710 N	29.340 N	29.402 N	25.157 N
Saldo van baten en lasten	178.765 N	198.523 N	199.155 N	193.040 N	192.155 N	152.830 N
Bijdragen personeelskosten 'Werken voor derden' onder programma's gepresenteerd	4.459 V	0	0	0	0	0
Saldo Organisatiekostenbudget met inkomsten 'Werken voor derden'	174.305 N	198.523 N	199.155 N	193.040 N	192.155 N	152.830 N

Toelichting op de verschillen tussen de begroting 2025 en begroting 2024

Het organisatiekostenbudget neemt in 2025 met € 0,6 mln. toe ten opzichte van 2024. Voor het capaciteitsbudget is sprake van een toename van € 3,5 mln. Deze toename komt met name door toename van de loonkosten als gevolg van de (volledige) doorwerking van de cao 2024-2025 en loonstijgingen die per 1 september 2024 en 1 januari 2025 ingaan. Door de koppeling met de loonkosten van overige personeelskosten bewegen deze kosten ook mee met de toename van het totale capaciteitsbudget.

De overige bedrijfsvoeringskosten nemen in 2025 af met ca € 3,1 mln. ten opzichte van 2024. Dit komt met name door de afname van de afschrijvingen op (eerdere investeringen in) het provinciehuis met € 2,5 mln.

Investeringschema 2024-2028

	Bedragen x € 1.000				
	2024	2025	2026	2027	2028
1. Provinciale investeringen					
<u>Bedrijfsvoering en Financiën</u>					
Doorontwikkeling HvB	59	0	0	0	0
Verduurzaming Nieuwbouw	0	0	1.140	0	0
ICT en Automatisering	2.250	750	750	2.250	850
Subtotaal Middelen	2.309	750	1.890	2.250	850

Bij het structurele investeringsbudget voor ICT en Automatisering is voor 2024 sprake van een hogere raming in verband met het vervangingsmoment voor de laptops van de medewerkers in 2024. Voor de verduurzaming van het provinciehuis (zie [statenmededeling](#)) is in 2026 € 1,1 mln. investeringsbudget opgenomen voor solar carports. Realisatie van deze solar carports is afhankelijk van de beschikbaarheid van capaciteit op het elektriciteitsnetwerk.

Toelichting reserves

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2023	Begr. 2024, na wijziging	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Storting in reserve	7.051 N	3.656 N	3.679 N	3.785 N	3.781 N	3.267 N
Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	4.322 N	1.091 N	1.129 N	1.250 N	1.250 N	997 N
Reserve Organisatieontwikkeling	1.690 N	1.150 N	1.150 N	1.150 N	1.150 N	1.150 N
Reserve POB (Opleidingen)	1.039 N	1.415 N	1.399 N	1.385 N	1.381 N	1.120 N
Onttrekking aan reserve	8.308 V	2.050 V	1.780 V	1.780 V	1.780 V	1.780 V
Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	6.044 V	510 V	240 V	240 V	240 V	240 V
Reserve Organisatieontwikkeling	1.058 V	900 V	900 V	900 V	900 V	900 V
Reserve POB (Opleidingen)	966 V	400 V	400 V	400 V	400 V	400 V
Res. Essent Investeringsagenda	240 V	240 V	240 V	240 V	240 V	240 V

Vanuit de Investeringsagenda zijn middelen gereserveerd ter dekking van een deel van de personele capaciteit voor het Groen Ontwikkelfonds Brabant.

De reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering is ingesteld voor dekking van de ontwikkelingstrajecten voor bedrijfsvoering in het kader van Toekomstbestendige organisatie. Onderdeel hiervan is ook het compartiment voor dekking van de kapitaallasten voor investeringen in (de verduurzaming van) het provinciehuis.

De reserve Organisatieontwikkeling wordt ingezet ter dekking van de regelingen die zich richten op onze medewerkers voor onder andere waarden, ontwikkeling en vitaliteit. Onderdeel hiervan zijn ook de lasten van de Levensfaseregeling die bij het totaalpakket in 2017 is afgesproken met de bonden, waarvoor de lasten t/m 2025 zijn gereserveerd.

De reserve POB (Opleidingen) is ingesteld ter dekking van de fluctuerende kosten voor opleidingen die medewerkers kunnen volgen op basis van het Persoonlijk Ontwikkelbudget (POB) / Persoonlijk Budget Duurzame Inzetbaarheid (PBDI). Deze faciliteit is bij de cao 2017 ingesteld, waar voor de medewerkers een budget voor de periode van 5 jaar beschikbaar is. In de cao afspraken 2024-2025 zijn de afspraken gecontinueerd en is het beschikbare budget per 5 jaar van € 5.000 naar € 6.000 verhoogd.

Paragraaf 2 Provinciale heffingen

Inleiding

Eén van de inkomstenbronnen van de provincie betreft de provinciale heffingen. Deze bestaan uit:

- de heffing opcenten op de motorrijtuigenbelasting;
- de Grondwaterheffing;
- de Nazorgheffing in het kader van de Leemtewet;
- diverse leges.

De provincie kent geen kwijtscheldingsbeleid voor provinciale heffingen.

Beleidskaders

- Grondwaterheffingsverordening
- Verordening Nazorgheffing Noord-Brabant
- Legesverordening Provincie Noord-Brabant

Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting

Op grond van artikel 222 van de Provinciewet worden provinciale opcenten geheven. Door het Rijk wordt elk jaar het maximumniveau van de opcentenheffing vastgesteld. De datum waarop provincies hun opcenten kunnen wijzigen is met ingang van 1 januari van enig jaar. Op basis van de belastingcapaciteit per 1-1-2024 (omvang wagenpark in aantallen en gewicht) wordt in 2025 rekening gehouden met een opbrengst van € 305,3 mln.

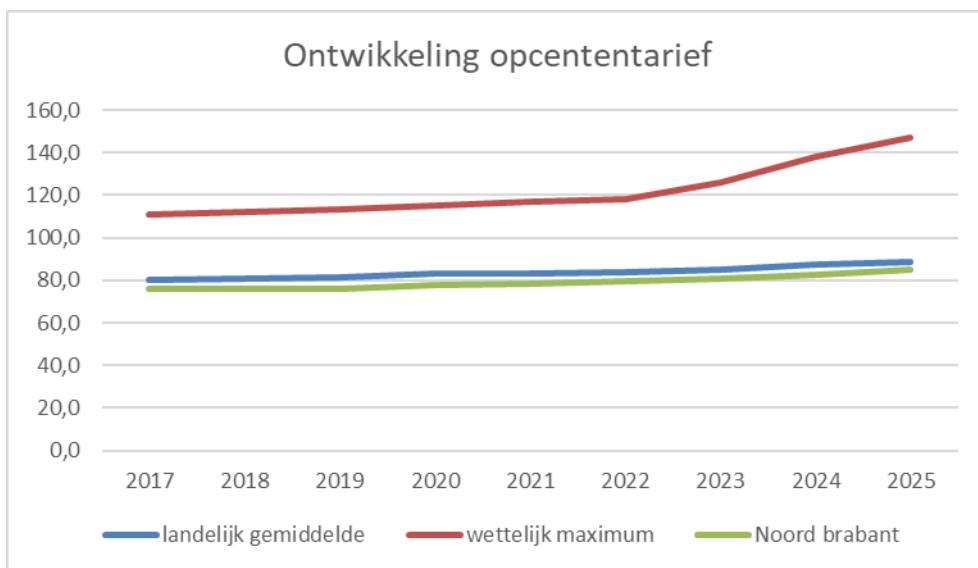
Provinciale lastendruk m.b.t. opcenten motorrijtuigenbelasting

Het door het Rijk vastgestelde maximale opcententarief is per 1 januari 2025 wettelijk bepaald op 147,1 opcenten. In de heffingsverordening opcenten MRB is voor 2025 het tarief vastgesteld op 84,9 opcenten (PS 20/24) opcenten. In onderstaande tabel is een vergelijking opgenomen van de vastgestelde en voorgenomen opcententarieven van alle provincies.

	Vorgenomen tarief per 1 jan 2025	Vastgesteld tarief per 1 jan 2024	stijging t.o.v. 2024	Percentage onbenutte belastingcapaciteit
Zuid-Holland	95,7	98,7	-3,0%	34,9%
Gelderland	103,6	97,9	5,9%	29,5%
Groningen	95,7	95,7	0,0%	34,9%
Fryslân	92,1	89,6	2,8%	37,4%
Drenthe	92,0	92,0	0,0%	37,5%
Limburg	83,1	83,1	0,0%	43,5%
Noord-Brabant	84,9	82,8	2,5%	42,3%
Zeeland	84,4	84,4	0,0%	42,6%
Utrecht	84,2	81,9	2,8%	42,8%
Flevoland	83,9	83,0	1,0%	43,0%
Overijssel	82,2	82,2	0,0%	44,1%
Noord-Holland	77,4	77,4	0,0%	47,4%
Gemiddeld tarief	88,8	87,4	1,6%	
Maximaal tarief	147,1	138,3	6,4%	

Onbenutte belastingcapaciteit

In de rangorde van opcentenheffing van hoog naar laag komt de provincie Noord-Brabant uit op een zevende plaats. In 2024 blijft de lastendruk m.b.t. de opcenten op de motorrijtuigenbelasting in relatieve zin onder het landelijk gemiddelde. Naar verwachting geldt dit ook voor 2025. De onbenutte belastingcapaciteit voor Noord-Brabant is gebaseerd op de ruimte onder het wettelijk maximum voor het jaar 2025, zijnde 62,2 punten (147,1 -/ - 84,9). Eén punt verhoging komt in 2025 overeen met € 3,595 mln. extra opbrengsten. De onbenutte belastingcapaciteit 2025 komt daarmee uit op ca. € 223,6 mln. (62,2 x € 3,595 mln.). N.B. De berekening van de onbenutte capaciteit is gebaseerd op het voorgenomen tarief voor 2025.

Er is een relatie tussen de opcentenheffing (omvang wagenpark in aantallen en gewicht) en de algemene uitkering uit het Provinciefonds. In het verdeelmodel van het fonds telt de belastingcapaciteit (tegen een algemeen rektarief) mee als een (negatieve) inkomstenmaatstaf. Anders gezegd: een relatief grotere belastingcapaciteit (zoals in Noord-Brabant) leidt tot een naar verhouding lagere provinciefondsuitkering.

Grondwaterheffing

De grondwaterheffing wordt geheven over de hoeveelheid onttrokken grondwater. De bestedingsmogelijkheden van de heffing zijn limitatief in de Grondwaterwet opgenomen, namelijk kosten van onderzoek, metingen en schadevergoedingen in verband met de onttrekking van grondwater. De financiële verantwoording verloopt via de voorziening grondwaterheffing. Voor 2025 zijn de inkomsten grondwaterheffing geraamd op € 8,3 mln. De heffing vindt plaats op grond van de [Verordening grondwaterheffing Noord-Brabant 2023](#) die voor het laatst is gewijzigd op 16 december 2022 (PS 75/22). De baten uit de grondwaterheffing zijn in de begroting 2025 opgenomen bij programma Water en bodem. Zoals in de verordening is aangegeven wordt de grondwaterheffing jaarlijks geïndexeerd op basis van de CBS consumentenprijsindex (jaarmutatatie maand mei). Voor 2025 wordt daarmee het tarief grondwaterheffing € 0,038 verhoogd met 2,7% naar € 0,039.

Nazorgheffing

Nazorgheffing in het kader van de Nazorgregeling Wet Milieubeheer.

Op grond van de Wet milieubeheer (Wm) is de provincie verantwoordelijk voor de nazorg van alle stortplaatsen waar na de peildatum 1 september 1996 nog afval is/wordt gestort, met uitzondering van (mede) door het Rijk gedreven stortplaatsen. In de provincie Noord-Brabant geldt dit laatste voor baggerspeciedepot Hollandsch Diep. Om het eeuwigdurend milieu hygiënisch beheer door de Provincie van deze stortplaatsen te verzekeren is, conform de wettelijke regeling, een Nazorgfonds (een aparte rechtspersoon) ingesteld.

De exploitant van een stortplaats die onder deze wettelijke regeling valt, moet een nazorgplan opstellen en dat voorleggen aan de provincie. Op basis van het nazorgplan wordt met het Rekenmodel IPO-Nazorg Stortplaatsen en baggerdepots (RINAS) een doelvermogen bepaald. Om het doelvermogen op te bouwen wordt aan de stortplaatsbeheerder een heffing opgelegd die in het fonds wordt gestort. Hiermee is in april 2000 een start gemaakt.

De heffing vindt plaats op grond van de vastgestelde [verordening Nazorgheffing Noord-Brabant](#) die door Provinciale Staten voor het laatst is gewijzigd op 5 april 2024 (Statenvoorstel 20 februari 2024, nr. 12/24 A op 15 april 2024 gepubliceerd in het Provinciaal blad van Noord-Brabant 2024, 5099).

Op grond van de Wet milieubeheer is de opbrengst van de nazorgheffing uitsluitend bestemd voor de uitvoering van de nazorg van gesloten stortplaatsen.

De provincie fungeert als ontvanger voor het Nazorgfonds. De gelden worden belegd in externe fondsen, conform het door het Algemeen bestuur van het Nazorgfonds vastgestelde beleggingsstatuut. De beleggingsresultaten worden tot aan het moment van feitelijke sluiting van de stortplaats verrekend met de door de exploitanten te betalen heffingen. Het Nazorgfonds heeft een eigen begroting en jaarrekening die door het Algemeen bestuur van het fonds worden vastgesteld.

Op dit moment zijn er in Brabant negen stortplaatsen, waarvan één baggerspeciedepot, waarop de wettelijke regeling van toepassing is:

1. De Kragge, Bergen op Zoom
2. Gulbergen, Nuenen
3. Spinder, Tilburg
4. Meerendonk, 's-Hertogenbosch
5. Zevenbergen
6. Haps
7. Vlagheide, Schijndel
8. Nyrstar, Budel-Dorplein
9. Baggerspeciedepot Dintelsas

In 2014 is een definitieve afrekening gemaakt voor de stortplaats Nyrstar en baggerspeciedepot Dintelsas. Deze zijn in 2013 gesloten en overgedragen aan de provincie. De provincie voert daar de nazorg uit en draagt ook het financieel risico. Voor wat betreft de overige, nog niet gesloten, stortplaatsen zijn de voorlopige nazorgheffingen gestort in het Nazorgfonds en/of is er voldoende zekerstelling aanwezig. Bij sluiting zal op basis van een definitief nazorgplan een definitieve afrekening worden opgemaakt.

Provinciale Staten zijn op 11 juni 2019 geïnformeerd over de uitvoering van de Asset Liability Management (ALM) studie Nazorgfonds voor de stortplaatsen in de Provincie Noord-Brabant. Omdat er mogelijke kansrijke opties zijn die de kosten van de nazorg in de toekomst zouden kunnen beperken, hebben de provincie en de vergunninghouders een overeenkomst gesloten om hier gedurende vier jaren, in aanloop naar de nieuwe ALM-studie in 2023, diepgaand onderzoek naar te doen. Onderdeel van deze overeenkomst is dat, zo lang het onderzoek loopt, de vergunninghouders de stortplaatsen nog niet voor de eeuwigdurende nazorg overdragen aan de provincie en dus zelf risicodragend blijven. Tegelijkertijd legt de provincie geen nieuwe aanslag op, zolang de vergunninghouders deel blijven nemen aan het onderzoek en gedurende de looptijd van de overeenkomst. Dit uitstel gaf exploitanten de tijd om samen met de provincie te kijken naar ontwikkelingen die mogelijk kunnen bijdragen aan een verlaging van het benodigde doelvermogen. Ook kan onderzocht worden of op de stortplaatsen nieuwe inkomsten te genereren zijn middels hergebruik. Bijvoorbeeld door het vestigen van een zonnepark.

Na het sluiten van de hierboven bedoelde overeenkomst hebben wij meermalen overleg gevoerd met de vergunninghouders. Hieruit is gebleken dat het onderbouwen van aanwezige haalbare alternatieven nog niet de gewenste resultaten opleveren.

Als vervolg op de ALM-studie van 2019 en het uitblijven van onderzoeksresultaten hebben partijen gezamenlijk een onafhankelijke Proces Manager aangesteld. De onafhankelijke Proces Manager heeft een door partijen gedragen plan van aanpak opgeleverd. Het plan van aanpak gaat uit van werkgroepen die aan de slag gaan met verschillende onderwerpen (techniek, financieel, juridisch en lobby), een ambtelijke stuurgroep en het Bestuurlijke Overleg. Tot op heden zijn er geen concrete resultaten opgeleverd die leiden tot verlaging van de doelvermogens, zoals beoogd met het vervolg ALM-studie 2019.

De provincie is, zoals afgesproken, in maart 2023 gestart met de eerder aangekondigde ALM-studie 2023. De uitkomsten hiervan zijn op 9 januari 2024 door Gedeputeerde Staten vastgesteld. Provinciale Staten zijn op 4 maart 2024 geïnformeerd over de resultaten van de ALM-studie 2023 Nazorgfonds voor de stortplaatsen in de Provincie Noord-Brabant.

Voorafgaand heeft op 27 februari 2024 met alle vergunninghouders/exploitanten van de 7 Wm-stortplaatsen een Bestuurlijk Overleg plaatsgevonden over de uitkomsten van de ALM-studie 2023. Er is afgesproken om de komende periode de aanpak met de werkgroepen (techniek, juridisch, financieel en lobby) weer op te pakken, waarbij de vergunninghouders hebben toegezegd de nazorgplannen te actualiseren. Komende periode zal nader worden besproken hoe en binnen welke redelijke termijn deze kunnen worden ingediend, beoordeeld en vastgesteld. Om vervolgens nieuwe voorlopige aanslagen op te leggen.

Inmiddels is op 12 juni 2024 de overeenkomst met de exploitanten afgelopen. Daarom zal onder begeleiding van een onafhankelijke jurist in de juridische werkgroep worden verkend of een nieuwe overeenkomst noodzakelijk is, en zo ja in welke vorm.

Eind september vindt een volgend Bestuurlijk Overleg plaats met de vergunninghouders/exploitanten om het proces verder vorm te geven en de uitgangspunt vast te stellen.

Leges

Omgevingswet

De Omgevingswet is per 1 januari 2024 in werking getreden. Vanaf dat moment is ook de nieuwe legesverordening in werking getreden. De grootste wijziging is de invoering van legesheffing op milieubelastende activiteiten (milieuleges). Bij de (voorheen) Wabo komen er enkele categorieën van vergunningverlening bij.

De Omgevingswet brengt extra kosten met zich mee in vergunningverlening via bijvoorbeeld vooroverleggen of omgevingsoverleggen. Deze extra overleggen zijn bij de kostprijsberekening van de leges vooralsnog buiten beschouwing gelaten. Enerzijds omdat ervaringsgegevens ontbreken, maar ook om het vooroverleg in deze fase te stimuleren. Meer informatie staat in de Statenmededeling '[Heffen milieuleges](#)'.

Kostendekkende tarieven

Het beleid van Provinciale Staten zijn kostendekkende tarieven; de aanvrager betaalt dus de directe kosten van de vergunning via leges.

De legestarieven worden jaarlijks geïndexeerd op basis van de indexering die de omgevingsdiensten doorvoeren in hun uurtarieven. Zij voeren de vergunning taken voor de provincie uit. De indexering (loon- en prijsstijging) verschilt per omgevingsdienst enigszins, waardoor de indexatie ook enigszins kan verschillen. Waar sprake is van opvallende, grotere afwijkingen ten opzichte van 2024 worden deze beknopt toegelicht.

Hieronder worden de legestarieven per onderdeel aangegeven en toegelicht.

Omgevingswet, water

De indexatie van deze tarieven zijn gebaseerd op de indexatie van de uurtarieven die de Omgevingsdienst Zuidoost Brabant (ODZOB) doorrekent. De ODZOB voert deze taken namens de provincie uit.

Onderdeel	Aantal begroot 2025	Tarief 2024	Tarief 2025	Mutatie %	Opbrengst begroot 2025
Open bodemenergiesystemen					
2.4.2.1 t/m 200.000 m3	5	€ 6.629	€ 6.790	2,4%	€ 33.952
2.4.2.1a 200.001 t/m 500.000 m3	10	€ 8.677	€ 8.889	2,4%	€ 88.891
2.4.2.1b meer dan 500.000 m3	10	€ 10.847	€ 11.111	2,4%	€ 111.114
Drinkwater & industriële toepassingen					
2.4.1a t/m 500.000 m3	0	€ 5.062	€ 5.185	2,4%	€ -
2.4.1b1 500.001 t/m 1.000.000 m3	0	€ 10.124	€ 10.371	2,4%	€ -
2.4.1b2 meer dan 1.000.000 m3	0	€ 33.746	€ 34.569	2,4%	€ -
Totaal leges Omgevingswet, onderdeel Water	25				€ 233.957

	begroting 2025
a. Netto kosten taakveld	€ 233.957
b. Overhead & BTW	N.v.t.
<i>Overhead is onderdeel van het ingekochte uurtarief</i>	
Opbrengst heffingen	€ 233.957
Dekking (opbrengst heffing / kosten)	100%

Omgevingswet, ontgrondingen

De legestarieven dalen aanzienlijk. De belangrijkste redenen zijn een hele andere onderliggende mix van type vergunningen. Waar voorheen verreweg de meeste vergunningen uitgebreide procedures waren, is daar in 2025 geen sprake meer van; dan zijn dat reguliere procedures. Daarbij speelt ook nog dat voor deze procedures geen milieu-effectrapportage (MER) aan de orde is.

Tenslotte zit er een verschuiving van tijd die aan vergunningen worden gespendeerd naar tijd voor vooroverleg. Vooroverleg belasten we tot dusver niet door via de leges.

De effecten hiervan zijn verdeeld over de legescategorieën.

Onderdeel	Aantal begroot 2025	Tarief 2024	Tarief 2025	Mutatie %	Opbrengst begroot 2025
2.5.1.1a t/m 10.000 m3	9	€ 5.031	€ 3.331	-33,8%	€ 29.975
2.5.1.1b 10.001 m3 t/m 25.000 m3	5	€ 7.923	€ 5.246	-33,8%	€ 26.228
2.5.1.1c 25.001 m3 t/m 50.000 m3	4	€ 15.846	€ 10.491	-33,8%	€ 41.965
2.5.1.1d 50.001 m3 t/m 100.000 m3	3	€ 31.692	€ 20.982	-33,8%	€ 62.947
2.5.1.1e 100.001 m3 t/m 500.000 m3	1	€ 47.664	€ 31.557	-33,8%	€ 31.557
2.5.1.1f meer dan 500.000 m3	2	€ 76.715	€ 50.791	-33,8%	€ 101.582
2.5.1.2 Wijzigen of verlengen vergunning	0	€ 5.031	€ 3.331	-33,8%	€ -
2.5.1.3 Wijzigen vergunning met extra hoeveelheid specie	0	€ -	€ -		€ -
2.5.1.4 Intrekken vergunning	1	€ 4.905	€ 3.247	-33,8%	€ 3.247
2.5.1.5 Cultuurtechnische verbetering zonder specieafvoer	1	€ 4.905	€ 3.247	-33,8%	€ 3.247
2.5.1.6 Natuurprojecten zonder specieafvoer	0	€ 4.905	€ 3.247	-33,8%	€ -
Totaal leges Omgevingswet, onderdeel ontgrondingen	26				€ 300.749

	begroting 2025
a. Netto kosten taakveld	€ 300.749
b. Overhead & BTW	N.v.t.
Opbrengst heffingen	€ 300.749
Dekking (opbrengst heffing / kosten)	100%

Omgevingswet, voorheen Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

De tarieven zijn geïndexeerd met een gewogen gemiddelde indexcijfer gebaseerd op de tariefstijging die doorberekend wordt door de Brabantse omgevingsdiensten.

Onderdeel	Aantal begroot 2025	Tarief 2024	Tarief 2025	Mutatie %	Opbrengst begroot 2025
2.2.1 Een verzoek om beoordeling van een omgevingsplanactiviteit die alleen betrekking heeft op een bouwactiviteit:	0	€ 754	€ 810	7,5%	€ -
2.2.2.1a Bouwkosten lager dan € 20.000	28	€ 2.420	€ 2.600	7,5%	€ 72.813
2.2.2.1b Bouwkosten tussen €20.000 en € 50.000	18	€ 3.080	€ 3.310	7,5%	€ 62.765
2.2.2.1c Bouwkosten tussen €50.000 en € 100.000	21	€ 3.739	€ 4.019	7,5%	€ 98.049
2.2.2.1d Bouwkosten tussen €100.000 en € 400.000	14	€ 6.159	€ 6.619	7,5%	€ 113.770
2.2.2.1e Bouwkosten tussen €400.000 en € 1.000.000	8	€ 11.768	€ 12.648	7,5%	€ 126.713
2.2.2.1f Bouwkosten tussen € 1 mln. en € 5 mln.	5	€ 23.646	€ 25.413	7,5%	€ 154.402
2.2.2.1g Bouwkosten tussen € 5 mln. en € 25 mln.	4	€ 43.993	€ 47.281	7,5%	€ 222.220
2.2.2.1h Bouwkosten meer dan € 25 mln.	0	€ 74.789	€ 80.378	7,5%	€ -
2.2.2.2 Beoordelen bodemrapport	9	€ 220	€ 236	7,5%	€ 2.128
2.2.2.3 Beoordelen advies agrarische adviescommissie	0	€ 682	€ 733	7,5%	€ -
2.2.2.4 Toetsing ontheffing i.h.k.v. exploitatieplan	0	€ 440	€ 473	7,5%	€ -

Onderdeel	Aantal begroot 2025	Tarief 2024	Tarief 2025	Mutatie %	Opbrengst begroot 2025
2.2.3 en 2.2.4 a t/m d Binnenplanse ontheffing grond & bouw	15	€ 660	€ 709	7,5%	€ 10.638
2.2.5 a/c Slopen / wijzigen beschermd monument	0	€ 3.440	€ 3.697	7,5%	€ -
2.2.5 b/d Slopen beschermd stads & dorpsgezicht	0	€ 1.760	€ 1.891	7,5%	€ -
2.2.6 Slopen	0	€ 1.760	€ 1.891	7,5%	€ -
2.2.7 Kappen	9	€ 550	€ 591	7,5%	€ 5.319
2.2.8 a/b Handelsreclame	0	€ 660	€ 709	7,5%	€ -
2.8.1 Andere activiteiten	0	€ 770	€ 827	7,5%	€ -
2.2.12 <i>Gelijkwaardige maatregel bouwactiviteiten</i>	0	€ 2.010	€ 2.160	7,5%	€ -
2.2.13 <i>Verlengen tijdelijke vergunning bouwactiviteit</i>	0	€ 1.005	€ 1.080	7,5%	€ -
Subtotaal leges Omgevingswet (voorheen Wabo)					€ 868.817
2.2.9 Vergunningverlening aanhaken Omgevingsvergunning aanhaken Wnb, N2000 (PNB bevoegd gezag)	9	€ 2.929	€ 3.048	4,0%	€ 26.365
2.2.10 Omgevingsvergunning aanhaken OW (Wnb), FF-activiteiten (PNB bevoegd gezag)	5	€ 5.861	€ 6.023	2,8%	€ 58.613
Subtotaal Adviezen met Instemming					€ 84.977
Totaal leges Omgevingswet (voorheen Wabo, incl. Ami)					€ 953.794

	begroting 2025
a. Netto kosten taakveld	€ 953.794
b. Overhead & BTW	N.v.t.
<i>Overhead is onderdeel van ingekochte uurtarief</i>	
Opbrengst heffingen	€ 953.794
Dekking (opbrengst heffing / kosten)	100%

Omgevingswet, Natuur

De ramingen en tarieven liggen in lijn met het voorafgaande begrotingsjaar. Daarbij is rekening gehouden met de indexatie van de uurtarieven die de Omgevingsdienst Brabant-Noord (ODBN) aan ons doorrekenen. Deze indexatie is gebaseerd op de begroting 2025 van de ODBN. Zij voeren deze taken voor de provincie uit. Op enkele onderdelen zijn de onderliggende uren per vergunning iets bijgesteld op basis van ervaringsgegevens.

Door de stikstofproblematiek ligt de vergunningverlening bij gebiedsbescherming (2.6.1.1 t/m 2.6.1.3 en de Adviezen met Instemming) goeddeels stil en dus ook de (leges)opbrengsten. Dit leidt tot taakverschuivingen. Het financiële effect is dat er geen legesinkomsten staan tegenover deze taken. Daarom zijn de inkomsten voor deze categorieën voorzichtigheidshalve afgeraamd met 70%.

Onderdeel	Aantal begroot 2025	Tarief 2024	Tarief 2025	Mutatie %	Opbrengst begroot 2025
2.6.1.1 Vergunningverlening gebiedsbescherming uitgebreide procedure	227	€ 6.051	€ 6.326	4,5%	€ 1.435.902
2.6.1.2 Vergunningverlening gebiedsbescherming (gedeeltelijke) intrekking	80	€ 2.451	€ 2.562	4,5%	€ 204.939
2.6.1.3 Omzetten PAS-melding naar vergunning	300	€ 1.600	€ 1.600	0,0%	€ 480.000
2.6.2.1 Ontheffingverlening schadebestrijding, overlastbestrijding en populatiebeheer art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	15	€ 3.105	€ 2.717	-12,5%	€ 40.756
2.6.2.2 Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. onderzoek en onderwijs, opvang beschermde dieren art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	11	€ 168	€ 173	2,8%	€ 1.904

Onderdeel	Aantal begroot 2025	Tarief 2024	Tarief 2025	Mutatie %	Opbrengst begroot 2025
2.6.2.3 Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolenparken, GAN, ruimtelijke ontw. > 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	111	€ 8.789	€ 9.031	2,8%	€ 1.002.495
2.6.2.4 Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	140	€ 6.116	€ 6.285	2,8%	€ 879.918
2.6.2.5 Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	7	€ 2.351	€ 2.416	2,8%	€ 16.913
2.6.3.1 Ontheffingverlening compensatie herplantplicht art 4.5:	9	€ 1.656	€ 1.611	-2,8%	€ 14.495
2.6.3.2 Ontheffingverlening herplantplicht art 4.5:	9	€ 1.771	€ 1.666	-5,9%	€ 14.994
2.6.3.3 Ontheffing herplanttermijn art 4.5:	7	€ 1.217	€ 1.191	-2,1%	€ 8.340
2.6.3.4 Ontheffing bedoeld in art. 6.12, derde lid, Interim Omgevingsverordening Noord-Brabant (ontheffing wachttermijn)	7	€ 863	€ 862	-0,2%	€ 6.032
Subtotaal leges Omgevingswet, onderdeel Natuur					€ 4.106.688
Aframing Vergunningverlening gebiedsbescherming ivm onzekerheden (70%)					-€ 1.484.589
Leges Omgevingswet, onderdeel Natuur (provincie bevoegd)					€ 2.622.099
6.1.1 Advies met instemming (Ami)	36	€ 5.538	€ 5.691	2,8%	€ 204.875
2.6.2.3 Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolenparken, GAN, ruimtelijke ontw. > 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	1	€ 7.868	€ 8.086	2,8%	€ 8.086
2.6.2.4 Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	4	€ 6.116	€ 6.285	2,8%	€ 25.141
2.6.2.5 Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	1	€ 2.351	€ 2.416	2,8%	€ 2.416
Subtotaal Adviezen met Instemming, onderdeel natuur (gemeenten bevoegd)					€ 240.517
Aframing Vergunningverlening gebiedsbescherming ivm onzekerheden (70%)					-€ 122.925
Totaal Omgevingswet, onderdeel natuur (gemeenten bevoegd)					€ 117.592
Totaal Wet Natuurbescherming Leges & Ami					€ 2.739.691

	begroting 2025
a. Netto kosten taakveld	€ 2.739.691
b. Overhead & BTW	N.v.t.
<i>Overhead is onderdeel van het ingekochte uurtarief</i>	
Opbrengst heffingen	€ 2.739.691
Dekking (opbrengst heffing / kosten)	100%

Leges milieuvergunningen

Met de komst van de Omgevingswet stelt het Rijk de bevoegde gezagen in staat om leges te heffen op Milieuvergunningen. Dit is aan de orde als initiatiefnemers milieubelastende activiteiten gaan ondernemen. Initiatiefnemers zijn hoofdzakelijk grote industriële bedrijven, grootschalige mestverwerkers, energie opwekkers, verbranders van afvalstoffen, etcetera. Met het heffen van milieuleges wordt aangehaakt op een landelijke lijn om hiertoe over te gaan. De VNG-modelverordening heeft hiervoor als basis gediend. Meer informatie staat in de [Statenmededeling 'Heffen milieuleges'](#).

Uitgangspunt voor de leges zijn kostendekkende tarieven. De tarieven zijn gebaseerd op een conservatieve inschatting van het aantal uren vermenigvuldigd met het gemiddelde functionele uurtarief die omgevingsdiensten ons doorrekenen. De stijging van de tarieven vloeit voort uit de indexering van de uurtarieven door de Omgevingsdiensten.

Over de feitelijke urenbesteding van deze vergunningen moeten ervaringsgegevens verzameld worden. De tarieven zullen, net zoals bij de andere tarieven gebeurt, jaarlijks worden geactualiseerd en herijkt wanneer nodig.

Het is nog onduidelijk tot welke opbrengsten deze leges in 2025 gaan leiden. De aanname is dat dit € 0,3 miljoen is. Ervaringsgegevens ontbreken immers.

	Tarief 2024	Tarief 2025	Mutatie %
Complexe milieubelastende activiteiten			
2.3.1a Bedrijfstakoverstijgend 1 mba	€ 3.769	€ 4.050	7,5%
2.3.1b Bedrijfstakoverstijgend 2-5 mba's	-	€ 7.425	-
2.3.1c Bedrijfstakoverstijgend > 5 mba's	-	€ 10.125	-
2.3.2 Seveso basistarief	€ 25.124	€ 27.001	7,5%
2.3.2a Seveso hoge drempel	€ 6.281	€ 6.750	7,5%
2.3.2b Seveso lage drempel	€ 6.281	€ 6.750	7,5%
2.3.3a Grootschalige energie opwekking <300MW	€ 18.843	€ 20.251	7,5%
2.3.3b Grootschalige energie opwekking >300MW	€ 43.966	€ 47.252	7,5%
2.3.4a Raffinaderij capaciteit < 2 mln. ton/jr	€ 31.405	€ 33.751	7,5%
2.3.4b Raffinaderij capaciteit > 2 mln. ton/jr	€ 37.686	€ 40.502	7,5%
2.3.5 Cokes	€ 31.405	€ 33.751	7,5%
2.3.6a Vergassen/vloeibaar maken steenkool	€ 37.686	€ 40.502	7,5%
2.3.6b Vergassen/vloeibaar maken niet-steenkool	€ 31.405	€ 33.751	7,5%
2.3.6c Briketteren/walsen steenkool/bruinkool	€ 25.124	€ 27.001	7,5%
2.3.6d Maken steenkoolproducten / rookvrije brandstoffen steenkool	€ 25.124	€ 27.001	7,5%
2.3.7a Basismetaleel; roosteren/sinteren ertsen cat 2.1	€ 43.966	€ 47.252	7,5%
2.3.7b Basismetaleel; maken ijzer/staal cat 2.2	€ 43.966	€ 47.252	7,5%
2.3.7c Basismetaleel; exploitatie IPPC anders dan ijzer/staal	€ 31.405	€ 33.751	7,5%
2.3.7d Basismetaleel; verwerken ferrometalen cat 2.3	€ 31.405	€ 33.751	7,5%
2.3.7e Basismetaleel; verwerken ferrometalen cat. 2.4	€ 31.405	€ 33.751	7,5%
2.3.7f Basismetaleel; exploiteren anders dan ferrometalen	€ 25.124	€ 27.001	7,5%
2.3.7g Basismetalen; winnen non-ferrometalen cat. 2.5	€ 31.405	€ 33.751	7,5%
2.3.8a Complexe minerale industrie cement, kalk cat. 3.1	€ 37.686	€ 40.502	7,5%
2.3.8b Complexe minerale industrie anders dan cat 3.1	€ 31.405	€ 33.751	7,5%
2.3.8c Complexe minerale industrie asbest, cat 3.2	€ 37.686	€ 40.502	7,5%
2.3.8d Complexe minerale industrie glas, cat 3.3, IPPC	€ 37.686	€ 40.502	7,5%

	Tarief 2024	Tarief 2025	Mutatie %
2.3.8e Complexe minerale industrie glas, andere mba	€ 31.405	€ 33.751	7,5%
2.3.8f Complexe minerale industrie smelten, cat 3.4, IPPC	€ 37.686	€ 40.502	7,5%
2.3.8g Complexe minerale industrie smelten, andere mba	€ 31.405	€ 33.751	7,5%
2.3.8h Complexe minerale industrie; koolstof/elektrografiet cat. 6.8	€ 37.686	€ 40.502	7,5%
2.3.9a Basischemie cat. 4.1	€ 37.686	€ 40.502	7,5%
2.3.9b Basischemie cat. 4.2	€ 37.686	€ 40.502	7,5%
2.3.9c Basischemie cat. 4.3	€ 37.686	€ 40.502	7,5%
2.3.9d Basischemie cat. 4.4	€ 37.686	€ 40.502	7,5%
2.3.9e Basischemie cat. 4.5	€ 37.686	€ 40.502	7,5%
2.3.9f Basischemie cat. 4.6	€ 37.686	€ 40.502	7,5%
2.3.10a Complexe papier/hout/textielindustrie cat 6.1	€ 31.405	€ 33.751	7,5%
2.3.10b Complexe papier/hout/textielindustrie cat 6.2	€ 43.966	€ 47.252	7,5%
2.3.11a Afvalbeheer cat 5.1	€ 37.686	€ 40.502	7,5%
2.3.11b Afvalbeheer cat 5.3	€ 31.405	€ 33.751	7,5%
2.3.11c1 Afvalbeheer cat 5.5	€ 31.405	€ 33.751	7,5%
2.3.11c2 Afvalbeheer paragraaf 3.5.6	€ 18.843	€ 20.251	7,5%
2.3.11d Afvalbeheer ondergronds afval cat. 5.6	€ 31.405	€ 33.751	7,5%
2.3.12 Kadavers/dierlijk afval art 6.5	€ 31.405	€ 33.751	7,5%
2.3.13a Stortplaats art 5.4 IPPC	€ 25.124	€ 27.001	7,5%
2.3.13b Stortplaats andere milieubelastende installatie/stortplaats	€ 18.843	€ 20.251	7,5%
2.3.13c Stortplaats andere milieubelastende installatie/winningsafvalvoorz.	€ 18.843	€ 20.251	7,5%
2.3.14 Verbranden afvalstoffen IPPC	€ 43.966	€ 47.252	7,5%
2.3.15 Grootschalige mestverwerking	€ 25.124	€ 27.001	7,5%
<u>Nutssector en industrie</u>			
2.3.16a Omg.verg. mba 1 stuks	€ 3.769	€ 4.050	7,5%
2.3.16b Omg.verg. mba 2-5 stuks		€ 3.191	
2.3.16c Omg.verg. mba > 5 stuks		€ 2.700	
<u>Afvalbeheer</u>			
2.3.17a Omg.verg. mba 1 stuks	€ 3.769	€ 4.050	7,5%
2.3.17b Omg.verg. mba 2-5 stuks		€ 3.191	
2.3.17c Omg.verg. mba > 5 stuks		€ 2.700	
<u>Agrarische sector</u>			
2.3.18a Omg.verg. mba 1 stuks	€ 3.769	€ 4.050	7,5%
2.3.18b Omg.verg. mba 2-5 stuks		€ 3.191	
2.3.18c Omg.verg. mba > 5 stuks		€ 2.700	
<u>Dienstverlening, onderwijs en zorg</u>			
2.3.19 Omg.verg. mba	€ 3.769	€ 4.050	7,5%
<u>Transport & logistiek</u>			
2.3.20a Omg.verg. mba 1 stuks	€ 3.769	€ 4.050	7,5%
2.3.20b Omg.verg. mba 2-5 stuks		€ 3.191	
2.3.20c Omg.verg. mba > 5 stuks		€ 2.700	
<u>Omgevingsplanactiviteit; milieubelastende activiteiten</u>			
2.3.21 Omg.verg. mba	€ 2.512	€ 2.700	7,5%
<u>Maatwerkvoorschriften mba</u>			
2.3.22.1a Milieuaspect 1 stuks	€ 2.512	€ 2.700	7,5%
2.3.22.1b Milieuaspect 2 of meer, extra	€ 1.256	€ 1.350	7,5%

	Tarief 2024	Tarief 2025	Mutatie %
2.3.23 Wijzigen maatwerkvoorschriften	€ 2.512	€ 2.700	7,5%
<u>Gelijkwaardige maatregel bij milieubelastende activiteiten</u>			
2.3.24.1 Toestemming maatregel art. 4.7 OW , 1 of meer	€ 2.512	€ 2.700	7,5%
<u>Meerdere complexe milieubelastende activiteiten</u>			
2.3.25 Meerdere mba's			
<u>Uitgebreide voorbereidingsprocedure</u>			
2.3.26 Mba afd. 3.2 en 3.4-3.8 BAL	€ 3.140	€ 3.375	7,5%
<u>Wijzigingen omgevingsvergunningen</u>			
2.3.27-29 div. soorten mba's			
2.3.30 Wijziging voorschriften omgevingsvergunning	€ 2.512	€ 2.700	7,5%
<u>Milieu Effectenrapportage</u>			
2.3.31 Beoordeling onderzoeksrapporten	€ 10.049	€ 10.800	7,5%

Leges Vergunningen/ontheffingen Legesverordening 2022, paragraaf 3.1 t/m 3.3

De legestarieven in paragraaf 3.1 t/m 3.3 van de legesverordening hebben betrekking op het behandelen van aanvragen van vergunningen en ontheffingen die we op grond van de Omgevingswet, Wegenverkeerswet 1994 en Omgevingsverordening Noord-Brabant ontvangen. De [Legesverordening Noord-Brabant 2022](#) is aangepast op de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 januari 2024.

De tarieven voor 2025 zijn verhoogd ten opzichte van 2024 als gevolg van gestegen ambtelijke kosten.

De verwachte aantallen aanvragen voor het komende jaar zijn gelijk aan de geraamde aantallen in de begroting 2024 (3.558 gerealiseerd in 2023 vooral door meer ontheffingen voor exceptioneel vervoer via RDW). Een precies aantal voor 2025 is moeilijk te voorspellen, omdat we niet op voorhand weten hoeveel activiteiten en werkzaamheden de burgers en bedrijven zullen aanvragen. De tarieven baseren we op de inzet die het ambtelijk personeel gemiddeld moet besteden om een aanvraag te behandelen.

Aanvragen voor exceptionele transporten beoordeelt de Dienst Wegverkeer (RDW) en zij vraagt zo nodig de betrokken wegbeheerder om advies. Een deel van de leges die de RDW voor de behandeling om een ontheffing in dit verband in rekening brengt bij de aanvrager, draagt zij jaarlijks voor een deel af. Het tarief hiervoor is wettelijk vastgesteld en bedraagt € 16,-. De RDW draagt een jaar na realisatie af.

De totaal geraamde opbrengst aan leges Verkeer & Vervoer is € 224.400,-. Dit is hoger dan in de begroting 2024 (€ 186.199,-) als gevolg van de hogere legestarieven.

Onderdeel (in aantallen)	Geraamd
Ontheffing wedstrijd voertuigen meer gemeenten art. 148/10 WVV 1994	15
Verklaring geen bezwaar wedstrijd in één gemeente art. 148/10 WVV 1994	15
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1 RV, m.u.v. H5, afd. 7, 8, 10 en 11 RV (exceptionele transporten)	2.800
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1, H5, afd. 7, 8, 10 en 11	0
Ontheffing art. 87 RVV 1990	20
Vergunning art. 4, eerste lid, Verordening wegen:	
• Werk andere wegbeheerders	20
• Verkeersmaatregelen op de weg voor werken of activiteiten buiten de weg	100
• Kabels of leidingen	225
• Borden (bewegwijzering, stroken-borden, reclame, objecten, terreinen)	5
• Kunstobject	0
Vergunning art. 5, eerste en tweede lid, Verordening wegen:	
• Evenement (niet optocht)	15
• Evenement	10
• Voorwerpen i.v.m. particuliere bouw- of onderhoudswerken buiten de weg	0
• Overige activiteiten (wedstrijden zonder voertuigen, voorwerpen, stoffen)	5
Totaal vergunningen / ontheffingen	3.230

Paragraaf 3 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

Brabant is een ondernemende provincie. Om kansen te benutten is een bepaalde mate van risicobereidheid nodig. Overheden dienen echter ook op een verantwoorde manier met publieke middelen om te gaan. De juiste afweging tussen maatschappelijk rendement en risico en de daarbij behorende beheersmaatregelen moet worden gemaakt. Risicomanagement is daarbij een belangrijk instrument.

Wat willen we bereiken?

Risicomanagement helpt bestuur, management en medewerkers bij het realiseren van provinciale doelen, door kansen (of mogelijkheden) te benutten en risico's te beheersen. Risicomanagement biedt geen 100% garantie dat gebeurtenissen met een negatief gevolg niet meer zullen optreden, of dat alle kansen worden benut. Het geeft wel de zekerheid dat de provincie vooraf de benutting van kansen en de beheersing van risico's zorgvuldig heeft afgewogen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Risicomanagement is een doorlopend proces. In de paragraaf weerstandsvermogen wordt bij de jaarstukken en de begroting gerapporteerd over de belangrijkste uitkomsten van het risicomanagementproces en ontwikkelingen. We brengen in beeld wat de belangrijkste restrisico's zijn, wat het beschikbare weerstandscapaciteit is en welke conclusie we kunnen trekken op basis van de ratio weerstandsvermogen. We richten ons in deze paragraaf hoofdzakelijk op de uitgavenkant van de begroting. Ontwikkelingen m.b.t. de inkomsten van het Rijk en het verloop van de belastinginkomsten komen aan bod in de Sturing en verantwoordingsdocumenten. De expliciete risico's verbonden aan de inkomstenkant voor het lopende jaar, zullen betrokken worden in het proces van risicomanagement door GS en daar waar nodig een vertaling krijgen in de paragraaf weerstandsvermogen.

Beleidskaders

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 11 van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten) en de daarop van toepassing zijnde toelichting.

Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- het beleid betreffende weerstandscapaciteit en risico's;
- een inventarisatie van de risico's;
- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- financiële kengetallen;
- een beoordeling van de onderlinge verhouding tussen deze kengetallen in relatie tot de financiële positie.

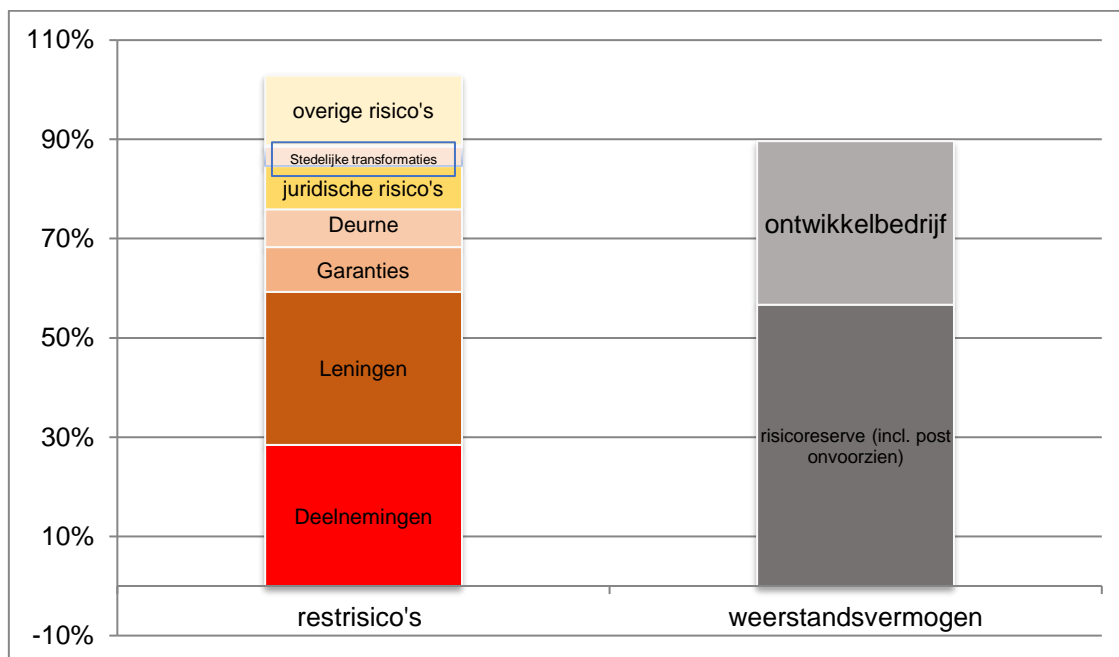
De provincie is zelf verantwoordelijk voor het formuleren van de beleidslijn en normering. GS hebben op 10 september 2019 een geactualiseerde beleidsnota risicomanagement en weerstandsvermogen vastgesteld. De nota is via een statenmededeling aan uw staten voorgelegd. Overige beleidsuitgangspunten ten aanzien van risicomanagement staan in deze paragraaf bij de diverse onderdelen weergegeven.

Inventarisatie risico's

In deze paragraaf worden de belangrijkste restrisico's genoemd. Deze zijn afgedekt in de risicoreserve en reserve ontwikkelbedrijf (inclusief de hieruit getroffen voorzieningen). We benoemen de individuele risico's die ca. 80% van de totale risico-inschatting beslaan. In de bijlagenbundel-16a bij deze begroting is een totaaloverzicht opgenomen.

Onderwerp	Restrisico begroting 2025	Restrisico jaarrekening 2023	Toelichting
(x € 1 mln.)			
<i>Deelnemingen</i>	62,10	62,10	Het restrisico is gebaseerd op individuele risico-inschatting. Het restrisico is bepaald op 100% van de balanswaarde (incl. voorziening grondbedrijf), met uitzondering van de ORR.
<i>Leningen</i>	67,40	66,50	Elke lening is apart beoordeeld op risico. Het restrisico is de som van de afzonderlijke risicobeoordelingen van de leningen.
<i>Garanties</i>	10,70	12,20	Het restrisico is de uitkomst van individuele inschatting van risico en afdekking
<i>Project glastuinbouw Deurne</i>	16,60	16,60	Risicoafdekking voor het in 2019 in ontwikkeling genomen glastuinbouwgebied Deurne. Meer toelichting in de paragraaf ontwikkelbedrijf.
<i>Stedelijke transformatie</i>	8,40	8,40	Risicoafdekking voor Stedelijke transformaties
<i>Juridische en bedrijfsvoeringsrisico's</i>	19,10	18,40	Juridische en procesrisico's zijn inherent aan beleidsuitvoering en bedrijfsvoering. De inschatting van het restrisico is vooraansnog een becijferd risico van 3% van de netto structurele exploitatieomvang
<i>Gebiedsontwikkeling Fellenoord</i>	28,10	15,00	Risico grondexploitatie op de gebiedsontwikkeling Fellenoord
<i>Claims rond beleidswijzigingen Ruimtelijke ordening</i>	0,80	1,10	Het restrisico op schadeclaims door beleidswijzigingen ruimtelijke ordening.
Subtotaal	213,20	200,30	87,4 % (jaarrekening 2023 87,8%)
Overige risico's	30,60	27,90	12,6 % (jaarrekening 2023 12,2%)
Totaal risico's	243,80	228,20	100%

De belangrijkste verschillen in de restrisico's stand begroting 2025 ten opzichte van de jaarrekening 2023 wordt veroorzaakt door het toegenomen risico Gebiedsontwikkeling Fellenoord, lager risico op garantstellingen en een bijstelling van de bedrijfsvoeringsrisico's. Het totale risico op Fellenoord is vanaf de begroting ondergebracht in de risicoreserve. Bij de jaarrekening lag het risico op exploitatietekort nog in de reserve leefomgeving. De garantstelling aan de gemeente Zundert inzake Fort Oranje is komen te vervallen. De bedrijfsvoeringsrisico's zijn naar boven bijgesteld door de stijging van de netto structurele begrotingsomvang.

Inventarisatie weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de provincie beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten (restrisico's) te dekken. De mogelijkheden om tegenvallers op te kunnen vangen, kunnen worden gekwalificeerd als:

- incidenteel (middelen die slechts éénmalig ingezet kunnen worden) en;
- structureel (elk jaar kan deze capaciteit opnieuw worden ingezet).

Uit de risico-inventarisatie volgt de **benodigde weerstandscapaciteit** voor 2025: € 243,8 mln.

De **beschikbare weerstandscapaciteit** is € 218,5 mln. Binnen deze middelen kunnen restrisico's worden opgevangen, zonder dat hiervoor beleidswijzigingen noodzakelijk zijn.

In mln.€	Weerstandscapaciteit		Totaal
	Incidenteel	Structureel	op jaarbasis
Risicoreserve*	136,8		
Reserve Ontwikkelbedrijf**	80,4		
Totaal reserves			217,2
Post onvoorzien		1,3	1,3
Totale weerstandscapaciteit			218,5
<i>Theoretische ruimte vanwege onbenutte belastingcapaciteit***</i>			<i>223,6</i>

* De stand van de risicoreserve (volgens bijlage 10 is € 9,35 mln. hoger). Deze storting is bedoeld voor toekomstige risico's. Om een goed beeld te geven van de ratio laten we deze middelen buiten beschouwing

** Inclusief de gevormde voorzieningen

*** De onbenutte belastingcapaciteit geeft een theoretische ruimte van € 223,6 mln. Dit levert een theoretische ruimte op vanaf jaar 2025.

Ratio weerstandsvermogen

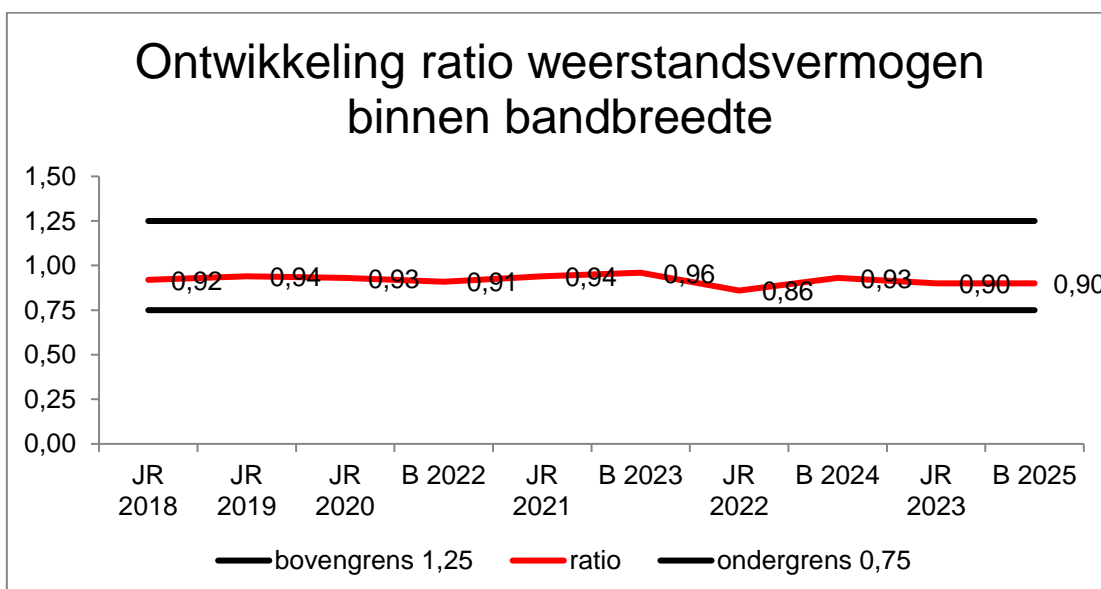
Weerstandsvermogen is een maatstaf om te beoordelen of de provincie in staat is om nadelige gevolgen van risico's op te vangen zonder dat daarbij de continuïteit in de uitvoering van taken in gevaar komt.

In het BBV (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten) wordt het weerstandsvermogen gedefinieerd als de verhouding tussen:

- de beschikbare weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en voorzieningen waarover de provincie beschikt om niet begrote kosten te dekken;
- alle risico's waarvoor geen (dekkings-)maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie (benodigde weerstandscapaciteit).

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{218,5}{243,8} = 0,90$$

Een stabiel meerjarig beeld van de indicator geeft aan dat risicomanagement zorgvuldig plaatsvindt en tot stand komt volgens een gestructureerd risicomanagementsysteem. Er wordt geen absolute norm gesteld voor de bepaling van de ratio. De bandbreedte voor de ratio weerstandsvermogen als indicator is 0,75 tot 1,25. Het hanteren van een bandbreedte voorkomt dat elk nieuw risico of wijziging in bestaand risico leidt tot het treffen van financiële maatregelen. Onder de 0,75 zijn maatregelen nodig de beschikbare weerstandscapaciteit aan te vullen. Boven de 1,25 kan worden besloten de niet benodigde weerstandscapaciteit terug te laten vloeien naar de algemene middelen. Besluitvorming over het aanvullen of afnemen van de beschikbare weerstandscapaciteit vindt plaats bij de integrale afweegmomenten.

Conclusie

De ratio blijft binnen de met PS afgesproken bandbreedte van 0,75 - 1,25. Op basis van de ratio weerstandsvermogen kan worden geconcludeerd dat de risico's kunnen worden opgevangen binnen deze afgesproken bandbreedte van de weerstandscapaciteit.

In de bijlagenbundel bij de begroting zijn in bijlage 16 opgenomen:

- Het totaaloverzicht van de risico-inventarisatie en risicoafdekking;
- De voorgeschreven kengetallen m.b.t. de uiteenzetting van de financiële positie.

Paragraaf 4 Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Om kapitaalvernietiging en/of onveilige situaties te voorkomen, moeten kapitaalgoederen worden onderhouden.

De Staten stellen voor de kapitaalgoederen die de provincie in eigendom heeft, het te handhaven kwaliteitsniveau en de bijbehorende budgetten, vast. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen beschrijven we de uitwerking van het vastgesteld beleid.

Onderhoud wegen

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem én veilige mobiliteit. Om dat te bereiken voert de provincie beheer en onderhoud uit op haar wegenareaal en zorgen we voor een goed functionerend provinciaal wegennet als onderdeel van het totale Brabantse wegennet vanuit de kernwaarden veiligheid, bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid.

De provincie houdt de provinciale wegen en fietspaden, bruggen en viaducten, bermen, groen, verkeers- en faunavoorzieningen in stand door:

- het onderhouden en beheren van de objecten;
- het waar mogelijk verbeteren van de verkeersveilige inrichting;
- het oplossen van kleine verkeersknelpunten;
- het op orde hebben en houden van mobiliteits- en verkeersdata.

De technische- en functionele kwaliteit van de provinciale infrastructuur wordt gewaarborgd door alle onderdelen en objecten van die infrastructuur op goede wijze in stand te houden via het dagelijks onderhoud (exploitatie), groot onderhoud en vervanging (investering).

Het dagelijks onderhoud wordt uitgevoerd door middel van meerjarige partnercontracten met aannemers. Deze contracten noemen we het onderhoudspartnercontract (OPC) en het elektronisch partnercontract (EPC), die in 2024 gegund zijn voor een periode van vier jaar met een optie voor het verlengen met nog eens vier jaar.

Voor de gladheidsbestrijding beschikken we over materieel dat jaarlijks wordt onderhouden en/of vervangen. Voor een efficiënte uitvoering van de beheer- en onderhoudstaak beschikken we over vijf steunpunten verdeeld over Brabant, waarvan het merendeel reeds gerenoveerd en verduurzaamd is. We werken daarnaast samen met bijvoorbeeld Rijkswaterstaat op het gebied van calamiteiten- en gladheidsbestrijding.

Het provinciale (fiets-)wegennet bestaat uit:

Hoofddrijbaan	550 km, waarvan 40 km 2x2
Fietspaden	510 km
Berm	1.100 hectare
Bomen	55.000 stuks
Kunstwerken	865 stuks
Verkeersregelinstallaties (VRI)	93 stuks, waarvan 52 I-VRI
Lichtmasten en bewegwijzeringsmasten	9.895 stuks
Dynamische verkeersmanagement systemen	29 stuks

De Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur is herijkt ([KOPI](#), 2022) en vastgesteld voor 2023-2027. In KOPI zijn de kaders voor aanleg en onderhoud van de provinciale wegenstructuur opgenomen. Tevens zijn hierin de kwaliteitseisen vastgelegd en zijn koppelkansen voor diverse thema's beschreven. Door in de meerjaren onderhouds- en vervangingsplanning ook de feitelijke toestand buiten te betrekken wordt de kwaliteit van het wegennet in stand gehouden en achterstallig onderhoud voorkomen.

Het uitgangspunt van 'werk-met-werk' is bij de herijking losgelaten en de meerjarige onderhoudsplanning is terug leidend. Door voortdurende uitstel en soms stopzetten van reconstructieprojecten vanwege de stikstofproblematiek liepen namelijk ook de gecombineerde onderhoudsprojecten steeds vaker vertraging op. Dat er geen sprake was van achterstallig onderhoud kon zo niet langer worden gegarandeerd. Op sommige wegvakken is hierdoor extra (vaak ook duurder) onderhoud nodig. Deze projecten zijn met prioriteit opgenomen in de meerjarige onderhoudsplanning.

De financiële druk op de onderhoudsbegroting is de afgelopen jaren dusdanig toegenomen; een trend die zich ook de komende jaren zal doorzetten. Door de uitbreiding en de opwaardering van het provinciale netwerk in de afgelopen jaren is de (toekomstige) onderhoudsopgave toegenomen. Daarnaast leiden ook de recente prijsstijgingen en de extra inzet van elektrisch materieel tot toenemende druk op de onderhoudsbegroting.

We onderzoeken naar innovatieve manieren van onderhoud, overdracht van wegen die niet primair tot het provinciale netwerk horen en gebiedsgerichte contractvormen. Door het groot onderhoud en vervanging van provinciale wegen onder te brengen in gebiedscontracten bij enkele aannemers in plaats van separate aanbestedingen per onderhoudsproject verwachten we het onderhoud in de nabije toekomst efficiënter te kunnen uitvoeren.

Wat mag het kosten?

Onderhoud wegen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Budget onderhoud wegen	18.763	12.973	13.267	13.601	13.303	13.303
	18.763	12.973	13.267	13.601	13.303	13.303

De onderhoudsbegroting voor het beheer en onderhoud van de provinciale infrastructuur is onderdeel van het begrotingsprogramma 8 Basisinfrastructuur Mobiliteit.

Voor een goede borging van deze basistaak zijn exploitatiemiddelen op basis van het vastgestelde beleid KOPI structureel en autonoom op de meerjarige begroting geraamd (€ 13,3 mln.) en bestaan uit de volgende onderdelen:

- Dagelijks beheer en onderhoud via contracten OPC, EPC en IPC
- Gladheidsbestrijding
- Calamiteitenbestrijding

De toename van de onderhoudsbegroting is vooral het gevolg van indexatie. Door het vervangen van openbare verlichting en installatie door LED op en langs provinciale wegen zullen de elektriciteitskosten vanaf 2025 afnemen.

Tegenover het uitgavenbudget van € 13,3 mln. staan geraamde inkomsten (€ 1,3 mln.) o.a. uit opbrengsten uit leges voor vergunningen en ontheffingen en bijdragen voor uitgevoerde werken voor derden zoals gladheidsbestrijding.

Investeringschema 2024-2028

	Bedragen x € 1.000				
	2024	2025	2026	2027	2028
<u>Strategie en beleid</u>					
N-261	985	0	3.100	0	0
Wegeninvesteringen	23.913	13.274	20.521	84.107	108.362
Steunpunten en districtskantoren	45	2.650	400	400	400
Materieel provinciale wegen	0	0	16	78	200
LED verlichting Wegeninvestering	3.496	2.416	0	0	0
Wegeninvesteringen	17.991	54.236	90.100	28.595	0
Wegeninvesteringen	0	9.374	0	0	0
Wegeninvesteringen	977	101.329	133.000	1.343	0
Wegeninvesteringen Busremise Breda (perceel)	1.550	0	0	0	0
Wegeninvesteringen Busremise Breda (Ontwikkeling)	10.941	20.000	0	0	0
De Mortel	0	0	0	0	0
Hub-Locaties	1.470	0	0	0	0
Subtotaal E&M	61.368	203.279	247.137	114.523	108.962

Daarnaast wordt door de Staten ieder jaar een structureel investeringskrediet van € 31,7 mln. (prijspeil 2025) gevoteerd voor groot onderhoud en vervanging. Op basis van wet- en regelgeving dienen de uitgaven voor groot onderhoud en vervanging op basis van het levensduurverlengende karakter te worden geactiveerd en afgeschreven (in 15 jaar). Voor het vergroten van de flexibiliteit en een betere

borging van de toekomstige afschrijvingslasten is een egalisatiereserve ingesteld. De toevoeging aan de egalisatiereserve loopt mee in het provinciale indexatiebeleid en daarmee wordt het structurele investeringskrediet geïndexeerd voor reguliere prijsstijgingen.

De investeringen worden vastgesteld via het meerjarige investeringsschema. Voor 2025 is € 13,3 mln. voor groot onderhoud en vervanging geraamd.

Voor het realiseren van extra ambities investeren we soms aanvullend in het provinciale wegennet of andere infrastructuur als onderdeel van programma 09 Mobiliteitsontwikkeling. In 2025 totaal ongeveer € 190,0 mln. Zo is er de realisatie van de busremise in Breda (€ 20 mln.) en zijn er voor kleinschalige reconstructies van provinciale wegen (o.a. N270 Helmond - Walsberg, N270 Helmond - Well, N285 Noordelijke randweg Zevenbergen) investeringen geraamd. Tenslotte is er de grootschalige reconstructie van de N279 Veghel - Asten (€ 101,3 mln. Het nieuwe investeringsschema wordt door de Staten bij de begroting vastgesteld. De afschrijvingslasten worden gedekt door de reserve Verkeer & Vervoer en reserve Spaar- & Investeringsfonds (SIF).

Inzicht in de extra investeringen in het provinciale wegennet wordt gegeven via de [programmering mobiliteit 2025-2044](#).

Onderhoud provinciale gebouwen en installaties

Wat willen we bereiken?

De provincie streeft naar een schone, open en transparante werkplek met een flexibele invulling. Het onderhoud van de provinciale gebouwen en installaties is erop gericht de bestaande voorzieningen op een doelmatige en veilige manier in stand te houden. Deze activiteiten gelden ook voor de ruimten die aan derden verhuurd worden.

Onderhoudsboek hoofdgebouw en onderhoudsboek nieuwbouw

In 2021 zijn de onderhoudsboeken geactualiseerd. Voor het opstellen van het onderhoudsplan is uitgegaan van conditiescore 3 op basis van NEN2767.

In het onderhoudsplan zijn zowel het jaarlijkse als meerjarig onderhoud opgenomen. Het jaarlijks onderhoud is nodig om de bedrijfszekerheid van de gebouwen en de installaties te waarborgen, de veiligheid te garanderen en de uitstraling van de gebouwen in stand te houden. De kosten voor dit onderhoud wordt in de jaarlijkse exploitatie opgenomen. Het meerjarig onderhoud heeft betrekking op het niet-reguliere en groot onderhoud aan gebouwen, installaties, apparatuur en inrichting. Voor de uitvoering van het meerjarig onderhoud vindt een jaarlijkse dotatie van ca € 1,4 mln. aan de voorziening onderhoud provinciehuis plaats. Bij het meerjarig onderhoud wordt waar mogelijk gezocht naar duurzame oplossingen. In 2024 is gestart met de maatregelen voor verduurzaming van het provinciehuis. Deze projecten zijn uitgewerkt naar aanleiding van [de statenmededeling van november 2022](#). Een belangrijk deel van de uitvoering van deze maatregelen is gepland in 2025. Een deel van de realisatie hiervan is daarbij afhankelijk van de beschikbare netcapaciteit.

Onderhoud museum

Het Noordbrabants Museum aan de Verwerstraat te 's-Hertogenbosch is provinciaal eigendom. De provincie verhuurt ruimten in het complex aan de Stichting Beheer Museumkwartier, die deze ruimten weer onderverhuurt aan o.a. de Stichting Het Noordbrabants Museum en Stichting Erfgoed Brabant. Het provinciaal Depot Bodemvondsten is ook gevestigd op deze locatie. De beheersstichting coördineert tevens het groot onderhoud en de vervangingsinvesteringen op basis van een meerjaren-onderhoudsplan.

Wat mag het kosten?

Onderhoud gebouwen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Provinciehuis	1.275	1.312	1.352	1.352	1.352	1.352
Noordbrabants museum	444	709	797	797	797	572
	1.719	2.020	2.149	2.149	2.149	1.924

Onderhoud vaarwegen

Wat willen we bereiken?

De provincie Noord-Brabant is vaarwegbeheerder van de Dintel, de Mark, de Roode Vaart, het Mark-Vlietkanaal, de Steenbergsche en Roosendaalse Vliet en de Steenbergsche en Heense haven. Deze wateren zijn in eigendom van het waterschap Brabantse Delta. Het toekennen van de vaarwegfunctie door de provincie vraagt om een verdergaand beheer en onderhoud dan het kwantiteitsbeheer waarvoor het waterschap verantwoordelijk is. Daarom heeft de provincie het waterschap Brabantse Delta in medebewind opgeroepen voor de uitvoering van het vaarwegbeheer. Gedeputeerde Staten stellen de scheepvaartklassen vast welke bepalend zijn voor het onderhoudsniveau van de provinciale vaarwegen.

Provinciale Staten leggen deze vast in de Verordening water Noord-Brabant. De bepaling van de feitelijke diepte en het profiel van de vaarwegen wordt overgelaten aan het waterschap als integraal waterbeheerder. Middels een financiële verdeelsleutel dragen de provincie en het waterschap de kosten voor het kwantiteitsbeheer en het vaarwegbeheer naar evenredigheid.

De provincie voert zelf geen beleidsprestaties i.c. werkzaamheden uit aan de vaarwegen. De juridische basis van de medebewindstaak is geformaliseerd met een financiële overeenkomst tussen provincie Noord-Brabant en waterschap Brabantse Delta over het vaarwegbeheer, waarin de kosten van investeringen via een verdeelsleutel worden toebedeeld. Via onderhoudsprogramma's voor baggeren, kunstwerken en bermbeheer worden de vaarwegen bevaarbaar gehouden.

Wat mag het kosten?

Onderhoud vaarwegen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2024 na wijz.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Onderhoudsbijdrage aan waterschap	2.986	3.765	4.431	2.894	2.456	2.094
	2.986	3.765	4.431	2.894	2.456	2.094

Bij de behandeling van de begroting 2019 hebben PS incidenteel € 6,6 mln. beschikbaar gesteld om de onderhoudsstaat van de provinciale vaarwegen in overeenstemming te brengen met de daarvoor geldende uitgangspunten. De uitvoerder van dit onderhoud, waterschap Brabantse Delta, heeft de onderhoudskosten gepland in 2023 t/m 2025.

Paragraaf 5 Treasury

Inleiding

De treasuryfunctie omvat alle activiteiten die zich richten op het sturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële stromen, de financiële posities en de daaraan verbonden risico's. Met de vaststelling van de Verordening treasury Noord-Brabant 2021 is er expliciet gekozen om het vermogen van onze provincie actief en risicoarm in te zetten voor de doelen die onze provincie heeft gesteld. Afgeleid van deze inzet is er tevens een rendementsverwachting gekoppeld, die kan worden toegevoegd aan de jaarlijkse middelen en zodoende ook bijdraagt aan verwezenlijking van de gestelde doelen.

Beleidskaders

De uitvoering van het treasurybeleid wordt bepaald middels door de rijksoverheid vastgestelde wet- en regelgeving, zoals:

- Provinciewet;
- [Wet Financiering decentrale overheden \(Wet Fido\)](#);
- [Ministeriële regelingen, zoals Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden \(Ruddo\)](#)
- [Regeling Schatkistbankieren](#) en het [Besluit Begroting en Verantwoording \(BBV\)](#),

Maar ook door provinciale regelgeving:

- de [Financiële beleids- en beheersverordening provincie Noord-Brabant](#);
- de [Verordening treasury Noord-Brabant 2021](#);
- de hierop gebaseerde uitvoeringsregels voor GS in het [Treasurystatuut Noord-Brabant 2022](#).

Organisatie

De financiële resultaten van treasury komen in de begroting tot uitdrukking bij het algemeen financieel beleid in het onderdeel algemene dekkingsmiddelen. Het Treasury Committee (TC) is een kwaliteitsinstrument binnen de complexe wereld van treasury en overheid. In de TC wordt bestuurlijke- en inhoudelijke kracht gebundeld om o.a. zo objectief mogelijk naar treasury-dossiers te kijken. Om de objectiviteit en specifieke deskundigheid te verbeteren is in 2023 een adviescommissie ingesteld door GS die GS en PS moet adviseren in het traject van voorstellen in het kader van de publieke taak vanuit de immunisatieportefeuille. De adviescommissie (vergelijkbaar met een investeringscommissie bij private fondsen) bestaat uit drie onafhankelijke leden, bestaande uit een voorzitter en twee leden die in 2023 zijn geworven. Een voorstel in het kader van de publieke taak vanuit de immunisatieportefeuille zal in het proces altijd ter advies aan de adviescommissie worden voorgelegd, voordat - via de TC - GS een voorlopig besluit neemt om het voorstel aan PS voor wensen en bedenkingen voor te leggen.

Wat willen we bereiken?

De doelstellingen van treasury richten zich op:

- Optimaliseren van rendementen;
- Beheersing van risico's;
- Behalen van doelen voor publieke taak;
- Minimaliseren van kosten;
- Toegang tot vermogensmarkten;
- Tijdig en voldoende beschikbaar hebben van liquide middelen;
- Inzicht bieden in de ontwikkeling van het EMU-saldo.

Wat gaan we daarvoor doen?

Treasury-beheer

Rentebaten en -resultaat

Optimaliseren van de rendementen

Het vermogen van de provincie is ondergebracht in twee portefeuilles: de Immunisatieportefeuille en de Investeringsagenda portefeuille. De Immunisatieportefeuille is gericht op het op lange termijn behalen van een rendement ten behoeve van de exploitatiebegroting van de provincie. De Investeringsagenda portefeuille is gericht op het realiseren van de specifiek hiervoor opgestelde agenda.

In 2021 is, via de 'Koers 2030', de beleggingsdoelstelling aangepast aan de toen actuele rentestanden. De doelstelling bedroeg initieel € 106,3 mln. Vanaf 2023 is een stapsgewijze ombuiging gerealiseerd van € 30 mln. Dat leidt tot een doelstelling in 2025 van € 76,3 mln. Vanaf 2031 wordt dit nog eens verlaagd met € 30 mln. naar € 46,3 mln. Dit doelrendement bestaat uit dividend van Enexis en rendement op het vermogen.

Via investeringen in de publieke taak willen wij een maatschappelijk rendement realiseren en daarnaast een financieel rendement. Daarmee kunnen we of meer doelen realiseren dan nu in de begroting zijn opgenomen, of dezelfde doelen met minder budget uit de reguliere begroting.

De middelen in de investeringsagenda zijn oorspronkelijk belegd op basis van het uitgangspunt dat deze in een periode van 15 jaar worden ingezet. Inmiddels is een kapitaal van € 1 miljard gerealiseerd en ingezet voor de Brabantse burgers en bedrijven. Het rendement van de investeringsagenda dat het investeringsvolume van € 1 mld. overstijgt, is met ingang van 2020 toegerekend aan de rendementen van immunisatieportefeuille en komt zo ten goede aan de dekking van de lopende begroting.

Op basis van de lange termijn liquiditeitsprognose wordt een beleggingsmix (beleggingscategorieën in hoofdlijnen) opgesteld. Uitgangspunt is minimalisatie van de risico's door voldoende kwaliteit en spreiding van tegenpartijen, financieringsinstrumenten, beleidsterreinen en door looptijden af te stemmen op de liquiditeitsbehoefte. Dit alles binnen de bovengenoemde kaders. Conform de wet Fido is de provincie verplicht haar nog niet ingezette liquide middelen onder te brengen bij de "Schatkist" (Verplicht Schatkistbankieren). Zo wordt de EMU-schuld (maximale overheidsschuld is 60% van het Bruto Binnenlands Product) verlaagd. Verplicht Schatkistbankieren wil zeggen dat het agentschap van het ministerie van Financiën de gelden bewaart, maar dat de provincie de volledige zeggenschap behoudt. Sinds medio september 2022 ontvangen wij rente bij de schatkist. Op dit moment (augustus 2024) bedraagt de rente 3,65%. Voor 2025 gaan we uit van € 10 miljoen aan rente-inkomsten op deze rekening. Vanaf 2026 zijn er voorzichtigheidshalve geen rendementen geraamd.

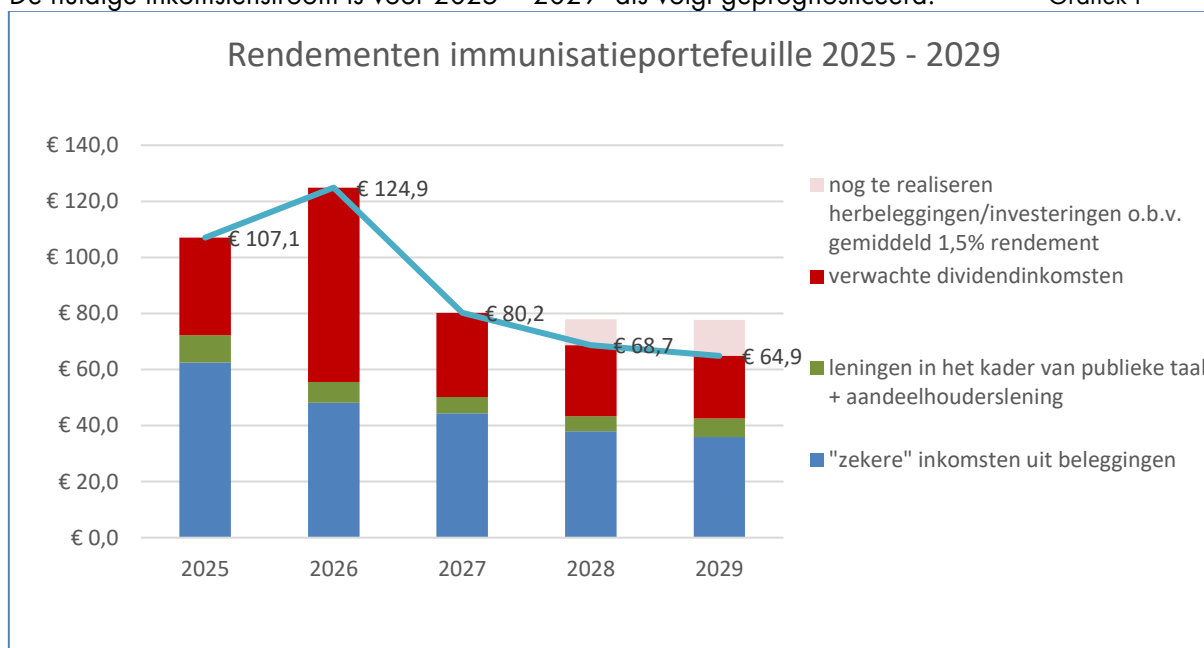
In 2024 zijn in totaal 16 leningen verstrekt aan gemeenten voor in totaal € 273,5 mln. Het gemiddeld rendement op de langlopende leningen bedraagt 3,0%. Voor 2025 levert dit ongeveer € 8 mln. aan rente op. De rente is in 2023 gestegen als gevolg van meerdere renteverhogingen door de ECB. De huidige gestegen rente heeft een positief effect op het rendement voor nieuwe investeringen en uitzettingen van de provincie, maar een negatief effect voor particulieren en bedrijven die geld moeten lenen.

[De Verordening treasury Noord-Brabant 2021](#) is door PS op 16 juli 2021 vastgesteld. Op 24 juni 2022 heeft PS de [Eerste wijziging Verordening treasury Noord-Brabant 2021](#) vastgesteld. Deze wijziging is op 6 juli 2022 gepubliceerd en op 7 juli 2022 met terugwerkende kracht vanaf 27 juli 2021 geldend. De Verordening geeft meer ruimte om te investeren in de publieke taak. Naast de nieuwe en aangepaste Verordening treasury is er ook een risicoreserve ingesteld van € 90 mln. voor het opvangen van mogelijke

vermogensverliezen. Belangrijk uitgangspunt hierbij is en blijft dat het immunisatievermogen eeuwigdurend in stand dient te blijven (€ 2,252 mld.).

De huidige inkomstenstroom is voor 2025 - 2029 als volgt geprognosticeerd:

Grafiek I

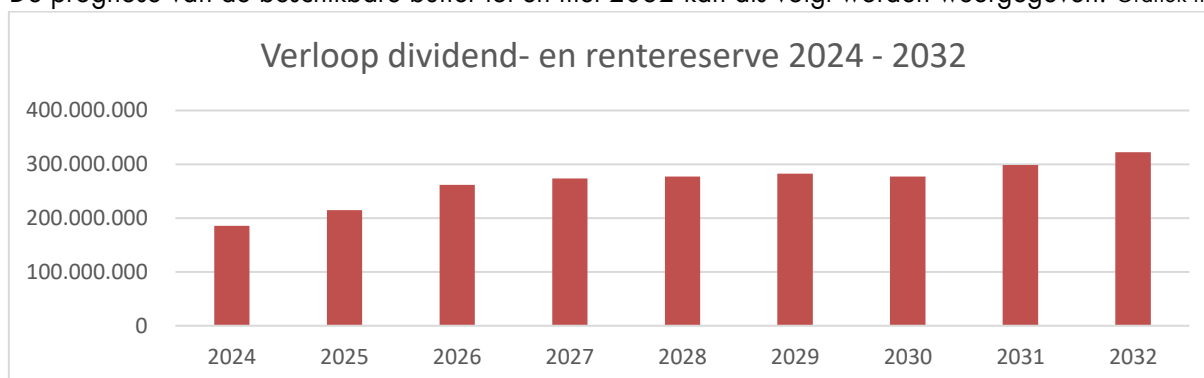

Deze grafiek maakt inzichtelijk dat de rendementen fluctueren, maar qua trend aflopend zijn, met uitzondering van 2026. De uitzondering in 2026 wordt met name veroorzaakt door een verwacht hoger dividend van Enexis. Op basis van de huidige prognoses wordt in 2026 € 69 mln. dividend verwacht. De reden voor het hogere dividend Enexis in 2025 en met name 2026 ten opzichte van vorig jaar is dat de tarieven in 2024 zijn gestegen.

Overschotten en tekorten op de begrote inkomsten worden geëgaliseerd via een storting respectievelijk onttrekking uit de "buffer" binnen de dividend- en rentereserve. Het saldo van de "buffer" bedroeg eind 2023 € 264,6 mln. In 2024 wordt € 106 miljoen onttrokken voor de dekking van het lopende Bestuursakkoord. De verwachte stand van de 'buffer' per 31-12-2024 bedraagt € 185,5 mln. Op basis van de huidige rentestand en een nieuwe prognose van het dividend van Enexis vanaf 2026, is de buffer voldoende groot om de tekorten af te dekken tot en met 2031. Bij het bestuursakkoord 2020 - 2023 zijn stapsgewijs (2023-2025) ombuigingen gerealiseerd tot € 30 mln. structureel vanaf 2025. De dividend- en rentereserve wordt ingezet om zorgvuldig het evenwicht te bewaren.

In 2025 bedraagt de rendementsdoelstelling € 76,3 mln. en het verwachte rendement (incl. herbeleggings-rendement) € 107,1 mln., waardoor er een overschot wordt geraamd van € 30,7 mln. De prognose in de begroting 2025 is en blijft een inschatting en een momentopname.

De prognose van de beschikbare buffer tot en met 2032 kan als volgt worden weergegeven: Grafiek II

Naast de "buffer" is er binnen de dividend - en rentereserve ook een "egalisatiedeel". Ieder jaar vinden er "vaste" onttrekkingen plaats. In de periode 2024 tot en met 2027 loopt het egalisatiedeel naar nihil. Het egalisatiedeel bedraagt per ultimo 2024 € 10,7 mln., zodat het totaal van de dividend - en rentereserve ultimo 2024 € 196,3 mln. bedraagt.

In 2025 wordt er € 5,0 mln. onttrokken uit het "egalisatiedeel" en € 29,7 mln. toegevoegd aan de "buffer", zodat er per saldo € 24,7 mln. wordt toegevoegd aan de dividend- en rentereserve in 2025 en het saldo per ultimo 2025 naar verwachting € 221,0 mln. bedraagt.

Conform het [Bestuursakkoord: "Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant"](#), zetten we ons vermogen in op een verbrede inzet van de immunisatieportefeuille voor maatschappelijke doeleinden. In 2021 zijn onze randvoorwaarden aangepast in de Verordening treasury Noord-Brabant 2021, welke door PS op 16 juli 2021 is vastgesteld. Daarbij zijn de uitgangspunten duidelijk:

- Eeuwigdurend in standhouden van het immunisatieportefeuille vermogen en dus een zeer laag risico;
- Een maatschappelijk rendement; en
- Een financieel rendement van gemiddeld 1%.

Beheersing van de risico's

Het Treasury Statuut geeft de risico's aan die intern beheerst moeten worden: markt- (waaronder rente- en valutarisico), krediet- en liquiditeitsrisico's. Voor elk risico geven we aan hoe de provincie hiermee omgaat.

Wettelijke verplichtingen (wet Fido)	Wat is het?	Consequentie 2025
Kasgeldlimiet - kortlopende schulden	De kasgeldlimiet bepaalt het bedrag dat de provincie maximaal als gemiddelde netto-vlottende schuld per kwartaal mag hebben. Voor de provincies is dat vastgesteld op 7,0% van de jaarlijkse begroting. Dat is ongeveer € 97 mln.	De afgelopen jaren hebben wij ruimschoots voldaan aan deze limiet en dat zal in 2025 ook het geval zijn.
Renterisiconorm - langlopende schulden	Het renterisico op langlopende schulden mag de wettelijke renterisiconorm niet overschrijden. De grondslag van de renterisiconorm is het begrotingstotaal en vastgesteld op 20%. Dat is ongeveer € 278 mln.	Deze norm is in 2025 niet relevant voor de provincie aangezien er geen opgenomen geldleningen zijn.
Overige risico's	Wat is het?	Consequentie 2025
Valutarisico	Ontstaat door schommelingen in wisselkoersen.	Geen, omdat er alleen middelen worden uitgezet en belegd in euro's.

Wettelijke verplichtingen (wet Fido)	Wat is het?	Consequentie 2025
Kredietrisico's	<p>Risico op terugbetaling (=wanbetaling) van beleggingen en/of rentebetalingen.</p> <p>Ook in 2025 zullen naar verwachting investeringen worden gedaan en leningen worden verstrekt met een maatschappelijk doel. Zie hieronder hoe de risico's daarop worden bepaald en gemitigeerd.</p>	<p>In juni 2021 is door PS de Verordening treasury Noord – Brabant 2021 vastgesteld en gepubliceerd. In deze Verordening staan geen ratingeisen meer vermeld. Daarmee volgt de provincie de wet Fido en Ruddo. Hierin is bepaald dat de ratingeis minimaal A moet zijn.</p> <p>Ook in 2025 zullen de beleggingen continu worden gemonitord en indien nodig wordt actie ondernomen om de risico's te mitigeren.</p>
Liquiditeitsrisico's	Het tijdig kunnen voldoen van de facturen en andere betalingsverplichtingen	De aanwezige liquide middelen worden afgestemd op de verwachte ontvangsten en uitgaven met diverse liquiditeitsplanningen. In verband met de huidige en verwachte hogere rendementen via <i>Verplicht Schatkistbankieren</i> geldt dat wij in 2025 de buffer liquide middelen niet persé heel laag willen houden.
Renterisico	Het risico op wijziging (verhoging) van de variabele rente die betaald moet worden.	Er zijn geen rentederivaten meer in bezit.

Gevolgen van de gestegen inflatie en rente voor onze provinciale begroting

Op dit moment (juli 2024) bedraagt de inflatie 3,7%. Dat wil zeggen dat de consumentengoederen en -diensten (CPI) 3,7% duurder zijn geworden ten opzichte van juli 2023. "Normaal" ligt de Consumentenprijsindex (CPI) op jaarbasis rond de 2%. Dat is ook de doelstelling van de Europese Centrale Bank (ECB).

De begroting (zowel de inkomsten als uitgaven) van de provincie is voor een deel gevoelig voor inflatie. Voor wat betreft de inkomsten, onderscheiden we – onder andere – de volgende stromen:

- Provinciefonds (PF), Algemene uitkering (geraamd in 2025 € 391 mln.);
- Motorrijtuigenbelasting (MRB) (geraamd in 2025 ongeveer € 305 mln.) wordt o.b.v. het lopende bestuursakkoord jaarlijks verhoogd met 2,5%;
- Dividend en rente uit vermogen immunisatieportefeuille (doelstelling 2025: € 76,3 mln.).

De uitgavenkant bestaat uit structurele- en incidentele uitgaven. Alleen de structurele budgetten die worden gedekt uit de algemene middelen (€ 597 mln. in de begroting 2025) worden voor een derde deel geïndexeerd o.b.v. "Prijs netto materiële overheidsconsumptie (imoc)". En voor een derde deel door een loonindexcijfer. Beiden worden bepaald door het Centraal Economisch Plan (CEP) van het Centraal Planbureau. Wij hanteren voor de begroting 2025 een vierjaars gemiddelde (2022 - 2025) van deze percentages. Het effect van een eenmalig hogere prijsindex wordt dus door het gemiddelde sterk beïnvloed.

Per saldo wordt de hoge inflatie aan de kostenkant (€ 597 mln.) gecompenseerd door een hogere Algemene uitkering van het PF (€391 mln.) en door de vaste verhoging van 2,5% van MRB (over € 305 mln.)

Door de stijgende rente is het rendement van onze huidige herbeleggingen toegenomen. Ook de rendementen op onze herbeleggingen in 2025 zullen – o.b.v. de huidige rentestand – naar verwachting toenemen ten opzichte van de rendementen voor 2022.

Kredietrisico's in het kader van investeringen en leningen in het kader van de publieke taak.

Bij de begroting 2022 is er een extra Risicobuffer voor "vermogensverlies" ingesteld van € 90 mln., welke is verdeeld in drie compartimenten. Dit is noodzakelijk, omdat ook risicoarm investeren altijd (beperkte) risico's met zich meebrengt. Deze buffer moet ervoor zorgen dat projecten tot stand kunnen komen en ons vermogen op niveau blijft.

Het risico van de huidige financieringen bedraagt € 0,4 mln. en voor investeringen nihil. Dit is berekend op basis van de in de financiële markt gebruikelijke "Value at Risk-methode" (VaR), daarnaast wordt bij ieder project een initiële risicoberekening gemaakt. Het bedrag van € 0,4 mln. wordt gedekt uit compartiment I van € 20 mln. van de Risicobuffer. Het restant van de gehele risicobuffer bedraagt derhalve € 89,6 mln. voor het afdekken van nieuwe risico's.

Tot dusverre heeft zich op de huidige portefeuille geen verlies voorgedaan.

In bijgaande tabel II geven we overzicht van de berekende individuele risico's van de leningen in het kader van de publieke taak

Tabel II

Project	Jaar van verstrekking	Resterende som per 31-12-2024	rente	Probability of default ¹⁾	Los Given Default	Expected Loss (EL) ³⁾	Expected Loss (%)
BNG hybride lening	2016	49.800.000	4,74%	0,03%	90%	13.887	0,03%
NWB hybride lening	2015	50.000.000	3,10%	0,03%	90%	13.770	0,03%
Enexis lening 1	2022	154.140.895	2,15%	0,04%	90%	56.684	0,04%
Enexis lening 2	2022	5.349.485	1,40%	0,04%	90%	1.953	0,04%
Gem. Zuid- Oost Brabant (Zonnepanelen)	2018	9.522.138	div.	0,03%	11,25%	391	0,03%
Ministerie van Defensie	2018	11.948.873	1,41%	0,03%	15%	1.032	0,00%
Efteling	2016	1.500.000	1,75%	0,66%	15%	4.533	0,10%
Safari Resort Beekse Bergen 1	2017	28.012.500	2,79%	5,21%	15%	258.363	0,78%
Safari Resort Beekse Bergen 2	2022	18.000.000	1,71%	5,21%	15%	159.035	0,78%
Woningbouwcorporaties Bergeijk	2022	45.000.000	div.	0,03%	11,25%	1.523	0,03%
Eindhoven Airport	2022	55.000.000	n.t.b.	0,29%	45%	73.964	0,13%

De kans op wanbetaling of verzuim wordt uitgedrukt in de ¹⁾ "Probability of Default". Als de kans zich daadwerkelijk voordoet dan wordt het verlies uitgedrukt in de ²⁾ "Loss Given Default". Het totale verwachte verlies is dan de ³⁾ "Expected Loss". Dit zijn individuele berekeningen, zonder rekening te houden met scenario's en kruisverbanden die zich kunnen voordoen. Via de "Value at Risk" -methode worden deze scenario's en kruisverbanden wel berekend via 5.000 simulaties. Uiteindelijk wordt dan een integraal risicobedrag bepaald.

Het risico van de leningen aan Pivot Park wordt, samen met de overige financiële risico's van de financiering van Pivot Park, afgedekt via de Algemene Risicoreserve en de Reserve Ontwikkelbedrijf en is dus niet opgenomen in de waarde van de VaR van € 0,4 mln.

Minimaliseren van de kosten

Voor het beheer van de beleggingsportefeuilles is sinds 2016 ASR-vermogensbeheer verantwoordelijk. De overeenkomst is in 2023 met een jaar verlengd tot en met 30 november 2024, zonder mogelijkheid voor verdere verlenging. In 2024 zal een nieuwe aanbesteding van de vermogensbeheerder plaatsvinden. BNP Paribas is al geruime tijd geleden als bewaarbank aangesteld. De beleggingen zijn gesplitst in een immunisatieportefeuille en een investeringsagendaportefeuille. De boekwaarden van beide portefeuilles bedragen begin 2025 naar schatting respectievelijk € 2,3 mld. en € 339 mln. aan het beheer en bewaren van dit vermogen zijn kosten verbonden. Voor 2025 ramen wij de kosten op ongeveer € 244.000 per jaar. Het gaat dan om het beheer en bewaarloon van obligaties alsmede het beheer en afsluiten van leningen aan decentrale overheden.

Het is wettelijk niet toegestaan om te beleggen in obligaties of om de bestaande obligaties te switchen naar een langere looptijd. Wel om te switchen naar dezelfde of kortere looptijd, zoals nu en in het verleden ook is gebeurd. De obligatieportefeuilles lopen dus langzaam af. In 2027 valt de laatste obligatie vrij in de immunisatieportefeuille en in 2026 in de investeringsagendaportefeuille. In de plaats van de obligaties zijn leningen aan decentrale overheden de afgelopen jaren toegenomen (saldo per ultimo 2024 bedraagt ongeveer € 2,0 mld.).

Toegang tot Vermogensmarkten

Door Verplicht Schatkistbankieren voor de provincie is het belang van de toegang tot vermogensmarkten weliswaar veranderd, maar nog steeds essentieel voor het uitzetten van middelen aan decentrale overheden, het plaatsen van deposito's bij de Schatkist en voor het beheer van de obligatieportefeuilles.

EMU-saldo

Het EMU-saldo voor **2025** bedraagt op basis van de begrotingscijfers **2025** -/- € 317,3 mln. (zie bijlage 14). Bij de begroting 2024 was de inschatting (o.b.v. de meerjarenraming) dat het EMU-saldo in **2025** -/-€ 147,1 mln. zou bedragen.

Renteschema

Renteschema			€
a.	De externe rentelasten over de korte en lange financiering		€ 0
b.	De externe rentebaten		-/- € 70.297.959
Totaal door te rekenen externe rente			-/- € 70.297.959
c.	De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-/- € 0	
c.	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	-/- € 0	
			-/- € 0
Saldo door te rekenen externe rente			-/- € 70.297.959
d1.	Rente over eigen vermogen		€ 0
d2.	rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)		€ 0
			-/- € 70.297.959
De aan taakvelden (programma's, inclusief obverzicht overhead) toe te rekenen rente			
e.	De werkelijke taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toegerekende rente (Rentomslag)		-/- € 0
f.	Renteresultaat op het taakveld treasury		-/- € 70.297.959

Paragraaf 6 Verbonden partijen

Inleiding

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en risico's van de provincie als gevolg van banden met externe rechtspersonen, waarin de provincie zowel financieel deelneemt als zeggenschap heeft. De provincie neemt zowel deel in rechtspersonen, tot stand gekomen op grond van de publiekrechtelijke Wet Gemeenschappelijke Regelingen als in rechtspersonen, gestoeld op privaatrechtelijke samenwerkingsvormen.

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 15 van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies (BBV) en de daarop van toepassing zijnde toelichting. Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- De visie op en de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen;
- De lijst van verbonden partijen, die wordt onderverdeeld in:
 1. Gemeenschappelijke regelingen;
 2. Vennootschappen en coöperaties;
 3. Stichtingen en verenigingen, en,
 4. Overige verbonden partijen.

In de lijst van verbonden partijen wordt ten minste de volgende informatie opgenomen:

- de wijze waarop de provincie een belang heeft in de verbonden partij en het openbaar belang dat ermee gediend wordt;
- het belang dat de provincie in de verbonden partij heeft aan het begin en het einde van het boekjaar;
- de omvang van het eigen vermogen en het vreemd vermogen van de verbonden partij aan het begin en aan het einde van het boekjaar;
- de omvang van het financiële resultaat van de verbonden partij in het boekjaar;
- de eventuele risico's, als bedoeld in artikel 11, eerste lid, onderdeel b BBV, van de verbonden partij voor de financiële positie van de provincie (alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie).

Verbonden partijen

Verbonden partijen zijn privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisaties waarin de provincie een bestuurlijk (zeggenschap) en een financieel belang heeft.

Onder bestuurlijk belang wordt verstaan: een zetel in het bestuur of het hebben van stemrecht. Met een financieel belang wordt bedoeld dat de provincie middelen risicodragend ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partij kunnen worden verhaald op de provincie.

De provincie kan besluiten om een bestuurlijk en financieel belang te houden in organisaties als die een bijdrage leveren aan het publiek belang. Het publieke belang dat verbonden partijen vertegenwoordigen wordt door Provinciale Staten gewogen bij de toetreding van de provincie tot een organisatie.

Bestuurlijk belang verbonden partijen

Het bestuurlijk belang bij een verbonden partij uit zich in de invloed die kan worden uitgevoerd bij de verbonden partij. Bij privaatrechtelijke organisaties is dat onder andere stemrecht op besluiten die tijdens de Algemene vergadering van Aandeelhouders (AvA) of ledenvergadering zijn geagendeerd, vaak in combinatie met een voordrachts- of benoemingsrecht van bestuurders en leden van het toezichtsorgaan; de Raad van Commissarissen (RvC) of Raad van Toezicht (RvT). Bij gemeenschappelijke regelingen zijn we als provincie vertegenwoordigd in het Algemeen en/of Dagelijks Bestuur. De mate van invloed per verbonden partij is opgenomen in de navolgende tabellen.

Financieel belang verbonden partijen

Het financiële risico van de verbonden partijen is gelijk aan de omvang van het provinciaal aandeel in de deelneming (zie ook de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing), danwel gelijk aan de (jaarlijkse) bijdrage die de verbonden partij van de provincie ontvangt.

De provincie ontvangt ook inkomsten uit verbonden partijen in de vorm van dividend. Met de volgende verbonden partijen zijn dividendafspraken gemaakt: Eindhoven Airport NV, Brabant Water NV, ZEH NV, Nederlandse Waterschapsbank NV en de BNG Bank NV. Het ontvangen dividend wordt als algemeen dekkingsmiddel in de begroting opgenomen. Ook zijn er dividendafspraken met Enexis Holding NV. Deze deelneming is onderdeel van de immunisatieportefeuille en het dividend loopt via het rendement van de immunisatieportefeuille. In de begroting is circa €76 miljoen aan doelrendement over de immunisatieportefeuille opgenomen, waarvan het dividend van Enexis Holding NV onderdeel is.

Nota Verbonden partijen

Het beleid ten aanzien van verbonden partijen is uitgewerkt in de [Nota Verbonden Partijen](#) die op 2 februari 2024 door Provinciale Staten is vastgesteld. In de Nota Verbonden Partijen zijn de kaders en uitgangspunten vastgelegd voor de wijze waarop we als provincie omgaan met verbonden partijen. De nota beschrijft wat de belangrijkste onderwerpen zijn waarop we willen sturen, welke instrumenten tot onze beschikking staan en hoe we die als provincie inzetten. De kaders en uitgangspunten hebben betrekking op het aangaan, beheer, wijzigen en beëindigen van verbonden partijen. Ook zijn in de nota andere zaken die relevant zijn beschreven, zoals wet- en regelgeving en de wijze waarop op de monitoring, evaluatie en verantwoording rondom verbonden partijen plaatsvindt.

In zijn Memo aan Provinciale Staten over de Nota Verbonden Partijen 2024 d.d. 29 januari 2024 heeft Gedeputeerde Smeulders toegezegd dat op de Brabant-website een overzicht van alle verbonden partijen wordt geplaatst, waarin wordt verwezen naar de websites en de gepubliceerde jaarcijfers van de verbonden partijen. Als verbonden partijen hun jaarrekeningen niet publiceren, of geen eigen website hebben, wordt ervoor zorg gedragen dat Provinciale Staten de jaarrekeningen actief ontvangen. Het opstellen van een overzicht is momenteel onderhanden.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Daar waar we voor een betreffende verbonden partij specifieke risico's zien, is dit in onder subparagraaf *Risico's en aandachtspunten* (zie hierna) nader toegelicht. Vanzelfsprekend worden de verbonden partijen geraakt door economische ontwikkelingen, maar mogelijk ook door (de gevolgen van) grote maatschappelijke thema's en beleidsontwikkelingen, zoals de energietransitie en wijzigingen in regelgeving. In deze paragraaf geven we een overzicht van de algemene ontwikkelingen en onzekerheden die gevolgen hebben voor onze verbonden partijen. In de programma-hoofdstukken is dit waar aan de orde nader toegelicht.

Energietransitie

In juni 2022 heeft Tennet voor delen van het elektriciteitsnet in Limburg en Brabant transport- en afnameschaarste afgekondigd. De netgongestie neemt sindsdien steeds verder toe. Het heeft niet alleen gevolgen voor de economische ontwikkeling, maar raakt de realisatie van maatschappelijke opgaven in brede zin; de verduurzaming van de industrie en gebouwde omgeving, de realisatie van (zware) laadinfra en collectieve energievoorzieningen in de gebouwde omgeving, enz.

Verbonden partijen worden hierdoor in de ontwikkeling beperkt. Daarnaast vervullen zij een rol bij oplossingen en maatregelen om de negatieve gevolgen te beperken. Enerzijds gaat het om een (versnelde) uitbreiding en versterking van het energienetwerk, anderzijds om de inzet van technische, juridische en financiële innovaties en

maatregelen om het bestaande energienetwerk efficiënter te gebruiken en om op de kortere termijn lokale oplossingen mogelijk te maken.

De samenwerking met Enexis is daarin een belangrijk onderdeel. Zowel de inhoudelijk/beleidsmatige rol als de eigenaarsrol/het aandeelhouderschap wordt dan ook zeer actief ingevuld, onder andere via het voorzitterschap van de aandeelhouderscommissie. Door afspraken met het Rijk én door het overgrote deel van de winst uit de verkoop van Fudura niet uit te keren, hebben de aandeelhouders de financiering van investeringen in het elektriciteitsnet ook op lange termijn veiliggesteld.

Met de inwerkingtreding van de Wet collectieve warmtevoorziening (Wcw) dienen bestaande en nieuwe collectieve warmtesystemen voor 51% in eigendom te komen van (semi)publieke organisaties. . Op 18 juni 2024 is het wetsvoorstel Wcw voor de parlementaire behandeling naar de Tweede Kamer gestuurd. De AvA van Enexis heeft in 2024 een warmtestrategie vastgesteld, die de basis is voor een mogelijke rol bij de aanleg, het eigendom en de exploitatie van (toekomstige) collectieve warmtesystemen binnen het verzorgingsgebied van Enexis.

Natuurdoelanalyses

De Natuurdoelanalyses van de Natura 2000-gebieden in Noord-Brabant laten een verslechterd beeld zien van de natuur. De WNB-vergunningverlening voor aanvragen met stikstofeffecten op Natura 2000-gebieden ligt tijdelijk stil. Projecten in alle sectoren van de Brabantse samenleving worden hierdoor geraakt en dat heeft daarmee ook gevolgen voor de verbonden partijen. Met de verbonden partijen is en wordt in kaart gebracht wat de precieze gevolgen zijn. In het oog springende voorbeelden zijn de gevolgen voor uitbreidingen van het elektriciteitsnetwerk en voor de ontwikkeling van logistiek park Moerdijk.

Ruimte voor defensie

Door de toenemende dreiging in de wereld wil Defensie flink gaan uitbreiden. Uitbreiding van de activiteiten van Defensie zal impact hebben op de provincie Noord-Brabant. Het brengt zowel uitdagingen als kansen met zich mee voor zowel onze provincie als voor onze verbonden partijen, zoals bijvoorbeeld Eindhoven Airport en Businesspark Aviolanda.

Met deelneming BOM Holding BV wordt in 2024 verkend of een nieuw fonds zal worden opgericht dat zich op verzoek van het Ministerie van Defensie zal richten op dual-use investeringen.

Mutaties Verbonden partijen

We geven een overzicht van de (verwachte) mutaties binnen de verbonden partijen van de provincie:

Automotive Campus Helmond

De provincie steunt de campusorganisatie Stichting Automotive Campus Helmond middels subsidie, is eigenaar van gronden op de campus en is al geruime tijd samen met Bouwbedrijf Van de Ven en Gemeente Helmond betrokken bij de doorontwikkeling van de campus. Provinciale Staten hebben eerder kennisgenomen van de externe onderzoeken die de provincie heeft laten doen met betrekking tot de toekomstontwikkelingen van de campus, zie Statenmededeling van 6 juni 2023 en Statenmededeling van 14 mei 2024. In dat kader wordt ook de doorontwikkeling naar een nieuwe governance / verbonden partij verkend.

BGTS Geopark Schelde Delta

In 2014 is het initiatief gestart om tot een Geopark Schelde Delta te komen. Voor het UNESCO Global Geopark label is het noodzakelijk dat het Geopark Schelde Delta een zelfstandige juridische entiteit is. Het Geopark is grensoverschrijdend, waardoor het oprichten van de 'Benelux Groepering Territoriale Samenwerking Geopark Schelde Delta' een passende rechtsvorm is. PS worden uitgenodigd om eventuele wensen en bedenkingen kenbaar te maken. [Zie Statenvoorstel 36/24A](#).

De volgende verbonden partijen doorlopen momenteel het beëindigingsproces;

- Green Chemistry Campus BV (GCC);
- Stichting Beheer Museumkwartier;
- Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV
- Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant

In de volgende subparagraaf wordt de status en argumentatie per verbonden partij nader toegelicht.

Risico's en aandachtspunten

Een verbonden partij wordt getoetst op aandachtspunten en risico's op het gebied van beleid, governance en financiën. Bij de toetsing wordt altijd uitgegaan van de meest actuele wet- en regelgeving. Per onderdeel wordt een kleurcode toegekend:

Groen Geen noemenswaardige aandachtspunten of risico's.

Oranje Aandachtspunten of risico's die binnen het uitvoeringsmandaat vallen van GS. Dit heeft geen hoge urgentie en de risico's zijn beperkt. Bijvoorbeeld bestuurswisselingen, statuten die herzien moeten worden of licht tegenvallende resultaten.

Rood Grote aandachtspunten die soms directe actie vereisen en onder de aandacht van PS dienen te worden gebracht. Bijvoorbeeld niet afgedekte financiële risico's, slecht functionerend bestuur of toezichthouder, als er geen publiek belang (meer) is of tegenvallende resultaten.

Indien oranje of rood wordt toegekend, of indien er overige relevante ontwikkelingen zijn wordt dit onderaan de tabel toegelicht.

Complexiteit op inhoud of samenwerking met de andere betrokken partijen kan vragen om maatwerk en afwijking van de algemene uitgangspunten, zoals opgenomen in de Nota Verbonden Partijen. Bovendien is de provincie ook niet altijd in de formele positie om besluiten af te dwingen. Als Gedeputeerde Staten bij de uitoefening van hun bevoegdheden zijn afgeweken van de kaders en uitgangspunten (bijvoorbeeld wanneer de bezoldiging van de bestuurders niet binnen de WNT-norm valt), wordt daarover per verbonden partij gerapporteerd. Dit is ook specifiek opgenomen in de tabel.

In de bijlagenbundel van de begroting is de 'Uitwerking Paragraaf Verbonden Partijen' opgenomen. In deze bijlage wordt ook nader ingegaan op het Innovatiefonds, Energiefonds, Brabant C fonds, Groen Ontwikkelfonds, Leisure Ontwikkelfonds en Brabant Startup Fonds.

• Gemeenschappelijke regelingen

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	Binnen kaders Nota VP
1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Milieu, Energie & Circulaire Economie			actief	
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	Kwaliteit Openbaar Bestuur			monitorend	
1.3	Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant	Natuur Milieu, Energie & Circulaire Economie Wonen, Werken & Leefomgeving			actief	
1.4	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant	Natuur Milieu, Energie & Circulaire Economie Wonen, Werken & Leefomgeving			actief	
1.5	Omgevingsdienst Brabant Noord	Natuur Milieu, Energie & Circulaire Economie Wonen, Werken & Leefomgeving			actief	

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	Binnen kaders Nota VP
1.6	De Hollandse Waterlinies	Cultuur, Sport & Erfgoed			actief	
1.7	Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant	Slimme & Groene Mobiliteit			actief	

1.1 Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)

Havenbedrijf Moerdijk is eind 2023 gestart met de voorbereiding van een nieuwe bedrijfsstrategie die eind 2024 of in 2025 ter vaststelling aan de AvA zal worden voorgelegd.

Met ingang van 2025 eindigt de termijn van de voorzitter van de RvC. De provincie heeft geen statutaire bevoegdheid om één of meer commissarissen voor te dragen. Dit wijkt af van de richtlijn uit de Nota verbonden partijen van de provincie. We worden voldoende betrokken bij de vaststelling van het profiel en voorgenomen benoeming, maar bij een volgende statutenwijziging zal dit worden meegenomen. In het tweede halfjaar van 2024 zal de governance worden geëvalueerd.

Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant

Vanaf 1 januari 2025 is de provincie geen deelnemer meer in de Gemeenschappelijke regeling Kleinschalig collectief vervoer Brabant-Noordoost. De overige deelnemers zetten hun activiteiten middels een nieuwe gemeenschappelijke regeling voort. PS hebben wensen en bedenkingen kunnen uitten bij de voorgenomen uitstap uit de GR. Zie ook [Statenvoorstel 57/23A](#).

• Vennootschappen en coöperaties

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	Binnen kaders Nota VP
2.1	Enexis NV	Milieu, Energie & Circulaire Economie			Actief	
2.2	CSV Amsterdam BV	Milieu, Energie & Circulaire Economie			Actief	
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	Milieu, Energie & Circulaire Economie			Actief	
2.4	Brabant Water NV	Water en Bodem			Actief	
2.5	Eindhoven Airport NV	Slimme & Groene Mobiliteit			Actief	
2.6	BOM Holding BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Milieu, Energie & Circulaire Economie			Actief	
2.7	Ruimte voor Ruimte Beheer BV / Ruimte voor Ruimte CV	Wonen, Werken & Leefomgeving			Actief	
2.8	Business Park Aviolanda BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Wonen, Werken & Leefomgeving			Actief	
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	Algemeen financieel beleid Water en Bodem			Monitorend	
2.10	BNG Bank NV	Kwaliteit Openbaar Bestuur Algemeen financieel beleid			Monitorend	
2.11	ZEH NV	Milieu, Energie & Circulaire Economie			Monitorend	
2.12	Pivotpark Holding BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Wonen, Werken & Leefomgeving			Actief	
2.13	Green Chemistry Campus BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling Milieu, Energie & Circulaire Economie			Actief	
2.14	Groen Ontwikkefonds Brabant BV	Natuur Water & Bodem			Actief	
2.15	NV Monumenten Beheer Brabant	Cultuur, Sport & Erfgoed			Actief	
2.16	Brabant Startup Fonds BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	
2.17	BrabantRing BV	Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	
2.18	Ontwikkelmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV	Wonen, Werken & Leefomgeving Slimme & Groene Mobiliteit			Actief	

2.1 Enexis NV

In het voorjaar van 2024 heeft de AvA ingestemd met aanpassing van het strategisch plan (2022) in verband met de nieuwe wet collectieve warmtevoorziening (zie ook hiervoor onder *Ontwikkelingen en onzekerheden*). Enexis treft op basis daarvan voorbereidingen voor een actieve rol bij de ontwikkeling van initiatieven in haar verzorgingsgebied. Zie [Statenmededeling](#) 11 juni 2024.

In 2023 is de heer R. (Rutger) van der Leeuw benoemd tot CEO van Enexis en mevrouw L. (Liesbeth) Kaashoek tot COO a.i. Met ingang van 1 april 2024 is J.G. (Han) Slootweg benoemd tot COO. De RvB voldoet met deze benoeming niet aan de gewenste diversiteit (M/V = 3/1). De AHC heeft hierover een positief advies uitgebracht aan de RvC.

Ten aanzien van de RvC heeft de AvA in april 2024 ingestemd met herbenoeming van de heer J.F.M. (Joost) van Dijk voor een periode van 2 jaar en met de benoeming van mevrouw E.A. (Els) de Groot als nieuw lid van de RvC en voorzitter van de auditcommissie. De M/V-verhouding is 3/2.

2.3 Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV

Het bestuur heeft met de convenantpartners overeenstemming bereikt over uittreding uit het Convenant inzake Publieke Belangen Kerncentrale Borssele en zal met deze partijen een uittredingsovereenkomst sluiten. De AvA heeft ingestemd met ontbinding van de vennootschap, die naar verwachting in september zal worden geëffectueerd.

2.4 Brabant Water NV

De provincie heeft als aandeelhouder van Brabant Water NV geen statutaire bevoegdheid met betrekking tot de strategie van Brabant Water. Dit wijkt af van de richtlijn uit de Nota verbonden partijen van de provincie, waarin is vermeld dat de provincie als aandeelhouder betrokken wil worden bij de totstandkoming of wijziging van de strategie van verbonden partijen.

Deze afwijking zal bij een toekomstige statutenwijziging worden meegenomen, maar is voor nu acceptabel. De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) houdt toezicht op de openbare drinkwatervoorziening. Dat gaat over de kwaliteit van drinkwater, de leveringszekerheid en over de doelmatigheid van de drinkwatervoorziening. De provincie wordt net als de overige aandeelhouders uitgenodigd om te reflecteren op de ondernemingsstrategie van Brabant Water. Daarnaast werkt de provincie samen met Brabant Water vanuit haar wettelijke zorgplicht uit de Drinkwaterwet om te zorgen voor een duurzame drinkwatervoorziening. Daartoe hebben de provincie en Brabant Water NV de overeenkomst 'Op pad naar een duurzame drinkwatervoorziening Brabant Water, 2023-2030' getekend. Op basis van deze overeenkomst werken Brabant Water en de provincie samen aan een duurzame drinkwatervoorziening, nu en in de toekomst. De voortgang van de afspraken wordt jaarlijks besproken. In 2027 vindt een uitgebreide tussenevaluatie plaats.

2.5 Eindhoven Airport NV

De governance bij Eindhoven Airport voldoet op een aantal punten niet aan de Nota Verbonden Partijen:

- De bezoldiging van de bestuurders ligt hoger dan het bezoldigingsmaximum zoals opgenomen in de Wet normering topinkomens (WNT). Voor Eindhoven Airport NV geldt de WNT niet.
- Binnen de RvC voldoet de man/vrouw met een 4/1 verhouding niet aan de gewenste verhouding, zoals vermeld in de Nota verbonden partijen (3/2).
- De provincie/aandeelhouders van Eindhoven Airport NV hebben geen statutaire bevoegdheid met betrekking tot de strategie van Eindhoven Airport NV. Conform de statuten stelt de directie jaarlijkse een businessplan met begroting op over een periode van de komende vijf jaar. De RvC is statutair bevoegd om dit businessplan goed te keuren. Dit wijkt af van de richtlijn uit de Nota verbonden partijen van de provincie, waarin is vermeld dat de provincie als aandeelhouder betrokken wil worden bij de totstandkoming of wijziging van de strategie van verbonden partijen. Deze afwijking is in het geval van Eindhoven Airport NV voor nu acceptabel.

Halfjaarlijks worden de aandeelhouders van Eindhoven Airport NV met een toelichting geïnformeerd over (de voortgang op) het vastgesteld businessplan. Bij een statutenwijziging zal dit worden meegenomen. Met een belang van 24,5% heeft de provincie in de AvA geen doorslaggevende stem. De provincie zal binnen haar invloedssfeer aandacht blijven vragen voor bezoldiging en diversiteit.

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft in juni 2024 een besluit genomen over de in oktober 2020 ingediende aanvraag van Eindhoven Airport voor een vergunning op basis van de Wet natuurbescherming. Voor Eindhoven Airport geldt geen vergunningplicht omdat de aanvraag betrekking heeft op de bestaande rechten van de luchthaven. Met het oog op bescherming van de nabijgelegen Natura2000-gebieden wil het ministerie wel regie houden en voorkomen dat de stikstofuitstoot in de toekomst toeneemt. Daarom heeft het een maatwerkvoorschrift aan de luchthaven opgelegd. Hiermee wordt de uitstoot van de luchtgebonden activiteiten - zoals opgenomen in de stikstofberekeningen bij de vergunningaanvraag - als maximaal toegestane bovengrens vastgelegd.

2.6 BOM Holding BV

In 2024 loopt de huidige meerjarenstrategie af. BOM bereidt in overleg met de aandeelhouders een nieuwe meerjarenstrategie voor de periode 2025-2028 voor.

2.7 Ruimte voor Ruimte Beheer BV / Ruimte voor Ruimte CV (RvR)

Het moment waarop RvR de terugverdienopgave heeft gerealiseerd komt dichterbij. RvR acteert reeds breder op maatschappelijke opgaven (zie [Statenmedeling 5231670](#)) en in het bestuursakkoord voor Brabant is opgenomen dat we RvR in willen blijven zetten voor de kwaliteitsverbetering van het buitengebied. Momenteel wordt onderzocht op welke wijze hier invulling aan kan worden gegeven.

2.8 Business Park Aviolanda BV

In 2023 heeft de AvA een nieuw ondernemingsplan met een vastgoedstrategie vastgesteld, waarin ook de organisatorische gevolgen zijn uitgewerkt. De ontwikkeling van Aviolanda, in samenwerking met Defensie, de ondernemingen en onderwijsinstellingen op de campus, heeft inmiddels de nodige successen opgeleverd. In 2024 is er de uitdaging om tot uitvoering van het ondernemingsplan te komen en wordt de financiering uitgewerkt. In de AVA van mei 2024 zijn de nieuwe statuten en bijbehorend convenant door de AVA vastgesteld waarmee de governance weer actueel en toekomstbestendig is.

Tevens is in 2023 de heer I.M. (Ivo) van der Vlis benoemd tot directeur en de heer S. (Steven) Soederhuizen toegetreden tot de RvC.

2.9 Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB Bank NV)

De governance bij NWB Bank NV voldoet op twee punten niet aan de Nota Verbonden Partijen:

- De bezoldiging van de bestuurders ligt hoger dan het bezoldigingsmaximum zoals opgenomen in de Wet normering topinkomens (WNT). Voor NWB Bank NV geldt de WNT niet.
- De provincie/aandeelhouders van NWB Bank NV hebben geen statutaire bevoegdheid met betrekking tot de strategie van NWB Bank NV.

Met een belang van 0,12% heeft de provincie bij de vaststelling van de bezoldiging geen doorslaggevende stem. De provincie zal binnen haar invloedssfeer aandacht blijven vragen voor bezoldiging en statutaire bevoegdheden.

2.10 BNG Bank NV

De governance bij BNG Bank NV voldoet op twee punten niet aan de Nota Verbonden Partijen:

- De bezoldiging van de bestuurders ligt hoger dan het bezoldigingsmaximum zoals opgenomen in de Wet normering topinkomens (WNT). Voor BNG Bank NV geldt de WNT niet.

- De provincie/aandeelhouders van BNG Bank NV hebben geen statutaire bevoegdheid met betrekking tot de strategie van BNG Bank NV. Conform de statuten dient jaarlijks in de AvA een toelichting op de strategie te worden gegeven.

Met een belang van 0,07% heeft de provincie bij de vaststelling van de bezoldiging geen doorslaggevende stem. De provincie zal binnen haar invloedssfeer aandacht blijven vragen voor bezoldiging en statutaire bevoegdheden.

2.11 ZEH

In de in 2023 herijkte strategie is opgenomen dat het de voorkeur heeft van de publieke aandeelhouders om de aandelen in EPZ te verkopen aan de Staat, met als alternatief het vervreemden van de aandelen aan een private partij. In 2024 is het overleg met de Staat hierover gestart. De provincie heeft hierin gezien het uitermate beperkte aandelenbelang (0,05%) geen actieve rol.

2.12 Pivotpark Holding BV

Pivot Park bereidt een campus- en vastgoedstrategie voor die naar verwachting eind 2024 aan de AvA aangeboden wordt ter vaststelling. Hiermee wordt het punt op de horizon bepaald en wordt helder wat in de komende jaren wel en niet nodig is voor een financieel duurzaam Pivot Park. Daarbij kijkt Pivot Park ook specifiek naar de volwassenheid van de organisatie en wordt er in 2024 een start gemaakt met de actualisatie van de governance.

Het verkoopproces van Pivot Park Screening Centre (PPSC) heeft geen resultaat opgeleverd. Strategische opties worden nu verkend. De organisatie van PPSC is aangepast aan de marktomstandigheden.

De vanuit historisch perspectief zwakke financiële performance van Pivot Park Holding BV is nog altijd mager en vraagt aandacht. De omzet neemt toe als gevolg van gestegen verhuuropbrengsten.

2.13 Green Chemistry Campus BV (GCC)

GCC verkeert in financiële moeilijkheden en is niet meer nodig om beleidsdoelstellingen van de provincie te realiseren. De provincie wil haar belang in de GCC uiterlijk 1 januari 2025 beëindigen, evenals medeaandeelhouders gemeente Bergen op Zoom en B.V. REWIN West-Brabant.

Provinciale Staten zijn geïnformeerd ([Statenmededeling 5905586](#)) over het voornemen van de provincie om haar belang in GCC uiterlijk 1 januari 2025 beëindigen. In de provinciale begroting 2024 is voor de doorontwikkeling of afbouw €2 mln. door Provinciale Staten beschikbaar gesteld; €1 mln. in begroting 2024 €1 mln. in een stelpost. Inmiddels is in juni 2024 duidelijk geworden dat een doorstart onder een andere aandeelhouder niet haalbaar is gebleken. Dat maakt dat de GCC de komende periode wordt afgebouwd en uiteindelijk zal worden ontbonden. Voor de kapitaalbreng vanuit de provincie is bij de oprichting van Green Chemistry Campus BV een voorziening getroffen van €2,3 miljoen. Dit is gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen.

In verband met het bereiken van de maximale zittingstermijn van de heer G. (Gerard) van Harten als voorzitter ontstond in 2023 een vacature in de RvC. De heer W. (Ward) Mosmuller is in de AVA van april 2024 benoemd als nieuwe voorzitter van de RvC van GCC. Bij de selectieprocedure is nadrukkelijk aandacht geweest voor een evenwichtige man/vrouw verhouding, maar gezien de ervaring van dhr. Mosmuller werd zijn voordracht in de situatie waarin de GCC verkeerd als meest geschikte gezien. Met deze benoeming bleef de man/vrouw verhouding binnen de RvC 3/0 en wijkt daarmee af van de in de Nota Verbonden Partijen opgenomen richtlijn.

2.14 Groen Ontwikkelfonds Brabant BV

De opdracht van de provincie aan Groen Ontwikkelfonds Brabant BV heeft een looptijd tot en met 2027. In oktober 2022 is door Provinciale Staten het Beleidskader Natuur vastgesteld ([Statenvoorstel 57/22A](#)), waarin onder meer is opgenomen dat de provincie de realisatie van EVZ's wil afronden in 2035 en de opgave voor de inrichting van NNB in 2030. De provincie zal in 2024 bezien in hoeverre de looptijd van het Groen Ontwikkelfonds Brabant BV wordt verlengd.

2.15 NV Monumenten Beheer Brabant

De portefeuille van Monumenten Beheer Brabant bestaat uit 11 monumentale panden, die deels worden verhuurd. Bij deze panden is sprake van een investeringsbehoefte i.v.m. achterstallig onderhoud en een verduurzamingsopgave. Ons erfgoedbeleid is niet gericht op eigendom van monumentale panden. Dit vraagt om het maken van een keuze over de toekomst van Monumenten Beheer Brabant en daarom loopt er momenteel een proces om te komen tot een duurzame toekomst voor de monumentale panden. Hierbij wordt een verbinding gezocht met de erfgoeddoelen uit het Beleidskader Levendig Brabant en die van de immunisatieportefeuille. In het kader van dit proces is besloten een aantal (her)taxaties te laten uitvoeren. Dit heeft tot gevolg dat de accountantscontrole op de jaarrekening pas later dan gepland afgerond kan worden. De jaarrekening 2023 wordt naar verwachting in september vastgesteld.

Gezien het onzekere toekomstperspectief is in de provinciale jaarrekening reeds eerder een voorziening van €2.058.000 getroffen voor deze deelneming (gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen).

2.16 Brabant Startupfonds BV

In 2024 wordt het Brabant Startupfonds geëvalueerd, zowel op de governance-aspecten als het bereiken van de publieke doelen van de verbonden partij. Provinciale Staten zullen in het vierde kwartaal over de uitkomst worden geïnformeerd.

Het bestuur van de vennootschap bestaat uit een CEO en CFRO. Beide worden ingevuld door een man en daarmee wordt niet voldaan aan de gewenste verhouding, zoals vermeld in de Nota verbonden partijen (1/1). Bij een mutatie in het bestuur zal er aandacht zijn voor diversiteit.

2.17 BrabantRing BV

BrabantRing BV bevindt zich in de oprichtingsfase. De governance afspraken zijn gemaakt en de financiën worden in 2024 verder ingericht. Zoals opgenomen in de businesscase bij de start van BrabantRing zal daarbij ook de mogelijkheid voor een leningsovereenkomst tussen de provincie en BrabantRing worden beoordeeld. Omdat de financiering naar verwachting in het vierde kwartaal 2024 tot stand zal komen, is een aanloopfinanciering verstrekt, vooruitlopend op de uiteindelijke financiering om al in 2024 te kunnen starten met de eerste activiteiten. De statutair bestuurder van BrabantRing BV en de RvC nemen het voortouw in het finaliseren van de governance-afspraken en de aanvraag voor de financiering. Vanaf 2025 zal de bedrijfsvoering van BrabantRing BV volledig operationeel zijn en kan het beleid tot uitvoering worden gebracht.

2.18 Ontwikkelmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV

Ontwikkelmaatschappij gebiedsontwikkeling Fellenoord BV is op 1 maart 2024 opgericht. Op de AvA van 27 juni 2024 zijn in het kader van goede governance onder andere het bestuursreglement en het RvC-reglement vastgesteld. In de tweede helft van 2024 wordt de governance verder uitgewerkt door het updaten van de profielschetsen, in verband met de gewijzigde omvang van de RvC van 3 naar 5 leden.

In het kader van de uitvoering van het 'Convenant Rijk en regio investeringen in ondernemingsklimaat microchipsector' verkennen rijk en regio de mogelijkheid van een participatie van het rijk in de ontwikkelingsmaatschappij.

- **Stichtingen en verenigingen**

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Deelnemerschap	Binnen kaders Nota VP
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	Kwaliteit Openbaar Bestuur			Monitorend	
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)	Kwaliteit Openbaar Bestuur			Monitorend	
3.3	Stichting Brabant C Fonds	Cultuur, Sport & Erfgoed			Actief	
3.4	Stichting Beheer Museumkwartier	Cultuur, Sport & Erfgoed			Actief	
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant	Cultuur, Sport & Erfgoed			Actief	
3.6	Stichting COO BIC	Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	

3.3 Stichting Brabant C Fonds

De looptijd van het Brabant C fonds is verlengd tot en met 2024. Momenteel gaat Brabant C een transitie door naar het zijn van een zelfstandige organisatie en het inzetten op privaat-publieke samenwerking/fonds. In dat kader wordt onderzocht of de provincie haar deelname aan de stichting kan beëindigen.

3.4 Stichting Beheer Museumkwartier

Per 29 september 2023 heeft de provincie het gebouw van het Design Museum gekocht van de gemeente Den Bosch. Daarmee is al het vastgoed in het Museumkwartier nu in eigendom van de provincie. Uit intern onderzoek is gebleken dat er geen zwaarwegende redenen zijn om de Stichting in stand te houden. Zie Statenmededeling 26 maart 2024. Het vastgoed zal door de provinciale organisatie worden beheerd.

3.5 Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant

In het tweede kwartaal van 2024 is gestart met de evaluatie hoe het LOF functioneert sinds de koerswijziging van 2021 (aanpassingen in de investeringsstrategie en het investeringsreglement van het fonds). Naar verwachting is de evaluatie in het vierde kwartaal afgerond. Provinciale Staten zullen over de uitkomst worden geïnformeerd.

3.6 Stichting Campus Ontwikkelings Organisatie (COO) BIC

In maart 2024 is de COO BIC opgericht. Momenteel wordt door de RvT een nieuwe directeur geworven ter vervanging van de interim-directeur. In 2024 zal deze nieuwe directeur zijn aangesteld.

- **Overige verbonden partijen**

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	Binnen kaders Nota VP
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	4. Natuur en milieu			Actief	

4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen

De provincie staat garant voor een eventueel negatieve egalisereserve bij de gesloten stortplaatsen. De voorziening van de provincie wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van de meest recente informatie.

Uit de periodieke rapportages van het Nazorgfonds blijkt dat de egalisereserve van het Nazorgfonds per 31 december 2023 negatief is. De reden hiervan is dat in 2022 het nettoresultaat van de belegde voorziening gesloten stortplaatsen in het Nazorgfonds samen met een gedeeltelijke onttrekking uit de egalisereserve onvoldoende is om de verplichte jaarlijkse oprenting (5,06%) van de voorziening mogelijk te maken. De waarde van de egalisereserve per 31 december 2023 bedraagt negatief € 5.902.351. Op 31 december 2022 was de waarde € 6.830.328 negatief. In 2023 is dus een deel van het verlies van 2022 ingelopen.

Vanwege het relatief hoge tekort per eind 2023 staat het stoplicht voor Financiën net als in 2022 op rood.

1. Gemeenschappelijke regelingen

Belang

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk Belang	Aandeel
1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)	Moerdijk	Smeulders/Van Grujthuijsen	Lid bestuur bedrijfsvoering organisatie	50,0%
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	Eindhoven	Programmaraad	Lid programmaraad	50,0%
1.3	Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant	Tilburg	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	39,0%
1.4	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant	Eindhoven	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	35,0%
1.5	Omgevingsdienst Brabant Noord	's-Hertogenbosch	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	39,0%
1.6	De Hollandse Waterlinies	Utrecht	Maes*	Lid van Gemeenschappelijk Orgaan	10%
1.7	Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant	Oss	Smeulders*	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	8,15%

* Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

X €1000

	Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2025*	Eigen vermogen per 31-12-2025*	Vreemd vermogen per 01-01-2025*	Vreemd vermogen per 31-12-2025*
1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)		280.000.000**	97.265	97.265	212.476	212.476
1.2	Zuidelijke Rekenkamer			(4)	(4)	244	244
1.3	Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant			4.757	4.757	8.960	8.960
1.4	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant			2.841	2.841	7.760	7.760
1.5	Omgevingsdienst Brabant Noord			9.262	9.262	12.329	12.329
1.6	De Hollandse Waterlinies			827	827	0	0
1.7	Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant			839	839	391	391

* De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

** De provincie en gemeente Moerdijk staan voor ieder 50-50 van het genoemde bedrag garant (gelijk aan de deelname in de Gemeenschappelijke Regeling).

• **Vennootschappen en coöperaties**

Belang

X €1000

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel	Nominale waarde	Agio	Gestort	Boek-waarde
2.1	Enexis NV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Maes	stemrecht / voordrachtsrecht lidmaatschap RvC / lid AHC	30,8%	46.144	-	46.144	-
2.2	CSV Amsterdam BV	's-Hertogenbosch	Smeulders*	Stemrecht / lid AHC	30,8%	6	-	6	6
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	's-Hertogenbosch	Smeulders*	Stemrecht / lid AHC	30,8%	pm	-	pm	-
2.4	Brabant Water NV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Boelema	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC / lid AHC	31,6%	88	-	88	-
2.5	Eindhoven Airport NV	Eindhoven	Van Grujthuijsen / Smeulders	Stemrecht / voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC	24,5%	1.112	-	556	-
2.6	BOM Holding BV	Tilburg	Smeulders / Van Grujthuijsen	stemrecht / voordrachtsrecht lidmaatschap RvC	100%	1	50.827	50.828	50.828
2.7a	Ruimte voor Ruimte Beheer BV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Dirken	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	100%	30	89	119	111
2.7b	Ruimte voor Ruimte CV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Dirken	Stemrecht / Commanditair vennoot	99%	1.485	24.457	25.943	24.498
2.8	Business Park Aviolanda BV	Woensdrecht	Smeulders / Van Grujthuijsen	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	80%	11	6.477	6.488	6.488
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	's-Gravenhage	Van Grujthuijsen*	Stemrecht	0,12%	22	-	8	-
2.10	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	's-Gravenhage	Van Grujthuijsen*	Stemrecht	0,07%	100	-	100	-
2.11	ZEH NV	Middelburg	Smeulders*	Stemrecht	0,05%	4	-	4	-
2.12	Pivotpark Holding BV	Oss	Smeulders / Van Grujthuijsen	Stemrecht	70,7%	20	6.282	6.302	6.302
2.13	Green Chemistry Campus BV	Bergen op Zoom	Smeulders / Van Grujthuijsen	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	60%	11	-	2.311	2.300
2.14	Groen Ontwikkefonds Brabant BV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Roijackers	Stemrecht	100%	-	-	-	-
2.15	NV Monumenten Beheer Brabant	's-Hertogenbosch	Smeulders / Maes	Stemrecht	72%	2.058	-	2.058	2.058
2.16	Brabant Startup Fonds BV	Tilburg	Smeulders / Van Grujthuijsen	Stemrecht	100%	-	-	-	-
2.17	BrabantRing BV	Eindhoven	Smeulders / Van Grujthuijsen	Stemrecht	30,20%	-	-	-	-
2.18	Ontwikkelmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV	Eindhoven	Van Grujthuijsen / Smeulders	Stemrecht	50%	-	-	-	-

* Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

X€1000

	Naam	Lening per 30-06-2024	Garantstelling	Eigen vermogen per 1-1-2025*	Eigen vermogen per 31-12-2025*	Vreemd vermogen per 1-1-2025*	Vreemd vermogen per 31-12-2025*	Resultaat 2025 na belasting*	Netto Dividend, ontvangen in 2025 over 2024
2.1	Enexis NV	159.490		5.320.000	5.320.000	5.140.000	5.140.000	72.000	pm
2.2	CSV Amsterdam BV			84	84	64	64	-126	0
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV			1.444	1.444	32	32	-36	0
2.4	Brabant Water NV			699.235	699.235	618.615	618.615	9.213	0
2.5	Eindhoven Airport NV			133.626	133.626	30.187	30.187	19.193	pm
2.6	BOM Holding BV	101.352		87.280	87.280	267.399	267.399	-2.483	0
2.7a	Ruimte voor Ruimte Beheer BV			734	734	261	261	57	0
2.7b	Ruimte voor Ruimte CV			26.337	26.337	5.968	5.968	2.587	0
2.8	Business Park Aviolanda BV	12.069		13.435	13.435	20.785	20.785	60	0
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	50.000		2.060	2.060	73.849.000	73.849.000	126.000	pm

	Naam	Lening per 30-06-2024	Garantstelling	Eigen vermogen per 1-1 2025*	Eigen vermogen per 31-12 2025*	Vreemd vermogen per 1-1 2025*	Vreemd vermogen per 31-12 2025*	Resultaat 2025 na belasting*	Netto Dividend, ontvangen in 2025 over 2024
2.10	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	49.800		4.721.000	4.721.000	110.819.000	110.819.000	240.000	pm
2.11	ZEH NV			1.721.885	1.721.885	580.461	580.461	104.548	pm
2.12	Pivotpark Holding BV	62.258		14.477	14.477	73.263	73.263	-3.115	0
2.13	Green Chemistry Campus BV			753	753	126	126	15	0
2.14	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV			0	0	7.328	7.328	0	0
2.15	NV Monumenten Beheer Brabant	8.100		578	578	8.750	8.750	-194	0
2.16	Brabant Startup Fonds BV	14.783		0	0	22.188	22.188	0	0
2.17	BrabantRing BV			752	752	454	454	-425	0
2.18	Ontwikkelmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV			n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	0

*De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

• Stichtingen en verenigingen

Belang

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	's-Gravenhage	Boelema*	Lid van het bestuur	9,63% (Bij12 10,60%)
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)	Brussel	Van Gruijthuisen*	Lid van het bestuur	8,33%
3.3	Stichting Brabant C Fonds	Tilburg	Smeulders / Maes	Benoeming schorsing en ontslag leden RvT	100%
3.4	Stichting Beheer Museumkwartier	's-Hertogenbosch	Smeulders / Maes	Benoeming schorsing en ontslag leden RvT	100%
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant	Oisterwijk	Smeulders / Maes	lid van de raad van deelnemers	50%
3.6	Stichting COO BIC	Eindhoven	Smeulders / Van Gruijthuisen	Lid van de raad van advies en lid raad van deelnemers	50%

* Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

X €1000

	Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2025*	Eigen vermogen per 31-12-2025*	Vreemd vermogen per 01-01-2025*	Vreemd vermogen per 31-12-2025*
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)		120	9.393	9.393	38.269	38.269
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)			705	705	711	711
3.3	Stichting Brabant C Fonds			419	419	9.405	9.405
3.4	Stichting Beheer Museumkwartier			100	100	639	639
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant			5.112	5.112	4	4
3.6	Stichting COO BIC			n.b.	n.b.	n.b.	n.b.

*De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

- **Overige verbonden partijen**

Belang

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	's-Hertogenbosch	Van Gruijthuisen / Roijackers	GS vormen Algemeen Bestuur, twee gedeputeerde vormen Dagelijks Bestuur	100%

Vermogensstructuur en resultaat

X €1000

	Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2025*	Eigen vermogen per 31-12-2025*	Vreemd vermogen per 01-01-2025*	Vreemd vermogen per 31-12-2025*
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen			90.189	90.189	32.131	32.131

De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers

- **Investeringsfondsen voor Brabant**

	Fonds*	Fondsomvang ingebracht door provincie x €1 mln.	Looptijd t/m	Revolverendheid	Multiplier	Portefeuille
5.1	Innovatiefonds Brabant**	125	2037	Nominaal	≥ 3	Van Gruijthuisen
5.2	Energiefonds Brabant**	60	2037	Nominaal	≥ 4	Maes
5.3	Brabant C fonds	36	2024	Beperkt	≥ 3	Maes
5.4	Groen Ontwikkefonds voor Brabantse natuur	209,1	2027	Niet of nauwelijks	≥ 2	Roijackers
5.5	Leisure Ontwikkel fonds Brabant	5	2027	Beperkt (33-66%)	≥ 2	Maes
5.6	Brabant Startup Fonds	15	2033	50%	≥ 3	Van Gruijthuisen

* Zie bijlagenbundel begroting 2025 voor aanvullende fondsinformatie

** Het beheer van het Innovatiefonds en het Energiefonds vindt plaats door verbonden partij BOM Holding BV

Paragraaf 7 Ontwikkelbedrijf en grondbeleid

Provinciaal grondbeleid

Het Provinciaal grondbeleid is vastgelegd in de Nota grondbeleid 2022. De Provincie voert grondbeleid uit door regulerend op te treden, door middel van participaties zoals deelnemingen in verbonden partijen en externe Ontwikkelmaatschappij, zoals de Onderneming Ruimte voor Ruimte (ORR) en door het zelf verwerven, ontwikkelen en verkopen van gronden. Waar wenselijk geacht gebeurt dit ook anticiperend. De verschillende vormen kennen verschillende voor- en nadelen en risicoprofielen. Per situatie wordt de afweging gemaakt over de toe te passen vorm en uitvoeringswijze.

Ontwikkelbedrijf

Het Ontwikkelbedrijf draagt bij aan de realisatie van verschillende beleidsdoelstellingen van ontwikkelprogramma's. Bij de projecten van het Ontwikkelbedrijf gaat het om het daadwerkelijk mogelijk maken van de beoogde (her)ontwikkeling. Om dit mogelijk te maken heeft het Ontwikkelbedrijf verschillende instrumenten tot haar beschikking, waaronder: de aankoop van grond of gebouwen, de participatie in een project of deelneming en het verstrekken van een lening of garantstelling. Daarnaast zetten we onze ervaring op gebied van proces en projectmanagement en onze vastgoedkennis en financiën in.

Het Ontwikkelbedrijf heeft de laatste jaren meer kennis en ervaring opgedaan in de samenwerking met overige overheden en marktpartijen wanneer het gaat om projecten in het ruimtelijke fysieke domein. Zij weet waar de kennis en toegevoegde waarde van de (markt)partijen zit. Wat de provinciale beleidsinzet is en op welke wijze deze kan worden verbonden met de doelen van andere partijen. Maar ook hoe een samenwerking daadwerkelijk tot stand kan worden gebracht om tot succesvolle invulling te komen van het project en bijbehorende ambitie. Met andere woorden van procesmanagement tot dealmaking en realisatie.

De verkenningen waar het Ontwikkelbedrijf in betrokken is worden per definitie integraal aangevlogen. Belangrijke thema's waarin het Ontwikkelbedrijf actief is, zijn: campussen en werklocaties, erfgoed, energie, ondermijning, wonen en binnenstedelijke transformatie. Het Ontwikkelbedrijf is ook inzetbaar voor nieuwe thema's, welke voortkomen uit de perspectiefnota 2024-2027 en de uitwerking daarvan in de provinciale ontwikkelprogramma's.

Portefeuille Ontwikkelbedrijf

Investeringskrediet

Het meerjarenperspectief van het Ontwikkelbedrijf vormt de basis voor de opgenomen financiële middelen en berekeningen in de (meerjaren-) begroting en deze paragraaf. Deze prognoses zijn per 1 juli 2024 geactualiseerd en vormen de basis voor het boekwaarde verloop in 2025.

Op grond hiervan is in onderstaande tabel de verwachte boekwaarde per 31-12-2025 over ingezette instrumenten van het Ontwikkelbedrijf als volgt weergegeven.

Boekwaardeverloop Ontwikkelbedrijf

Instrument	Boekwaarde per	
	1-1-2025	31-12-2025
Deelnemingen	9.008.160	9.008.160
Grond	70.716.946	62.302.225
Leningen/garantstellingen	97.090.992	99.094.465
Totaal	176.816.098	170.404.850

Binnen de categorie gronden en opstallen zijn in onderstaande tabel aangegeven welke projecten er in exploitatie (BIE) zijn.

Project	Boekwaarde 1-1-2025	Vermeerdering	Vermindering	Boekwaarde 31-12-2025	Voorziening	nog te maken kosten	Nog te realiseren opbrengsten	Resultaat nominaal	Resultaat contant waarde
Ruimte voor Ruimte:									
Aarle Rixtel, Opstal 6	115.053			115.053			115.053		
Esch, De Ruiting 2	464.690		464.690	0					
Cultuurhistorisch Erfgoed:									
Geertruidenberg, Dongecentrale	1.797.852	257.000	110.000	1.944.852			1.944.852		
Bedrijventerreinen									
Moerdijk, Logistiek Park Moerdijk	1.466.301	20.000	1.486.301	0					
Landgoed ontwikkeling									
Strijbeek, Markhoeve	1.684.533		1.684.533	0					
Totaal	5.528.429	277.000	3.745.524	2.059.905	0	0	2.059.905	0	0

De geraamde resterende ruimte in het revolverend Investeringskrediet groot € 235 mln., waarvan €170,4 mln. is ingezet, bedraagt 31-12-2025 € 64,6 mln.

Instrument	Boekwaarde 31-12-2025	restant krediet 31-12-2025
Investeringskrediet		235.000.000
Deelnemingen	9.008.160	
Grond	62.302.225	
Leningen/garantstellingen	99.094.465	
		170.404.850
Totaal		64.595.150

Bij de inschatting van de resterende ruimte is rekening gehouden met de geraamde toekomstige uitgaven en inkomsten van alle projecten en zijn de afgegeven garantstellingen volledig meegenomen tot en met 31-12-2025.

Risicoreserveringen en risico's

In onderstaande tabel zijn een specificatie opgenomen van de risicoreserveringen en voorzieningen voor de projecten van het Ontwikkelbedrijf.

Risicoreserve Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2025	Mutatie 2025	Saldo 31-12-2025
02 Ruimte	Bedrijventerreinen	deelneming: kapitaalbreng	9.008.160		9.008.160
	Glastuinbouw	projecten	5.157.200		5.157.200
	Grote Erfgoedcomplexen	projecten	534.000		534.000
		geldleningen	5.990.449		5.990.449
	Kenniseconomie	projecten	110.000		110.000
	Werklocaties	geldlening	2.500.000		2.500.000
		projecten	273.091		273.091
	Stedelijke transformatie	projecten	840.000		840.000
	Ondermijning	projecten	1.500.000		1.500.000
	Cultuur	projecten	300.000		300.000
		geldleningen	684.701		684.701
	Economisch Vestigingsklimaat	geldlening	1.225.000		1.225.000
	Energie	geldlening	794.388		794.388
	Wonen	geldlening	141.403		141.403
	Landgoedontwikkeling	projecten	283.878		283.878
Grondbank de Peelvenen	projecten	800.000		800.000	
Subtotaal afgedekt			30.142.269		30.142.269
Subtotaal resterende ruimte voor risicoafdekking			12.613.475	567.640	13.181.115
Totaal			42.755.744	567.640	43.323.384

Voorzieningen Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2025	Mutatie 2025	Saldo 31-12-2025
02 Ruimte	Glastuinbouw	projecten	18.935.298		18.935.298
	Ondermijning	geldlening	1.350.000		1.350.000
	Grote Erfgoedcomplexen	geldlening	2.740.841		2.740.841
	Economisch vestigingsklimaat	geldlening	850.000		850.000
	Stedelijke transformatie	projecten	9.067.500		9.067.500
Totaal			32.943.639		32.943.639

Egalisatiereserve Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2025	Mutatie 2025	Saldo 31-12-2025
02 Ruimte	Diverse	projecten	824.000	-321.038	502.962
Totaal			824.000	-321.038	502.962

Reserve Verkenningen Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2025	Mutatie 2025	Saldo 31-12-2025
02 Ruimte	Stedelijke transformatie	project risico's		0	0
	Verkenningen	projecten	3.586.973	4.105	3.591.078
Totaal			3.586.973	4.105	3.591.078

De geraamde risicoreserveringen en voorzieningen voor de projecten worden afgedekt door de Risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf. Per 31-12-2025 bedraagt het totale geraamde saldo hiervan € 76,3 mln. Dit is onderverdeeld in een geraamde risicoreservering van € 30,2 mln. en een geraamde voorziening van € 32,9 mln. Beide voor de bestaande lopende projecten. Daarnaast resteert er een geraamde vrije ruimte van € 13,2 mln., ten behoeve van toekomstige risico's op bestaande en nieuwe projecten van het Ontwikkelbedrijf. Naast bovengenoemde reserveringen en voorzieningen heeft het Ontwikkelbedrijf een reserve Verkenningen. Een deel van de middelen in deze reserve is bestemd voor op voorhand niet (beoogde) revolverende inzet voor onder meer stedelijke transformaties, verkenningen, onderzoeken, etc. Doel van dit compartiment is om deze middelen af te scheiden van het risicocompartiment zodat er een eenduidig inzicht is in de beschikbare middelen voor risicoafdekking en voor niet-revolverende inzet. Hierdoor kan ook de berekening van het weerstandsvermogen op het risicodeel van de reserve op een eenduidige wijze plaatsvinden. Het geraamde saldo van deze Verkenningenreserve ten behoeve van voorbereidende plan- en ontwikkelkosten, bedraagt ultimo 2025 € 3,6 mln. Hierbij is rekening gehouden met een geraamde onttrekking in 2024 en 2025 voor lopende verkenningen ten behoeve van onder andere toekomstige stedelijke transformatieprojecten.

Alle kosten en baten van projecten, die conform de BBV niet mogen worden geactiveerd, worden verantwoord via de egaliseringsreserve van het Ontwikkelbedrijf, waardoor in de begroting dit geen budgettaire effecten heeft. Deze reserve heeft ultimo 2025 een verwacht saldo van € 0,5 mln.

Weerstandsvermogen

Het benodigde weerstandsvermogen is bepaald op basis van alle voorzienbare informatie en verwachtingen naar de toekomst toe per 31 december 2024. Bij de berekening van de ratio van het weerstandsvermogen wordt uitgegaan van de verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandcapaciteit. Op basis van deze nieuwe berekeningssystematiek komt de ratio uit op 1,00 (per 31-12-2025) en is voldoende om risico's binnen het Ontwikkelbedrijf op te vangen. De ratio valt binnen de vastgestelde bandbreedte van 0,75 - 1,25 van de weerstandsratio.

BBV en risicomanagement grondportefeuille Ontwikkelbedrijf

Als gevolg van Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) dient er een methodiek te worden vastgesteld voor de te hanteren rente- en disconteringsvoet in exploitatieplannen. De vast te stellen methodiek is als volgt: de te hanteren rente- en disconteringsvoet wordt gebaseerd op marktconforme rente voor de financiering van het betreffende plan (projectfinanciering), de marktconformiteit wordt vervolgens bepaald op basis van (fictieve) offertestelling bij een voor de overheid gangbare externe financier.

Jaarlijks worden alle grondexploitaties geactualiseerd. Hierbij wordt conform richtlijnen prudent te werk gegaan, wat betekent dat verliezen worden genomen zodra ze worden voorzien en winst pas wordt genomen als deze daadwerkelijk wordt gerealiseerd. Daarnaast wordt op basis van risicoanalyse een risicoreservering/voorziening getroffen of bijgesteld.

Grondbanken overige thema's

Grondbank Natuurnetwerk Brabant

Om het Natuurnetwerk Brabant volledig te realiseren dient nog ongeveer 3600* ha, via verwerving of functieverandering, beschikbaar te komen voor natuur en nog ongeveer 7700* ha ingericht te worden. Door nog ruim 1100* ha te realiseren Ecologische Verbindingszones worden de natuurgebieden met elkaar verbonden. In N2000 gebieden loopt de uitvoering grotendeels via de provincie, daarbuiten via het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB), in samenspraak met terreinbeherende organisaties, waterschappen, gemeenten, de ZLTO, bedrijfsleven en particulieren.

*Peildatum 1 januari 2024.

Grondbank Infrastructurele projecten

In o.a. het Meerjaren investeringsprogramma Kwaliteit (Onderhoud) Provinciale Infrastructuur wordt aangegeven welke infrastructurele projecten er zullen worden uitgevoerd. Ten behoeve van deze doelstelling worden gronden gekocht. Deze aankopen zullen worden gefinancierd uit hiervoor gevoteerde investeringskredieten in het kader van mobiliteitsbeleid.

Grondbank Natuurinclusieve Landbouw

De provincie biedt mogelijkheden aan veehouders die willen omschakelen van reguliere naar een natuur inclusieve bedrijfsvoering. Daarnaast biedt de provincie mogelijkheden voor een aanvullend areaal aan landbouwgrond onder voorwaarde dat deze natuur inclusief wordt beheerd en in erfpacht uitgegeven (sale- en lease back constructie). Per 31-12-2025 is de verwachte boekwaarde € 10,8 mln.

Grondbank De Peelvenen

Met het grondruilfonds Peelvenen zet de provincie Noord-Brabant een concrete stap naar een vitaal en toekomstbestendig landelijk gebied. Het is een instrument om in het gebied de opgaven voor klimaat, water en natuur gepaard te laten gaan met de transitie van de landbouw. Gedeputeerde Staten hebben besloten om het grondruilfonds als pilot in gebruik te nemen in het gebied Peelvenen. Per 31-12-2025 is de geraamde boekwaarde van de Grondbank 3,6 mln. en van de reserve 0,8 mln.

Grondbank Graasdierhouderijen

De provincie Noord-Brabant ondersteunt middels de regeling "Grond voor graasdierhouderij" landbouwbedrijven rond de Natura 2000-gebieden, Natte Natuurparels en in de beekdalen die willen extensiveren. Grondeigenaren kunnen hun grond aan de provincie verkopen en tegen een aantrekkelijke prijs terug pachten. Voorwaarde is dat ze de grond alleen als grasland gebruiken. De (erf)pachtprijsperiode is 26 jaar.. Per 31-12-2025 is de geraamde boekwaarde van de Grondbank 6 mln.

Grondbank de Kempen

De doelstelling van Grondbank de Kempen was het opzetten en uitvoeren van projecten, die private investeringen koppelen aan het verbeteren van de kwaliteit van de Kempen (ecologische- en ruimtelijke kwaliteit, leefbaarheid en culturele identiteit). Ondernemers en gemeenten stonden hiervoor via de Stichting Kempenland aan de lat. De provincie ondersteunde dit door via een revolverende grondbankportefeuille (maximaal 13,9 mln.) met gronden en opstallen te kopen en te verkopen. De samenwerking is in 2024 volgens planning officieel beëindigd, de grondbank zal als administratieve eenheid behouden blijven. Per 31-12-2025 is de verwachte boekwaarde van deze grondbank 0,84 mln. en de risicoreserve van 0,84 mln.

Grondbank De Pielis

De Agrarische Natuurvereniging de Pielis beheert een natuurzone van circa 25 ha langs de Goorloop in de Pielis. De provincie en het Waterschap zijn eigenaar van de grond. Het beheer is vastgelegd via een erfpachtovereenkomst voor de periode van 28 jaar. De kosten van beheer en de ontginning worden gedekt uit de reserve Grondbank de Pielis. Per 31-12-2025 is de geraamde boekwaarde van de Grondbank 1 mln. en van de reserve 0,335 mln.

Strategische Grondbank

Uit de immunisatieportefeuille is een investeringsbudget van € 42,5 miljoen voor de strategische provinciale grondbank. In deze grondbank wordt de komende jaren een grondvoorraad opgebouwd die ten dienste staat van alle provinciale opgaven en zowel maatschappelijk als financieel rendement zal genereren. Per 31-12-2025 is de verwachte boekwaarde € 7,8 mln.

Rijksopkoopregeling piekbelasters

We hebben in 2022 8 overeenkomsten met agrarische bedrijven gesloten, zodat zij hun veehouderij activiteiten gaan stoppen en agrarische opstallen gaan slopen, waardoor de stikstofdruk op de natura 2000 gebieden wordt verlaagd. Ultimo 2025 zullen alle aangegane overeenkomsten zijn afgehandeld en zijn daarmee de maatregelen gerealiseerd.

Woningbouwstimuleringsmaatregelen

Een specifieke taak voor het Ontwikkelbedrijf is het uitvoering geven aan de Stimuleringsmaatregelen Woningbouw, die 2009 zijn vastgesteld. Op de Starterslening bij de SVN na, zijn alle maatregelen afgerond. Op de stimuleringsmaatregel voor Startersleningen zal naar verwachting in 2025 € 0,5 mln. worden afgelost. Per 31-12-2025 is het saldo van de uitstaande leningen bij SVN € 2,8 mln.

Tijdelijk beheer gronden en opstallen

In 2025 zal circa 1.900 ha verpacht c.q. in gebruik gegeven. Dit betreffen gronden die in beheer zijn in het kader van met Mobiliteit, Grondbank de Kempen en Pielis, NNB/Natura 2000 en het Ontwikkelbedrijf.

Meer uitgebreide toelichting over bovenstaande onderwerpen is o.a. verder te vinden in:

- Bijlage deelnemingen (o.a. Pivotpark, ORR, BPA, GOB)
- Betreffende programma's in de begrotingsprogramma's:
 - Programma Ruimte en Wonen: Ruimtelijke ontwikkeling (RvR, transformatieopgaven)
 - Programma Natuur en Milieu: GOB (Groen Ontwikkelfonds Brabant)
 - Programma Economie, Kennis en Talentontwikkeling: Economisch programma (bedrijventerreinen/campussen)
 - Programma Basisinfrastructuur Mobiliteit: Infrastructuur/Provinciale wegen
 - Programma Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed: Erfgoed

Paragraaf 8 Openbaarheidsparagraaf Woo

Inleiding

De Wet open overheid (hierna Woo) regelt het recht van burgers op publieke informatie en bevordert de vindbaarheid, toegankelijkheid en archivering van overheidsinformatie. De Woo hanteert als uitgangspunt: zoveel mogelijk openbaar, tenzij. De Woo verplicht overheden om actief informatie openbaar te maken en verzoeken om informatie snel en in overleg met de verzoeker af te handelen. Het op orde brengen en houden van de informatiehuishouding is hierbij cruciaal.

Actieve openbaarmaking

We spannen ons in om informatie openbaar te maken die relevant kan zijn voor de samenleving en maken het zoeken naar informatie makkelijker. We richten ons niet alleen op de verplichte informatiecategorieën, maar ook op informatie die het publiek interesseert. We maken meer openbaar dan het wettelijk minimum. In 2025 zullen we gefaseerd informatiecategorieën openbaar maken met behulp van een eigen publicatieplatform. Hoewel niet precies duidelijk is welke informatiecategorieën wanneer verplicht worden, richten we ons in 2025 op de convenanten en agenda's en besluitenlijsten van Gedeputeerde Staten. We gebruiken de ervaringen die we opdoen met het publiceren van Woo-besluiten, waarmee we op dit moment (in 2024) starten. Daarnaast voeren we een analyse uit voor de categorie beschikkingen en onderzoeken we de koppeling met onze informatiesystemen.

Passieve openbaarmaking

Het aantal Woo-verzoeken is moeilijk te voorspellen, maar kan beïnvloed worden door onze inspanningen om informatie proactief openbaar te maken. We verwachten dat we in 2025, net als in voorgaande jaren, ongeveer 80 tot 100 Woo-verzoeken zullen afhandelen, waarvan sommige complex en tijdrovend zullen zijn. We blijven ons bewust van het belang van tijdige afhandeling van deze verzoeken en het tijdig contact opnemen met de indieners. We wijzen de indieners op reeds beschikbare informatie en helpen bij het verduidelijken van hun verzoek. We zoeken actief de samenwerking op. We monitoren het aantal en de aard van de Woo-verzoeken en blijven investeren in het verbeteren van de rapportages over de afhandeling ervan. Op basis van een onderzoek naar de verdere optimalisatie van het afhandelingsproces van Woo-verzoeken zullen we verbeteringen doorvoeren. We hebben daarbij oog voor de verschillende disciplines die nodig zijn voor een efficiënte afhandeling van Woo-verzoeken.

Verbetering van de informatiehuishouding

We stellen ons tot doel om de informatiehuishouding in beeld te krijgen, conform de eisen van de Woo. We richten hiervoor een InformatieStructuurplan in (ISP). Dit houdt in dat we alle processen waarin informatie wordt verwerkt gaan inventariseren en beschrijven. In deze beschrijvingen leggen we de relatie vast met de applicaties waarin de informatie binnen het proces wordt verwerkt. Met dit inzicht willen wij informatie ook geautomatiseerd anonimiseren, actief publiceren en conform alle kwaliteitscriteria beheren en archiveren.

Paragraaf 9 Europese programma's

Inleiding

Mede door inzet van de Europese middelen gaan we onze provinciale doelstellingen realiseren. De Europese subsidies zijn, met haar multiplier-effect, zeer belangrijke impuls gelden voor de provincie Noord-Brabant en een katalysator bij het stimuleren van vooral het bedrijfsleven en Triple Helix partners om te innoveren en innovatiekracht te verbinden met de huidige actuele maatschappelijke opgaven waar we voor staan.

In 2021 is het [nieuwe Meerjarig Financiële Kader \(2021-2027\)](#) gestart van de Europese Unie, met een nieuwe verdeling voor Europese fondsen zoals het:

- EFRO-programma 2021-2027 voor Zuid-Nederland - OPZuid
- Europese Gemeenschappelijke Landbouwbeleid met de Nederlandse invulling het Nationaal Strategisch Plan - GLB/NSP
- Europese subsidieregeling voor grensoverschrijdende ruimtelijke en regionale ontwikkeling - Interreg
- Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe - REACT-EU
- Just Transition Fund - JTF
- Recovery and Resilience Facility- RRF

Naast de programma's waar we deelnemen in de governance kijken we ook kritisch naar andere Europese programma's die aansluiten bij de provinciale doelstellingen. Als provincie hebben wij de verantwoordelijkheid van beheerautoriteit (voorheen: managementautoriteit) gekregen na afspraken met het ministerie van Economische Zaken in het kader van de partnerschapsovereenkomst.

Om maximaal te profiteren van deze subsidiefondsen is het noodzakelijk de benodigde cofinancieringsmiddelen tijdig beschikbaar te hebben en de uitvoeringskosten op ons te nemen voor deze programmaperiode. In 2020 is door GS besloten dat de benodigde cofinancieringsmiddelen gevonden moet worden binnen de bestaande programmabudgetten.

De motivatie is dat deze EU middelen bijdragen aan het behalen van onze eigen doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen (multiplier-effect).

De cofinanciering tot en met 2024 is toegevoegd aan de reserve Europese Programma's 2022-2027 voor Europese fondsen van in totaal € 39.5 mln.

De cofinanciering van 2025 tot en met 2027 (einde van de huidige programmaperiode) volgt vanuit het nieuwe bestuursakkoord /perspectiefnota 2025 en de uitvoeringsagenda's.

Wat willen we bereiken?

Uitgangspunt is om optimaal en op een strategische manier gebruik te maken van de kansen die Europa ons biedt bij de realisatie van onze provinciale doelstellingen en daar de juiste randvoorwaarden voor te scheppen en de benodigde cofinanciering voor te organiseren.

Vanaf 2021 is de nieuwe programmaperiode gestart (2021-2027) waarbij we ons wederom inzetten voor de nieuwe kansen die Europa ons biedt en vervullen we een proactieve rol bij de voorbereidingen, vormgeving en uitvoering hiervan.

Voor wat betreft de vorige programmaperiode 2014-2020 ligt de focus op het adequaat afronden van de programma's waarin we als provincie deelnemen.

Inmiddels zijn de voorbereidingen voor de nieuwe programmaperiode 2028-2034 reeds opgestart op nationaal niveau en neemt Brabant hier actief deel aan om te zorgen dat ook dan weer provinciale

beleidsdoelen en Europese subsidiefondsen zoveel mogelijk met elkaar matchen. Deze voorbereidingen zullen verder gaan in 2025.

1. Inzet op extra middelen uit de Europese Unie inzake:

- Corona herstel - React EU (in afrondingsfase, géén nieuwe openstellingen meer vanaf 2024)
- Green Deal - Just Transition Fonds (JTF)

2. Europese programma's 2021-2027:

- Majeure Europese programma's: OPZuid, GLB, Interreg VI A
- Provinciale cofinanciering Europese programma's 2021-2027

3. Afronden Europese programma's 2014-2020:

- Majeure programma's: OPZuid, POP3, Interreg V
- Bancaire instrumenten
- Beleidsinstrumenten

Wat gaan we hiervoor doen?

Europese Programma's 2021-2027

OPZuid, GLB-NSP en Interreg VI:

- OPZuid

In 2024 kent het OPZuid net zoals in 2023 twee openstellingen (voor- en najaar). Voor 2025 wordt beoogd om in totaal € 50 mln. aan Europese subsidie voor het OPZuid programma open te stellen. Het OPZuid bestaat uit twee doelstellingen namelijk een "groener Europa" en een "slimmer Europa". Bedrijven en organisaties kunnen subsidie aanvragen voor innovatieve projecten (TRL 6-9) die bijdragen aan één van de twee voornoemde doelstellingen. Daarvoor moeten de projecten gericht zijn op een versnelling van één of meer van de vijf vastgestelde transities (zoals opgesteld vanuit de [RIS3](#)) en ten goede komen aan het programmagebied van Zuid-NL, te weten de provincies Brabant, Limburg en Zeeland.

De transities zijn:

- Gezondheid
- Landbouw en voeding
- Grondstoffen
- Energie
- Klimaat

De EU stelt middelen beschikbaar op voorwaarde dat ook Rijk, provincies en bedrijfsleven meebetalen. Om zo optimaal mogelijk gebruik te maken van de Europese middelen is er in 2025 een bedrag van € 5,35 mln. nodig om de integrale innovatieprojecten vanuit het OPZuid programma optimaal te kunnen voorzien van cofinanciering.

- INTERREG VI-A

De Interreg VI-A-programma's zetten in op grensvervaging en bevordering van samenwerking tussen regionale gebieden in verschillende landen. Binnen de nieuwe Interreg VI-A - programma's 2021-2027 waarin Brabant deelneemt kunnen grensoverschrijdende projecten met onze Duitse en Vlaamse partners worden ingediend op het gebied van gezondheid, landbouw en voeding, grondstoffen, energie, klimaat, duurzaam toerisme en arbeidsmarkt en onderwijs. Onze projectadviseurs in Duitsland en Vlaanderen zullen net als in de vorige programmaperiode samen met de beleidsinhoudelijke

medewerkers het veld in beweging brengen zodat er goede grensoverschrijdende projectaanvragen worden ingediend die een wezenlijke bijdragen leveren aan de realisatie van onze beleidsdoelstellingen. Om deze projecten ook in 2025 weer financieel te ondersteunen en zo gebruik te maken van het multipliereffect van de Europese middelen verwachten we een bedrag van € 1,9 mln. aan cofinanciering uit de verschillende beleidsprogramma's nodig te hebben.

○ Gemeenschappelijk Landbouwbeleid - Nationaal Strategisch Plan (GLB-NSP)

In 2023 is het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van start gegaan. In 2024 zijn de eerste Brabantse openstellingen gestart. EU-lidstaten hebben elk een nationaal strategisch plan opgesteld om de uit het Europees Landbouwarantiefonds (ELGF) en het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (Elfpo) gefinancierde steun van de Unie te implementeren en de specifieke beleidsdoelstellingen te verwezenlijken. Het strategisch GLB-plan beslaat de periode van 1 januari 2023 tot en met 31 december 2027.

De drie hoofddoelen van het GLB:

- Slimme, veerkrachtige landbouw
- Milieu, biodiversiteit en klimaat
- Brede plattelandsontwikkeling

In het NSP ligt de nadruk op toekomstbestendig boeren en het belonen van duurzaamheid. De omvangrijke Rijksregelingen voor de hectarepremie en coregeling voor boeren zijn van start gegaan. Van de provinciale regelingen is in 2023 ANLb gestart en de voorbereiding van LEADER. De overige regelingen voor Investerings, Samenwerking en Kennis en Innovatie werden eind 2023 en zijn in 2024 opengesteld of worden dat nog. Het subsidiebudget voor Noord-Brabant aan provinciale regelingen beslaat rond de € 91 mln., waarvan ongeveer € 58 mln. Europese middelen en ongeveer € 32 mln. aan provinciale middelen voor de gehele programmaperiode. Jaarlijks dekken met name de provincie en Brabantse Waterschappen en gemeenten rond de € 7 mln. aan cofinancieringsmiddelen die nodig zijn om de € 11.5 mln. Europese middelen te kunnen inzetten. Dit is van toepassing op elk jaar. Is in het ene jaar het geld niet ingezet dan volgt een inhaalslag in het daaropvolgende jaar. Ook kunnen gelden versneld in de programmaperiode worden ingezet. Zo kunnen bijvoorbeeld de verwachte regelingen voor investeringen voor niet-landbouwbedrijven al in de jaren 2024-2025 worden opengesteld waarna geen nieuwe openstellingen volgen in 2026-2027.

De doelen van de Brabantse beleidsprogramma's Landbouw & Voedsel, Natuur en Water en Bodem sluiten merendeels aan bij de Europese doelen zodat het Europese GLB programma een goede bijdrage kan leveren aan het realiseren van deze provinciale doelen. Bijna de gehele dekking voor de uitvoering van het GLB 23-27 komt van de beleidsprogramma's L&V, Natuur en Water & bodem. Er lopen nog gesprekken om verdere afstemming tussen de beleidsdoelen en EU openstellingen te bewerkstelligen en daarmee volledig het GLB budget voor Brabant te verzilveren. Hierbij zal het merendeel van de Europese middelen in 2024 en in 2025 worden ingezet.

Just Transition Fund - JTF

Doel van het Europese Just Transition Fund is om de sociale en economische gevolgen van de klimaattransitie in kwetsbare regio's op te vangen. Het Rijk (ministerie van SZW) treedt op als beheerautoriteit voor het JTF. Elke regio kent een eigen programma en openstellingskalender, die door een regionale stuurgroep wordt vormgegeven. De uitvoering voor Noord-Brabant, Zeeland en Limburg

is belegd bij Stimulus programmamanagement. Het COROP¹gebied West-Noord-Brabant is als één van de zes JTF-gebieden in Nederland aangewezen.

Er is een bedrag van € 58,5 mln. aan subsidie beschikbaar voor dit gebied. Dit bedrag is inclusief € 5 mln. aan cofinanciering vanuit het Rijk en € 3,2 mln. aan provinciale cofinanciering.

Het JTF kent drie thematische sporen waarbinnen subsidie aangevraagd kan worden:

- Spoor 1 Innovatie: vernieuwing en versterking van de regionale economie met focus op biobased waardeketens en circulaire chemie en materialen.
- Spoor 2 Infrastructuur: investeringen in technologie, energiesystemen en infrastructuur voor een groene industrie en chemie.
- Spoor 3 Arbeidsmarkt: bijscholing, omscholing en aantrekken van talent in het licht van de energie- en grondstoffentransitie.

Projecten binnen spoor 1 en 2 moeten directe impact hebben op het kerngebied, dat bestaat uit het aaneengesloten gebied van de gemeenten Geertruidenberg, Drimmelen, Moerdijk, Steenberg en Bergen op Zoom. Spoor 3 heeft de gehele COROP-gebied West-Noord-Brabant als werkingsgebied.

Het JTF-West-Noord-Brabant is per 1 april 2024 opnieuw opengesteld voor alle drie de sporen. De openstelling is eind september gesloten en in oktober is bekend hoeveel JTF-middelen er nog over zijn. Naar verwachting zal er geen of slechts een heel beperkte openstelling komen in Q4 2024 en begin 2025, hierbij wordt geen nieuwe provinciale cofinanciering voorzien. In september is het volledige subsidiebedrag opengesteld geweest en vóór de zomervakantie was er circa € 41,6 mln. aan middelen geclaimd door goedgekeurde projecten dan wel projecten die positief beoordeeld zijn door de deskundigencommissie. Projecten kunnen ingediend worden tot en met eind september en worden naar verwachting eind 2024 of Q1 2025 beschikt.

MKB-plusfaciliteit

De provincie heeft in augustus 2018 de (aandelenkant van de) mkb-plusfaciliteit opgezet om snelgroeiende en innovatieve mkb ondernemingen in Brabant te kunnen voorzien van durfkapitaal via het Europees Investeringsfonds. Sinds januari 2020 stellen de provincie en Invest-NL voor de leningenkant van de mkb-plusfaciliteit teder € 30 mln. beschikbaar. De aandelen- en leningenkant van de mkb-plusfaciliteit hebben in principe een looptijd van respectievelijk 20 en 17 jaar. Tot op heden heeft de provincie drie co-investeringen gerealiseerd (twee in 2020 en een in 2022). Voorlopig worden er geen nieuwe co-investeringen meer verwacht.

Vanguard Initiative

In 2023 en 2024 neemt Brabant, als partner in Vanguard, actief deel aan 4 pilots (3D Printen, Slim produceren, AI en Smart Health); en de aanvraag van een Partnership for Regional Innovation(PRI); Interregional Funding Mechanism, een onderzoek naar de mogelijkheden van een innovatie fonds opgezet door en voor regio's in Europa. De PRI zou het budget van dit fonds met Europees geld kunnen verdubbelen.

¹ COROP = Een cluster van één of meer aangrenzende gemeenten in dezelfde provincie, ontworpen voor regionaal onderzoek.

Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten van de EU-programma's zullen de komende 7 jaar door de provincie gedragen worden. Onze bijdrage voor de uitvoering van de programma's door o.a. Stimulus, Interreg-secretariaten en RVO, is jaarlijks rond € 3 mln. ingeschat. Hiervoor is vanaf 2024 een structurele dekking voorzien van € 2,9 mln. per jaar. Door stijging van de kosten van onze uitvoeringsorganisaties zal deze dekking vanuit de structurele middelen hoogstwaarschijnlijk niet meer dekkend zijn.

- Afronden Europese Programma's 2014-2020

- OPZUID en Interreg V

In 2021 hebben de laatste openstellingen binnen het OPZuid en Interreg programma plaatsgevonden. Het beschikbare EFRO-budget voor het OPZuid en het Interreg V programma is inmiddels volledig beschikt. De definitieve einddatum van de projecten uit deze programmaperiode liep tot eind 2023. De lopende projecten zullen voor die tijd worden afgewikkeld. In 2024 zijn de laatste betaalaanvragen en eindafrekeningen voor het OPZuid en Interreg opgesteld. Begin 2025 moeten alle OPZuid en Interreg V stukken bij de EC zijn ingediend.

- POP3+

In 2022 hebben de laatste openstellingen vanuit de transitieperiode (POP3+) van het POP3 naar het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid plaatsgevonden. Voor de periode 2021 en 2022 is hiervoor een ELFPO-bijdrage van +/- € 17 mln. naar voren gehaald. Voor de transitieperiode zijn de volgende focus doelen genoemd: klimaatdoelen, kringlooplandbouw en biodiversiteitsherstel. Zowel de landbouw transitie als de opgaven voor natuur, bodem en water zijn aan de orde. In 2023 zijn hiervoor de laatste subsidies verleend. Het POP3 programma zal naar verwachting in 2025 worden afgerond.

- Monitoring Europese programma's

Twee keer per jaar monitort Stimulus Programmamanagement van de provincie Noord-Brabant - in samenwerking met European Regional Affairs Consultants (ERAC) - de verlening van Europese subsidies aan projecten met begunstigden die zijn gevestigd in Zuid-Nederland. Deze gegevens worden ieder half jaar geactualiseerd en laten zien aan hoeveel Brabantse projecten vanaf het begin van de huidige programmaperiode 2014-2020 tot heden Europese subsidie is toegekend. Voor de meest actuele rapportage (peildatum 1 maart 2024) klik hier <https://www.stimulus.nl/europese-steun-voor-zuid-nederland-in-beeld/>

Wat mag het kosten?

-
- Reserve 2022-2027

Provinciale cofinanciering Europese Programma's 2021-2027:

In het nieuwe programma is er gekozen om de cofinanciering te dekken uit de beschikbaar gestelde middelen per programma. De motivatie is dat de Europese middelen bijdragen aan onze eigen doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen.

Vanuit alle betrokken beleidsprogramma's is de benodigde cofinanciering van de Europese programma's (OPZuid, Interreg VI, GLB/NSP en JTF) tot en met 2024 toegevoegd aan de reserve Europese Programma's 2022-2027.

De toegezegde cofinanciering 2025 tot en met 2027 is bij de Burap2-2024 verwerkt dan wel wordt verwerkt bij de slotwijziging 2024.

Reserve Europese programma's 2022-2027

Programma's (in € mln)	Saldo reserve 31-12-2023	Toevoeging 2024*	Onttrekkingen 2024*	Saldo reserve 31-12-2024	Toevoeging 2025*	Onttrekkingen 2025*	Saldo reserve 31-12-2025
OP Zuid	8.664.439	4.800.000	7.875.300	5.589.139	-	550.000	5.039.139
GLB/NSP	3.765.000	8.163.449	1.005.400	10.923.049	297.552	3.210.284	8.010.317
Interreg	1.426.308	2.297.715	2.237.578	1.486.445	-	-	1.486.445
JTF	2.994.804	-	2.984.800	10.004	-	-	10.004
Uitvoeringskosten	2.362.213	-	2.903.600	-541.387	-	-	-541.387
Overig	4.742.500	396.839	-	5.139.339	-	-	5.139.339
Totaal	23.955.264	15.658.003	17.006.678	22.606.589	297.552	3.760.284	19.143.857

*obv de BURAP2-2024

De ramingen voor 2025 vinden grotendeels pas in de loop van 2025 plaats op basis van de openstellingen.

Om alle kansen vanuit de Europese Programma's te kunnen benutten is een cofinanciering benodigd van € 56 mln. voor de gehele programmaperiode 2021-2027.

In relatie tot stuknummer PS 5364051:

Met de begroting (in dit geval 2025) worden er (nagenoeg) geen ramingen opgenomen. Voor de Europese Programma's is dit is te vroeg om een realistische raming op te nemen.

De eerste ramingen gebeuren met de Burap2, met nog een eventuele aanpassing met de slotwijziging. De jaarrekening is een logisch moment om dit inzicht te geven.

Met de jaarrekening 2024 kunnen we per beleidsprogramma inzicht geven in toegevoegde cofinanciering en gerealiseerde projecten.

- Reserve 2014-2020

Het saldo van de reserve uit de Programmaperiode 2014-2020 zal nog worden ingezet voor de uitvoeringskosten voor dit programma. Deze kosten zullen nog zeker tot en met 2025 doorlopen. Na de afrekening met Europa (naar verwachting in 2025) en afwikkeling van het programma kunnen we pas zeker zijn van de omvang van het restant van deze reserve.

Door de stelselwijziging van de cofinanciering 2021-2027 is het mogelijk dat de benodigde cofinancieringsmiddelen voor projecten niet tijdig beschikbaar zijn. Om dit te voorkomen is er gezorgd voor een risicobuffer zodat potentieële EU-middelen niet verloren gaan. Hiermee kan dit worden ondervangen zodat er, indien noodzakelijk, bijsturing kan plaatsvinden.

Deze buffer komt uit het restant van de reserve van de programmaperiode 2014-2020.

Reserve Europese programma's 2014-2020 inclusief transitieperiode			
Programma's (in € mln)	Saldo reserve 31-12-2023	Mutaties 2024 e.v.	Verwachte stand reserve einde programmaperiode
OP Zuid	-1.695.372	-	-1.695.372
POP3	12.982.037	4.126.457	8.855.580
Interreg	4.719.075	-	4.719.075
Uitvoering	-9.426.158	1.914.544	-11.340.702
Risicobuffer (2022)	10.000.000	110.976	9.889.024
Totaal	16.579.582	6.151.977	10.427.605

Financiële begroting

I Algemene grondslagen voor begroting en jaarstukken

De begroting is opgesteld met inachtneming van de voorschriften van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

Volgens het BBV is het gemodificeerd stelsel van lasten en baten van toepassing.

In overeenstemming met de BBV-regelgeving is het autorisatieniveau bepaald op het totaal van de lasten en het totaal van de baten per programma.

De begroting geeft in overeenstemming met de normen van het BBV een zodanig inzicht dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd over de financiële positie en over de baten en lasten. De baten en lasten worden tenzij anders vermeld toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben.

Basis voor de ramingen in de begroting

De begroting 2025 bestaat uit de oorspronkelijke ramingen van ongewijzigd beleid met daarbij de effecten van de 2e bestuursrapportage 2024 die in oktober 2024 door PS is/wordt vastgesteld.

Lastneming subsidies

De lasten als gevolg van voorlopige subsidietoekenningen voor projectsubsidies worden beneden de grens van € 2,5 mln. genomen op het moment van het beschikken (afgeven van de beschikking), tenzij sprake is van een projectsubsidie tussen € 125.000 en de grens van € 2,5 mln. met een project startdatum in een later boekjaar. In dat geval zal de last worden genomen in het jaar van de projectstart.

De grens dient op basis van nadere afspraken tussen commissie BBV, accountants en IPO tussen de 0% en 0,25% van een doorkijk op de (primitieve) meerjarige begrotingsomvang (inclusief storting reserves) te liggen en wordt ten minste iedere vier jaar geactualiseerd. Voor projectsubsidies boven de grens worden de lasten verdeeld naar de jaren waarin de prestatie wordt geleverd.

Waardering, activering en afschrijvingen (artikel 4.1 verordening financieel beleid beheer en organisatie Noord-Brabant)

Waarderingsbeleid vaste activa

- Aan investeringen in vaste activa worden geen indirecte kosten c.q. rente toegerekend.
- Kosten voor onderzoek en ontwikkeling worden niet geactiveerd.
- Bijdragen aan investeringen van derden worden niet geactiveerd maar ineens ten laste van de exploitatie gebracht.
- Activa met economisch nut en een verkrijgingsprijs van minder dan € 250.000 worden niet geactiveerd, uitgezonderd gronden en terreinen. Deze laatst genoemden worden altijd geactiveerd.

Afschrijvingsbeleid

De materiële vaste activa met economisch nut en de investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut worden afgeschreven rekening houdend met de actuele regelgeving en overeenkomstig de normen gangbaar in het maatschappelijk verkeer.

De materiële vaste activa met economisch nut worden lineair afgeschreven in maximaal:

- 50 jaar : bedrijfsgebouwen;
- 25 jaar : vervoermiddelen;
- 15 jaar: · machines apparaten en installaties;
- 15 jaar: meubilair;
- 3 jaar: ICT en automatisering.

De materiële vaste activa in de openbare ruimte met maatschappelijk nut worden lineair afgeschreven in maximaal 15 jaar.

Financiële vaste activa

De kapitaalverstrekkingen aan de deelnemingen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Indien de waarde van de aandelen onverhoopt structureel mocht dalen tot onder de verkrijgingsprijs vindt afwaardering plaats, via een voorziening die in mindering wordt gebracht.

Uitzondering hierop zijn de deelnemingen BNG NV, Nederlandse Waterschapsbank NV, Enexis Holding NV, Publiek belang elektriciteitsproductie BV, Brabant Water NV, ZEH NV, Eindhoven Airport NV en Brabant Startup Fonds BV. De kapitaalverstrekking aan deze deelnemingen is op € 0 gewaardeerd.

Nazorgfonds

Het nazorgfonds heeft een afzonderlijke jaarrekening. Hierin worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde met uitzondering van effecten. Deze effecten, die bestaan uit participaties in beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde fondsen, worden, overeenkomstig artikel 63, zesde lid van het BBV, gewaardeerd tegen actuele waarde.

Waardeveranderingen hiervan worden rechtstreeks verwerkt in de winst- en verliesrekening. Na de sluiting van een stortplaats wordt voor de uitvoering van de nazorg in het Nazorgfonds een voorziening aangehouden. De provincie is na de sluiting wettelijk verantwoordelijk voor de uitvoering van de nazorg. Mocht die voorziening op enig moment ontoereikend zijn, dan dient de provincie de voorziening aan te vullen of zich daarvoor garant te stellen.

De waarderingsgrondslagen van het nazorgfonds zijn van invloed op de begroting en jaarstukken van de provincies. Een reserve wordt binnen de begroting van de provincie gevormd indien de voorziening bij het nazorgfonds ontoereikend is.

Reserves (artikel 4.2 verordening financieel beleid, beheer en organisatie Noord-Brabant)

Reserves worden ingesteld, opgeheven en samengevoegd bij PS-besluit.

Voor elke nieuw in te stellen bestemmingsreserve wordt aan PS een instellingsbesluit voorgelegd met de volgende gegevens:

- doelstelling en gebruik;
- functie van de reserve;
- toegestane minimum en maximumstand;
- dotatie en onttrekkingen;
- bepalingen omtrent opheffing/looptijd reserve, waarin begrepen het initiatief en argumenten.

Het college biedt PS één keer per bestuursperiode een nota reserves aan. Deze nota wordt door PS vastgesteld en behandelt:

- de vorming en de besteding van de reserves;
- de eventuele rentetoevoeging aan de reserve(s);
- de bepalingen omtrent de opheffing/looptijd van de reserves.

Indien een bestemmingsreserve voor een bepaald doel rekening houdend met de bepalingen voor opheffing/de aangegeven maximale looptijd niet heeft geleid tot de realisering van dat doel, valt de bestemmingsreserve vrij en wordt deze aan de algemene reserve toegevoegd.

Rente

Op de reserves wordt geen rente bijgeschreven.

De provincie hanteert een gesloten rentesysteem waarbij het saldo van de rentekosten en rente-inkomsten wordt opgevangen binnen de Dividend- en rentereserve.

De rentelasten van investeringen maken deel uit van het gesloten rentesysteem dat de provincie hanteert en komen in de begroting tot uitdrukking in het onderdeel algemeen financieel beleid.

Salariskosten en toerekening van organisatiekosten

De structurele salariskosten zijn gebaseerd op de toegestane formatiesterkte op basis van een 36-urige werkweek.

De huidige cao heeft een looptijd van 1 januari 2024 tot en met 30 juni 2025.

Indexering

In het bestuursakkoord is in de financiële positie rekening gehouden met indexatie van de meerjarenraming.

Hieraan liggen de volgende beleidsuitgangspunten ten grondslag:

- Indexatie wordt toegepast op beleidsprogramma's en organisatiekosten die gefinancierd worden door algemene middelen.
- Indexatie wordt toegepast op de exploitatie-uitgaven van de begroting en structurele toevoegingen aan reserve.
- Indexatie is alleen van toepassing op structurele bedragen in de begroting.
- Voor de te indexeren exploitatie-uitgaven wordt een standaardverdeling voor loon en prijs gehanteerd.
- Voor exploitatie-uitgaven voor structurele subsidierelaties en daaraan gelijkgestelde organisaties voor het uitvoeren van provinciale taken wordt een afwijkende verdeling voor loon en prijs gehanteerd.
- Indexatie van de interne loongerelateerde exploitatie-uitgaven volgen de CAO afspraken.
- De indexatie voor loon, prijs en investeringen is gebaseerd op relevante indexen uit het Centraal Economisch Plan, dat elk jaar in maart wordt gepubliceerd door Centraal Planbureau.
- De indexatie wordt elke jaar als onderdeel van de bestuursrapportage via een begrotingswijziging voor het jaar t+1 verwerkt.
- Voorstellen voor de toepassing van andere indexatiebedragen zijn mogelijk, als de toegepaste indexatie niet afdoende blijkt. Hiertoe worden onderbouwde separate voorstellen bij de bestuursrapportage aan uw Staten voorgelegd.

Exploitatiesubsidies 2025

De in de ramingen van de begroting opgenomen exploitatiesubsidies 2025 zijn in de bijlagenbundel bijlage 5b gespecificeerd opgenomen.

Algemene uitkering en decentralisatieuitkeringen van het provinciefonds

De raming van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2024. De raming is bij de bestuursrapportage 2024 bijgesteld en toegelicht. In begrotingsbedrag 2025 is het geraamde accres 2025 niet geheel meegenomen. Hierdoor is het mogelijk om eventuele negatieve bijstellingen van het accres 2024 en 2025 op te vangen, zonder effect op de begrotingsvrije ruimte.

Decentralisatie-uitkeringen maken deel uit van het provinciefonds, maar hebben een eigen verdeling.

De begrotingsbedragen 2025 zijn gebaseerd op de meicirculaire 2024.

Opcnten motorrijtuigenbelasting

De geraamde opcenten zijn gebaseerd op het meest recent houderschapsbestand van de belastingdienst uitgaande van een verhoging van 2,5% t.o.v. het tarief van 2025.

Gelijktijdig met de begroting wordt het opcententarief vastgesteld op 84,9, zijnde een verhoging van 2,5%.

II Financiële positie

Autorisatie en overzicht van lasten en baten

In het overzicht van lasten en baten worden de lasten, de baten en het saldo van de begroting conform artikel 17 van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) gerecapituleerd. De door PS te autoriseren begrotingsbedragen zijn (in overeenstemming met de BBV-regelgeving) in één overzicht van lasten en baten opgenomen. De lasten en baten in dit overzicht sluiten aan bij de overzichten van lasten en baten zoals die bij elke begrotingsprogramma zijn opgenomen.

Een meerjarig overzicht van de lasten en baten in de begroting per programma is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 1.

Een meerjarig gedetailleerd overzicht ingedeeld naar de voorgeschreven taakvelden is opgenomen in de door GS vastgestelde "Uitvoeringsinformatie 2025". Zie bijlagenbundel-bijlage 4.

bedragen * € 1.000

Begroting 2025	Lasten	Baten	Saldo
1 Programma Bestuur en Veiligheid	19.763	2	19.761 N
Programma-lasten/programma-baten	13.566	2	13.564 N
Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	6.197	0	6.197 N
2 Programma Ruimte en Wonen	25.922	1.147	24.775 N
Programma-lasten/programma-baten	12.902	1.147	11.755 N
Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	13.020	0	13.020 N
3 Programma Water en Bodem	71.689	16.706	54.983 N
Programma-lasten/programma-baten	65.974	16.706	49.267 N
Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	5.716	0	5.716 N
4 Programma Natuur en Milieu	152.270	18.167	134.103 N
Programma-lasten/programma-baten	140.745	18.167	122.578 N
Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	11.525	0	11.525 N
5 Programma Economie, Kennis en Talentontwikkeling	31.433	109	31.324 N
Programma-lasten/programma-baten	22.761	109	22.652 N
Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	8.672	0	8.672 N
6 Programma Energie	9.482	2.560	6.921 N
Programma-lasten/programma-baten	5.273	2.560	2.713 N
Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	4.209	0	4.209 N
7 Programma Landbouw en Voedsel	7.767	1.806	5.961 N
Programma-lasten/programma-baten	487	1.806	1.319 V
Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	7.280	0	7.280 N
8 Programma Basisinfrastructuur Mobiliteit	205.837	6.339	199.498 N
Programma-lasten/programma-baten	187.659	6.339	181.320 N
Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	18.178	0	18.178 N
9 Programma Mobiliteitsontwikkeling	222.854	192	222.662 N
Programma-lasten/programma-baten	215.471	192	215.278 N
Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	7.384	0	7.384 N

bedragen * € 1.000

Begroting 2025	Lasten	Baten	Saldo
10 Programma Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd	53.865	1.079	52.786 N
Programma-lasten/programma-baten	49.752	1.079	48.673 N
Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	4.113	0	4.113 N
Algemeen financieel beleid	210.962	802.739	591.777 V
Algemene dekkingsmiddelen			
- Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting	0	305.276	305.276 V
- Algemene uitkering Provinciefonds	0	388.774	388.774 V
- Decentralisatie-uitkeringen Provinciefonds	0	2.418	2.418 V
- Dividend	0	34.916	34.916 V
- Financieringsfunctie	736	70.648	69.912 V
- Overige algemene dekkingsmiddelen	328	0	328 N
- Ontwikkelbedrijf	1.484	662	822 N
- Toevoeging voorziening	0	0	0
Overhead	107.231	45	107.186 N
Stelposten (exclusief onvoorzien)	99.874	0	99.874 N
Onvoorzien	1.308	0	1.308 N
Mutatie voorziening dubieuze debiteuren	0	0	0
Bedrag van de heffing voor vennootschapsbelasting	0	0	0
A: Totaal van de lasten	1.011.844		
B: Totaal van de baten		850.847	
Gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten (B -/- A)			160.998 N
	Toevoeging aan reserves 2025	Onttrekking aan reserves 2025	Saldo mutatie reserves 2025
C: Toevoegingen aan reserves	376.658		376.658 N
D: Onttrekkingen aan reserves		537.656	537.656 V
Saldo toevoegingen en onttrekkingen (D -/- C)			160.998 V
Totaal van de lasten + toevoegingen aan reserves (A+C)	1.388.503		
Totaal van de baten + onttrekkingen aan reserves (B+D)		1.388.503	
Geraamd resultaat			0

Ad C en D. De toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves vinden plaats overeenkomstig de door PS vastgestelde instellingsbesluiten van de reserves en zijn op de volgende pagina gespecificeerd.

bedragen x € 1.000

(bedragen x € 1.000)	Storting 2025	Onttrekking 2025
2. Ruimte en wonen		
Reserve ontwikkelbedrijf	138	134
Reserve Werklocaties	1.998	1.938
3. Water en Bodem		
Reserve Bodem; DU Bodem		874
Reserve Regionaal Waterprogramma	14.249	41.244
4. Natuur en milieu		
Reserve VTH Omgevingsdiensten	33.254	31.268
Reserve Natuur en Landschapsbeleid	5.878	8.974
Reserve Natuurbeheer en Ontwikkeling	79.103	73.930
Res. Essent Investeringsagenda		13.375
Reserve dekking gesloten stortplaatsen	5.428	
5. Economie		
Reserve Beleidskader Economie 2030		1.000
Reserve Europese programma's 2022-2027	298	3.760
Reserve Co-financ. Europese programma's	2.930	
7. Landbouw en voedsel		
Reserve Landbouw	60	205
8. Basisinfrastructuur mobiliteit		
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	41.581	25.605
9. Mobiliteitsontwikkeling		
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	102.348	236.336
10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd		
Reserve instandhouding onroerend erfgoed	3.053	4.809
Res. Essent Investeringsagenda		2.583
Algemeen financieel beleid		
Reserve ontwikkelbedrijf	2.779	2.532
Algemene reserve Doorgeschoven ruimte	14.954	80.280
Algemene reserve Risicoreserve	512	
Res. Essent Investeringsagenda	2.650	
Res. Essent Immunisatieportefeuille	561	569
Res. Essent Balansverkorting	30.000	
Reserve Risico grondport. de Kempen	20	20
Res. Essent Dividend- en rentereserve	31.187	6.439
90. Bedrijfsvoering		
Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	1.129	240
Reserve Organisatieontwikkeling	1.150	900
Reserve POB (Opleidingen)	1.399	400
Res. Essent Investeringsagenda		240
Eindtotaal	376.658	537.656

De onttrekkingen aan de reserves vinden plaats ter dekking van de uitgaven die bij de verschillende programma's in de begroting zijn geraamd.

III Uiteenzetting financiële positie

De belangrijkste verschillen tussen de begroting 2025 en de begroting 2024 zijn per programma toegelicht in de begroting.

Een gezonde financiële positie van de provincie komt in de begroting en meerjarenraming tot uitdrukking in een adequaat weerstandsvermogen en in een sluitende begroting.

Weerstandsvermogen

Voor een toelichting op het weerstandsvermogen wordt verwezen naar de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. De verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandscapaciteit blijft binnen de voorgestelde bandbreedte.

Sluitende begroting en structureel evenwicht

Sluitende begroting

Uit de regel "Geraamd resultaat" in onderstaande tabel blijkt dat de begroting precies in evenwicht is. De lasten + de toevoegingen aan de reserves zijn gelijk aan de baten + de onttrekkingen aan de reserves. Daarmee is sprake van een sluitende begroting.

Structureel evenwicht

Om vast te stellen of er naast een sluitende begroting voor het jaar 2025 ook sprake is van een structureel evenwicht, schrijft het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) voor, dat een limitatief overzicht in de begroting wordt opgenomen van de incidentele lasten en incidentele baten. Dit limitatief overzicht van de incidentele lasten en baten zoals bedoeld in BBV artikel 19 is in de bijlagenbundel in bijlage 3 opgenomen.

Op basis van dit limitatieve overzicht zijn in onderstaande tabel de incidentele en structurele componenten van de lasten en baten inzichtelijk gemaakt.

Uit de tabel blijkt dat de begroting 2025 structureel evenwicht kent, de structurele baten van de jaren 2025 tot en met 2028 zijn hoger dan de structurele lasten.

N.B. Het BBV schrijft voor dat incidentele lasten en baten, lasten en baten zijn die niet langer dan drie jaar in de begroting voorkomen.

Dit BBV-voorschrift vereist verder dat wordt aangegeven welke toevoegingen en onttrekkingen aan reserves als structureel zijn te beschouwen. In het BBV wordt er in principe van uitgegaan dat alle toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves incidenteel van aard zijn, maar afwijkingen op deze regel zijn mogelijk.

De toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves in de begroting 2025 en de meerjarenraming 2026-2028 worden door de provincie als incidenteel beschouwd.

NB een overzicht van beoogde structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves blijft daarom achterwege.

Structureel begrotingsevenwicht

Bedragen x € 1.000

	Begr. 2024, na wijziging			Begroting 2025			Begroting 2026			Begroting 2027			Begroting 2028		
	totaal	waarvan: incidenteel	structureel	totaal	waarvan: incidenteel	structureel	totaal	waarvan: incidenteel	structureel	totaal	waarvan: incidenteel	structureel	totaal	waarvan: incidenteel	structureel
Lasten - programma															
Bestuur en Veiligheid	30.596	7.657	22.939	19.763	2.099	17.665	17.834	420	17.414	17.827	420	17.407	16.787	0	16.787
Ruimte en Wonen	37.565	16.967	20.597	25.922	7.967	17.955	36.398	18.441	17.958	30.492	13.091	17.401	12.177	8	12.169
Water en Bodem	54.867	36.289	18.578	71.689	53.170	18.519	80.571	63.670	16.901	52.998	36.488	16.509	17.464	2.942	14.522
Natuur en Milieu	167.125	67.157	99.969	152.270	51.401	100.869	143.108	39.998	103.110	137.430	34.331	103.099	100.322	0	100.322
Economie, Kennis en Talentontwikkeling	93.039	66.717	26.323	31.433	2.000	29.433	30.434	1.000	29.434	30.134	700	29.434	26.022	0	26.022
Energie	17.983	12.081	5.902	9.482	4.685	4.797	6.903	2.385	4.518	6.920	2.385	4.535	6.942	2.158	4.784
Landbouw en Voedsel	26.428	20.010	6.418	7.767	450	7.317	6.309	205	6.104	6.294	190	6.104	2.684	0	2.684
Basisinfrastructuur mobiliteit	196.767	3.614	193.153	205.837	5.800	200.037	213.510	3.997	209.512	234.866	4.800	230.066	223.693	0	223.693
Mobiliteitsontwikkeling	71.982	59.446	12.536	222.854	192.108	30.746	183.938	139.600	44.338	153.791	91.897	61.893	67.674	46.503	21.170
Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd	57.548	5.066	52.482	53.865	2.583	51.281	50.541	0	50.541	50.541	0	50.541	48.843	0	48.843
Algemeen financieel beleid	144.265	39.770	104.495	210.962	89.051	121.910	208.743	70.063	138.680	223.151	69.467	153.684	350.807	192.056	158.751
A. Totaal lasten	898.165	334.774	563.390	1.011.844	411.314	600.530	978.289	339.778	638.510	944.444	253.770	690.674	873.414	243.667	629.747
Baten - programma															
Bestuur en Veiligheid	2	0	2	2	0	2	2	0	2	2	0	2	2	0	2
Ruimte en Wonen	14.883	14.883	0	1.147	1.147	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Water en Bodem	21.403	13.303	8.100	16.706	8.606	8.100	18.115	10.015	8.100	14.662	6.562	8.100	8.100	0	8.100
Natuur en Milieu	33.375	27.961	5.414	18.167	12.753	5.414	5.821	407	5.414	5.821	407	5.414	5.414	0	5.414
Economie, Kennis en Talentontwikkeling	36.523	36.523	0	109	109	0	111	111	0	113	113	0	0	0	0
Energie	7.844	7.844	0	2.560	2.560	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Landbouw en Voedsel	15.618	15.618	0	1.806	1.806	0	80	80	0	100	100	0	0	0	0
Basisinfrastructuur mobiliteit	7.308	5.145	2.162	6.339	2.325	4.014	4.543	522	4.021	4.021	0	4.021	4.021	0	4.021
Mobiliteitsontwikkeling	4.602	4.532	70	192	122	70	170	100	70	70	0	70	70	0	70
Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd	1.181	102	1.079	1.079	0	1.079	1.079	0	1.079	1.079	0	1.079	1.079	0	1.079
Algemeen financieel beleid	826.836	62.663	764.173	802.739	13.211	789.528	837.735	2.493	835.241	823.956	1.290	822.666	842.595	0	842.595
B. Totaal baten	969.575	188.575	781.000	850.847	42.639	808.207	867.656	13.729	853.927	849.823	8.472	841.351	861.281	0	861.281
Saldo van baten en lasten B-/-A	71.410			-160.998			-110.633			-94.621			-12.133		
C. Stortingen in reserves	699.211	699.211	0	376.658	376.658	0	384.208	384.208	0	360.511	360.511	0	289.981	289.981	0
D. Onttrekkingen aan reserves	627.801	627.801	0	537.656	537.656	0	494.841	494.841	0	455.132	455.132	0	302.114	302.114	0
Geraamd resultaat (B-A+D-C)	0			0			0			0			0		
Totaal structurele lasten (A)			563.390			600.530			638.510			690.674			629.747
Totaal structurele baten (B)			781.000			808.207			853.927			841.351			861.281
Structurele baten +/- structurele lasten			217.610			207.677			215.417			150.677			231.534

Een limitatief overzicht van de incidentele lasten en baten van de mutaties en van de mutaties in de reserves is opgenomen in bijlage 3. Alle toevoegingen en onttrekkingen aan reserves worden aangemerkt als incidenteel.

Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

In het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) is bepaald dat de arbeidskostengerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume onderdeel vormen van de uiteenzetting over de financiële positie in de begroting.

Deze verplichtingen zijn ook in de meerjarenraming opgenomen.

Bedragen zijn exclusief indexering (prijspeil 2024).

Ambtelijk apparaat

Spaarverlof

In de werktijdenregeling is opgenomen dat medewerkers max. 100 uur (per fulltime equivalent) aan te veel gewerkte uren (en/of niet opgenomen verlofuren) mogen meenemen naar het volgende jaar; die uren moeten binnen 12 maanden alsnog worden opgenomen.

Daarnaast kunnen medewerkers op grond van de cao verlof bijkopen. In tegenstelling tot het reguliere vakantieverlof vervalt of verjaart dat bijgekochte verlof niet. Voor dit opgespaarde verlof is per 2022 een voorziening gevormd.

Inkomensvoorziening vml. personeel via uitkeringsinstantie (werkloosheid, gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid, suppletie)

De Provincie is eigenrisicodragend voor de WW- en de WGA-uitkeringen o.g.v. de Wet Inkomens en Arbeid. Dat geldt uiteraard ook voor het bovenwettelijk deel van de WW. De uitkeringsinstanties die deze voorzieningen uitvoeren declareren de kosten maandelijks bij de provincie.

De werkelijke uitkeringen in 2023 resp. de te verwachten uitkeringen en uitvoeringskosten in de komende jaren zijn:

Bedragen x € 1.000	2023	2024	2025	2026	2027
uitkeringen	296	335	335	335	335
uitvoeringskosten	0	0	0		0

IV Geprognosticeerde balans

Onderstaand is de balans verkort weergegeven met daarbij de geprognosticeerde cijfers per 31 dec 2024 t/m 31 dec 2028. Voor wat betreft de vaste activa en de lange passiva zijn deze geprognosticeerde cijfers gebaseerd op de in de BBV voorgeschreven verloopoverzichten.

Een gespecificeerd overzicht van het verloop van de boekwaarde van de vaste activa gedurende de periode 2024-2028, inclusief de daarbij gehanteerde afschrijvingsmethodiek, is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlagen 7 t/m 9.

Verreweg het grootste deel van de vaste activa betreft de financiële vaste activa bestaande uit:

- aangeschafte obligaties (voornamelijk uit de opbrengst verkoop Essent);
- de balanswaarde van de deelnemingen (Bijlagenbundel-bijlage 9a);
- de verstrekte geldleningen (bijlagenbundel-bijlage 9c);
- de uitzettingen langer dan 1 jaar (bijlagenbundel-bijlage 9d)

Een gespecificeerd overzicht van het verloop van de passiva is opgenomen in de bijlagenbundel in bijlage 10 reserves, bijlage 11 voorzieningen en bijlage 12 opgenomen geldleningen.

Voor de vlottende activa en de korte passiva kent het BBV ten tijde van de begroting geen regelgeving. Op advies van het Ministerie van BZK is voor deze geprognosticeerde cijfers het gemiddelde van de laatste drie jaarrekeningen aangehouden.

(Geprognosticeerde) Balans	Jaarrekening	Prognose begroting				Bedragen x € 1 mln.	
Activa	31-12-2023	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026	31-12-2027	31-12-2028	
Vaste Activa							
Immateriële vaste activa	0,2	0,0	-0,1	-0,1	0,0	0,0	
Materiële vaste activa							
Inv. met economisch nut	94,6	103,5	121,6	117,9	114,4	109,6	
Inv. met maatschappelijk nut	383,8	387,4	523,6	716,1	761,1	794,6	
Financiële vaste activa							
Kapitaalverstrekking	91,9	91,9	91,9	91,9	91,9	91,9	
Verstrekte geldleningen	2.501,1	2.622,4	2.363,3	2.220,5	2.065,6	1.989,7	
Uitzettingen > 1 jr	758,2	658,2	578,2	535,5	378,9	324,9	
Overige Fin.vaste activa	41,3	36,1	36,1	36,1	36,1	36,1	
Vlottende Activa							
Voorraden	132,0	129,9	129,9	129,9	129,9	129,9	
Uitzettingen < 1 jr	862,4	1.085,4	1.085,4	1.085,4	1.085,4	1.085,4	
Liquide middelen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Overlopende activa	260,5	247,5	247,5	247,5	247,5	247,5	
Totaal Activa	5.126,0	5.362,3	5.177,4	5.180,7	4.910,9	4.809,6	
(Geprognosticeerde) Balans	Jaarrekening	Prognose begroting				Bedragen x € 1 mln.	
Passiva	31-12-2023	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026	31-12-2027	31-12-2028	
Lange Passiva							
Algemene reserve	318,0	390,6	325,7	271,4	220,0	147,2	
Bestemmingsreserve Essent	2.771,9	2.689,9	2.731,1	2.795,4	2.824,2	2.856,1	
Overige bestemmingsreserves	1.238,4	1.319,4	1.182,0	1.061,3	989,4	1.018,1	
Voorzieningen	47,1	48,2	46,1	41,1	33,8	31,6	
Opgenomen vaste geldleningen	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	
Korte Passiva							
Netto vlottende schuld	105,2	155,4	155,4	155,4	155,4	155,4	
Overlopende passiva	642,8	756,3	734,4	853,3	685,4	598,6	
Totaal Passiva	5.126,0	5.362,3	5.177,4	5.180,7	4.910,9	4.809,6	

Verleende garanties en waarborgen

Buiten de balans worden in de begroting de borg- en garantstellingen toegelicht.

De door de provincie afgegeven garanties zijn opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 13.

Verleende garanties en waarborgen	jaarrek. 2023	bedragen x € 1.000	
		Begr. 2024	Begr. 2025
Gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen aan het Nationaal Groenfonds*	656	904	0
Overige garantieverplichtingen**	84.235	85.260	82.149
	84.891	86.164	82.149

* De provincie Noord-Brabant heeft een aandeel van 13,1% in de gemeenschappelijk (met andere provincies) gewaarborgde geldleningen aan het nationaal groenfonds. Het aandeel van Noord-Brabant is in bovenstaande tabel vermeld.

** De hier opgenomen bedragen betreffen de door de provincie afgegeven garanties waarop de reeds gerealiseerde aanspraken in mindering zijn gebracht. De specificatie hiervan is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 13 Garantieverplichtingen.

V Kengetallen financiële positie

Het besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten schrijft voor dat in de begroting en jaarstukken een reeks van verplichte financiële kengetallen moet worden opgenomen. Het opnemen van de kengetallen in de begroting past in het streven naar meer transparantie. Tevens wordt beoogd Provinciale Staten in staat te stellen gemakkelijker inzicht te krijgen in de financiële positie met het oog op hun kaderstellende en controlerende rol. Daarnaast wordt met de invoering van de kengetallen een verbetering van de onderlinge vergelijkbaarheid en de signaalfunctie beoogd.

De voorgeschreven kengetallen betreffen:

- 1a Netto schuldquote*
- 1b Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen*
- 2 Solvabiliteitsratio*
- 3 Grondexploitatie*
- 4 Structurele exploitatieruimte
- 5 Belastingcapaciteit

* Het BBV kent geen regels voor de presentatie van vlottende activa en korte passiva ten tijde van de begroting. De balanswaarde van de vlottende activa en korte passiva per 31 december 2024 en volgende jaren kan op basis van de huidige regelgeving niet eenduidig worden bepaald. Op advies van het ministerie van BZK is voor de waarden van de vlottende activa en korte passiva het gemiddelde genomen van de balanswaarde in de jaren 2021 t/m 2023.

Kengetallen financiële positie	Rek. 2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026	Begr.2027	Begr.2028
1a Netto schuldquote (ultimo jaar)	-116,4%	-111,1%	-119,7%	-98,8%	-102,2%	-104,6%
1b Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-378,0%	-385,2%	-401,7%	-358,9%	-349,5%	-339,8%
2 Solvabiliteitsratio	84,4%	82,1%	81,9%	79,7%	82,1%	83,6%
3 Kengetal grondexploitatie	0,6%	0,6%	0,2%	0,2%	0,1%	0,0%
4 Kengetal structurele exploitatieruimte	25,8%	22,4%	24,4%	24,8%	17,7%	26,9%
5 Benutte belastingcapaciteit: Opcenten MRB	95,4%	94,7%	95,6%	98,0%	100,4%	103,0%

Ad 1a) Kengetal netto schuldquote

De provincie Noord-Brabant heeft een negatieve schuldquote, en dat is gunstig. Bij een negatieve schuldquote is er geen sprake van een netto schuldenlast ofwel de vorderingen zijn hoger dan de schulden.

De provincie heeft vanwege de verkoop van de aandelen Essent voldoende middelen beschikbaar en hoeft geen leningen aan te gaan.

Ad 1b) Kengetal netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen). Op die manier wordt duidelijk in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast.

Het verschil tussen 1a de netto schuldquote en 1b de gecorrigeerde netto schuldquote wordt veroorzaakt door het effect van de door de provincie verstrekte leningen (zie bijlage 9c Verstrekte geldleningen).

Ad 2) Kengetal Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen (= reserves) als percentage van het balanstotaal. Met een solvabiliteitspercentage van 81,9% in 2025 komt de provincie uit op een gezonde vermogenspositie.

Ad 3) Kengetal grondexploitatie

In het kengetal voor grondexploitatie dienen gronden te worden opgenomen die als 'voorraad' bouwgronden op de balans zijn vermeld. Dit om inzicht te geven in de terug te verdienen boekwaarde van de gronden bij verkoop of exploitatie. Voor de berekening van dit kengetal worden de voorraden bouwgrond in exploitatie bij elkaar opgeteld en gedeeld door de totale baten uit de programmabegroting of jaarstukken en uitgedrukt in een percentage.

Ad 4) Kengetal structurele exploitatieruimte

De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten gedeeld door de totale baten en uitgedrukt in een percentage.

Kanttekening hierbij is wel dat Noord-Brabant alle mutaties in de reserves als incidenteel aanmerkt. Los van de regelgeving van het BBV hanteert BZK als toezichthouder de regel dat onttrekkingen aan reserves - die bedoeld zijn om afschrijvingslasten van investeringen te dekken - als structureel kunnen worden aangemerkt. Noord-Brabant heeft dat soort onttrekkingen wel, maar presenteert ze niet als structurele component. Als Noord-Brabant dat wel zou doen zou de structurele exploitatieruimte iets hoger uitkomen.

Als de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten bevordert dat de wendbaarheid (flexibiliteit) van de begroting.

Een nadere voorgeschreven specificatie van de incidentele lasten en incidentele baten in de begroting is opgenomen in de bijlagenbundel: bijlage 2 en 3.

Ad 5) Kengetal Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit van provincies wordt berekend door het aantal opcenten in jaar t te vergelijken met het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies van het laatst bekende begrotingsjaar en uit te drukken in een percentage.

Een nadere uitwerking van de kengetallen is opgenomen in de uitwerking van de paragraaf weerstandsvermogen (bijlagenbundel-bijlage 16).

VI Overzicht beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Hieronder een overzicht van eerder vastgestelde Beleidskaders en Uitvoeringsagenda's. In dit overzicht zijn ook de uitvoeringsagenda's opgenomen die op dit moment in voorbereiding zijn en de aflopende uitvoeringsagenda's gaan vervangen.

Beleidskader (BK)	Uitvoeringsagenda (UA)	Vaststelling GS	Vaststelling PS
Economie 2030: Visie op een toekomstbehoudende economie 2021-2030			16-10-2020
	Dataeconomie 2021-2023	26-01-2021	
	Circulaire Economie 2021-2023	09-02-2021	
	Toekomstbestendige clusters & triple helix samenwerking 2021-2023	20-04-2021	
	Actieplan Arbeidsmarkt 2020-2023	18-02-2020	
	Versterking campussen, stedelijke innovatiedistricten, fieldlabs en hybride leeromgevingen	20-07-2021	
	<i>In voorbereiding nieuwe uitvoeringsagenda: Economie Kennis en Talentontwikkeling</i>	PM	
Waardengedreven digitaal transformeren			03-02-2020
	Digitale Transformatie	20-08-2024	
Mobiliteit: Koers 2030		06-10-2020	06-11-2020
	KOPI: Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur 2023-2027	12-07-2022	
	OV-visie 'Gedeelde mobiliteit is maatwerk'	09-10-2018	
	BVVP: Brabants Verkeersveiligheidsplan 2024-2027	21-05-2024	
	Krachten-bundeling Smart Mobility	22-10-2019	
Energieagenda 2019 - 2030		20-11-2018	14-12-2018
	Energie 2022- 2023: urgent en kansrijk	12-04-2022	
	<i>In voorbereiding nieuwe uitvoeringsagenda: Energie</i>	PM	
Milieu 2030: een gezond milieu voor een gezonder leven		27-09-2022	11-11-2022
	Milieu 2023	20-12-2022	
	Schone luchtakkoord 2021-2030	November 2021	
	<i>In voorbereiding nieuwe uitvoeringsagenda: Milieu</i>	PM	
Levendig Brabant 2023 - 2030		08-11-2022	03-02-2023
	<i>In voorbereiding nieuwe uitvoeringsagenda: Cultuur Sport & Erfgoed</i>	PM	
			03-12-2021

Beleidskader (BK)	Uitvoeringsagenda (UA)	Vaststelling GS	Vaststelling PS
Gezondheid 2021 - 2030. Drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander	Gezondheid 2022-2023	18-05-2021	
	<i>In voorbereiding nieuwe uitvoeringsagenda: Gezondheid</i>	PM	
Toekomstbestendig Bestuur			08-03-2024
	<i>In voorbereiding nieuwe uitvoeringsagenda: Toekomstbestendig bestuur 2024-2027</i>	PM	
Landbouw en Voedsel 2030 - Brabant			08-04-2022
	Landbouw & Voedsel	17-05-2022	
	Mest	01-11-2022	
	<i>In voorbereiding nieuwe uitvoeringsagenda: Landbouw en Voedsel</i>	PM	
Regionaal Water- en Bodemprogramma (RWP) 2022-2027			03-12-2021
	<i>In voorbereiding: Addendum RWP</i>	PM	
Leefomgeving 2030 - Brabant		01-11-2022	27-10-2023
Wonen en Werken		23-01-2023	24-05-2024
	<i>In voorbereiding nieuwe uitvoeringsagenda Wonen, Werken & Leefomgeving</i>	PM	
Natuur 2030: robuust, inclusief en verbonden		06-09-2022	14-10-2022
	Natuur 2023-2027	14-02-2023	
Aanpak/koers/uitvoeringsagenda die invulling geeft aan de uitvoering voor meerdere beleidskaders:			
	Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 1.0 -2020-2023	15-12-2020	
	<i>In voorbereiding: Ontwikkelaanpak Stikstof 2.0</i>	PM	
	Instrumenteel kader Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving	22-05 2018	
	Brede Welvaart	01-11-2022	
	<i>In voorbereiding nieuwe uitvoeringsagenda Brede Welvaart</i>	PM	

Provincie Noord-Brabant
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch
+31 (0)73 681 28 12
www.brabant.nl

Begroting 2025 Bijlagenbundel (PS 20/24)

Provincie Noord-Brabant

Bijlagenbundel Begroting 2025 (PS 20/24)

Inhoud

I Financiële positie: Toelichting lasten en baten	2
Bijlage 1. Totaaloverzicht programmaplan	4
Bijlage 2. Structurele en incidentele lasten en baten per programma	7
Bijlage 3. Limitatief overzicht van incidentele lasten en incidentele baten	8
Bijlage 4. Lasten en baten per taakveld en toedeling organisatiekosten	16
a. Lasten en baten ingedeeld naar taakvelden	16
b. Verdeling taakvelden over de programma's	18
c. Toedeling organisatiekosten	20
Bijlage 5a. Specificatie van aanmerkelijke verschillen tussen jaarstukken 2023 en begroting 2025	22
Bijlage 5b. Specificatie van de exploitatiesubsidies 2025	26
II Financiële positie – Geprognosticeerde balans	27
Bijlage 6. Geprognosticeerde balans	28
Bijlage 7. Immateriële vaste activa	29
Bijlage 8. Materiële vaste activa	30
Bijlage 9. Financiële vaste activa	35
a. Deelnemingen	35
b. Uitwerking paragraaf verbonden partijen	37
c. Verstrekte geldleningen	58
d. Uitzettingen met looptijd van meer dan één jaar	67
Bijlage 10. Reserves	68
Bijlage 11. Voorzieningen	77
Bijlage 12. Vaste schulden	81
Bijlage 13. Garantieverplichtingen	82
Bijlage 14. Berekening EMU-saldo	85
Bijlage 15. Investeringschema	86
III Financiële positie – Uitwerking paragraaf weerstandsvermogen	87
Bijlage 16. Uitwerking paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing	87
a. Risico-inventarisatie en afdekking	88
b. Kengetallen m.b.t. de financiële positie	90

Deze bijlagenbundel is onderdeel van de [\[begroting 2025\]](#).

Navigeren door deze bijlagenbundel: In inhoudsopgave op het betreffende onderdeel klikken en onderaan iedere pagina mogelijkheid om terug te keren naar inhoudsopgave via klik op "pag." of op tekst linksonder: "Provincie Noord-Brabant – Bijlagen.."
De in deze bijlagen vermelde cijfers betreffen bedragen in hele Euro, tenzij in de bijlage anders is vermeld.

I Financiële positie: Toelichting lasten en baten

Bijlage 1 Totaaloverzicht programmaplan

In dit totaaloverzicht zijn de lasten en baten per programma vermeld.

In overeenstemming met (het "Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten") [BBV](#) art. 19 en art. 22 zijn opgenomen:

- de gerealiseerde bedragen van de jaarrekening 2023;
- de geraamde bedragen van de begroting 2024 en 2025 en de meerjarenraming 2026 t/m 2028.

Per programma wordt onderscheid gemaakt in de programmalasten en -baten en de toegerekende organisatiekosten.

Verder zijn opgenomen:

- het onderdeel algemeen financieel beleid waarin de baten en lasten zijn gespecificeerd van de algemene dekkingsmiddelen, de algemene stelposten en de overhead in overeenstemming met BBV art. 17;
- de toevoegingen en de onttrekkingen aan de reserves. (de toevoegingen en onttrekkingen - gespecificeerd per reserve - zijn opgenomen in bijlage 10)

Het geraamd resultaat komt in de begroting 2024, 2025 en in de meerjarenraming 2026 t/m 2028 uit op € 0.

De ramingen van lasten + toevoegingen aan reserves zijn gelijk aan de baten + onttrekkingen aan reserves en daarmee is de begroting in evenwicht en is steeds sprake van een sluitende begroting.

Bijlage 2 Structureel en incidenteel

In overeenstemming met BBV art. 19 lid c/d is als toelichting op het overzicht van baten en lasten in de begroting bijlage 2 opgenomen waarin per programma de structurele en incidentele lasten en baten zijn vermeld. Bijlage 2 laat zien dat de begroting 2024 en 2025 en de meerjarenraming 2026 t/m 2028 niet alleen sluitend is, maar dat ook sprake is van structureel evenwicht. Dat wil zeggen dat in 2024, 2025 en ook in 2026 en verdere jaren de structurele baten hoger uitkomen dan de structurele lasten.

Bijlage 3 Limitatief overzicht van incidentele lasten en incidentele baten

Om vast te kunnen stellen of er in de begroting sprake is van een structureel evenwicht is het van belang dat inzicht bestaat in het deel van de lasten en de baten dat incidenteel is en het deel dat structureel is. Daartoe is in BBV art 19 c/d voorgeschreven dat in de begroting een overzicht van de incidentele lasten en incidentele baten wordt opgenomen, waarbij per programma de belangrijkste posten worden gespecificeerd.

Bijlage 3 bevat dit overzicht van alle incidentele lasten en incidentele baten, waarbij de incidentele posten groter dan € 1 mln. zijn gespecificeerd. (Incidentele posten kleiner dan € 1 mln. zijn samengevoegd.)

Uit dit overzicht van incidentele lasten en incidentele baten blijkt dat Noord-Brabant een structureel begrotingsevenwicht heeft. De structurele lasten zijn lager dan de structurele baten in de begroting.

Alle toevoegingen en onttrekkingen aan reserves worden door de provincie als incidenteel aangemerkt.

Bijlage 4 Indeling van lasten en baten naar taakvelden / toedeling organisatiekosten

De provincies hebben ieder hun eigen begroting met daarin hun eigen programma-indeling.

Om de begrotingen van de verschillende provincies te kunnen vergelijken is voorgeschreven dat de provincies in hun begroting een overzicht opnemen van de ramingen ingedeeld naar de door het rijk voor alle provincies uniform voorgeschreven taakvelden. Het totaal van de ramingen van de lasten en baten in de programmabegroting dient gelijk te zijn aan het totaal van de lasten en baten van de taakvelden-begroting.

In overeenstemming met BBV art. 7 lid c zijn in bijlage 4a de ramingen van de begroting ingedeeld naar de uniform voorgeschreven taakvelden.

In overeenstemming met BBV art. 66 lid 3 is in bijlage 4b tevens het verdelingsprincipe inzichtelijk gemaakt waarmee de taakvelden over de programma's zijn verdeeld.

Het BBV art. 1, 8 en art 17 schrijft voor dat de kosten die betrekking hebben op het primaire proces direct aan de programma's dienen te worden toegerekend en dat daarnaast de kosten van overhead op één centrale plek buiten de programma's moeten worden opgenomen.

Een specificatie van de toedeling van de directe organisatiekosten en de overheadkosten is opgenomen in bijlage 4c.

Bijlage 5a Specificatie van de aanmerkelijke verschillen tussen de lasten en de baten van jaarstukken 2023 en begroting 2025

Een specificatie van de belangrijkste verschillen tussen de jaarstukken 2023 en de begroting 2025 is in overeenstemming met BBV art. 19 opgenomen in bijlage 5.

Een toelichting op de belangrijkste verschillen in lasten en baten tussen de begroting 2024 en 2025 is bij elk van de programma's in de begroting opgenomen.

Bijlage 5b Overzicht van exploitatiesubsidies in begroting 2025

In dit overzicht zijn alle exploitatiesubsidies vermeld die in de begroting 2025 zijn opgenomen.

Bijlage 1. Totaaloverzicht programmplan

Totaaloverzicht meerjarenbegroting Bedragen x € 1.000	Jaarrek. 2023 realisatie	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
1. Bestuur en veiligheid					
<u>Lasten</u>					
Programmalasten	13.302 N	13.566 N	11.637 N	11.630 N	11.043 N
Toerekening organisatiekosten	6.084 N	6.197 N	6.197 N	6.197 N	5.743 N
Totaal Lasten	19.387 N	19.763 N	17.834 N	17.827 N	16.787 N
<u>Baten</u>					
Programmabaten	447 V	2 V	2 V	2 V	2 V
Baten toerekening organisatiekosten	246 V	0	0	0	0
Totaal Baten	693 V	2 V	2 V	2 V	2 V
Saldo van baten en lasten	18.694 N	19.761 N	17.832 N	17.825 N	16.784 N
2. Ruimte en wonen					
<u>Lasten</u>					
Programmalasten	24.206 N	12.902 N	23.226 N	17.876 N	4.143 N
Toerekening organisatiekosten	11.934 N	13.020 N	13.173 N	12.616 N	8.034 N
Totaal Lasten	36.140 N	25.922 N	36.398 N	30.492 N	12.177 N
<u>Baten</u>					
Programmabaten	16.281 V	1.147 V	0	0	0
Baten toerekening organisatiekosten	242 V	0	0	0	0
Totaal Baten	16.522 V	1.147 V	0	0	0
Saldo van baten en lasten	19.618 N	24.775 N	36.398 N	30.492 N	12.177 N
3. Water en bodem					
<u>Lasten</u>					
Programmalasten	41.679 N	65.974 N	74.937 N	47.318 N	13.409 N
Toerekening organisatiekosten	5.587 N	5.716 N	5.634 N	5.680 N	4.055 N
Totaal Lasten	47.266 N	71.689 N	80.571 N	52.998 N	17.464 N
<u>Baten</u>					
Programmabaten	13.153 V	16.706 V	18.115 V	14.662 V	8.100 V
Baten toerekening organisatiekosten	922 V	0	0	0	0
Totaal Baten	14.075 V	16.706 V	18.115 V	14.662 V	8.100 V
Saldo van baten en lasten	33.191 N	54.983 N	62.456 N	38.336 N	9.364 N
4. Natuur en milieu					
<u>Lasten</u>					
Programmalasten	167.232 N	140.745 N	131.615 N	125.969 N	89.879 N
Toerekening organisatiekosten	13.852 N	11.525 N	11.493 N	11.461 N	10.443 N
Totaal Lasten	181.084 N	152.270 N	143.108 N	137.430 N	100.322 N
<u>Baten</u>					
Programmabaten	51.982 V	18.167 V	5.821 V	5.821 V	5.414 V
Totaal Baten	51.982 V	18.167 V	5.821 V	5.821 V	5.414 V
Saldo van baten en lasten	129.102 N	134.103 N	137.287 N	131.609 N	94.908 N
5. Economie					
<u>Lasten</u>					
Programmalasten	83.918 N	22.761 N	21.762 N	21.462 N	20.762 N
Toerekening organisatiekosten	6.998 N	8.672 N	8.672 N	8.672 N	5.260 N
Totaal Lasten	90.915 N	31.433 N	30.434 N	30.134 N	26.022 N
<u>Baten</u>					
Programmabaten	45.154 V	109 V	111 V	113 V	0
Totaal Baten	45.154 V	109 V	111 V	113 V	0
Saldo van baten en lasten	45.761 N	31.324 N	30.323 N	30.021 N	26.022 N
6. Energie					
<u>Lasten</u>					
Programmalasten	9.583 N	5.273 N	3.282 N	3.300 N	3.322 N
Toerekening organisatiekosten	4.187 N	4.209 N	3.620 N	3.620 N	3.620 N

Totaaloverzicht meerjarenbegroting Bedragen x € 1.000	Jaarrek. 2023 realisatie	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Totaal Lasten	13.770 N	9.482 N	6.903 N	6.920 N	6.942 N
Baten					
Programmabaten	1.616 V	2.560 V	0	0	0
Baten toerekening organisatiekosten	135 V	0	0	0	0
Totaal Baten	1.752 V	2.560 V	0	0	0
Saldo van baten en lasten	12.018 N	6.921 N	6.903 N	6.920 N	6.942 N
7. Landbouw en voedsel					
Lasten					
Programmalasten	8.534 N	487 N	242 N	227 N	37 N
Toerekening organisatiekosten	4.896 N	7.280 N	6.067 N	6.067 N	2.647 N
Totaal Lasten	13.430 N	7.767 N	6.309 N	6.294 N	2.684 N
Baten					
Programmabaten	3.300 V	1.806 V	80 V	100 V	0
Totaal Baten	3.300 V	1.806 V	80 V	100 V	0
Saldo van baten en lasten	10.130 N	5.961 N	6.229 N	6.194 N	2.684 N
8. Basisinfrastructuur mobiliteit					
Lasten					
Programmalasten	164.634 N	187.659 N	196.652 N	218.008 N	211.201 N
Toerekening organisatiekosten	17.752 N	18.178 N	16.857 N	16.857 N	12.492 N
Totaal Lasten	182.386 N	205.837 N	213.510 N	234.866 N	223.693 N
Baten					
Programmabaten	3.565 V	6.339 V	4.543 V	4.021 V	4.021 V
Baten toerekening organisatiekosten	610 V	0	0	0	0
Totaal Baten	4.175 V	6.339 V	4.543 V	4.021 V	4.021 V
Saldo van baten en lasten	178.210 N	199.498 N	208.966 N	230.845 N	219.672 N
9. Mobiliteitsontwikkeling					
Lasten					
Programmalasten	57.456 N	215.471 N	176.818 N	146.880 N	62.312 N
Toerekening organisatiekosten	10.663 N	7.384 N	7.120 N	6.911 N	5.361 N
Totaal Lasten	68.119 N	222.854 N	183.938 N	153.791 N	67.674 N
Baten					
Programmabaten	19.450 V	192 V	170 V	70 V	70 V
Baten toerekening organisatiekosten	2.304 V	0	0	0	0
Totaal Baten	21.755 V	192 V	170 V	70 V	70 V
Saldo van baten en lasten	46.365 N	222.662 N	183.768 N	153.721 N	67.604 N
10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd					
Lasten					
Programmalasten	56.224 N	49.752 N	46.428 N	46.428 N	45.153 N
Toerekening organisatiekosten	3.111 N	4.113 N	4.113 N	4.113 N	3.690 N
Totaal Lasten	59.335 N	53.865 N	50.541 N	50.541 N	48.843 N
Baten					
Programmabaten	817 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V
Totaal Baten	817 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V
Saldo van baten en lasten	58.518 N	52.786 N	49.463 N	49.463 N	47.764 N
Algemeen financieel beleid					
Lasten					
Programmalasten	8.400 N	103.731 N	104.193 N	118.733 N	260.170 N
Toerekening organisatiekosten	93.442 N	107.231 N	104.550 N	104.418 N	90.637 N
Totaal Lasten	101.842 N	210.962 N	208.743 N	223.151 N	350.807 N
Baten					
Programmabaten	811.403 V	802.739 V	837.735 V	823.956 V	842.595 V
Totaal Baten	811.403 V	802.739 V	837.735 V	823.956 V	842.595 V
Saldo van baten en lasten	709.561 V	591.777 V	628.992 V	600.805 V	491.788 V

Totaaloverzicht meerjarenbegroting Bedragen x € 1.000	Jaarrek. 2023 realisatie	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Mutaties reserves					
<u>Lasten</u>					
Programmalasten	606.816 N	376.658 N	384.208 N	360.511 N	289.981 N
Totaal Lasten	606.816 N	376.658 N	384.208 N	360.511 N	289.981 N
<u>Baten</u>					
Programmabaten	545.476 V	537.656 V	494.841 V	455.132 V	302.114 V
Totaal Baten	545.476 V	537.656 V	494.841 V	455.132 V	302.114 V
Saldo van baten en lasten	61.340 N	160.998 V	110.633 V	94.621 V	12.133 V
Saldo van baten en lasten	96.614 V	0	0	0	0

Bijlage 2. Structurele en incidentele lasten en baten per programma

Structureel begrotingsevenwicht

Bedragen x € 1.000

	Begr. 2024, na wijziging			Begroting 2025			Begroting 2026			Begroting 2027			Begroting 2028		
	totaal	waarvan: incidenteel	structureel	totaal	waarvan: incidenteel	structureel	totaal	waarvan: incidenteel	structureel	totaal	waarvan: incidenteel	structureel	totaal	waarvan: incidenteel	structureel
L a s t e n - p r o g r a m m a															
Bestuur en Veiligheid	30.596	7.657	22.939	19.763	2.099	17.665	17.834	420	17.414	17.827	420	17.407	16.787	0	16.787
Ruimte en Wonen	37.565	16.967	20.597	25.922	7.967	17.955	36.398	18.441	17.958	30.492	13.091	17.401	12.177	8	12.169
Water en Bodem	54.867	36.289	18.578	71.689	53.170	18.519	80.571	63.670	16.901	52.998	36.488	16.509	17.464	2.942	14.522
Natuur en Milieu	167.125	67.157	99.969	152.270	51.401	100.869	143.108	39.998	103.110	137.430	34.331	103.099	100.322	0	100.322
Economie, Kennis en Talentontwikkeling	93.039	66.717	26.323	31.433	2.000	29.433	30.434	1.000	29.434	30.134	700	29.434	26.022	0	26.022
Energie	17.983	12.081	5.902	9.482	4.685	4.797	6.903	2.385	4.518	6.920	2.385	4.535	6.942	2.158	4.784
Landbouw en Voedsel	26.428	20.010	6.418	7.767	450	7.317	6.309	205	6.104	6.294	190	6.104	2.684	0	2.684
Basisinfrastructuur mobiliteit	196.767	3.614	193.153	205.837	5.800	200.037	213.510	3.997	209.512	234.866	4.800	230.066	223.693	0	223.693
Mobiliteitsontwikkeling	71.982	59.446	12.536	222.854	192.108	30.746	183.938	139.600	44.338	153.791	91.897	61.893	67.674	46.503	21.170
Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd	57.548	5.066	52.482	53.865	2.583	51.281	50.541	0	50.541	50.541	0	50.541	48.843	0	48.843
Algemeen financieel beleid	144.265	39.770	104.495	210.962	89.051	121.910	208.743	70.063	138.680	223.151	69.467	153.684	350.807	192.056	158.751
A. Totaal lasten	898.165	334.774	563.390	1.011.844	411.314	600.530	978.289	339.778	638.510	944.444	253.770	690.674	873.414	243.667	629.747
B a t e n - p r o g r a m m a															
Bestuur en Veiligheid	2	0	2	2	0	2	2	0	2	2	0	2	2	0	2
Ruimte en Wonen	14.883	14.883	0	1.147	1.147	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Water en Bodem	21.403	13.303	8.100	16.706	8.606	8.100	18.115	10.015	8.100	14.662	6.562	8.100	8.100	0	8.100
Natuur en Milieu	33.375	27.961	5.414	18.167	12.753	5.414	5.821	407	5.414	5.821	407	5.414	5.414	0	5.414
Economie, Kennis en Talentontwikkeling	36.523	36.523	0	109	109	0	111	111	0	113	113	0	0	0	0
Energie	7.844	7.844	0	2.560	2.560	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Landbouw en Voedsel	15.618	15.618	0	1.806	1.806	0	80	80	0	100	100	0	0	0	0
Basisinfrastructuur mobiliteit	7.308	5.145	2.162	6.339	2.325	4.014	4.543	522	4.021	4.021	0	4.021	4.021	0	4.021
Mobiliteitsontwikkeling	4.602	4.532	70	192	122	70	170	100	70	70	0	70	70	0	70
Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd	1.181	102	1.079	1.079	0	1.079	1.079	0	1.079	1.079	0	1.079	1.079	0	1.079
Algemeen financieel beleid	826.836	62.663	764.173	802.739	13.211	789.528	837.735	2.493	835.241	823.956	1.290	822.666	842.595	0	842.595
B. Totaal baten	969.575	188.575	781.000	850.847	42.639	808.207	867.656	13.729	853.927	849.823	8.472	841.351	861.281	0	861.281
Saldo van baten en lasten B/-A	71.410			-160.998			-110.633			-94.621			-12.133		
C. Stortingen in reserves	699.211	699.211	0	376.658	376.658	0	384.208	384.208	0	360.511	360.511	0	289.981	289.981	0
D. Onttrekkingen aan reserves	627.801	627.801	0	537.656	537.656	0	494.841	494.841	0	455.132	455.132	0	302.114	302.114	0
Geraamd resultaat (B-A+D-C)	0			0			0			0			0		
Totaal structurele lasten (A)			563.390			600.530			638.510			690.674			629.747
Totaal structurele baten (B)			781.000			808.207			853.927			841.351			861.281
Structurele baten -/- structurele lasten			217.610			207.677			215.417			150.677			231.534

Een limitatief overzicht van de incidentele lasten en baten en van de mutaties in de reserves is opgenomen in bijlage 3. Alle toevoegingen en onttrekkingen aan reserves worden aangemerkt als incidenteel.

Bijlage 3. Limitatief overzicht van incidentele lasten en incidentele baten

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026	Incidentele lasten 2027	Incidentele baten 2027	Incidentele lasten 2028	Incidentele baten 2028
1. Bestuur en veiligheid	2.098.623	-	420.000	-	420.000	-	-	-
Majeure projecten West-Brabant	1.678.623	-	-	-	-	-	-	-
Reputatie Brabant	420.000	-	420.000	-	420.000	-	-	-
2. Ruimte en wonen	7.966.761	1.147.079	18.440.537	-	13.091.142	-	8.000	-
Aanpak Stikstof	3.126.617	-	3.126.617	-	2.801.617	-	-	-
Exploitatielasten de Pielis	-	-	16.395	-	-	-	-	-
Oostelijke Langstraat (aandeel PNB)	1.750.000	-	15.000.000	-	10.000.000	-	-	-
Stikstofloket	100.000	-	100.000	-	100.000	-	-	-
Voorber./uitv. kosten woningbouwprod.	10.000	-	8.000	-	-	-	8.000	-
SPUK Uitvoeringskn NPLG onttrekking	-	72.188	-	-	-	-	-	-
2e tranche Flexpool wonen	1.715.725	-	-	-	-	-	-	-
Uitgaven tlv SPUK Stedelijk Brabant	219.628	-	-	-	-	-	-	-
2e tranche regionale woondeals	855.263	-	-	-	-	-	-	-
SPUK Stedelijk Brabant	-	219.628	-	-	-	-	-	-
SPUK 2e tranche regionale woondeals	-	855.263	-	-	-	-	-	-
Majeure stedelijke transformaties	189.528	-	189.525	-	189.525	-	-	-
3. Water en bodem	53.170.013	8.606.391	63.669.876	10.015.000	36.488.415	6.561.500	2.941.561	-
Bodemsanering Chemie Pack	873.973	-	8.561.951	-	413.900	-	-	-
Communicatie Basisopgave	100.000	-	100.000	-	100.000	-	-	-
DAWZ Delta Aanpak Waterkwaliteit Zoetwat	100.000	-	1.455	-	-	-	-	-
DP-DHZ (PNB)	4.750.000	-	3.000.000	-	1.438.803	-	-	-
DP-Veilig/Rivieren	3.432.282	-	6.799.741	-	7.904.651	-	-	-
DP-Veilig/Rivieren: Oeffelt	494.181	-	3.100.000	-	2.060.000	-	-	-
DP-ZWD: Roode Vaart	1.500.000	-	3.480.000	-	-	-	-	-
DP-ZWD: Zoet water	-	-	2.919.270	-	-	-	-	-
Dwarsverbanden RWP basisopgave	205.758	-	100.000	-	100.000	-	-	-
Geopark Schelde Delta	276.552	-	175.000	-	175.000	-	-	-
Inkomsten PNB vitale bodem	-	730.000	-	730.000	-	547.500	-	-
Inrichting vaarwegen (dekking STUW)	-	-	-	-	-	-	49.838	-
Inrichting Waterkwaliteit MOKs RWP	11.122.357	-	9.000.000	-	3.773.027	-	-	-
Integrale visie Delta wateren (dekk.STUW)	-	-	-	-	-	-	110.746	-
Klimaatadaptatie basisopgave	150.000	-	125.000	-	125.000	-	-	-
Klimaatadaptatie DPRA	5.609.870	-	3.000.000	-	1.577.410	-	-	-

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026	Incidentele lasten 2027	Incidentele baten 2027	Incidentele lasten 2028	Incidentele baten 2028
Monitoring	-	-	-	-	-	-	553.732	-
Monitoring waterkwaliteit basisopgave	336.383	-	350.000	-	350.000	-	-	-
Ondergrondmodellen	200.000	-	-	-	-	-	-	-
Ontwikkeling integraal waterbeheer	-	-	-	-	-	-	253.849	-
Proceskosten prog WEB Basisopgave	362.092	-	474.184	-	344.458	-	-	-
Programmabureau KRW/DHZ (extern)	1.000.000	700.000	1.000.000	700.000	1.000.000	700.000	-	-
Ruimte watersys.hers STUW	-	-	-	-	-	-	664.478	-
Strategie waterkwaliteitsbeleid	-	-	-	-	-	-	44.299	-
Veilig water basisopgave	280.000	-	280.000	-	250.000	-	-	-
Venherstel	672.256	-	-	-	-	-	-	-
Verdrogingsaanpak NNP MOKs	6.500.000	-	6.650.000	-	6.000.000	-	-	-
VTH bodemenergiesystemen GW en OV basis	250.000	-	150.000	-	150.000	-	-	-
Water voor Natuur	-	-	-	-	-	-	674.588	-
Waterkwaliteit Kennis en innovatieontw	100.000	-	700.000	-	599.318	-	-	-
Waterkwaliteit monitoring	50.000	-	194.069	-	178.200	-	-	-
Waterkwaliteit Procesmiddelen	62.330	-	200.000	-	200.000	-	-	-
Waterkwaliteit regelgeving	50.000	-	200.000	-	250.000	-	-	-
Waterkwaliteit Samenwerking	120.936	-	100.000	-	100.000	-	-	-
Waterkwaliteit Schoon Water voor Brabant	-	335.000	-	335.000	152.472	-	174.733	-
Waterkwaliteit Stofgroepen en gebiedsopg	500.000	-	500.000	-	516.648	-	-	-
Waterveiligheid. Riv.geb.	-	-	-	-	-	-	415.298	-
Zuidwestelijke Delta basisopgave	150.000	-	150.000	-	150.000	-	-	-
Zwemwaterkwaliteit Basisopgave	175.000	-	200.000	-	149.117	-	-	-
Europees programma GLB-NSP Water	3.210.284	-	-	-	-	-	-	-
Europees programma OP-Zuid Water	550.000	-	407.000	-	-	-	-	-
SPUK prov. versnelling Bodem UP+BBWP	41.391	41.391	-	-	-	-	-	-
SPUK 2e fase Deltaprogramma Zoetwater	6.800.000	6.800.000	8.250.000	8.250.000	5.314.000	5.314.000	-	-
Vitale bodem beleid	358.764	-	322.505	-	296.483	-	-	-
Geopark Peelhorst Maasvallei	50.000	-	46.548	-	-	-	-	-
BodemUp 2.0 VB RWP	1.980.116	-	2.628.774	-	2.314.804	-	-	-
KRW impuls Brabant	755.488	-	504.379	-	505.124	-	-	-
4. Natuur en milieu	51.401.043	12.752.562	39.997.595	406.636	34.331.217	406.636	-	-
Bijdrage voor Natuurcompensatie T	-	2.146.027	-	-	-	-	-	-
Biodiversiteit (prov)	3.703.925	-	3.000.000	-	3.000.000	-	-	-

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026	Incidentele lasten 2027	Incidentele baten 2027	Incidentele lasten 2028	Incidentele baten 2028
Grensoverschrijdende juridische kn Nbw	75.000	-	-	-	-	-	-	-
Inkomsten LPN spuk Natuur	-	9.834.929	-	-	-	-	-	-
LPN herstel Maatregel Natuur (spuk)	9.834.929	-	-	-	-	-	-	-
Ontsnipperingmaatregelen N65	-	-	4.000.000	-	-	-	-	-
Stimuleringsregeling Landschap	4.039.852	-	1.537.482	-	-	-	-	-
Uitg SPUK SLA (cofin) en Ankermeetpunt	128.896	-	128.896	-	-	-	-	-
Uitgaven natuurcompensatie (T)	2.146.027	-	-	-	-	-	-	-
Natuur voor en door Brabanders	1.050.000	-	1.050.000	-	1.050.000	-	-	-
Raming realisatie NNB ontwikkelopgave	30.000.000	-	30.000.000	-	30.000.000	-	-	-
DU Natuurinclusief na-isoleren	100.000	-	-	-	-	-	-	-
Ink. Natuur voor en door Brabanders	-	300.000	-	300.000	-	300.000	-	-
Ink. Stimuleringsregeling Landschap	-	364.970	-	-	-	-	-	-
Inkomsten SPUK Natuurinclusief isoleren	-	106.636	-	106.636	-	106.636	-	-
Brabantse Agenda Natuurinclusief	78.335	-	78.335	-	78.335	-	-	-
Werkbudget Brabant openhouden	52.882	-	52.882	-	52.882	-	-	-
Werkbudget Grondbanken GGA	41.197	-	-	-	-	-	-	-
Subsidie Fauna Opvang Brabant	150.000	-	150.000	-	150.000	-	-	-
5. Economie	2.000.000	108.964	1.000.000	111.144	700.000	113.366	-	-
Inkomsten algemeen economisch beleid	-	108.964	-	111.144	-	113.366	-	-
UA campus, sted. Innov., fieldl, hybr.lr.	1.000.000	-	1.000.000	-	700.000	-	-	-
Green Chemistry Campus	1.000.000	-	-	-	-	-	-	-
6. Energie	4.685.000	2.560.259	2.385.000	-	2.385.000	-	2.157.878	-
stelpost Energie 2022-2030	-	-	-	-	-	-	2.157.878	-
Uitgaven Green Deal Geothermie	50.000	-	50.000	-	50.000	-	-	-
Uitg. Reg. Aanpak Laadinfrastr. 2030	2.000.000	-	-	-	-	-	-	-
ink. Reg. Aanpak Laadinfrastr. 2030	-	2.560.259	-	-	-	-	-	-
Werkbudget Industrie	625.000	-	625.000	-	625.000	-	-	-
Werkbudget Gebouwde Omgeving	610.000	-	460.000	-	460.000	-	-	-
Werkbudget Bijdr. RES en proces	800.000	-	800.000	-	800.000	-	-	-
Werkbudget Elektriciteit	600.000	-	450.000	-	450.000	-	-	-
7. Landbouw en voedsel	450.000	1.805.990	205.000	80.000	190.000	100.000	-	-
Lasten natuurinclusieve landbouw	205.000	-	205.000	-	190.000	-	-	-
Onttrekking TP ZO zandgronden	-	245.000	-	-	-	-	-	-
Pachtinkomsten natuurinclusieve landbouw	-	60.000	-	80.000	-	100.000	-	-

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026	Incidentele lasten 2027	Incidentele baten 2027	Incidentele lasten 2028	Incidentele baten 2028
Zuidoostelijke Zandgronden	245.000	-	-	-	-	-	-	-
Onttrekking SPUK UA Piekbelasters	-	1.500.990	-	-	-	-	-	-
8. Basisinfrastructuur mobiliteit	5.800.000	2.325.000	3.997.400	522.400	4.800.000	-	-	-
Inzet stakingsgelden OV	175.000	-	175.000	-	-	-	-	-
Uitgaven tlv SPUK ZE-bussen	2.075.000	-	-	-	-	-	-	-
SPUK ZE-bussen	-	2.075.000	-	-	-	-	-	-
Motie OV	1.200.000	-	1.200.000	-	1.200.000	-	-	-
MUP Chaam	1.000.000	-	1.000.000	-	2.500.000	-	-	-
Uitg. tlv SPUK Toegankelijkheid OVeid OV	250.000	-	522.400	-	-	-	-	-
Data provinciale wegen	1.100.000	-	1.100.000	-	1.100.000	-	-	-
SPUK Toegankelijkheid OV	-	250.000	-	522.400	-	-	-	-
9. Mobiliteitsontwikkeling	192.107.879	122.130	139.600.265	100.000	91.897.200	-	46.503.419	-
A2 Deil - 's-Hertogenbosch	3.500.000	-	3.500.000	-	-	-	-	-
Bereikbaarheid De Run	1.500.000	-	-	-	-	-	-	-
Bijdrage A67	38.660.000	-	-	-	-	-	-	-
Bijdrage EIK XL 1e tranche	-	-	2.350.000	-	-	-	-	-
Fiets in de versnelling res.VenV	600.000	-	600.000	-	600.000	-	-	-
Maaslijn	10.000.000	-	7.900.000	-	10.000.000	-	-	-
MIRT A2 Deil - Den Bosch (2e pakket)	6.260.000	-	5.000.000	-	5.000.000	-	-	-
MIRT A50 Paalgraven - Bankhoef	5.000.000	-	7.000.000	-	4.500.000	-	-	-
MIRT Spookknoop Den Bosch	2.500.000	-	2.500.000	-	2.250.000	-	-	-
N279 Smart Mobility	1.000.000	-	2.000.000	-	2.000.000	-	-	-
N65 t.l.v. BDU	-	-	-	-	-	-	27.703.419	-
N65 t.l.v. SIF	-	-	-	-	-	-	18.800.000	-
Ontwikkeling regionale luchtvaart	90.000	-	90.000	-	747.200	-	-	-
PHS ten laste van BDU	6.587.688	-	-	-	27.000.000	-	-	-
PHS ten laste van SIF	52.445.687	-	45.000.000	-	-	-	-	-
RMP ZO 2022	1.000.000	-	-	-	-	-	-	-
Snelfietsroutes	8.500.000	-	-	-	-	-	-	-
SPUK Truckparking	-	22.130	-	-	-	-	-	-
Subsidie stichting MCA Brabant	235.000	-	235.000	-	-	-	-	-
Truckparking leadpartnership	150.000	-	150.000	-	100.000	-	-	-
Uitgaven tlv SPUK Truckparking	22.130	-	-	-	-	-	-	-
Wilhelminakanaal Tilburg	1.650.000	-	15.075.265	-	14.000.000	-	-	-

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026	Incidentele lasten 2027	Incidentele baten 2027	Incidentele lasten 2028	Incidentele baten 2028
RMP ZO 2023	14.000.000	-	14.000.000	-	-	-	-	-
EU-project Greengage	50.000	-	50.000	-	-	-	-	-
KTM-pakket A2/N2 Brainport	13.200.000	-	10.000.000	-	10.000.000	-	-	-
EU-project Synfonica	50.000	-	50.000	-	-	-	-	-
EU-project Greengage (ink)	-	50.000	-	50.000	-	-	-	-
EU-project Synfonica (ink)	-	50.000	-	50.000	-	-	-	-
SMWZ 2.0 restbudget	2.038.874	-	2.000.100	-	1.805.000	-	-	-
GGR SMWZ 2.0	20.000	-	24.900	-	20.000	-	-	-
Actieve Mobiliteit SMWZ 2.0	75.000	-	75.000	-	75.000	-	-	-
Stadslogistiek Mobiliteit SMWZ 2.0	10.000	-	-	-	-	-	-	-
Innovatie & Ontwikkeling SMWZ 2.0	493.500	-	-	-	-	-	-	-
Multi Modale Agenda	80.000	-	-	-	-	-	-	-
HOV4	20.000.000	-	20.000.000	-	3.800.000	-	-	-
Realisatiepact Tilburg	250.000	-	-	-	-	-	-	-
SMWZ 2.0 programmareservering	2.140.000	-	2.000.000	-	10.000.000	-	-	-
10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd	2.583.416	-	-	-	-	-	-	-
Brabant C	1.083.416	-	-	-	-	-	-	-
Pilots Levendig Brabant	1.500.000	-	-	-	-	-	-	-
Algemeen financieel beleid	89.051.291	13.210.839	70.062.585	2.493.437	69.467.406	1.290.304	192.055.972	-
Ink. tlv risicores. grondport. de Kempen	-	20.000	-	-	-	-	-	-
Rente van belegd kasgeld	-	10.000.000	-	-	-	-	-	-
Renteopbr.obl.portefeuille, immunisatie	-	2.799.185	-	2.426.583	-	1.263.645	-	-
Renteopbr.obl.portefeuille, inv.agenda	-	346.948	-	40.195	-	-	-	-
Stelpost in te zetten begrotingsruimte	30.000.000	-	30.000.000	-	30.000.000	-	188.746.954	-
Stelpost irt reservering begr.ruimte	23.440.998	-	3.309.018	-	3.309.018	-	3.309.018	-
Stelpost Landbouw en Voedsel	3.283.406	-	3.298.304	-	3.298.305	-	-	-
Uitg. tlv risicores. grondport.De Kempen	20.000	-	-	-	-	-	-	-
SPUK Uitv kn NPLG onttrekking overhead	-	18.047	-	-	-	-	-	-
Stelpost Mobiliteit	3.732.340	-	3.732.340	-	3.732.340	-	-	-
Stelpost EKT	8.499.689	-	8.499.689	-	8.536.689	-	-	-
Stelpost Energie	4.904.427	-	4.904.427	-	4.904.427	-	-	-
Stelpost Klimaat	562.132	-	562.132	-	562.132	-	-	-
Stelpost Milieu	1.180.271	-	1.220.445	-	1.272.817	-	-	-
Stelpost Ontwikkelbedrijf	2.057	-	2.056	-	2.056	-	-	-

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026	Incidentele lasten 2027	Incidentele baten 2027	Incidentele lasten 2028	Incidentele baten 2028
Stelpost Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrij	4.583.519	-	5.683.519	-	4.933.519	-	-	-
Stelpost Ruimtelijk voorstel	782	-	782	-	782	-	-	-
Stelpost Wonen, Werken, Leefomgeving	406.935	-	274.690	-	274.690	-	-	-
Stelpost Kwaliteit openbaar bestuur	3.370.772	-	3.370.773	-	3.370.773	-	-	-
Stelpost Menselijk kapitaal	4.670.500	-	4.745.500	-	4.745.500	-	-	-
Stelpost CIO	393.463	-	458.910	-	524.358	-	-	-
Inkomsten SPUK Natuurincl. iso. overhead	-	26.659	-	26.659	-	26.659	-	-
Mutaties reserves	376.658.462	537.656.218	384.207.951	494.840.591	360.510.724	455.131.839	289.980.699	302.113.680
Ontr.res.DU V&V;kapitaallasten	-	8.264.532	-	12.546.934	-	18.553.602	-	20.459.936
Ontr.res.SIF;kapitaallasten	-	5.091.236	-	12.471.408	-	21.338.074	-	21.427.609
Ontr AR Inv.agenda Groenontw.fnds 2e Tr	-	13.374.649	-	13.374.649	-	13.374.649	-	2.649.649
Ontr. AR Inv.agenda Brab. C (1e Tr)	-	1.083.416	-	-	-	-	-	-
Ontr. AR inv.agenda C&S 3e Tranche	-	1.500.000	-	-	-	-	-	169.728
Ontr. Res. Beleids.Econom 2030/ BA-mid	-	1.000.000	-	1.000.000	-	700.000	-	-
Ontr. Res. Ontw. Bedr.voering (Afschr)	-	240.000	-	240.000	-	240.000	-	240.000
Ontr. Res. Spaar- en Investeringsfonds	-	135.993.061	-	94.100.000	-	65.650.000	-	22.800.000
Ontr. reserve Verkeer en Vervoer	-	86.987.069	-	89.710.929	-	88.516.048	-	42.739.221
Ontr. risicores. grondport. De Kempen	-	20.000	-	-	-	-	-	-
Onttrek res Regionaal prog Water & Bodem	-	41.244.285	-	40.723.293	-	30.637.098	-	-
Onttrek. AR inv.agenda App.kstn (2e Tr)	-	240.000	-	240.000	-	240.000	-	240.000
Onttrekking AR Immunisatieportefeuille	-	568.522	-	568.522	-	568.522	-	568.522
Onttrekking egalisatiereserve OB	-	921.584	-	98.076	-	199.150	-	59.883
Onttrekking Res De Beerze (grdbank)	-	-	-	16.395	-	-	-	-
Onttrekking Res Ontwikkelbedr. (grdbank)	-	1.610.876	-	5.686.619	-	2.517.369	-	895.944
Onttrekking res. OB Verkenningen	-	133.856	-	133.856	-	133.856	-	133.856
Onttrekking res. VTH omgevingsdiensten	-	31.268.066	-	31.268.066	-	31.268.066	-	31.268.066
Onttrekking reserve Bodem	-	873.973	-	8.561.951	-	413.900	-	-
onttrekking reserve onderhoud wegen	-	25.355.318	-	24.411.630	-	24.214.959	-	28.289.634
Onttrekking reserve opleidingen (POB)	-	400.000	-	400.000	-	400.000	-	400.000
Onttrekking Reserve Organontwikkeling	-	900.000	-	900.000	-	900.000	-	900.000
Onttrekking reserve Werklocaties	-	1.938.354	-	1.938.354	-	1.938.354	-	1.938.354
Onttrekking uit AR Doorgeschoven ruimte	-	80.280.353	-	60.917.172	-	63.802.288	-	74.105.356
OnttRes Instandhouding onr erfgoed071101	-	4.808.775	-	4.200.000	-	4.200.000	-	4.450.000
Toev. AR (310401) doorgeschoven ruimte	14.953.999	-	6.124.243	-	12.035.517	-	1.142.000	-

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026	Incidentele lasten 2027	Incidentele baten 2027	Incidentele lasten 2028	Incidentele baten 2028
Toevoeging Res. Ontw. Bedr.voering (Afschr)	-	-	120.903	-	120.903	-	120.903	-
Toevoeging reserve spaar-&investeringsfonds	66.732.958	-	66.401.708	-	66.799.208	-	68.000.000	-
Toevoeging risicoreserve grondport. De Kempen	20.000	-	-	-	-	-	-	-
Toevoeging Res.Instandh.onr.erfgoed(prov)	543.913	-	543.913	-	543.913	-	543.913	-
Toevoeging res.instandh.onr.erfgoed(rijk)	2.509.239	-	2.509.239	-	2.509.239	-	2.509.239	-
Toevoeging reserve opleidingen (POB)	1.399.306	-	1.384.529	-	1.380.630	-	1.119.857	-
Toevoeging AR Balansverkorting	30.000.000	-	30.000.000	-	30.000.000	-	30.000.000	-
Toevoeging AR Immunisatieportefeuille	561.042	-	561.042	-	561.042	-	561.042	-
Toevoeging AR Investeringsagenda	2.650.000	-	2.650.000	-	2.650.000	-	-	-
Toevoeging basis reserve onderhoud wegen	31.707.371	-	31.707.371	-	31.707.371	-	31.707.371	-
Toevoeging egalisatiereserve OB	600.546	-	306.199	-	286.777	-	285.548	-
Toevoeging incidenteel res onderh wegen	2.623.866	-	2.958.123	-	2.758.097	-	2.758.097	-
Toevoeging Res Ontwikkelbedrijf (grdbank	2.178.516	-	2.096.161	-	1.997.632	-	1.828.182	-
Toevoeging res Reg. prog Water & Bodem	14.249.470	-	10.941.186	-	20.453.727	-	3.000.000	-
Toevoeging res. EP / Uitvoeringskosten	2.930.000	-	2.930.000	-	2.930.000	-	2.930.000	-
Toevoeging res. OB Verkenningen	137.961	-	137.961	-	137.961	-	137.961	-
Toevoeging res. VTH omgevingsdiensten	33.254.195	-	33.254.195	-	33.254.195	-	26.433.362	-
Toevoeging reserve Ontw bedrijfsvoering	1.129.458	-	1.129.458	-	1.129.458	-	876.333	-
Toevoeging Reserve Organontwikkeling	1.150.000	-	1.150.000	-	1.150.000	-	1.150.000	-
Toevoeging reserve Verkeer en vervoer	35.614.762	-	33.960.365	-	39.031.379	-	43.826.459	-
Toevoeging reserve Werklocaties	1.997.797	-	1.997.797	-	1.997.797	-	1.997.797	-
Toevoeging risicoreserve	511.639	-	489.455	-	286.785	-	243.364	-
toev. Res EP 2022-2027/GLB-NSP	297.552	-	-	-	-	-	-	-
Ontr. Res EP 2022-2027/OPZuid	-	550.000	-	407.000	-	-	-	-
Ontr. Res EP 2022-2027/GLB-NSP	-	3.210.284	-	-	-	-	-	-
Toevoeging res.N&L; Groen blauwe diensten	1.941.628	-	1.941.628	-	1.941.628	-	2.471.906	-
Toevoeging res.N&O; EVZ GOB	1.385.792	-	1.385.792	-	1.385.792	-	1.385.792	-
Toevoeging res.N&L; Biodiversiteit	2.799.738	-	2.799.738	-	2.799.738	-	506.237	-
Toevoeging res.N&O; Faunabeheer/Natuurwet	1.580.651	-	1.580.651	-	1.580.651	-	1.236.901	-
Toevoeging res.N&L; Ontsnipperingmaatregelen	325.122	-	325.122	-	325.122	-	590.261	-
Toevoeging res.N&O; SNL-beheer	27.137.648	-	27.137.648	-	34.204.751	-	34.204.751	-
Toevoeging res.N&O; N2000 herstelmaatregelen	14.318.153	-	14.318.153	-	14.318.153	-	14.125.677	-
Toevoeging res.N&O; Ontwikkelopgave	28.946.087	-	28.946.087	-	22.089.260	-	4.419.260	-
Toevoeging res.N&L; Natuur v&d Brabanders	811.575	-	811.575	-	811.575	-	-	-

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026	Incidentele lasten 2027	Incidentele baten 2027	Incidentele lasten 2028	Incidentele baten 2028
Toevoeging N&O; Programmabudget NNB	1.058.215	-	1.058.215	-	1.058.215	-	1.058.215	-
Toevoeging N&O; Natuur overig	4.676.067	-	4.676.068	-	4.676.068	-	-	-
Toevoeging Dividend-/renteres. Buffer	31.187.193	-	49.691.466	-	14.106.283	-	6.694.416	-
Toevoeging Res. Grondb. nat.incl. landbouw	60.000	-	80.000	-	100.000	-	-	-
Ontvangsten N&L; Groen blauwe diensten	-	3.714.882	-	1.577.482	-	40.000	-	40.000
Ontvangsten N&L; Ontsnipperingsmaatregelen	-	250.000	-	4.250.000	-	250.000	-	250.000
Ontvangsten N&L; Biodiversiteit	-	4.181.256	-	3.477.331	-	3.477.331	-	477.331
Ontvangsten N&O; Faunabeheer/Natuurwet	-	1.725.000	-	1.200.000	-	1.200.000	-	1.200.000
Ontvangsten N&O; EVZ GOB	-	2.695.000	-	2.695.000	-	2.695.000	-	-
Ontvangsten N&O; SNL-beheer	-	31.467.972	-	34.691.408	-	35.010.525	-	35.510.525
Ontvangsten N&O; N2000 herstelmaatregelen	-	7.300.000	-	6.700.000	-	6.400.000	-	6.400.000
Ontvangsten N&O; Ontwikkelopgave	-	30.358.000	-	30.358.000	-	30.358.000	-	358.000
Ontvangsten N&L; Natuur v&d Brabanders	-	828.335	-	828.335	-	828.335	-	-
Ontvangsten N&O; Programmabudget NNB	-	48.000	-	48.000	-	48.000	-	939.250
Ontvangsten N&O; Natuur overig	-	336.000	-	-	-	-	-	-
Ontvangsten Dividend-/renteres. Buffer	-	1.427.610	-	1.476.863	-	1.527.814	-	1.580.524
Ontvangsten Dividend-/renteres. Egalisatie	-	5.010.954	-	2.918.318	-	2.800.899	-	122.292
Ontvangsten Res grondbank nat. incl. landbouw	-	205.000	-	205.000	-	190.000	-	-
Toevoeging Reserve tekort gesloten stortpl.	5.427.610	-	5.476.863	-	5.527.814	-	1.580.524	-
Toevoeging reserve OV	7.249.393	-	10.625.097	-	1.864.043	-	535.331	-
Onttrekking reserve OV	-	250.000	-	500.000	-	500.000	-	1.500.000
Eindtotaal incidentele lasten en baten	787.972.488	580.295.432	723.986.209	508.569.208	614.281.104	463.603.645	533.647.529	302.113.680
Totale lasten / baten	1.388.502.787	1.388.502.787	1.362.496.538	1.362.496.538	1.304.955.070	1.304.955.070	1.163.394.450	1.163.394.450
Verschil = Structurele lasten / baten	600.530.299	808.207.355	638.510.329	853.927.330	690.673.966	841.351.425	629.746.921	861.280.770
AF: structurele baten	→	-600.530.299	→	-638.510.329	→	-690.673.966	→	-629.746.921
Saldo structureel hogere baten dan structurele lasten		207.677.056		215.417.001		150.677.459		231.533.849

Bijlage 4. Lasten en baten per taakveld en toedeling organisatiekosten

a. Lasten en baten ingedeeld naar taakvelden

			Begr. 2024, na wijziging		Begroting 2025		Begroting 2026		Begroting 2027		Begroting 2028	
(bedragen x € 1.000)			Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
0	Algemene dekkingsmiddelen		839.829	1.452.745	586.066	1.339.348	588.119	1.331.703	581.842	1.278.100	640.649	1.143.758
		0.1	-	429.815		391.192		385.725		399.989		415.260
		0.2	-	292.079		305.276		325.772		333.693		342.036
		0.3	539	84.338	666	70.138	453	55.751	384	58.978	384	58.666
		0.4	165	15.374	165	34.916	165	69.444	165	30.138	165	25.514
		0.5	40.270	3.338	101.346	170	98.744	170	116.365	170	259.482	170
		0.6	99.643	-	107.231		104.550		104.418		90.637	
		0.8	699.211	627.801	376.658	537.656	384.208	494.841	360.511	455.132	289.981	302.114
		0.9	-	-								
1	Bestuur		29.825	2	19.339	2	19.088	2	19.081	2	18.040	2
		1.1	4.990	-	4.796		4.545		4.545		4.545	
		1.2	2.792	2	2.484	2	2.484	2	2.477	2	2.302	2
		1.3	2.785	-	1.913		1.913		1.913		1.913	
		1.4	3.957	-	3.283		3.283		3.283		2.908	
		1.5	1.730	-	1.244		1.244		1.244		1.244	
		1.6	127	-	131		131		131		131	
		1.9	13.443	-	5.488		5.488		5.488		4.997	
2	Verkeer en vervoer		271.561	11.910	430.379	6.532	401.395	4.713	388.375	4.091	291.603	4.091
		2.1	112.279	5.867	156.428	1.890	148.036	1.867	138.471	1.867	152.363	1.867
		2.2	3.815	-	6.081		17.969		16.456		2.144	
		2.3	114.182	3.740	156.965	3.975	153.532	2.172	145.210	1.650	121.568	1.650
		2.9	41.285	2.303	110.905	667	81.858	674	88.238	574	15.528	574
3	Water		39.761	14.270	62.300	16.174	64.561	17.624	45.913	14.353	13.892	8.339
		3.1	3.231	332	4.385		10.359		10.393		415	
		3.2	1.334	-	2.322		6.549		150		664	
		3.3	10.145	8.339	13.133	8.339	11.179	8.339	9.571	8.339	8.807	8.339
		3.4	11.297	650	13.281	700	12.096	700	6.919	700	44	
		3.5	373	335	1.005	335	654	335	655		175	
		3.9	13.382	4.614	28.174	6.800	23.724	8.250	18.225	5.314	3.786	
4	Milieu		75.681	19.657	60.766	7.940	65.237	5.338	56.283	5.156	49.833	4.608
		4.1	16.603	7.554	8.403	771	16.560	730	7.747	548	1.695	
		4.2	1.917	-	1.254		1.222		1.190		1.029	
		4.3	330	15	335	15	335	15	335	15	185	15
		4.4	38.989	4.119	38.258	4.119	38.183	4.119	38.183	4.119	38.183	4.119

			Begr. 2024, na wijziging		Begroting 2025		Begroting 2026		Begroting 2027		Begroting 2028	
(bedragen x € 1.000)			Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
		4.5	Ontgronding	-	474		474		474		474	474
		4.6	Duurzaamheid	15.761	7.395	10.786	2.560	7.207		7.225		7.297
		4.9	Milieu, overige baten en lasten	2.081	99	1.729		1.729		1.602		1.443
5	Natuur			122.422	29.679	110.413	13.427	97.302	990	95.767	990	59.129 557
		5.1	Natuurontwikkeling	38.366	1.342	40.048	557	40.065	557	40.048	557	7.848 557
		5.2	Beheer natuurgebieden	69.796	24.465	60.687	12.646	48.827	300	47.309	300	46.542
		5.3	Beheer flora en fauna	6.509	133	6.722	133	5.569	133	5.569	133	2.147
		5.9	Natuur, overige baten en lasten	7.750	3.739	2.955	90	2.842		2.842		2.593
6	Regionale economie			126.894	52.432	46.096	1.915	42.961	191	42.646	213	33.002
		6.1	Agrarische aangelegenheden	27.778	15.642	10.384	1.806	8.927	80	8.912	100	4.280
		6.2	Logistiek	396	-	300		300		300		300
		6.3	Kennis en innovatie	38.047	6.683	4.786		4.786		4.486		1.611
		6.4	Recreatie en toerisme	2.991	-	2.826		2.826		2.826		1.926
		6.9	Regionale economie, overige baten en lasten	57.682	30.107	27.799	109	26.122	111	26.122	113	24.886
7	Cultuur en maatschappij			54.516	1.181	51.039	1.079	47.715	1.079	47.715	1.079	46.917 1.079
		7.1	Cultuur	42.876	1.097	40.015	1.079	36.692	1.079	36.692	1.079	36.895 1.079
		7.2	Maatschappij	9.008	-	9.094		9.094		9.094		8.694
		7.9	Cultuur en maatschappij, overige baten en lasten	2.632	84	1.930		1.930		1.930		1.329
8	Ruimte			36.888	15.501	22.106	2.087	36.118	856	27.332	971	10.330 960
		8.1	Ruimtelijke ordening	23.855	5.130	18.977	2.087	34.708	856	25.930	971	9.791 960
		8.2	Volkshuisvesting	4.292	3.109	2.256		538		530		538
		8.3	Stedelijke vernieuwing	-	-							
		8.9	Ruimte, overige baten en lasten	8.741	7.262	872		872		872		
Eindtotaal				1.597.376	1.597.376	1.388.503	1.388.503	1.362.497	1.362.497	1.304.955	1.304.955	1.163.394 1.163.394

b. Verdeling taakvelden over de programma's

Verdeling taakvelden over programma's (bedragen x € 1.000)

Begroting 2025

	Lasten	Baten	Saldo
1. Bestuur en veiligheid	19.763	2	19.761 N
1.1 Provinciale Staten	4.796		4.796 N
1.2 Gedeputeerde Staten	2.484	2	2.481 N
1.3 Kabinetszaken	1.913		1.913 N
1.4 Bestuurlijke organisatie	1.759		1.759 N
1.5 Interbestuurlijk toezicht op de regio	1.244		1.244 N
1.6 Openbare orde en veiligheid	131		131 N
1.9 Bestuur, overige baten en lasten	5.488		5.488 N
4.4 Vergunningverlening en handhaving	270		270 N
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	1.679		1.679 N
2. Ruimte en wonen	25.922	1.147	24.775 N
4.1 Bodembescherming	3.127		3.127 N
5.9 Natuur, overige baten en lasten	72	72	-
6.1 Agrarische aangelegenheden	2.617		2.617 N
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	1.998		1.998 N
8.1 Ruimtelijke ordening	14.980	1.075	13.905 N
8.2 Volkshuisvesting	2.256		2.256 N
8.9 Ruimte, overige baten en lasten	872		872 N
3. Water en bodem	71.689	16.706	54.983 N
2.2 Waterwegen	4.431		4.431 N
3.1 Waterkeringen	4.385		4.385 N
3.2 Kwantiteit oppervlaktewater	2.322		2.322 N
3.3 Kwantiteit grondwater	13.133	8.100	5.033 N
3.4 Kwaliteit oppervlaktewater	13.281	700	12.581 N
3.5 Kwaliteit grondwater	1.005	335	670 N
3.9 Water, overige baten en lasten	28.174	6.800	21.374 N
4.1 Bodembescherming	4.516	771	3.744 N
4.6 Duurzaamheid	289		289 N
4.9 Milieu, overige baten en lasten	154		154 N
4. Natuur en milieu	152.270	18.167	134.103 N
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten		10	10 V
3.3 Kwantiteit grondwater		239	239 V
4.1 Bodembescherming	710		710 N
4.2 Luchtverontreiniging	1.254		1.254 N
4.3 Geluidhinder	335	15	320 N
4.4 Vergunningverlening en handhaving	37.988	4.119	33.869 N
4.5 Ontgronding		474	474 V
4.6 Duurzaamheid	66		66 N
4.9 Milieu, overige baten en lasten	1.575		1.575 N
5.1 Natuurontwikkeling	40.048	557	39.491 N
5.2 Beheer natuurgebieden	60.687	12.646	48.041 N
5.3 Beheer flora en fauna	6.722	107	6.616 N
5.9 Natuur, overige baten en lasten	2.883		2.883 N
5. Economie	31.433	109	31.324 N
1.4 Bestuurlijke organisatie	1.524		1.524 N
4.6 Duurzaamheid	1.000		1.000 N
6.3 Kennis en innovatie	4.786		4.786 N
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	24.123	109	24.014 N
6. Energie	9.482	2.560	6.921 N
4.1 Bodembescherming	50		50 N
4.6 Duurzaamheid	9.432	2.560	6.871 N
7. Landbouw en voedsel	7.767	1.806	5.961 N
6.1 Agrarische aangelegenheden	7.767	1.806	5.961 N
8. Basisinfrastructuur mobiliteit	205.837	6.339	199.498 N
2.1 Landwegen	77.886	1.867	76.019 N

Verdeling taakvelden over programma's (bedragen x € 1.000)

Begroting 2025

	Lasten	Baten	Saldo
2.3 Openbaar vervoer	123.920	3.975	119.945 N
2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	4.031	497	3.534 N
9. Mobiliteitsontwikkeling	222.854	192	222.662 N
2.1 Landwegen	78.542	22	78.520 N
2.2 Waterwegen	1.650		1.650 N
2.3 Openbaar vervoer	33.045		33.045 N
2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	106.874	170	106.704 N
6.2 Logistiek	300		300 N
8.1 Ruimtelijke ordening	2.443		2.443 N
10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd	53.865	1.079	52.786 N
6.4 Recreatie en toerisme	2.826		2.826 N
7.1 Cultuur	40.015	1.079	38.937 N
7.2 Maatschappij	9.094		9.094 N
7.9 Cultuur en maatschappij, overige baten en lasten	1.930		1.930 N
Algemeen financieel beleid	210.962	802.739	591.777 V
Algemene dekkingsmiddelen	2.548	802.694	800.146 V
0.1 Uitkering provinciefonds		391.192	391.192 V
0.2 Opbrengst provinciale belastingen		305.276	305.276 V
0.3 Geldleningen en uitzettingen	666	70.138	69.472 V
0.4 Deelnemingen	165	34.916	34.752 V
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	163	160	3 N
8.1 Ruimtelijke ordening	1.554	1.012	542 N
Overhead, Vpb en stelposten	208.414	45	208.369 N
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	101.183		101.183 N
0.6 Overhead	107.231		107.231 N
5.3 Beheer flora en fauna		27	27 V
5.9 Natuur, overige baten en lasten		18	18 V
Mutaties reserves	376.658	537.656	160.998 V
0.8 Mutaties reserves	376.658	537.656	160.998 V
Eindtotaal	1.388.503	1.388.503	-

c. Toedeling organisatiekosten

De commissie BBV - die tot taak heeft te waken voor een eenduidige interpretatie van het BBV - heeft in de BBV-notitie over overhead, het begrip overhead als volgt gedefinieerd:

Uitgangspunt is dat kosten zoveel mogelijk direct worden toegerekend aan de betreffende activiteiten in de programma's. Overheadkosten dienen buiten de programma's op één centrale plek in de begroting tot uitdrukking te komen.

Overhead betreft alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.

Overhead bestaat volgens die notitie in elk geval uit:

1. Leidinggevenden primair proces (hiërarchisch). Projectleiding valt hier buiten. Het betreft alle hiërarchische leidinggevenden in het primair proces. Zij hebben een personele verantwoordelijkheid waaronder het voeren van functioneringsgesprekken. **Niet:** projectleiding en coördinatoren.
2. Financiën, toezicht en controle gericht op de eigen organisatie. Het betreft functies als controllers, financieel adviseurs en specialisten, planning & control, financiële verantwoording, administratieve organisatie, risicomangement, (EDP) auditing, interne kwaliteitszorg, toezicht en controle gericht op de eigen organisatie.
3. P&O / HRM. Het betreft salarisadministratie, P&O / HRM advies, organisatie- en formatieadvies, OR-ondersteuning, mobiliteitscentrum, coaching, leren en ontwikkelen, bedrijfsmaatschappelijk werk, ARBO, recruitment, arbeidsvoorwaarden, HR control. Het is exclusief opleidingen door P&O gegeven en gericht op de directe uitvoeringspraktijk.
4. Inkoop (incl. aanbesteding en contractmanagement).
5. Interne en externe communicatie m.u.v. klantcommunicatie (KCC). Het gaat om zowel interne als externe communicatie. **Niet:** projectcommunicatie en medewerkers die bij een projectbureau werken.
6. Juridische zaken. Het betreft juridische medewerkers die op de bedrijfsvoering afdeling werken of belast zijn met een bedrijfsvoeringstaak op een afdeling. **Niet:** afhandeling van bezwaar- en beroepschriften. **Niet:** juristen die primaire taken verrichten (bijv. vergunningverlening).
7. Bestuurszaken en bestuursondersteuning. Het betreft bestuursadviseurs en bestuursondersteuner, zijnde de ambtelijke ondersteuning en beleidsadvisering van de burgemeester en het college van burgemeester en wethouders. **Niet:** raadsgriffie (behoort tot facilitering bestuursorganen, taakveld 0.1).
8. Informatievoorziening en automatisering (ICT). Het betreft medewerkers informatisering en automatisering, systeem- en netwerkbeheer, werkplekondersteuning, helpdesk, ontwikkeling ICT projectmanagement, technisch applicatiebeheer en functioneel applicatiebeheer dat door bedrijfsvoering medewerkers wordt gedaan (het is exclusief functioneel beheer ten behoeve van primaire proces systemen).
9. Facilitaire zaken en Huisvesting. Het is inclusief receptie, beveiliging en catering en gebouwenbeheerders.
10. DIV. Het betreft medewerkers die kaders stellen en richtlijnen ontwikkelen, zich bezighouden met expertise-ontwikkeling, adviseren bij procesinrichting en -aansluitingen op e-depot, DMS inrichten en beheren, zich bezighouden met postregistratie en e-depot, archiefonderzoeken en coördineren (niet zijnde leidinggevende), fysieke en digitale documenten verwerken, vernietigen en overbrengen en fysiek en digitaal archief opbouwen en beheren.
11. Managementondersteuning primair proces. Het betreft secretariaten, office management en management assistentie in het primair proces.

Om provinciale staten op eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van de overhead voor de gehele organisatie en ook meer zeggenschap over die kosten te geven, is voorgeschreven dat in de begroting op een centrale plek de totale kosten van overhead worden opgenomen. De overhead wordt niet meer aan de afzonderlijke programma's in de begroting toegerekend. De overhead is in de begroting opgenomen in het onderdeel Algemeen financieel beleid.

De totale organisatiekosten voor het jaar 2025 die aan de exploitatiebegroting worden toegerekend zijn weergegeven in onderstaande tabellen.

Toerekening organisatiekosten aan Programma's		Begroting 2025
bedragen x € 1.000		Lasten
1. Bestuur en veiligheid		6.197
2. Ruimte en wonen		13.020
3. Water en Bodem		5.716
4. Natuur en milieu		11.525
5. Economie		8.672
6. Energie		4.209
7. Landbouw en voedsel		7.280
8. Basisinfrastructuur mobiliteit		18.178
9. Mobiliteitsontwikkeling		7.384
10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd		4.113
Algemeen financieel beleid		107.231
Eindtotaal		193.524

Toerekening organisatiekosten aan Taakvelden		Begroting 2025
bedragen x € 1.000		Lasten
0.6	Overhead	107.231
1.1	Provinciale Staten	849
1.3	Kabinetszaken	1.839
1.4	Bestuurlijke organisatie	1.281
1.5	Interbestuurlijk toezicht op de regio	1.179
1.9	Bestuur, overige baten en lasten	1.049
2.1	Landwegen	18.285
2.3	Openbaar vervoer	2.416
2.9	Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	2.418
3.1	Waterkeringen	179
3.9	Water, overige baten en lasten	4.350
4.1	Bodembescherming	1.418
4.2	Luchtverontreiniging	1.008
4.4	Vergunningverlening en handhaving	1.253
4.6	Duurzaamheid	4.497
4.9	Milieu, overige baten en lasten	934
5.1	Natuurontwikkeling	3.581
5.2	Beheer natuurgebieden	1.684
5.3	Beheer flora en fauna	622
5.9	Natuur, overige baten en lasten	1.995
6.1	Agrarische aangelegenheden	9.897
6.3	Kennis en innovatie	3.091
6.9	Regionale economie, overige baten en lasten	5.581
7.1	Cultuur	2.065
7.2	Maatschappij	1.447
7.9	Cultuur en maatschappij, overige baten en lasten	601
8.1	Ruimtelijke ordening	12.001
8.9	Ruimte, overige baten en lasten	772
Eindtotaal		193.524

De totale overhead komt uit op € 107.230.805. Uitgedrukt in een percentage van de totale lastenomvang in de begroting 2025 (excl. stortingen in reserves) is dit 10,60%.

Bijlage 5a. Specificatie van aanmerkelijke verschillen tussen jaarstukken 2023 en begroting 2025

In de begroting 2025 zijn de lasten en baten per programma meerjarig gepresenteerd. Conform BBV worden de aanmerkelijke verschillen van lasten en baten tussen de begroting 2025 en de realisatie bij de jaarstukken 2023 op hoofdlijnen gespecificeerd. Bij de specificatie van de verschillen is uitgegaan van verschillen groter dan € 1 miljoen.

1. Bestuur en veiligheid

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2025
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	13.302 N	13.566 N
Toerekening organisatiekosten	6.084 N	6.197 N
Totaal Lasten	19.387 N	19.763 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	447 V	2 V
Baten toerekening organisatiekosten	246 V	0
Totaal Baten	693 V	2 V
Saldo van baten en lasten	18.694 N	19.761 N

Binnen dit programma zijn er geen afwijkingen groter dan € 1 miljoen tussen de begroting 2025 en de realisatie 2023.

2. Ruimte en wonen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2025
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	24.206 N	12.902 N
Toerekening organisatiekosten	11.934 N	13.020 N
Totaal Lasten	36.140 N	25.922 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	16.281 V	1.147 V
Baten toerekening organisatiekosten	242 V	0
Totaal Baten	16.522 V	1.147 V
Saldo van baten en lasten	19.618 N	24.775 N

Zowel de baten als de lasten van de begroting 2025 zijn fors lager t.o.v. de jaarstukken 2023. Dit wordt vooral veroorzaakt door de subsidie LNV opkoopregeling piekbelasters, de rijksbijdrage flexpool wonen 1^e en 2^e tranche die voor extra inkomsten in 2023 hebben gezorgd. Hier staan echter ook extra uitgaven in 2023 tegenover in de genoemde onderwerpen. Daarnaast waren er in 2023 meer kosten voor het werkbudget omgevingskwaliteit, werklocaties en de aanpak stikstof. Die zowel aan de inkomsten als aan de uitgaven kant voor € 49 mln. extra begroot is ten opzichte van de jaarstukken 2022. Ook de Oostelijke Langstraat zorgde voor meer uitgaven in 2023 ten opzichte van de begroting 2025.

3. Water en bodem

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2025
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	41.679 N	65.974 N
Toerekening organisatiekosten	5.587 N	5.716 N
Totaal Lasten	47.266 N	71.689 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	13.153 V	16.706 V
Baten toerekening organisatiekosten	922 V	0
Totaal Baten	14.075 V	16.706 V
Saldo van baten en lasten	33.191 N	54.983 N

De hogere programmalasten in de begroting 2025 worden veroorzaakt door een hogere kosten voor de SPUK bodemsanering (drugsafval), de onderhoudsbijdrage vaarwegen WSBD en een hogere toevoeging aan de voorziening grondwaterheffing in 2025. Ook de verdrogingsaanpak NNP MOKs en de diverse Europese programma's binnen werkgebied water zorgen voor extra lasten. Hier staan ook hoger geraamde inkomsten grondwaterheffing en inkomsten vanuit het Rijk voor de SPUK regeling 2^e fase deltaprogramma zoetwater tegenover aan de baten kant.

4. Natuur en milieu

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2025
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	167.232 N	140.745 N
Toerekening organisatiekosten	13.852 N	11.525 N
Totaal Lasten	181.084 N	152.270 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	51.982 V	18.167 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0
Totaal Baten	51.982 V	18.167 V
Saldo van baten en lasten	129.102 N	134.103 N

De lagere lasten van de begroting 2025 worden vooral veroorzaakt binnen het taakveld natuur door lagere uitgaven voor kosten rijks EHS, natuurcompensatie, biodiversiteit, Natura 2000 herstelmaatregelen. De ontwikkelopgave rijks NNB en het verlies grond in bezet van PAS zorgden elk voor € 10 mln. aan kosten in de realisatie 2023 die in de begroting 2025 niet meer opgenomen zijn. Daarnaast is het programma budget realisatie NNB ruim € 3 mln. lager in de begroting 2025. De kosten voor de SPUK LPN herstel maatregelen Natuur zijn in 2025 ruim € 20 mln. lager, dit betekent echter ook lagere inkomsten vanuit het Rijk voor deze SPUK.

Hier staat tegenover dat in 2025 een bedrag van € 30 mln. geraamd is voor de realisatie NNB ontwikkelopgave wat in 2023 niet gerealiseerd is. Binnen het vakgebied VTH zijn de kosten m.b.t. de uitbesteding VTH Omgevingsdienst basis ruim € 5 mln. hoger in 2025.

5. Economie

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2025
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	83.918 N	22.761 N
Toerekening organisatiekosten	6.998 N	8.672 N
Totaal Lasten	90.915 N	31.433 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	45.154 V	109 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0
Totaal Baten	45.154 V	109 V
Saldo van baten en lasten	45.761 N	31.324 N

De lagere programmalasten in 2025 komen door het wegvallen van de EFRO bijdrage OP Zuid, de kosten voor arbeidsmarkt voor de kenniseconomie en de uitgaven SPUK BMIP. Echter ook de hiermee samenhangende ontvangsten vallen weg, dit zorgt voor lagere programmabaten. Daarnaast zijn de uitvoeringkosten POP in 2025 lager.

6. Energie

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2025
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	9.583 N	5.273 N
Toerekening organisatiekosten	4.187 N	4.209 N
Totaal Lasten	13.770 N	9.482 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	1.616 V	2.560 V
Baten toerekening organisatiekosten	135 V	0
Totaal Baten	1.752 V	2.560 V
Saldo van baten en lasten	12.018 N	6.921 N

Binnen het programma Economie zijn de totale lasten ruim €4 mln. lager t.o.v. de jaarstukken 2023. Dit wordt vooral binnen het taakveld Energie door meerdere kleine afwijkingen veroorzaakt. De baten zijn hoger door de ontvangst in 2025 van de inkomsten regionale aanpak laadinfrastructuur 2030.

7. Landbouw en voedsel

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2025
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	8.534 N	487 N
Toerekening organisatiekosten	4.896 N	7.280 N
Totaal Lasten	13.430 N	7.767 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	3.300 V	1.806 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0
Totaal Baten	3.300 V	1.806 V
Saldo van baten en lasten	10.130 N	5.961 N

De lagere lasten binnen Landbouw en voedsel komen vooral door de lagere programmalasten voor OP zuid t.b.v. landbouw en de natuurinclusieve landbouw. Hier staan echter ook lager geraamde inkomsten tegenover. De geraamde capaciteitskosten zijn in 2025 hoger.

8. Basisinfrastructuur mobiliteit

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2025
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	164.634 N	187.659 N
Toerekening organisatiekosten	17.752 N	18.178 N
Totaal Lasten	182.386 N	205.837 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	3.565 V	6.339 V
Baten toerekening organisatiekosten	610 V	0
Totaal Baten	4.175 V	6.339 V
Saldo van baten en lasten	178.210 N	199.498 N

De lasten binnen programma 8 zijn in 2025 hoger dan in 2023 door hogere kapitaallasten van ruim € 1,6 mln. Daarnaast zijn de kosten voor OV-concessies (SGM) ruim € 21 mln. hoger in 2025. De kosten voor provinciale wegen vallen in 2025 daarentegen ruim € 4,5 mln. lager uit. Ook binnen het taakveld mobiliteit algemeen vallen de lasten ruim € 3,2 mln. hoger uit.

De baten voor OV-concessies zijn in 2025 bijna € 5 mln. hoger dan in 2023.

9. Mobiliteitsontwikkeling

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2025
Lasten		
Programmalasten	57.456 N	215.471 N
Toerekening organisatiekosten	10.663 N	7.384 N
Totaal Lasten	68.119 N	222.854 N
Baten		
Programmabaten	19.450 V	192 V
Baten toerekening organisatiekosten	2.304 V	0
Totaal Baten	21.755 V	192 V
Saldo van baten en lasten	46.365 N	222.662 N

De hogere lasten van ruim € 154 mln. binnen dit programma komen vooral door de hogere kosten voor de gebieds- en ontwikkelagenda's zoals de PHS ten laste van SIF en BDU en de Maaslijn. Ook diverse snelfietsroutes en de robuuste Brabantroute Gilze zorgen voor hogere lasten op de begroting 2025. Daarnaast is de MIRT multimodale knoop Eindhoven voor ruim € 11 mln. in de begroting 2025 opgenomen. De HOV4 staat voor € 20 mln. lasten op de begroting 2025 en had nog geen realisatie in 2023. De lagere baten in 2025 worden vooral veroorzaakt door het wegvallen van een aantal SPUK inkomsten.

10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrije tijd

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2025
Lasten		
Programmalasten	56.224 N	49.752 N
Toerekening organisatiekosten	3.111 N	4.113 N
Totaal Lasten	59.335 N	53.865 N
Baten		
Programmabaten	817 V	1.079 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0
Totaal Baten	817 V	1.079 V
Saldo van baten en lasten	58.518 N	52.786 N

De lagere lasten van ruim € 5,4 mln. worden vooral gerealiseerd binnen het taakveld cultuur (onder andere impuls gelden, talentontwikkeling cultuur en ondersteuning bibliotheken).

Algemeen financieel beleid

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2023	Begroting 2025
Lasten		
Programmalasten	8.400 N	103.731 N
Toerekening organisatiekosten	93.442 N	107.231 N
Totaal Lasten	101.842 N	210.962 N
Baten		
Programmabaten	811.403 V	802.739 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0
Totaal Baten	811.403 V	802.739 V
Saldo van baten en lasten	709.561 V	591.777 V

De fors hogere programmalasten van ruim €109 mln. worden veroorzaakt door de stelpost nog in te zetten begrotingsruimte van € 30 mln. en de stelposten compensatie loon- en prijsstijging en reservering begrotingsruimte van gezamenlijk € 34 mln. Ook zijn er nog diverse kleinere stelposten opgenomen in de begroting 2025. Daarnaast wordt er voor ruim € 13,7 mln. meer organisatiekosten naar dit onderdeel doorgerekend, wat vooral komt door een hogere overhead in 2025.

De lagere baten van ruim € 8,6 mln. komen vooral door een lagere rente van belegd kasgeld en een lager dividend netwerkbedrijf Enexis. De voordelige afwikkelverschillen subsidies 2023 zorgen voor een opbrengst in 2023 die niet begroot is in 2025.

Bijlage 5b. Specificatie van de exploitatiesubsidies 2025

Organisatie	Hoogte subsidie 2025
Faunabeheereenheid	€ 418.889
Van Gogh Sites Foundation	€ 400.000
Kunstloc	€ 5.601.840
Brabant Sport	€ 3.396.348
Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM)	€ 5.700.000
PON-Telos	€ 586.559
Stichting Cubiss Brabant	€ 3.608.964
Erfgoed Brabant	€ 2.237.864
Restauratie Opleidingsproject Zuid (ROP) (Stg. Behoud monumenten)	€ 22.000
Visitbrabant	€ 1.886.935
MCA (stg. Multimodaal Coördinatie en Adviescentrum)	€ 235.000
Noordbrabantse federatie van schuttersgilden	€ 22.268
Stichting Monumentenhuis	€ 187.757
Reizigersoverleg	€ 400.000
Het Noordbrabants museum	€ 4.697.543
Brabants Heem	€ 59.410
Brabantse Milieu Federatie (BMF)	€ 501.143
Monument Kamp Vught	€ 100.000
Stichting Monumentenwacht	€ 1.102.716
Totaal exploitatiesubsidies 2025	€ 24.229.829

II Financiële positie – Geprognosticeerde balans

Een gezonde financiële positie is essentieel voor het in stand houden van het functioneren van de provincie en voor het kunnen opvangen van onverwachte uitgaven. De continuïteit van de provincie is gebaat bij een goede financiële positie.

Bijlage 6 Geprognosticeerde balans

Met het oog op een betere raming en beheersing van het EMU-saldo dient een meerjarige geprognosticeerde balans met bijbehorende meerjarige berekening van het EMU-saldo te worden opgenomen.

Bijlage 6 bevat - in overeenstemming met BBV art. 20 - de balans per 31 dec 2023 en de geprognosticeerde balans van de provincie Noord-Brabant voor de jaren 2024 t/m 2028.

In overeenstemming met BBV art. 20/22 is een specificatie van de vaste activa is opgenomen in de bijlagen 7, 8 en 9 en is een specificatie van de lange passiva is opgenomen in de bijlagen 10, 11 en 12.

Het BBV kent geen voorschriften m.b.t. ramingen van vlottende activa en korte passiva. Op advies van de afdeling Financieel toezicht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is daarom voor deze onderdelen van de geprognosticeerde balans als basis gekozen voor het rekenkundig gemiddelde van de jaren 2021 t/m 2023.

Bijlagen 7, 8 en 9 Vaste activa

De bijlagen 7, 8 en 9 bevatten een (meerjarige) specificatie van respectievelijk de immateriële vaste activa, de materiële vaste activa en de financiële vaste activa.

Bijlage 10 Reserves

Deze bijlage bevat het meerjarig gespecificeerde verloop van de reserves.

Bijlage 11 Voorzieningen

Deze bijlage bevat het meerjarig gespecificeerde verloop van de voorzieningen.

Bijlage 12 Vaste schulden

Deze bijlage bevat de specificatie van de opgenomen langlopende geldleningen.

Bijlage 13 Garantieverplichtingen

In bijlage 13 zijn de door de provincie afgegeven garanties gespecificeerd opgenomen.

Bijlage 14 Berekening EMU-saldo

Bijlage 14 laat het meerjarig geprognosticeerd EMU-saldo zien op basis van de begroting inclusief meerjarenraming in overeenstemming met BBV art. 20 en 23.

Bijlage 15 Investeringschema

Dit overzicht bevat het geactualiseerd investeringschema 2024-2028.

Bijlage 6. Gepronosticeerde balans

(Geprognosticeerde) Balans	Jaarrekening	Prognose begroting		Bedragen x € 1 mln.		
A c t i v a	31-12-2023	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026	31-12-2027	31-12-2028
Vaste Activa						
Immateriële vaste activa	0,2	0,0	-0,1	-0,1	0,0	0,0
Materiële vaste activa						
Inv. met economisch nut	94,6	103,5	121,6	117,9	114,4	109,6
Inv. met maatschappelijk nut	383,8	387,4	523,6	716,1	761,1	794,6
Financiële vaste activa						
Kapitaalverstrekking	91,9	91,9	91,9	91,9	91,9	91,9
Verstrekke geldleningen	2.501,1	2.622,4	2.363,3	2.220,5	2.065,6	1.989,7
Uitzettingen > 1 jr	758,2	658,2	578,2	535,5	378,9	324,9
Overige Fin.vaste activa	41,3	36,1	36,1	36,1	36,1	36,1
Vlottende Activa						
Voorraden	132,0	129,9	129,9	129,9	129,9	129,9
Uitzettingen < 1 jr	862,4	1.085,4	1.085,4	1.085,4	1.085,4	1.085,4
Liquide middelen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overlopende activa	260,5	247,5	247,5	247,5	247,5	247,5
Totaal Activa	5.126,0	5.362,3	5.177,4	5.180,7	4.910,9	4.809,6

(Geprognosticeerde) Balans	Jaarrekening	Prognose begroting		Bedragen x € 1 mln.		
P a s s i v a	31-12-2023	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026	31-12-2027	31-12-2028
Lange Passiva						
Algemene reserve	318,0	390,6	325,7	271,4	220,0	147,2
Bestemmingsreserve Essent	2.771,9	2.689,9	2.731,1	2.795,4	2.824,2	2.856,1
Overige bestemmingsreserves	1.238,4	1.319,4	1.182,0	1.061,3	989,4	1.018,1
Voorzieningen	47,1	48,2	46,1	41,1	33,8	31,6
Opgenomen vaste geldleningen	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6
Korte Passiva						
Netto vlottende schuld	105,2	155,4	155,4	155,4	155,4	155,4
Overlopende passiva	642,8	756,3	734,4	853,3	685,4	598,6
Totaal Passiva	5.126,0	5.362,3	5.177,4	5.180,7	4.910,9	4.809,6

Bijlage 7. Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa, raming 2024

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen in het dienstjaar	Desinvesteringen	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van de afschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijvingen	Boekwaarde per 31 dec.
Agio op obligaties	255.539.086	0	0	255.539.086	255.371.648	Looptijd obligaties	L	167.438	159.113	8.325

Immateriële vaste activa, raming 2025

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen in het dienstjaar	Desinvesteringen	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van de afschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijvingen	Boekwaarde per 31 dec.
Agio op obligaties	255.539.086	0	0	255.539.086	255.530.761	Looptijd obligaties	L	8.325	124.803	-116.478

Immateriële vaste activa, raming 2026

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen in het dienstjaar	Desinvesteringen	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van de afschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijvingen	Boekwaarde per 31 dec.
Agio op obligaties	255.539.086	0	0	255.539.086	255.655.564	Looptijd obligaties	L	-116.478	-20.604	-95.874

Immateriële vaste activa, raming 2027

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen in het dienstjaar	Desinvesteringen	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van de afschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijvingen	Boekwaarde per 31 dec.
Agio op obligaties	255.539.086	0	0	255.539.086	255.634.960	Looptijd obligaties	L	-95.874	-95.874	0

Immateriële vaste activa, raming 2028

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen in het dienstjaar	Desinvesteringen	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van de afschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijvingen	Boekwaarde per 31 dec.
Agio op obligaties	255.539.086	0		255.539.086	255.539.086	Looptijd obligaties	L	0		0

* afschrijvingsmethode L=lineair

Bijlage 8. Materiële vaste activa

Materiële vaste activa, raming 2024

bijlage 8

Omschrijving	Oorspr. bedrag v/d investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerdering /vermindering in het dienst- jaar	Oorspr. bedrag v/d investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van afschrijven *	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijving	Afwaardering wegens duur- zame waarde- vermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec
Investerings met economisch nut										
<u>Bedrijfsgebouwen</u>										
Provinciehuis	114.839.639	59.404	114.899.043	92.909.896	Div.	21.929.743	4.362.016			17.627.131
Renovatie Noordbrabants Museum	28.389.384		28.389.384	10.408.807	25 jaar L	17.980.578	837.736			17.142.842
Steunpunten	10.729.739	44.557	10.774.296	6.301.113	20 jaar L	4.428.626	254.087			4.219.096
Waterstraat 16-18	2.396.141		2.396.141	2.133.308	20 jaar L	262.833	131.416			131.417
Busremise Breda (ontwikkeling)	10.345.752	10.941.245	21.286.997	51.036	30 jaar L	10.294.716	344.858			20.891.103
De Mortel	14.666.013		14.666.013	0	40 jaar L	14.666.013	349.150			14.316.862
<u>Machines apparaten en installaties</u>										
Materieel provinciale wegen	4.694.481		4.694.481	2.486.271	Diverse L	2.208.211	276.713			1.931.497
Telefooncentrale	983.424		983.424	615.234	15 jaar L	368.190	65.562			302.628
ICT & Automatisering	3.572.142	2.250.000	5.822.142	3.378.628	3 jaar L	193.515	96.757			2.346.757
<u>Gronden en terreinen</u>										
Busremise Breda (Grond)	6.469.113	1.550.000	8.019.113	0	Geen	6.469.113	0			8.019.113
Hub locaties	0	1.470.000	1.470.000	0	Geen	0	1			1.469.999
Gronden ontwikkelbedrijf	43.118.353		43.118.353	0	Geen	43.118.353	0			43.118.353
Totaal invest. met economisch nut	240.204.182	16.315.206	256.519.388	118.284.292		121.919.890	6.718.297	0	0	131.516.799
AF: In mindering gebrachte voorziening						27.345.298				28.002.798
Totaal invest. economisch nut -/- voorziening						94.574.592				103.514.001
Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut										
Oud voor 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	526.404.128		526.404.128	472.364.440	15 jaar L	54.039.688	13.047.513			40.992.175
Benutten (DVM)	10.404.753		10.404.753	10.185.444	15 jaar L	219.310	66.006			153.304
N-261	78.900.000		78.900.000	44.789.898	15 jaar L	34.110.101	5.260.000			28.850.101
Infraprojecten in voorber. (Appkst)	11.735.192		11.735.192	8.795.504	15 jaar L	2.939.688	735.076			2.204.612
Komomleidingen	9.278.174		9.278.174	4.791.715	15 jaar L	4.486.459	618.545			3.867.915
Nieuw m.i.v. 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	412.000.294	46.376.428	458.376.722	126.702.542	15 jaar L	285.297.752	23.763.472			307.910.708
N-261	144.553	985.068	1.129.621	46.424	15 jaar L	98.128	9.637			1.073.560
Komomleidingen	4.444.080		4.444.080	1.797.149	15 jaar L	2.646.931	296.272			2.350.659
Tot.inv.openb.ruimte met maatsch. nut	1.053.311.173	47.361.496	1.100.672.669	669.473.116		383.838.057	43.796.521	0	0	387.403.032
Totaal materiële vaste activa	1.293.515.355	63.676.702	1.357.192.057	787.757.408		505.757.947	50.514.818	0	0	518.919.831
<i>In mindering gebrachte voorziening</i>						27.345.298				28.002.798
Balanswaarde						478.412.649				490.917.033

*afschrijvingsmethode: A=Annuitair L=Lineair G=Geen afschrijving

Materiële vaste activa, raming 2025
bijlage 8

Omschrijving	Oorspr.bedrag v/d investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerdering /vermindering in het dienst- jaar	Oorspr.bedrag v/d investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van afschrijven *	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijving	Afwaardering wegens duur- zame waarde- vermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec
Investerings met economisch nut										
<u>Bedrijfsgebouwen</u>										
Provinciehuis	114.899.043		114.899.043	97.271.912	Div.	17.627.131	1.872.804			15.754.327
Renovatie Noordbrabants Museum	28.389.384		28.389.384	11.246.543	25 jaar L	17.142.842	837.736			16.305.105
Steunpunten	10.774.296	2.650.000	13.424.296	6.555.200	20 jaar L	4.219.096	256.315			6.612.781
Waterstraat 16-18	2.396.141		2.396.141	2.264.724	20 jaar L	131.417	131.417			0
Busremise Breda (ontwikkeling)	21.286.997	20.000.000	41.286.997	395.894	30 jaar L	20.891.103	709.567			40.181.536
De Mortel	14.666.013		14.666.013	349.150	40 jaar L	14.316.862	349.150			13.967.712
<u>Machines apparaten en installaties</u>										
Materieel provinciale wegen	4.694.481		4.694.481	2.762.984	Diverse L	1.931.497	246.840			1.684.657
Telefooncentrale	983.424		983.424	680.796	15 jaar L	302.628	65.562			237.067
ICT & Automatisering	5.822.142	750.000	6.572.142	3.475.385	3 jaar L	2.346.757	846.757			2.250.000
<u>Gronden en terreinen</u>										
Busremise Breda (Grond)	8.019.113		8.019.113		Geen	8.019.113	0			8.019.113
Hub locaties	1.470.000		1.470.000		Geen	1.470.000	0			1.470.000
Gronden ontwikkelbedrijf	43.118.353		43.118.353		Geen	43.118.353	0			43.118.353
Totaal invest. met economisch nut	256.519.388	23.400.000	279.919.388	125.002.588		131.516.800	5.316.148	0	0	149.600.652
AF: In mindering gebrachte voorziening						28.002.798				28.002.798
Totaal invest. economisch nut -/- voorziening						103.514.002				121.597.854
Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut										
Oud voor 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	526.404.128		526.404.128	485.411.953	15 jaar L	40.992.175	10.736.352			30.255.822
Benutten (DVM)	10.404.753		10.404.753	10.251.450	15 jaar L	153.304	46.984			106.320
N-261	78.900.000		78.900.000	50.049.898	15 jaar L	28.850.101	5.260.000			23.590.101
Infraprojecten in voorber. (Appkst)	11.735.192		11.735.192	9.530.580	15 jaar L	2.204.612	617.937			1.586.675
Komomleidingen	9.278.174		9.278.174	5.410.259	15 jaar L	3.867.915	618.545			3.249.370
Nieuw m.i.v. 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	458.376.722	180.628.568	639.005.290	150.466.014	15 jaar L	307.910.708	26.762.015			461.777.261
N-261	1.129.621		1.129.621	56.061	15 jaar L	1.073.560	75.308			998.251
Komomleidingen	4.444.080		4.444.080	2.093.421	15 jaar L	2.350.659	296.272			2.054.387
Tot.inv.openb.ruimte met maatsch. nut	1.100.672.669	180.628.568	1.281.301.237	713.269.637		387.403.032	44.413.413	0	0	523.618.187
Totaal materiële vaste activa	1.357.192.057	204.028.568	1.561.220.625	838.272.225		518.919.832	49.729.561	0	0	673.218.840
In mindering gebrachte voorziening						28.002.798				28.002.798
Balanswaarde						490.917.034				645.216.042

* afschrijvingsmethode: A=Annuitair L=Lineair G=Geen afschrijving

Materiële vaste activa, raming 2026
bijlage 8

Omschrijving	Oorspr.bedrag v/d investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerdering /vermindering in het dienst- jaar	Oorspr.bedrag v/d investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van afschrijven *	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijving	Afwaardering wegens duur- zame waarde- vermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec
Investerings met economisch nut										
<u>Bedrijfsgebouwen</u>										
Provinciehuis	114.899.043	1.140.000	116.039.043	99.144.716	Div.	15.754.327	1.708.819			15.185.508
Renovatie Noordbrabants Museum	28.389.384		28.389.384	12.084.279	25 jaar L	16.305.105	837.736			15.467.369
Steunpunten	13.424.296	400.000	13.824.296	6.811.515	20 jaar L	6.612.781	388.815			6.623.966
Waterstraat 16-18	2.396.141		2.396.141	2.396.141	20 jaar L	0				0
Busremise Breda (ontwikkeling)	41.286.997		41.286.997	1.105.461	30 jaar L	40.181.536	1.376.233			38.805.303
De Mortel	14.666.013		14.666.013	698.300	40 jaar L	13.967.712	349.150			13.618.562
<u>Machines apparaten en installaties</u>										
Materieel provinciale wegen	4.694.481	16.089	4.710.570	3.009.824	Diverse L	1.684.657	243.175			1.457.571
Telefooncentrale	983.424		983.424	746.357	15 jaar L	237.067	65.562			171.505
ICT & Automatisering	6.572.142	750.000	7.322.142	4.322.142	3 jaar L	2.250.000	1.000.000			2.000.000
<u>Gronden en terreinen</u>										
Busremise Breda (Grond)	8.019.113		8.019.113		Geen	8.019.113	0			8.019.113
Hub locaties	1.470.000		1.470.000		Geen	1.470.000	0			1.470.000
Gronden ontwikkelbedrijf	43.118.353		43.118.353		Geen	43.118.353	0			43.118.353
Totaal invest. met economisch nut	279.919.388	2.306.089	282.225.477	130.318.736		149.600.652	5.969.490	0	0	145.937.251
AF: In mindering gebrachte voorziening						28.002.798				28.002.798
Totaal invest. economisch nut -/- voorziening						121.597.854				117.934.453
Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut										
Oud voor 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	526.404.128		526.404.128	496.148.306	15 jaar L	30.255.822	8.682.258			21.573.564
Benutten (DVM)	10.404.753		10.404.753	10.298.433	15 jaar L	106.320	34.777			71.543
N-261	78.900.000		78.900.000	55.309.898	15 jaar L	23.590.101	5.260.000			18.330.101
Infraprojecten in voorber. (Appkst)	11.735.192		11.735.192	10.148.517	15 jaar L	1.586.675	529.579			1.057.096
Komomleidingen	9.278.174		9.278.174	6.028.804	15 jaar L	3.249.370	618.545			2.630.825
Nieuw m.i.v. 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	639.005.290	243.620.943	882.626.233	177.228.029	15 jaar L	461.777.261	38.739.492			666.658.712
N-261	1.129.621	3.100.000	4.229.621	131.369	15 jaar L	998.251	75.308			4.022.943
Komomleidingen	4.444.080		4.444.080	2.389.693	15 jaar L	2.054.387	296.272			1.758.115
Tot.inv.openb.ruimte met maatsch. nut	1.281.301.237	246.720.943	1.528.022.180	757.683.050		523.618.187	54.236.231	0	0	716.102.900
Totaal materiële vaste activa	1.561.220.625	249.027.032	1.810.247.657	888.001.785		673.218.840	60.205.721	0	0	862.040.151
In mindering gebrachte voorziening						28.002.798				28.002.798
Balanswaarde						645.216.042				834.037.353

*afschrijvingsmethode: A=Annuïtair L=Lineair G=Geen afschrijving

Materiële vaste activa, raming 2027
bijlage 8

Omschrijving	Oorspr. bedrag v/d investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerdering /vermindering in het dienst- jaar	Oorspr. bedrag v/d investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van afschrijven *	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijving	Afwaardering wegens duur- zame waarde- vermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec
Investerings met economisch nut										
<u>Bedrijfsgebouwen</u>										
Provinciehuis	116.039.043		116.039.043	100.853.535	Div.	15.185.508	1.713.587			13.471.921
Renovatie Noordbrabants Museum	28.389.384		28.389.384	12.922.015	25 jaar L	15.467.369	837.736			14.629.633
Steunpunten	13.824.296	400.000	14.224.296	7.200.330	20 jaar L	6.623.966	408.815			6.615.151
Waterstraat 16-18	2.396.141		2.396.141	2.396.141	20 jaar L	0	0			0
Busremise Breda (ontwikkeling)	41.286.997		41.286.997	2.481.694	30 jaar L	38.805.303	1.376.233			37.429.070
De Mortel	14.666.013		14.666.013	1.047.450	40 jaar L	13.618.562	349.150			13.269.412
<u>Machines apparaten en installaties</u>										
Materieel provinciale wegen	4.710.570	77.610	4.788.180	3.252.999	Diverse L	1.457.571	240.220			1.294.961
Telefooncentrale	983.424		983.424	811.919	15 jaar L	171.505	65.562			105.944
ICT & Automatisering	7.322.142	2.250.000	9.572.142	5.322.142	3 jaar L	2.000.000	1.250.000			3.000.000
<u>Gronden en terreinen</u>										
Busremise Breda (Grond)	8.019.113		8.019.113		Geen	8.019.113	0			8.019.113
Hub locaties	1.470.000		1.470.000		Geen	1.470.000	1			1.469.999
Gronden ontwikkelbedrijf	43.118.353		43.118.353		Geen	43.118.353	0			43.118.353
Totaal invest. met economisch nut	282.225.477	2.727.610	284.953.087	136.288.226		145.937.251	6.241.304	0	0	142.423.557
AF: In mindering gebrachte voorziening						28.002.798				28.002.798
Totaal invest. economisch nut -/- voorziening						117.934.453				114.420.759
Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut										
Oud voor 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	526.404.128		526.404.128	504.830.564	15 jaar L	21.573.564	7.100.480			14.473.084
Benutten (DVM)	10.404.753		10.404.753	10.333.210	15 jaar L	71.543	32.386			39.157
N-261	78.900.000		78.900.000	60.569.898	15 jaar L	18.330.101	5.260.000			13.070.101
Infraprojecten in voorber. (Appkst)	11.735.192		11.735.192	10.678.095	15 jaar L	1.057.096	431.362			625.734
Komomleidingen	9.278.174		9.278.174	6.647.349	15 jaar L	2.630.825	618.545			2.012.280
Nieuw m.i.v. 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	882.626.233	114.045.370	996.671.603	215.967.521	15 jaar L	666.658.712	54.980.888			725.723.194
N-261	4.229.621		4.229.621	206.677	15 jaar L	4.022.943	281.975			3.740.968
Komomleidingen	4.444.080		4.444.080	2.685.965	15 jaar L	1.758.115	296.272			1.461.843
Tot.inv.openb.ruimte met maatsch. nut	1.528.022.180	114.045.370	1.642.067.550	811.919.281		716.102.900	69.001.908	0	0	761.146.362
Totaal materiële vaste activa	1.810.247.657	116.772.980	1.927.020.637	948.207.506		862.040.151	75.243.212	0	0	903.569.919
In mindering gebrachte voorziening						28.002.798				28.002.798
Balanswaarde						834.037.353				875.567.121

*afschrijvingsmethode: A=Annuïtair L=Lineair G=Geen afschrijving

Materiële vaste activa, raming 2028
bijlage 8

Omschrijving	Oorspr.bedrag v/d investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerdering /vermindering in het dienst- jaar	Oorspr.bedrag v/d investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van afschrijven *	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijving	Afwaardering wegens duur- zame waarde- vermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec
<u>Investerings met economisch nut</u>										
<u>Bedrijfsgebouwen</u>										
Provinciehuis	116.039.043		116.039.043	102.567.122	Div.**	13.471.921	1.713.569			11.758.352
Renovatie Noordbrabants Museum	28.389.384		28.389.384	13.759.752	25 jaar L	14.629.633	837.736			13.791.897
Steunpunten	14.224.296	400.000	14.624.296	7.609.145	20 jaar L	6.615.151	428.815			6.586.336
Waterstraat 16-18	2.396.141		2.396.141	2.396.141	20 jaar L	0	0			0
Busremise Breda (ontwikkeling)	41.286.997		41.286.997	3.857.927	30 jaar L	37.429.070	1.376.233			36.052.837
De Mortel	14.666.013		14.666.013	1.396.600	40 jaar L	13.269.412	349.150			12.920.262
<u>Machines apparaten en installaties</u>										
Materieel provinciale wegen	4.788.180	200.000	4.988.180	3.493.219	Diverse L	1.294.961	243.825			1.251.136
Telefooncentrale	983.424		983.424	877.480	15 jaar L	105.944	59.577			46.367
ICT & Automatisering	9.572.142	850.000	10.422.142	6.572.142	3 jaar L	3.000.000	1.250.000			2.600.000
<u>Gronden en terreinen</u>										
Busremise Breda (Grond)	8.019.113		8.019.113		Geen	8.019.113	0			8.019.113
Hub locaties	1.470.000		1.470.000		Geen	1.470.000	1			1.469.999
Gronden ontwikkelbedrijf	43.118.353		43.118.353		Geen	43.118.353	0			43.118.353
Totaal invest. met economisch nut	284.953.087	1.450.000	286.403.087	142.529.529		142.423.558	6.258.906	0	0	137.614.652
AF: In mindering gebrachte voorziening							28.002.798			28.002.798
Totaal invest. economisch nut -/- voorziening							114.420.760			109.611.854
<u>Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut</u>										
<u>Oud voor 2017</u>										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	526.404.128		526.404.128	511.931.044	15 jaar L	14.473.084	5.544.391			8.928.693
Benutten (DVM)	10.404.753		10.404.753	10.365.596	15 jaar L	39.157	25.157			14.000
N-261	78.900.000		78.900.000	65.829.898	15 jaar L	13.070.101	5.252.600			7.817.501
Infraprojecten in voorber. (Appkst)	11.735.192		11.735.192	11.109.457	15 jaar L	625.734	342.000			283.734
Komomleidingen	9.278.174		9.278.174	7.265.894	15 jaar L	2.012.280	618.545			1.393.735
<u>Nieuw m.i.v. 2017</u>										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	996.671.603	108.362.371	1.105.033.974	270.948.409	15 jaar L	725.723.194	62.583.913			771.501.652
N-261	4.229.621		4.229.621	488.652	15 jaar L	3.740.968	281.975			3.458.993
Komomleidingen	4.444.080		4.444.080	2.982.237	15 jaar L	1.461.843	296.272			1.165.571
Tot.inv.openb.ruimte met maatsch. nut	1.642.067.550	108.362.371	1.750.429.921	880.921.188		761.146.362	74.944.854	0	0	794.563.879
Totaal materiële vaste activa	1.927.020.637	109.812.371	2.036.833.008	1.023.450.717		903.569.920	81.203.760	0	0	932.178.531
In mindering gebrachte voorziening							28.002.798			28.002.798
Balanswaarde							875.567.122			904.175.733

*afschrijvingsmethode: A=Annuïtair L=Lineair G=Geen afschrijving

Bijlage 9. Financiële vaste activa

a. Deelnemingen

Kapitaalverstrekking aan deelnemingen

Bijlage 9a

	Restant bedrag 01-01-2024	Deelnemingen in de loop van het jaar	Verminderings in de loop van het jaar	Restant bedrag 31-12-2024
Aandelenkapitaal GOB	1			1
Aandelenkapitaal Ruimte voor Ruimte	110.880			110.880
BV BOM Holding	50.828.137			50.828.137
Deelneming Claim Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Aviolanda	9.008.160			9.008.160
Deelneming Green Chemistry	2.300.000			2.300.000
Deelneming Monumenten Beheer Brabant	2.058.000			2.058.000
Deelneming Ruimte voor Ruimte	24.997.520			24.997.520
Deelneming Pivotpark / OLSP	6.301.805			6.301.805
Deelneming Brabantring	696.922			696.922
Deelneming Fellenoord	-	100		100
Totaal	96.307.591	100	-	96.307.691
In mindering gebrachte voorziening				4.358.000
Balanswaarde				91.949.691

	Restant bedrag 01-01-2025	Deelnemingen in de loop van het jaar	Verminderings in de loop van het jaar	Restant bedrag 31-12-2025
Aandelenkapitaal GOB	1			1
Aandelenkapitaal Ruimte voor Ruimte	110.880			110.880
BV BOM Holding	50.828.137			50.828.137
Deelneming Claim Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Aviolanda	9.008.160			9.008.160
Deelneming Green Chemistry	2.300.000			2.300.000
Deelneming Monumenten Beheer Brabant	2.058.000			2.058.000
Deelneming Ruimte voor Ruimte	24.997.520			24.997.520
Deelneming Pivotpark / OLSP	6.301.805			6.301.805
Deelneming Brabantring	696.922			696.922
Deelneming Fellenoord	100			100
Totaal	96.307.691	-	-	96.307.691
In mindering gebrachte voorziening				4.358.000
Balanswaarde				91.949.691

	Restant bedrag 01-01-2026	Deelnemingen in de loop van het jaar	Verminderings in de loop van het jaar	Restant bedrag 31-12-2026
Aandelenkapitaal GOB	1			1
Aandelenkapitaal Ruimte voor Ruimte	110.880			110.880
BV BOM Holding	50.828.137			50.828.137
Deelneming Claim Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Aviolanda	9.008.160			9.008.160
Deelneming Green Chemistry	2.300.000			2.300.000
Deelneming Monumenten Beheer Brabant	2.058.000			2.058.000
Deelneming Ruimte voor Ruimte	24.997.520			24.997.520
Deelneming Pivotpark / OLSP	6.301.805			6.301.805
Deelneming Brabantring	696.922			696.922
Deelneming Fellenoord	100			100
Totaal	96.307.691	-	-	96.307.691
In mindering gebrachte voorziening				4.358.000
Balanswaarde				91.949.691

	Restant bedrag 01-01-2027	Deelnemingen in de loop van het jaar	Verminderings in de loop van het jaar	Restant bedrag 31-12-2027
Aandelenkapitaal GOB	1			1
Aandelenkapitaal Ruimte voor Ruimte	110.880			110.880
BV BOM Holding	50.828.137			50.828.137
Deelneming Claim Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Aviolanda	9.008.160			9.008.160
Deelneming Green Chemistry	2.300.000			2.300.000
Deelneming Monumenten Beheer Brabant	2.058.000			2.058.000
Deelneming Ruimte voor Ruimte	24.997.520			24.997.520
Deelneming Pivotpark / OLSP	6.301.805			6.301.805
Deelneming Brabantring	696.922			696.922
Deelneming Fellenoord	100			100
Totaal	96.307.691	-	-	96.307.691
In mindering gebrachte voorziening				4.358.000
Balanswaarde				91.949.691

	Restant bedrag 01-01-2028	Deelnemingen in de loop van het jaar	Verminderings in de loop van het jaar	Restant bedrag 31-12-2028
Aandelenkapitaal GOB	1			1
Aandelenkapitaal Ruimte voor Ruimte	110.880			110.880
BV BOM Holding	50.828.137			50.828.137
Deelneming Claim Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Aviolanda	9.008.160			9.008.160
Deelneming Green Chemistry	2.300.000			2.300.000
Deelneming Monumenten Beheer Brabant	2.058.000			2.058.000
Deelneming Ruimte voor Ruimte	24.997.520			24.997.520
Deelneming Pivotpark / OLSP	6.301.805			6.301.805
Deelneming Brabantring	696.922			696.922
Deelneming Fellenoord	100			100
Totaal	96.307.691	-	-	96.307.691
In mindering gebrachte voorziening				4.358.000
Balanswaarde				91.949.691

b. Uitwerking paragraaf verbonden partijen

1 Gemeenschappelijke regelingen (GR)

1.1 Havenschap Moerdijk

De verbonden partij Havenschap Moerdijk kent een meervoudige structuur in een Gemeenschappelijk Regeling (GR) – Naamloze Vennootschap (NV) constructie. De GR vervult het aandeelhouderschap en verzorgt de financiering van de NV. De bedrijfsactiviteiten vinden plaats in de NV. Hieronder worden de gegevens met betrekking tot de GR en NV gesplitst.

Opgericht:	1 januari 2013
Publiek belang:	De Gemeenschappelijke Regeling Havenschap Moerdijk maakt het bestaan van Havenbedrijf Moerdijk NV mogelijk door het vervullen van het aandeelhouderschap ervan en het aantrekken van de financiering. Havenbedrijf Moerdijk is van groot belang voor de versterking van de economische structuur van Brabant en voor de werkgelegenheid in de regio.
Belang provincie:	50 % (begin en eind van het jaar)
Overige deelnemer(s):	Gemeente Moerdijk

Wat is de bijdrage van Havenschap Moerdijk aan de doelstellingen van de provincie?

Op het Haven- en Industrierrein Moerdijk werken ongeveer 10.600 mensen en indirect biedt het nog eens ruim 9.000 banen, waarmee het stevig bijdraagt aan diverse actieplannen voor de economische versterking van West-Brabant en de werkgelegenheid in de regio. Verder is de Haven van Moerdijk een nationaal en Europees knooppunt van multimodale vervoersstromen, dat een belangrijke positie inneemt in de Vlaams Nederlandse Delta.

De aanwezige chemie op het terrein draagt bij aan innovaties op de cross sectorale ontwikkelingen van de biobased economy. Op het gebied van energie worden ook de mogelijkheden verkend om duurzame verbindingen tot stand te brengen door het hergebruik van warmte reststromen.

Conform de in juli 2014 vastgestelde Havenstrategie is het uitgangspunt hierbij een goede balans tussen waarde creatie, duurzaamheid en een veilige en leefbare regio (3P's). De ambitie is dat Moerdijk in 2030 hét belangrijkste knooppunt is voor duurzame logistiek, duurzame chemie en procesindustrie in de Vlaams- Nederlandse Delta. Randvoorwaarde hierbij is dat groei niet ten koste mag gaan van de veiligheid en leefbaarheid in de regio.

1.2 Zuidelijke Rekenkamer (ZRK)

Opgericht:	1 januari 2005
Publiek belang:	Door onderzoek wil de rekenkamer voor Provinciale Staten en de burgers van de provincies Noord-Brabant en Limburg zichtbaar maken hoe publiek geld wordt besteed en wat er van de beleidsvoornemens terecht komt.
Belang provincie:	50% (begin en eind van het jaar)
Overige deelnemer(s):	Provincie Limburg

Wat is de bijdrage van de ZRK aan de doelstellingen van de provincie?

De Zuidelijke Rekenkamer onderzoekt de doeltreffendheid, de doelmatigheid en de rechtmatigheid van het gevoerde bestuur van de provincies Noord-Brabant en Limburg.

- Doeltreffendheid: levert het beleid van het provinciebestuur de gewenste resultaten op?
- Doelmatigheid: zet de provincie de juiste budgetten zo goed mogelijk in voor de gewenste resultaten?
- Rechtmatigheid: werken de provincies volgens de in de wet gestelde regels?

De Zuidelijke rekenkamer tracht met haar onderzoek inzicht te verschaffen in de bestedingen van publiek geld en de realisatie van bijbehorende beleidsvoornemens.

1.3 Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant (OMWB)

Opgericht:	1 januari 2013
Publiek belang:	Verbetering van de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) in midden- en West-Brabant. De maatschappelijke outcome is een betere leefomgeving.
Belang provincie:	37% (o.b.v. de begroting 2024)
Overige deelnemer(s):	Gemeenten Alphen-Chaam, Altena, Baarle-Nassau, Bergen op Zoom, Breda, Dongen, Drimmelen, Etten-Leur, Geertruidenberg, Gilze en Rijen, Goirle, Halderberge, Heusden, Hilvarenbeek, Loon op Zand, Moerdijk, Oosterwijk, Oosterhout, Roosendaal, Rucphen, Steenbergen, Tilburg, Waalwijk, Woensdrecht en Zundert,.

Wat is de bijdrage van OMWB aan de doelstellingen van de provincie?

De OMWB draagt met grotendeels wettelijke taken, net als de andere omgevingsdiensten, bij aan de provinciale doelstellingen die betrekking hebben op de verbetering van het naleefgedrag, het voldoen aan de kwaliteitscriteria 2.2¹ en het instrumenteel beleidskader.

1.4 Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant (ODZOB)

Opgericht:	1 januari 2013
Publiek belang:	Verbetering van de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving in Zuidoost-Brabant. De maatschappelijke outcome is bijdrage leveren aan een betere leefomgeving.
Belang provincie:	35% (o.b.v. de begroting 2024)
Overige deelnemer(s):	Gemeenten Asten, Bergeijk, Best, Bladel, Cranendonck, Deurne, Eersel, Eindhoven, Geldrop-Mierlo, Gemert-Bakel, Heeze-Leende, Helmond, Laarbeek, Nuenen, Oirschot, Reusel-De Mierden, Someren, Son en Breugel, Valkenswaard, Veldhoven, Waalre.

Wat is de bijdrage van ODZOB aan de doelstellingen van de provincie?

De ODZOB draagt met grotendeels wettelijke taken, net als de andere omgevingsdiensten, bij aan de provinciale doelstellingen die betrekking hebben op de verbetering van het naleefgedrag, het voldoen aan de kwaliteitscriteria 2.2¹ en het instrumenteel beleidskader.

1.5 Omgevingsdienst Brabant Noord (ODBN)

Opgericht:	1 april 2013
Publiek belang:	Verbetering van de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving in Brabant Noord. De maatschappelijke outcome is een betere leefomgeving.
Belang provincie:	40% (o.b.v. de begroting 2024)

¹ De kwaliteitscriteria die gelden voor vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH).

Overige deelnemer(s): Gemeenten Bernheze, Boekel, Boxtel, 's-Hertogenbosch, Oss, Sint-Michiëlsgestel, Vught, Meierijstad, Land van Cuijk, Maashorst.

Wat is de bijdrage van ODBN aan de doelstellingen van de provincie?

De ODBN draagt met grotendeels wettelijke taken, net als de andere omgevingsdiensten, bij aan de provinciale doelstellingen die betrekking hebben op de verbetering van het naleefgedrag, het voldoen aan de kwaliteitscriteria 2.2¹ en het instrumenteel beleidskader.

1.6 De Hollandse Waterlinies

Opgericht: 19 maart 2022
Publiek belang: Behoud werelderfgoed van Hollandse Waterlinies
Belang provincie: 10% (financiële inbreng o.b.v. de begroting 2024)
Overige deelnemer(s): Provincies Gelderland, Noord-Holland en Utrecht

Wat is de bijdrage van De Hollandse Waterlinies aan de doelstellingen van de provincie?

Het werelderfgoedcomité van UNESCO heeft in juli 2021 besloten om de Hollandse Waterlinies aan te merken als werelderfgoed. Deze Waterlinie loopt door 4 provincies: Noord-Holland, Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant.

De vier provincies hebben besloten om samen de verantwoordelijkheid te nemen voor de instandhouding van dit werelderfgoed. Daarvoor is door hen het Gemeenschappelijk Orgaan Hollandse Waterlinies opgericht, als bestuurlijke samenwerking op grond van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen.

De kerntaken van het Gemeenschappelijk Orgaan Hollandse Waterlinies zijn bescherming van de site, verantwoording afleggen over zaken die in de site spelen en (publieks)communicatie over de site. Het Gemeenschappelijk Orgaan waarborgt op die manier dat aan de internationale verplichtingen van Nederland richting UNESCO kan worden voldaan.

1.7 Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant (KCV)

Opgericht: 1 januari 2004
Publiek belang: Regiotaxi vervoer als vangnet voor de ov-reiziger.
Belang provincie: 8,15% (financiële inbreng o.b.v. de begroting 2024)
Overige deelnemer(s): Gemeente Bernheze, Gemeente Boekel, Gemeente Oss, Gemeente Meierijstad, Gemeente Land van Cuijk, Gemeente Maashorst

Wat is de bijdrage van KCV aan de doelstellingen van de provincie?

Met de gemeenschappelijke regeling Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost Brabant wordt een kwalitatief hoogwaardig stelsel van collectief vervoer nagestreefd ter voorziening in de behoefte aan openbaar vervoer, de instandhouding en verbetering van de bereikbaarheid van kleine kernen en het aanbod van adequate vervoersvoorzieningen. KCV is een aanvulling op het OV in met name het landelijk gebied waar geen regulier OV rijdt.

2 Vennootschappen en coöperaties

2.1 Enexis NV

Opgericht:	1 juli 2009
Publiek belang:	Altijd en overal in het voorzieningsgebied van Enexis kunnen beschikken over energie, tegen aanvaardbare aansluit- en transporttarieven.
Belang provincie:	30,8% (begin en eind van het jaar), Lid, tevens voorzitterschap en secretariaat AHC; stemrecht/voordrachtsrecht lid RvC (via AHC).
Overige aandeelhouder(s):	Zie lijst van aandeelhouders Enexis Holding N.V.

Wat is de bijdrage van Enexis aan de doelstellingen van de provincie?

De rol van Enexis is bepalend voor tijdige realisatie van de Brabantse energietransitie. Enexis is dan ook een strategische partner, waarbij de alliantie tussen Enexis en provincie door zowel concrete als strategische samenwerking een belangrijk fundament biedt voor het kunnen behalen van de doelstellingen ten aanzien van broeikasgasreductie en duurzame opwek. In de Brabantse Energieagenda is dit uitgewerkt.

2.2 CSV Amsterdam BV

Opgericht:	24 juli 2009
Publiek belang:	Afhandeling van alle rechten en plichten die zijn voortgekomen uit de verkoop van Essent en Attero (namens de verkopende aandeelhouders van Essent en Attero).
Belang van de provincie:	30,8% (begin en eind van het jaar)
Overige aandeelhouder(s):	Nagenoeg dezelfde aandeelhouders als de aandeelhouders Enexis NV.

Wat is de bijdrage van CSV Amsterdam BV aan de doelstellingen van de provincie?

CSV Amsterdam BV is een Special Purpose Vehicle, opgericht om de verkoop van Essent en Attero financieel af te wikkelen.

2.3 Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV

Opgericht:	18 september 2009
Publiek belang:	Afhandeling van alle rechten en plichten die zijn voortgekomen uit de verkoop van Essent (namens de verkopende aandeelhouders Essent).
Belang van de provincie:	30,8% (begin en eind van het jaar)
Overige aandeelhouder(s):	Nagenoeg dezelfde aandeelhouders als de aandeelhouders Enexis NV.

Wat is de bijdrage van de PBE BV aan de doelstellingen van de provincie?

Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV is een Special Purpose Vehicle, opgericht om de verkoop van Essent en Attero financieel af te wikkelen.

2.4 Brabant Water NV

Opricht:	2002
Publiek belang:	Veilig, betrouwbaar en betaalbaar drinkwater voor iedereen in het verzorgingsgebied. Publiek aandeelhouderschap wettelijk bepaald in Drinkwaterwet.
Belang provincie:	31,6% (begin en eind van het jaar), stemrecht/voordrachtsrecht lid RvC/lid en voorzitter AHC.
Overige aandeelhouder(s):	50 gemeenten in voorzieningsgebied.

Wat is de bijdrage van Brabant Water NV aan de doelstellingen van de provincie?

Brabant Water NV verzorgt de drink- en industriewatervoorziening aan ruim 2,5 miljoen klanten in Noord-Brabant. Brabant Water NV zorgt voor de winning, zuivering en distributie van water, dit tegen de laagst mogelijke kosten en met een hoge leveringsbetrouwbaarheid. Op grond van de Drinkwaterwet dienen drinkwaterbedrijven in publieke handen te zijn.

Brabant Water staat voor een aantal grote opgaves: het inspelen op klimaatverandering, verdroging en een toenemende watervraag.

2.5 Eindhoven Airport NV

Opricht:	1998
Publiek belang:	Een goede bereikbaarheid van Brabant via de lucht, wat eraan bijdraagt dat Brabant aantrekkelijk is als vestigingsklimaat voor bedrijven en burgers.
Belang provincie:	24,5% (begin en eind van het jaar), stemrecht/ voordrachtsrecht Lid RvC.
Overige aandeelhouder(s):	Schiphol Nederland BV (51%), Gemeente Eindhoven (24,5%)

Wat is de bijdrage van Eindhoven Airport NV aan de doelstellingen van de provincie?

Eindhoven Airport gaat voor een optimale verbondenheid van Brabant, intern en internationaal. Om de concurrentiekracht te behouden moet de kwaliteit van de Brabantse infrastructuur in alle modaliteiten (inclusief ICT) minimaal op hetzelfde niveau zijn als dat van concurrerende regio's. In dat kader past onze ondersteuning voor de regio Eindhoven als Brainport, die inmiddels op landelijk niveau als mainport is aangemerkt. Een airport is daar een onlosmakelijk onderdeel in, om de (internationale) verbinding in brede zin te faciliteren.

2.6 Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM Holding BV)

Opricht:	1 januari 2013
Publiek belang:	BOM zet zich in voor de duurzame versterking van de Brabantse economie. Samen met innovatieve ondernemers en partners wordt gebouwd aan een internationaal concurrerende economie die banen creëert, maatschappelijk relevante innovaties tot stand brengt en transities versnelt.
Belang provincie:	De provincie houdt 100% van de aandelen in BOM Holding BV. Dochterondernemingen zijn o.a. Innovatiefonds BV en Energiefonds BV, waarin de gelijknamige fondsen worden beheerd. De provincie heeft stemrecht/voordrachtsrecht Lid RvC.
Overige aandeelhouders:	Binnen de groepsstructuur heeft het ministerie van Economische Zaken & Klimaat in twee dochtervenootschappen (BOM Business

Development & Foreign Investments BV en BOM Capital I BV) een minderheidsbelang van 49,9%.

Wat is de bijdrage van de BOM aan de doelstellingen van de provincie?

De BOM is de economische ontwikkelingsmaatschappij van Noord-Brabant met als doel de realisatie van een veerkrachtige economie met een duurzaam concurrentievermogen in Noord-Brabant. Daarbij worden drie kerntaken onderscheiden:

- Ontwikkelen: Samen met bedrijven, kennisinstellingen en overheden stimuleert BOM innovatie en ondersteunt zij startups, scale-ups en het innovatief MKB bij de ontwikkeling van toekomstbestendige verdienmodellen;
- Investeren: BOM levert kennis en risicokapitaal, zodat innovatieve start- en scale-ups kunnen doorgroeien naar de volgende fase in hun ontwikkeling en duurzame energieprojecten daadwerkelijk van de grond komen;
- Internationaliseren: BOM trekt innovatieve buitenlandse bedrijven aan en ondersteunt Brabantse ondernemers bij het realiseren van groei op kansrijke buitenlandse markten.

BOM wil daarnaast, door intensieve samenwerking tussen deze drie kerntaken, op integrale wijze transitieprocessen tot stand brengen, zoals op het vlak van de energietransitie, een duurzame agrofoodketen, de zorgeconomie en ook de realisatie van integrale internationaliseringsprojecten.

[Link evaluatie Investeringsfonds 2021](#)

[Link evaluatie Energiefonds 2021](#)

2.7 Ruimte voor Ruimte Beheer BV / Ruimte voor Ruimte II CV (RvR)

Opgericht:	24 januari 2002
Publiek belang:	De eerdere uitgaven aan de sanering van de intensieve veehouderij, de glastuinbouw, de voormalige militaire terreinen en de sloop van overbodige bebouwing terug verdienen en in combinatie met de ontwikkeling van ruimte voor ruimtelocaties maatschappelijke meerwaarde creëren.
Belang provincie:	BV: 100% (begin en eind van het jaar) , stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC. CV: 100% (begin en eind van het jaar) zowel als beherend vennoot als commanditaire vennoot.
Overige aandeelhouder(s):	Niet van toepassing.

Wat is de bijdrage van RvR aan de doelstellingen van de provincie

Conform de Statenmededeling van 18 februari 2022 wordt in deze bijlage inzicht gegeven in de actuele ontwikkelingen en prestaties van Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte:

i. Maatschappelijke meerwaarde

Sinds 2016 ligt het aandeelhouderschap van RvR volledig bij de provincie. De provincie heeft deze gewijzigde governance benut om de opdracht van RvR te verbreden. Naast de terugverdienopgave heeft RvR de opdracht gekregen om een bijdrage te leveren aan het oplossen van actuele maatschappelijke (ruimtelijke) vraagstukken van de provincie en gemeenten. Zonder dat deze nieuwe rol strak is ingekaderd (en daarmee bewust flexibel

is gehouden), is aan de hand van casuïstiek de afgelopen 7 jaar een nadere precisering gegeven aan deze ambitie.

In de praktijk blijken de actuele vraagstukken vooral betrekking te hebben op het saneren van overlastlocaties, binnenstedelijke herstructurering en de ontmanteling van verloederde recreatieterreinen. De woningbouwontwikkeling wordt grootschaliger op specifiek aangeduide plekken in het landschap met een meer gebiedsgerichte aanpak en met meer variatie in woning typologieën. Dit past beter in de huidige inzichten op de ruimtelijke inrichting van het buitengebied en de vraag naar goedkopere en betaalbare woningen. De strategie die RvR hanteert om aan ontwikkelingen te komen is tweeledig:

- a) Stel de verbrede aanpak op maatschappelijke vraagstukken altijd ten dienste van het belang om ruimte voor ruimte-titels en daarmee de terugverdienopgave te realiseren;
- b) Wordt partner van gemeenten door gezamenlijke belangen te creëren. Op deze wijze ontstaat prioritaire aandacht bij gemeenten in de medewerking en planologische begeleiding van de locatie-ontwikkelingen.

Met deze aanpak manifesteert RvR zich meer en meer als een maatschappelijk ontwikkelaar en zijn de afgelopen 5 jaar mooie resultaten behaald.

Op de website van RvR staat meer informatie over de projecten met een maatschappelijke meerwaarde, zie <https://www.ruimtevoorruimte.com/maatschappelijk>.

ii. *Terugverdienopgave Nadere Instructie II*

RvR heeft ruimschoots voldaan aan de afspraken uit de nadere instructie voor periode 2; in de periode 2019 tot en met 2022 is er €54,4mln afgedragen bij een afspraak van € 42,5mln.

Op grond van de Nadere Instructie voor periode 3 (periode 2023 t/m 2026) is de geplande afdracht €50,2mln waarvan in 2023 een bedrag van €9 mln. Er is in 2023 daadwerkelijk een bedrag terugverdiend van ca. €17mln. Daarmee ligt RvR op koers om de taakstelling van € 50,2 miljoen te realiseren.

iii. *Terugverdienopgave totale periode*

De prognose is dat het totale bedrag dat uiteindelijk terugverdiend moet worden € 291,1 mln. bedraagt:

- € 166,1 mln. sloop stallen onder RBV-regeling
- € 30,1 mln. verbrede aanpak
- € 19 mln. door provincie betaalde rente bij voorfinanciering
- € 75,9 mln. uit te keren stimuleringsbijdragen aan gemeenten, waarvan circa €28,1 mln. geprognosticeerd.

iv. *Stand van zaken terugverdienopgave*

Uitmo 2023 moet er nog ongeveer €40,7 miljoen worden terugverdiend exclusief de toekomstige stimuleringsbijdragen. RvR ligt hiermee op schema conform de actuele aandeelhoudersinstructie (die loopt tot 31 december 2032).

Om te voldoen aan de resterende terugverdienopgave moeten er nog ongeveer 626 ruimte voor ruimte titels verkocht worden door RvR. Daarvan zijn er ongeveer 387 in ontwikkeling of liggen vast in afspraken met gemeenten. Voor de overige 239 ruimte voor ruimte-titels ligt nog een acquisitieopgave en moet nog een locatie worden gezocht.

v. *Impact omgevingsverordening*

Op 1 januari 2024 is de nieuwe Omgevingswet in werking getreden en in lijn daarmee ook de Omgevingsverordening Noord-Brabant. In april 2022 is een wijziging van de Interim Omgevingsverordening doorgevoerd. Dit heeft gevolgen voor het functioneren van RvR. Het biedt namelijk meer mogelijkheden voor gemeenten en private partijen om in het landelijk gebied ontwikkelingen te realiseren die eerder grotendeels

waren voorbehouden aan RvR. Door het nemen van een mix aan maatregelen is het de verwachting dat RvR aan haar taakstelling - het terugverdienen van de in het kader van Ruimte voor Ruimte gedane uitgaven - kan blijven voldoen. De maatregelen stellen RvR in staat om

- Meer strategische grondposities te verwerven om zodoende een concurrerende positie te creëren t.o.v. reguliere ontwikkelaars. Tevens kan RvR hiermee met de betreffende gemeente het gesprek aangaan over de mogelijkheden tot verdere ontwikkeling van de grond (traditionele werkwijze voor ontwikkelaars);
- Via een residuele berekening het aantal RvR-titels binnen een project te bepalen i.p.v. een vooraf bepaalde belasting van de projecten met een aantal RvR-titels. Hiermee is er voor RvR meer ruimte om maatschappelijk te ontwikkelen;
- Maatwerktitels te gaan gebruiken. Hiermee kunnen er ook andere type kavels/woningen worden ontwikkeld door RvR;
- Maatschappelijke relevantie te verkiezen boven winstmaximalisatie door het sturen op een rendement/Internal Rate of Return (IRR) los te laten. Daarbij wordt het mogelijk om winsten te gebruiken voor het realiseren van maatschappelijke doelen. Onttrekkingen uit de winsten t.b.v. maatschappelijke projecten vinden plaats na een balans- en uitkeringstest. Daarmee blijft er sprake van een risicobuffer voor eventuele tegenvallers.

2.8 Business Park Aviolanda BV (BPA)

Opgericht:	10 november 2009
Publiek belang:	Vanuit het economisch belang het bevorderen van Bedrijvigheid in de sector Aerospace & Maintenance, vanuit het belang van een goede ruimtelijke ordening het scheppen van vestigingsmogelijkheden voor bedrijven op een reeds lang bestaand bedrijventerrein, waardoor verdere aantasting van de ecologische hoofdstructuur bij de vliegbasis Woensdrecht wordt voorkomen.
Belang provincie:	80% (begin en eind van het jaar), stemrecht/ voordrachtsrecht Lid RvC.
Overige aandeelhouder(s):	Gemeente Woensdrecht (20%).

Wat is de bijdrage van BPA aan de doelstellingen van de provincie?

Doel is het ontwikkelen van Aviolanda met hoog innovatieve bedrijven en instellingen, in strategische samenwerking met Defensie. Deze bedrijven en instellingen voegen waarde toe aan het West-Brabantse aerospace & maintenancecluster. De toegevoegde waarde drukt zich uit in innovatie en hoogwaardige opleidingen en werkgelegenheid, waarbij het ontwikkelen van vastgoed ondersteunend is aan businessontwikkeling. Het is de ambitie om een gezond ecosysteem met een brede campus te realiseren met innovatieve business en ruimte waar nieuwe business tot ontwikkeling kan komen. Daarbinnen zijn opleiding en onderzoek onderdeel van gemeenschappelijke voorzieningen, waarvan alle bedrijven op Aviolanda gebruik maken. Daarbij is het voorkomen van aantasting van de ecologische hoofdstructuur bij vliegbasis Woensdrecht van belang.

2.9 Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB)

Opgericht:	5 mei 1954
Publiek belang:	Efficiënte financiering publieke sector.
Belang provincie:	0,12% aandelen (begin en eind van het jaar), stemrecht.
Overige aandeelhouder(s):	Alle aandelen zijn in handen van publiekrechtelijke rechtspersonen. 81% van de aandelen is in het bezit van waterschappen, 17% van de

Staat der Nederlanden en 2% is in het bezit van provincies. Zie: [lijst van aandeelhouders NWB](#).

Wat is de bijdrage van de NWB aan de doelstellingen van de provincie?

De NWB Bank levert een zeer belangrijke bijdrage aan de financiering van de publieke sector in Nederland. De bijdragen van de NWB aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid blijven verder beperkt tot het door hen uitgekeerd dividend dat bijdraagt aan:

- Het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- Het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- Het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

2.10 BNG Bank NV

Opgericht:	23 december 1914
Publiek belang:	Efficiënte financiering publieke sector.
Belang provincie:	0,07% (begin en eind van het jaar), stemrecht.
Overige aandeelhouders:	De Nederlandse Staat (50%), provincies, gemeenten en het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. Zie lijst aandeelhouders BNG Bank NV .

Wat is de bijdrage van BNG Bank NV aan de doelstellingen van de provincie?

De BNG Bank (Bank Nederlandse Gemeenten) levert een zeer belangrijke bijdrage aan de financiering van de publieke sector in Nederland: gemeenten, provincies, waterschappen, onderwijs- en zorginstellingen, woningbouwcorporaties.

De deelname van de provincie in de BNG is primair ingegeven om de financiële betrokkenheid bij enkele grote financiële instellingen die zich richten op de publieke sector tot uitdrukking te brengen. De deelname van de provincie is gering, ongeveer 0,07% van de aandelen.

De bijdragen van de BNG aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid blijven verder beperkt tot het door hen uitgekeerd dividend dat bijdraagt aan:

- Het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- Het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- Het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

2.11 ZEH NV (voorheen PZEM NV)

Opgericht:	1919
Publiek belang:	Activiteiten vooral gericht op Zeeland. Energienetwerkbedrijf Enduris, Energie centrales en trade. Het belang voor Brabant is zeer gering.
Belang provincie:	0,05% (begin en eind van het jaar), stemrecht.
Overige aandeelhouder(s):	Provincie Zeeland (50%) en diverse Zeeuwse gemeenten.

Wat is de bijdrage van ZEH NV aan de doelstellingen van de provincie?

ZEH (Zeeuwse Energie Houdstermaatschappij) NV is hoofdzakelijk georiënteerd op Zeeland met haar activiteiten. Het belang voor Brabant is historisch ontstaan en zeer gering. Aangezien het werkingsgebied van ZEH NV zich in Zeeland bevindt en er geen gezamenlijke projecten zijn is er geen bijdrage van ZEH NV aan de Brabantse beleidsprogramma's.

2.12 Pivotpark Holding BV

Opgericht:	1 januari 2012
Publiek belang:	Bijdragen aan de campusorganisatie die op een rendabele wijze de campus exploiteert, zodat het park zal uitgroeien tot een volwaardige open innovatie campus voor Life Sciences & Health met een focus op vroege medicijnontwikkeling in Brabant.
Belang provincie:	70,73% (begin en eind van het jaar), stemrecht. Voordrachtsrecht voor twee leden van de RvC (uit voorgedragen leden door PNB wordt de voorzitter gekozen)
Overige aandeelhouder(s):	Gemeente Oss (29,27%)

Wat is de bijdrage van Pivot Park aan de doelstellingen van de provincie?

Pivot Park als open innovatie campus draagt als bij aan de ontwikkeling van de topsector Lifesciences & Health. Pivot Park wordt doorontwikkeld naar een innovatief pharma ecosysteem met als belangrijke pijlers het innovatieprogramma en vastgoedontwikkeling, waarbij de provincie als financier een belangrijke rol vervult.

2.13 Green Chemistry Campus BV (GCC)

Opgericht:	1 maart 2012
Publiek belang:	N.v.t.
Belang provincie:	60% (begin en eind van het jaar), stemrecht/ voordrachtsrecht Lid RvC.
Overige aandeelhouder(s):	Gemeente Bergen op Zoom (20%) en B.V. REWIN West-Brabant (20%)

Wat is de bijdrage van de GCC aan de doelstellingen van de provincie?

In zowel de Omgevingsvisie, Beleidskader Economie 2030 als in de uitvoeringsagenda Circulaire Economie 2021-2023 zijn beleidsdoelstellingen opgenomen met betrekking tot het vervangen van fossiele- met bio-grondstoffen. Geconcludeerd is dat GCC geen rol speelt om deze beleidsdoelstellingen te bereiken. Daarom wordt er de komende tijd gewerkt aan het afbouwen van de GCC.

2.14 Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (GOB)

Opgericht:	21 juni 2013
Publiek belang:	Het in de provincie Noord-Brabant versterken van de ontwikkeling en de realisatie van het Natuur Netwerk Brabant.
Belang provincie:	100 % (begin en eind van het jaar), stemrecht.
Overige aandeelhouder(s):	Niet van toepassing.

Wat is de bijdrage van GOB aan de doelstellingen van de provincie?

Het GOB is verantwoordelijk voor het Natuur Netwerk Brabant inclusief de Ecologische verbindingzones, een doelstelling uit het bestuursakkoord 2023-2027 "Samen maken we Brabant!".

[Link evaluatie GOB 2021](#)

2.15 NV Monumenten Beheer Brabant

Opgericht:	19 mei 2015
Publiek belang:	Behoud provinciaal erfgoed
Belang provincie:	72,6% (begin en eind van het jaar), stemrecht.
Overige aandeelhouder(s):	Gemeente Roosendaal (17,4%), Gemeente Tilburg (6,9%), Gemeente Meierijstad (1,55%), CZ Groep (1,55%).

Wat is de bijdrage van Monumenten Beheer Brabant aan de doelstellingen van de provincie?

NV Monumenten Beheer Brabant zorgt voor de instandhouding van monumentaal Erfgoed in de provincie Noord-Brabant dat in bezit is van de NV. Momenteel zijn 11 monumentale panden in eigendom van NV Monumenten Beheer, die zo veel mogelijk worden verhuurd, zodat met de huurinkomsten kan worden gezorgd voor instandhouding van deze monumenten.

2.16 Brabant StartupFonds BV (BSF)

Opgericht:	17 april 2018
Publiek belang:	Sluitende financieringsketen voor innovatief MKB en ontwikkeling van innovaties financieel mogelijk maken.
Belang provincie:	100% (begin en eind van het jaar)
Overige aandeelhouder(s):	Niet van toepassing

Wat is de bijdrage van Brabant Startup Fonds BV aan de doelstellingen van de provincie?

Sinds 2018 kent Brabant één gecentraliseerd valorisatiefonds: Brabant Startup Fonds B.V (BSF). Dit fonds is opgericht ter stimulering van de economische groei en ter versterking van de concurrentiekracht van de Brabantse economie. Het BSF ondersteunt innovatieve startups middels twee fondsdelen in de preseed en proof-of-concept fase (PoC) met converteerbare leningen, voor het ondersteunen van respectievelijk een marktintroductie dan wel de technische en commerciële haalbaarheid/validatie. Het PoC fondsdeel is mede gefinancierd door het Rijk (Ministerie van Economische Zaken en Klimaat) en dit is een close end fund terwijl het andere fondsdeel revolverend is. Het beleid van BSF is gericht op het verstrekken van converteerbare leningen aan startups waarvan minimaal 90% van de financieringen gedaan wordt binnen de innovatie-coalities of crossovers van innovatie-coalities conform het beleidskader economie 2030 'Visie op een toekomstbehendige economie voor Brabant'.

2.17 BrabantRing BV

Opgericht:	8 augustus 2023
Publiek belang:	Het creëren van een uitnodigend (digitaal) vestigingsklimaat voor bedrijven in Brabant door realisatie van een open, onafhankelijke en toegankelijke laag 2 (ethernet) connectiviteit.
Belang provincie:	30,20% (begin en eind van het jaar)
Overige aandeelhouder(s):	Breedband Regio Eindhoven BV 49%, Gemeente Breda 5,2%, Gemeente Den Bosch 5,2%, Gemeente Eindhoven 5,2%, Gemeente Helmond 5,2%

Wat is de bijdrage van BrabantRing BV aan de doelstellingen van de provincie?

BrabantRing heeft als doel om een substantiële bijdrage te leveren aan:

- Het digitaal verbinden van gemeenten, maatschappelijke organisaties en burgers over de Brabantse glasvezelnetwerken en de laagdrempelige toegang voor maatschappelijke partijen en dienstaanbieders daarop.

- Het creëren van een uitnodigend (digitaal) vestigingsklimaat voor innovatieve bedrijven in Brabant door realisatie van een open, onafhankelijke en toegankelijke laag 2 (ethernet) connectiviteit waarop samenwerking en innovatie wordt gestimuleerd.

2.18 Ontwikkelingsmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV

Opgericht:	1 maart 2024
Publiek belang:	Realisatie van de gebiedsontwikkeling Fellenoord in Eindhoven
Belang provincie:	50% (begin en eind van het jaar)
Overige aandeelhouder(s):	Gemeente Eindhoven 50%

Wat is de bijdrage van Ontwikkelingsmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV aan de doelstellingen van de provincie?

Ontwikkelmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV heeft als taak de gebiedsontwikkeling Fellenoord in Eindhoven te realiseren door sturing te geven aan de herontwikkeling van het gebied en de realisatie van de ambities en doelen zoals opgenomen in de Ontwikkelvisie Fellenoord-Internationale Knoop XL; Ontwikkelmaatschappij Gebiedsontwikkeling Fellenoord BV borgt de realisatie van het gewenste volume en een gemengd programma door de markt. Dit door enerzijds het stimuleren van vastgoed ontwikkelingen die door ontwikkelaars worden gerealiseerd, met de daarbij horende ambities voor wonen, werken, volume, kwaliteit, programma, energie, circulariteit, klimaatadaptatie en een mobiliteitstransitie. En anderzijds door zelf de verantwoordelijkheid te hebben voor de inrichting van de openbare ruimte die toekomstbestendig en van allure is, passend bij de kwaliteit en ambities van een modern stadscentrum zoals omschreven in de genoemde Ontwikkelvisie.

3 Verenigingen en stichtingen

3.1 Inter Provinciaal Overleg (IPO) en BIJ12

Opgericht:	1986
Publiek belang:	Overheid
Belang provincie:	IPO: 10,89 % (begin en eind van het jaar), Lid van het bestuur. Bij12: 10,89% (begin en eind van het jaar), Lid van het bestuur
Overige deelnemer(s):	De overige 11 Nederlandse provincies

Wat is de bijdrage van het IPO aan de doelstellingen van de provincie?

Het Interprovinciaal Overleg zet zich in voor een slagvaardig en resultaatgericht provinciaal bestuur. Het IPO is in 1986 opgericht en is de belangenbehartiger van en voor de provincies in 'Den Haag' en 'Brussel'. Ook is het IPO het platform van de provincies voor innovatie en kennisuitwisseling.

Voor ondersteuning op het gebied van vitaal platteland en de fysieke leefomgeving is door het IPO in 2014 BIJ12 opgericht. BIJ12 doet het werk voor de provincies vanuit de volgende units:

- Natuurinformatie en Natuurbeheer
- Faunazaken
- Adviescommissie Schade Grondwater
- Subsidieregeling opruiming drugsafval
- Gemeenschappelijke Beheerorganisatie Provincies
- Stikstof en Natura 2000

3.2 Huis van de Nederlandse Provincies

Opgericht:	2000
Publiek belang:	Belangenbehartiging voor Nederlandse provincies bij EU instellingen in Brussel.
Belang provincie:	8,33 % (begin en eind van het jaar), lid van het bestuur.
Overige deelnemer(s):	De overige 11 Nederlandse provincies

Wat is de bijdrage van het HNP aan de doelstellingen van de provincie?

Het HNP vervult als vooruitgeschoven post een signalerende functie en is een platform voor de gezamenlijke belangenbehartiging van de provincies en het IPO in Brussel. Provincies moeten voldoen aan de wet- en regelgeving die zijn oorsprong vindt in Brussel en zijn verantwoordelijk voor de uitvoering en handhaving van veel Europese regels en beleid. Het is belangrijk om bij de ontwikkeling van provinciaal beleid rekening te houden met Europese wet- en regelgeving en beleidskaders.

3.3 Stichting Brabant C Fonds

Opgericht:	23 januari 2015
Publiek belang:	Versterken en vergroten en kunst- en cultuuraanbod in Brabant van nationaal en internationaal niveau om daarmee de nationale en internationale aantrekkingskracht van Brabant te vergroten en bijdragen aan vernieuwing van financiering in cultuur.
Belang provincie:	100% (begin en eind van het jaar), benoeming schorsing en ontslag leden RvT.
Overige deelnemer(s):	Niet van toepassing

Wat is de bijdrage van Brabant C Fonds aan de doelstellingen van de provincie?

De missie van Brabant C is kunst en cultuur van (inter)nationaal niveau in Brabant mogelijk te maken en tevens het cultuursysteem van Brabant te versterken door op een vernieuwende manier te investeren.

Brabant C bouwt aan netwerken, gaat actief op zoek naar projecten (scouten en aanjagen) en kiest voor de gevraagde (co)financiering een bij dat project passende vorm. Dat kan een participatie, een garantstelling, een lening of een subsidie zijn.

Brabant C heeft in 2022 de stap gezet richting het vergroten van de maatschappelijke impact van de financieringen door een regeling te openen die is gericht op verbinding met andere maatschappelijke opgaven.

[Link evaluatie Brabant-C 2021](#)

3.4 Stichting Beheer Museumkwartier

Opgericht:	11 oktober 2012
Publiek belang:	Exploiteren en beheren van het vastgoed en de installaties in het museumkwartier.
Belang provincie:	Benoeming schorsing en ontslag één lid RvT.
Overige deelnemer(s):	Niet van toepassing

Wat is de bijdrage van Stichting Beheer Museumkwartier aan de doelstellingen van de provincie?

De Stichting Beheer Museumkwartier zorgt voor exploitatie en beheer van het vastgoed in het Bossche Museumkwartier. Dit vastgoed was gedeeltelijk in eigendom van de provincie (gebouw Noord-Brabants Museum, kantoorruimte en het Provinciaal Depot Bodemvondsten in de voormalige Griffie) en gedeeltelijk in eigendom van

de gemeente Den Bosch (Design Museum Den Bosch). Dit gedeelde eigendom was destijds de reden om een beheerstichting op te richten.

Per 1 oktober 2023 heeft de provincie het gebouw van het Design Museum Den Bosch gekocht van de gemeente. Daarmee is nu al het vastgoed in het Museumkwartier in eigendom gekomen van de provincie.

Uit intern onderzoek is gebleken, dat er geen zwaarwegende redenen zijn om de Stichting in stand te houden. De directeur-bestuurder is voornemens om de Stichting vanaf 1 januari 2025 te ontbinden.

De provincie gaat exploitatie en beheer van het vastgoed zelf uitvoeren.

3.5 Stichting Leisure Ontwikkel Fonds Noord-Brabant (LOF)

Opgericht:	19 januari 2017
Publiek belang:	Creëren van aantrekkelijke locaties/parken om vrije tijd te besteden.
Belang provincie:	50% (begin en eind van het jaar), lid van de raad van deelnemers.
Overige deelnemer(s):	Libéma 12,8%, Efteling 7,3%, Regio Zuidoost-Brabant (MRE) 7,5%, Agrifood Capital 7,5%, Stichting Midpoint Brabant 7,5%, Regio West-Brabant 7,5%

Wat is de bijdrage van LOF aan de doelstellingen van de provincie?

Het LOF verstrekt marktconforme geldleningen aan innovatieve leisure-projecten. Doelen zijn meer bezoekers aan te trekken die langer in Brabant verblijven en met hun bestedingen bijdragen aan de Brabantse economie én het leefklimaat voor de Brabanders met een kwalitatief goed bezoekbaar leisure-aanbod te versterken.

In 2022 heeft er een evaluatie en een update van de financieringsinstrumentarium plaatsgevonden.

[Link evaluatie LOF 2021](#)

3.6 Stichting COO BIC

Opgericht:	28 februari 2024
Publiek belang:	Bijdragen aan de ontwikkeling van Brainport Industries Campus (BIC) naar een werklandschap met internationale aantrekkingskracht door het realiseren van een landingsplaats voor (inter-)nationale bedrijven, talent, startups en scale-ups.
Belang provincie:	33,3% (begin en eind van het jaar), lid van de raad van advies en de raad van deelnemers.
Overige deelnemer(s):	Gemeente Eindhoven 33,3%, SDK Vastgoed 33,3%

Wat is de bijdrage van COO BIC aan de doelstellingen van de provincie?

Campus Ontwikkelingsorganisatie Brainport Industries Campus (COO BIC) stimuleert, faciliteert en ondersteunt de ontwikkeling van Brainport Industries Campus (BIC) door te sturen op conceptwaarde van de BIC en bijbehorend ecosysteem, te zorgen voor voortgang in de ontwikkeling en door te werken aan de positionering en propositie van BIC, door leads te genereren van partijen die zich kunnen vestigen op BIC. De COO participeert niet in de exploitaties die normaliter onderdeel vormen van de campusontwikkeling zoals gebieds- en vastgoedontwikkeling en shared services en shared facilities.

4 Overige verbonden partijen

4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen provincie Noord-Brabant

Opgericht:	22 februari 2000
Publiek belang:	Beheer vermogen voor nazorg gesloten stortplaatsen.
Belang provincie:	100% (begin en eind van het jaar), GS vormen het Algemeen Bestuur, twee gedeputeerde vormen het Dagelijks Bestuur
Overige deelnemer(s):	Niet van toepassing

Wat is de bijdrage van het Nazorgfonds aan de doelstellingen van de provincie?

Het Nazorgfonds draagt bij aan de wettelijke taak van de provincie om eeuwigdurende nazorg uit te voeren op de gesloten stortplaatsen om daarmee het milieu te beschermen.

Doel:

Het aanjagen en versnellen van energiebesparing en opwekking van duurzame energie in Brabant door bij te dragen aan de financiering van bewezen duurzame energie technieken. Inzetten op grootschalige uitrol van bewezen en beproefde technieken voor max. CO₂ reductie. Overbrugging om energieprojecten in de exploitatiefase te krijgen.
 Het fonds is actief vanaf 2014 met een looptijd tot en met 2037 en wordt beheerd door de Brabantse Ontwikkel Maatschappij (BOM).
 De meest recente evaluatie vond plaats in 2021. In de Bijlage Verbonden partijen is onder BOM Holding BV een link opgenomen naar de evaluatie voor meer achtergrondinformatie

Gebaseerd op jaarrapportage 2023 met peildatum 31-12-2023

	€	Energiefonds
Fondsomvang	€ 60.000.000	
Geïnvesteed	€ 32.093.426	
Toegezegd	€ 10.369.374	

Revolverendheid

KPI: Het fonds heeft aan het einde van de looptijd dezelfde nominale waarde als bij aanvang.
 De naar investering gewogen gemiddelde looptijd van de investeringen.

Norm:

- De verwachte eindwaarde is in 2037 gelijk aan € 60 miljoen.

Waar staan we nu?

De revolverendheidsratio van het fonds is 1,2. Als de ratio op minimaal 1 ligt, betekent het dat verwacht mag worden dat de waarde van het fonds aan het einde van de looptijd minimaal € 60 miljoen bedraagt.

Multiplier

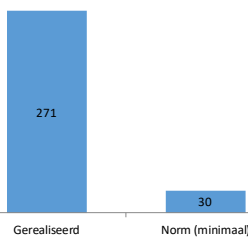
KPI: Het Energiefonds verleidt andere financiers om zo veel mogelijk geld beschikbaar te krijgen voor energieprojecten in Noord-Brabant.

Norm: Met € 60 miljoen aan middelen mobiliseert het energiefonds minimaal € 180 miljoen aan middelen van andere financiers, een multiplier van minimaal 4.

Waar staan we nu?

De financieringsmultiplier van het totale fonds bedraagt 7,3. Dit betekent dat met het totaal initieel geïnvesteerde kapitaal van het fonds sinds oprichting (EUR 45 mln.), EUR 332 mln. aan marktkapitaal is geactiveerd. Het marktkapitaal is afkomstig van banken, ontwikkelaars en mede-investeers.

Kg CO2 reductie per geïnvesteerde euro

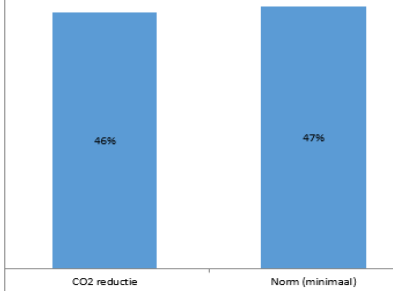
KPI: De minimale CO2 reductie per geïnvesteerde euro.

Norm: > 30 kg CO2 besparing per 1 euro investering.

Waar staan we nu?

De realisatie ligt ruim boven de norm voor de portefeuille van 30kg.

CO² reductie (in %)

KPI: De totale gerealiseerde CO2 reductie t.o.v. looptijd (die eindigt in 2037).

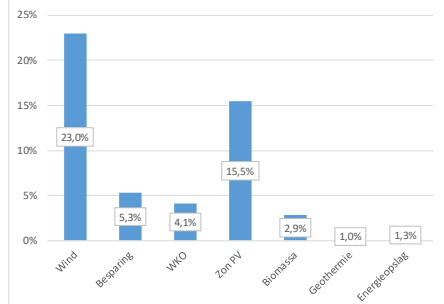
Norm:

Lineair oplopend: ieder jaar 4% van de doelstelling. Totaal 17.200 (voorheen 3.600) kton over de gehele looptijd.

Waar staan we nu?

De KPI betreft de hoeveelheid gerealiseerde CO2-reductie als percentage van de totale doelstelling van het fonds over haar levensduur. Aan de doelstelling is niet net voldaan; cumulatieve besparing 7.765 kton CO2, dat is gelijk aan 46% van 17.200 kton (bijgesteld n.a.v. evaluatie 2021).

Technologieaandeel

KPI: Spreiding van de technologie (in percentage ten opzichte van geïnvesteerd vermogen).

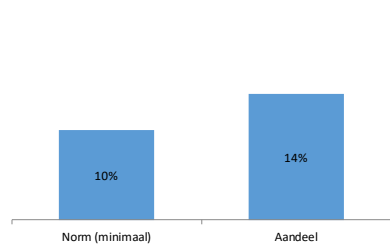
NORM:

A Percentage geïnvesteerd vermogen per technologie is maximaal 33%.

Waar staan we nu?

a. Zie grafiek.

Aandeel kleinschalige projecten

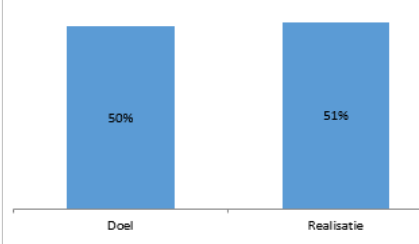
Norm:

Minimaal 10%

Waar staan we nu?

Het kleinschaligheidsaandeel is een minimumeis die wordt gesteld aan de inspanning om ook kleinschalige projecten te realiseren door middel van bundeling ervan binnen het partnershipconcept. Hiertoe berekenen we het aandeel kleinschalige projecten vanaf het moment dat een indicatief aanbod is uitgestuurd. Deze KPI ligt ruimschoots boven het minimum van 10%. Verder mag het aandeel van een project nooit hoger zijn dan 10% van de fondsgrootte, dit is een absoluut maximum van € 6.000.000 per investering.

Projectaandeel Burgerparticipatie

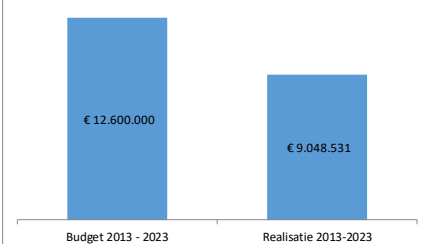
Norm:

Minimaal 50%

Waar staan we nu?

Het doel is om vanuit EFB ook oog te hebben voor lokale groepen van burgers en bedrijven. Het EFB ziet dat zij steeds vaker ook grote initiatieven ontplooiën. Om deze reden is ook het aandeel burgerparticipatie inzichtelijk gemaakt, deze bedraagt 51%

Fondsbeheerkosten

Waar staan we nu?

De totale kosten zijn lager dan begudgetteerd. De huidige kostenstructuur biedt ruimte om het team uit te breiden met capaciteit voor management van de investeringsportefeuille. Naar aanleiding van de evaluatie in 2021 is het fondskostenplafond aangepast van gemiddeld 2% naar 3%.

Doel:
Brabant C versterkt en vergroot het kunst en cultuuraanbod van Brabant om daarmee de nationale en internationale aantrekkingskracht van Brabant te vergroten. Brabant C versterkt het cultuursysteem en draagt bij aan vernieuwing van financiering in cultuur.
Het fonds heeft een looptijd tot en met 2024 en is in 2021 geevalueerd: In de Bijlage Verbonden partijen is een link opgenomen naar de meest recente evaluatie.

De bron voor de gegevens in deze infographic is het jaarverslag 2023 Brabant-C

Brabant C fonds

Fondsomvang	€ 36.558.443
Verplichting*	€ 29.188.418
Restant**	€ 7.370.025

* totaal van gedane uitgaven inclusief reeds verstrekte nog uit te betalen subsidieverplichtingen
** maximale ruimte per ultimo 2023 ter dekking van reeds aangevraagde nog te beoordelen/verlenen projecten, afdekking van oninbare leningen, toekomstige subsidieplafonds en fondst

Revolverendheid

KPI:
Over revolverendheid zijn geen afspraken gemaakt in relatie tot het totale fonds. In plaats daarvan zijn afspraken gemaakt over het te realiseren aandeel leningen in enig jaar. Zie hieronder 'aandeel leningen'.

Norm: -

Waar staan we nu?

Over de gehele looptijd van Brabant C is tot en met 2023 voor €3.015.588,- aan leningen verstrekt en is tot en met 31-12-2023 €878.578,- (29%) afgelost.

Multiplier

KPI:
Het Brabant C Fonds realiseert een multiplier van minimaal 3, wat wil zeggen dat het fonds met elke euro minimaal 2 euro van andere financiers mobiliseert (cofinanciering)

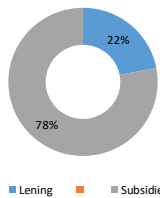
Norm: ≥ 3

Waar staan we nu?

In 2023 is een multiplier van 4,5 gerealiseerd (2022 3,2).

Over de gehele periode maart 2015 tot en met december 2023 heeft Brabant C in totaal 148 projecten gefinancierd. Met een investering van €25,1 mln heeft Brabant-C in totaal €110,3 mln aan investeringen in kunst en cultuur in Brabant bewerkstelligd. De multiplier over de gehele periode ligt op 4,4.

Aandeel leningen

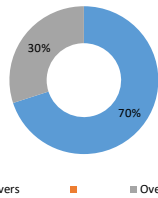
KPI: Het aandeel leningen van de jaarlijks uitgezette middelen stijgt vanaf 2017 met gemiddeld 4% per jaar, met een middellange termijn perspectief van minimaal 15% in 2017 naar tenminste 39% eind 2023.

NORM: voor 2023 39%

Waar staan we nu?

Brabant C heeft in 2023 22% van de financiering in de vorm van een lening of garantstelling beschikt. Hoewel er sprake is van een stijging (2022: 12%), is de KPI is daarmee niet gehaald.

Cross-overs

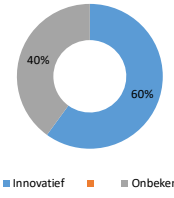
KPI: Brabant C heeft als doelstelling dat er binnen minimaal 70% van de projecten wordt samengewerkt met een of meerdere partijen buiten de culturele sector. Deze doelstelling wordt gemeten aan de hand van het aantal gerealiseerde cross-overs en samenwerkingen met andere partijen buiten de sector.

NORM: Minimaal 70%

Waar staan we nu?

Het percentage projecten dat cross-overs heeft gerealiseerd en dat samenwerkt met andere partijen uit de sector is 70%. Daarmee is deze KPI van Brabant C behaald.

Innovatief

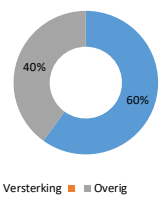
KPI: Brabant C heeft als doelstelling dat minimaal 50% van de projecten als vernieuwend en innovatief wordt gezien. Deze doelstelling wordt gemeten aan de hand van het innovatieve en onderscheidende karakter van de projecten (publiekmeting).

NORM: Minimaal 50%

Waar staan we nu?

Het percentage projecten dat als vernieuwend en innovatief wordt beschouwd is 60%, daarmee voldoet Brabant C aan de norm van 50%. Deze KPI is dan ook behaald.

versterking cultuursysteem

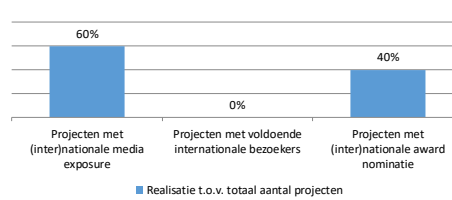
KPI: Brabant C heeft als doelstelling dat minimaal 60% van de projecten het cultuursysteem in Brabant versterkt. Deze doelstelling wordt gemeten aan de hand van de voortzetting van het project (data Brabant C), de publieksaantelling, de zogenaamde Net Promotor Score (NPS) die beeld geeft van klanttevredenheid en -loyaliteit, de kwaliteit van het programma en het aanzetten tot bezoek aan andere kunst- en cultuurvormen (allen op basis van de publiekmeting).

NORM: Minimaal 60%

Waar staan we nu?

Kijkend naar de voortzetting van het project, dan zien we dat 100% van de projecten hieraan heeft voldaan. De NPS is voor iets meer dan de helft van de projecten positief. Opvallend is dat de NPS of relatief hoog of relatief laag uitvalt voor een project. Ook de kwaliteit van het programma wordt voor 60% van de projecten met een voldoende beoordeeld. Daarnaast scoort de helft van de projecten een voldoende (of hoger) als het gaat om het aanzetten tot het bezoeken van kunst en cultuur. Op basis van de resultaten kunnen we stellen dat deze KPI van Brabant C is behaald.

(inter)nationaal niveau

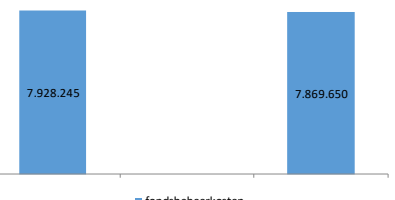
KPI: Brabant C heeft als doelstelling dat minimaal 60% van de projecten van aantoonbaar (inter)nationaal niveau is. Deze doelstelling wordt beoordeeld op basis van het aandeel (inter)nationale bezoekers (publiekmeting) en het aantal publicaties en nominaties/ awards van (inter)nationaal niveau (externe bronnen).

NORM: Minimaal 60%

Waar staan we nu?

Het aandeel (inter)regionale bezoekers is voor alle projecten op een redelijk niveau, echter het aandeel internationale bezoekers is bij veel projecten aan de lage kant. Dit is hoogstwaarschijnlijk (deels) te verklaren door de aard van de projecten. Het aandeel projecten met mediaexposure in landelijke en/of internationale pers/media is 60% en het aandeel projecten met (inter)nationale nominaties en awards staat op 40%. Eén van de drie sub-KPI's komt daarmee niet boven de 60%, daarmee is deze KPI van Brabant C gedeeltelijk behaald.

Fondsbeheerkosten

Waar staan we nu?

De totale fondsbeheerkosten lagen in 2023 met €1.110.988 nagenoeg op het gebudgetteerde niveau ad €1.090.000.

Doel:
Het Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (GOB) heeft als doelstelling het realiseren van het volledige Natuur Netwerk Brabant. Het GOB is opgericht op 1 mei 2014 en het fonds loopt door tot en met 2027. Het GOB gaat het provinciale- en Rijksdeel van het Natuurnetwerk Brabant (NNB) realiseren. Het provinciale deel wordt gefinancierd met provinciale middelen en het Rijksdeel met Rijksmiddelen in de vorm van geld of grond. In de Bijlage Verbonden partijen is een link opgenomen naar de meest recente evaluatie van het Groen Ontwikkelfonds, met daarin nadere achtergrondinformatie.

Ingebrachte middelen worden verdeeld in 3 categorieën: A, B en C.:

- categorie A middelen waarvan 85% subsidie voor verwerving en/of inrichting van NNB
- categorie B middelen waarvan 50% subsidie.
- categorie C middelen waarvan 0% -25% subsidie

In het Rijksdeel NNB mag de gemiddelde subsidie voor verwerving 85% bedragen en voor inrichting 50%. In het Provinciaal deel NNB mag de subsidie voor Verwerving en inrichting gemiddeld 50% bedragen.

De huidige KPI's (ziehronder) zullen in 2024-2025 worden gereviseerd en/of aangevuld.

	31-12-2023	in €	in grond en opstellen
Fondsomvang	€	251.976.908	€ 66.831.960
Verplichting	€	60.613.480	
Restant	€	191.363.428	€ 66.831.960

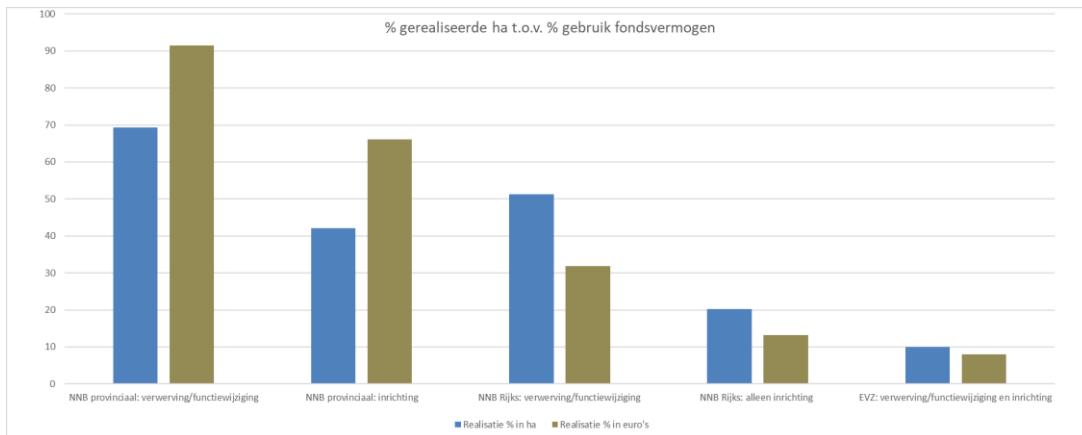
KPI: Geen of nauwelijks revoluerendheid
Norm: -
Waar staan we nu?

KPI: De totale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B en C versus de provinciale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B en C.
Norm: De multiplier ≥ 2 voor het provinciale deel van het NNB.
Waar staan we nu?
De multiplier is 2 (over de periode 2014- 31-12-2023).

Omschrijving KPI's	Normen	Toelichting voortgang
1. Het aantal gerealiseerde ha per jaar voor verwerving en inrichting in het rijksdeel, het provinciale deel en de Ecologische verbindingzones (EVZ).	Aantal hectares per jaar.	81 ha verworven provinciaal en Rijksdeel, 310 ha ingericht provinciaal en Rijksdeel, 14 ha EVZ gerealiseerd (in de periode 01-01-2024 t/m 31-05-2024).
2. De mate van uitputting van het fonds. Het nog beschikbare vrije fondsvermogen is groot genoeg om de nog te realiseren maatschappelijke opgave binnen de gestelde kaders waar te maken.	Percentage gerealiseerde maatschappelijke opgave ten opzichte van het procentueel gebruik van het fondsvermogen.	Nee. Als gevolg van bezuinigingen en prijsstijgingen is er op dit moment niet voldoende budget beschikbaar om de totale opgaven NNB en EVZ te realiseren. N.a.v. hebben PS op 16 december 2022 met het Statenvoorstel 72/22A Actualisatie NNB/GOB ingestemd. Zie tabel "Percentage gerealiseerde maatschappelijke opgave ten opzichte van het procentueel gebruik van het fondsvermogen".
3. De omvang van categorie C is minstens even groot als de omvang van categorie A in het provinciale deel van het NNB.	Categorie C \geq categorie A. In categorie B is de multiplier altijd 2.	Tot op heden zijn er geen projecten gehonoreerd in categorie C of categorie A.
4. De multiplier. De totale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B en C versus de provinciale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B en C.	De multiplier ≥ 2 voor het provinciale deel van het NNB.	De multiplier is 2 over de periode 2014- 31-05-2024.
5. De multiplier. De totale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B versus de provinciale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B in de EVZ.	De multiplier is ≥ 2 (50% subsidie) voor 1.275 ha en $\geq 1,33$ (75% subsidie) voor 500 ha. De indicator is omgezet van km naar ha om uniformiteit met het Investeringsreglement GOB te creëren.	De multiplier is respectievelijk 2 en 1,33 (over de periode 2014- 31-05-2024).
6. De verhouding tussen de waarde aan beschikbare ruiggrond en de waarde aan gerealiseerde natuur in categorieën A, B en C in het rijksdeel NNB.	De verhouding moet kleiner of gelijk aan 1 zijn.	De verhouding is 0,94 (over de periode 2014- 31-05-2024).
7. De gerealiseerde prestatie in grootheden van de maatschappelijke opgave per jaar in aantallen, inbreng aan middelen en grond.	In ha versus €, jaar 1 +2 is 5%, jaar 3 en volgende zijn gemiddeld 7,5%.	2,5 % (over de periode 1-1-24 t/m 31-05-2024).
8. De totale bijdrage aan cofinanciering per jaar voor verwerving en inrichting in het Rijksdeel, het provinciale deel en de EVZ.	Middelen per jaar.	€ 62.882.081 (over de periode 2014 - 31-05-2024).
9. De bijdrage van de Manifestpartners aan de maatschappelijke opgave per jaar voor verwerving en inrichting in het Rijksdeel, het provinciale deel en de EVZ.	Middelen en ha.	€ 19.799.301 en 1404 ha (over de periode 2014 - 31-05-2024).

Percentage gerealiseerde maatschappelijke opgave ten opzichte van het procentueel gebruik van het fondsvermogen.

Brabant Startup Fonds

Doel: Het Brabant Startup Fonds financiert kansrijke startende ondernemingen in Noord-Brabant die innovatief en kennisintensief zijn. Het fonds helpt hen om van idee tot product-marktfit te komen en (vervolg)investeerd aan te trekken. Hiermee wordt de economische groei gestimuleerd en de concurrentiekracht van de Brabantse economie versterkt. Het fonds heeft een looptijd van 2018 tot en met 2033 en wordt in 2024 geëvalueerd.

Begrippenkader
 PNB (Provincie Noord-Brabant)
 Fondsdeel: Preseed fonds (100% Provincie)
 VFF (Vroegefasefinanciering) Brabant Fondsdeel: Proof-of-Concept fonds (50% Provincie / 50% RVO)
 Valorisatiemiddelen: Fondsen die zijn overgenomen van eerder opgerichte valorisatieprogramma's in Brabant (+/- 50% Provincie / 50% RVO)

	PNB fonds		VFF-fonds
Fondsvomvang	€ 10.000.000	€	10.000.000
Verplichtingen (t/m 31 dec 2023)	€ 8.920.000	€	6.848.000
Aanwendbaar	€ 1.080.000	A	€ 3.152.000
Door revolving teruggevoelde middelen die opnieuw kunnen worden ingezet	€ 472.783	B	
Valorisatiemiddelen	€ 9.981.479		
Verplichtingen	€ 7.418.767		
Aanwendbaar Valorisatiemiddelen	€ 2.562.712	C	
Af: verplichting tbv fondsexploitatie VFF			€ -1.700.000
Aanwendbaar voor toekenning	€ 4.115.495	A+B+C	€ 1.452.000

KPI: "Start van de financieringsketen"

BSF investeert in de aller vroegste fase van een onderneming en bij gebreke problem/solution fit en product/marktfit volgen er vervolfinancieringen. De leningen worden bij succes volledig afgelost en dit kan weer revolverend verstrekt worden in de vorm van converteerbare leningen aan andere kennisinstansies.

Norm: De verwachte revolverendheid van het fonds is 50% op de uitzettingen.

Waar staan we nu?
 De leningen hebben een looptijd van 6 jaar, daarom kan pas omstreeks 2025 een eerste indicatie worden gegeven over de mate van revolverendheid

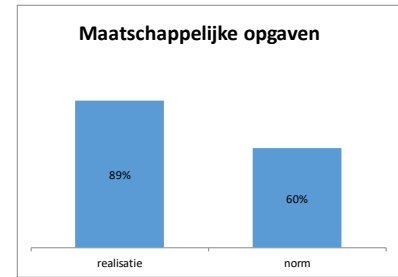

KPI: "Verleiden van andere financiers"

Met de beschikbare fondsmiddelen worden middelen van andere financiers gemobiliseerd.

Norm:
PNB fondsdeel (gelden uit 2018):
 Met € 10 miljoen mobiliseert het Brabant Startup Fonds minimaal € 20 miljoen aan middelen van andere financiers. Een multiplier van 3.0
VFF fondsdeel (gelden uit 2022 50% PNB en 50% RVO):
 Met € 10 miljoen mobiliseert het Brabant Startup Fonds minimaal € 40 miljoen aan middelen van andere financiers. Een multiplier van 5.0

Waar staan we nu?
PNB fondsdeel:
 Op basis van cofinanciering bedrijven, cofinanciering op fondsniveau en herinvesteringen bedraagt de multiplier 15 (t/m 31 december 2023).
VFF fondsdeel:
 € 5,4 miljoen co-financiering en vervolfinanciering bedraagt de multiplier 1.54 (t/m 31 december 2023). Hiermee voldoet het nog niet aan de norm van 5.

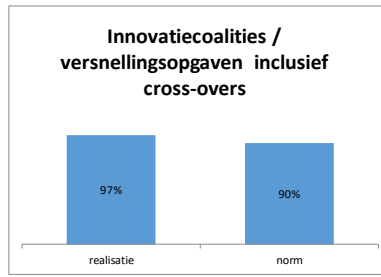

KPI: Bijdragen aan maatschappelijke opgaven:

- Duurzame Agro & Food ketens
- Gezonder ouder worden
- Slimme mobiliteit
- Duurzame energie

NORM: 60% van de financieringen wordt gedaan op het gebied van de ontwikkeling van nieuwe oplossingen voor maatschappelijke opgaven

Waar staan we nu?
 In 5,5 jaar van het fonds (1 juli 2018 - 31 december 2023) zijn 72 leningen gecommiteerd, waarvan 64 aan bedrijven die werken aan een maatschappelijke opgave. Daardoor staat de realisatie voor BSF totaal op 89%.

KPI: Versterken van innovatieve groei in Brabant door leningen te verstrekken aan bedrijven in sleuteltechnologieën en versnellingsopgaven:

- High-tech Systems & Materials
- Life Sciences & Medische Technologie
- (Agro)food
- Biobased Economy
- Maintenance
- Logistiek

NORM: Percentage gerealiseerde leningen aan startups die actief zijn in één van de sleuteltechnologieën
 De ambitie sleuteltechnologieën is 90%

Waar staan we nu?
 In de 5,5 jaar (1 juli 2018 - 31 december 2023) zijn 72 leningen gecommiteerd, waarvan 70 leningen onder de sleuteltechnologieën vallen of direct gelieerd zijn. Daardoor staat de realisatie voor BSF totaal op 97%. Dit komt mede door de verbreding van de versnellingsopgaven wordt er een hoger percentage behaald.

Fondsbeheerkosten + fondsvomvang

Fondsbeheerkosten
 De exploitatiekosten voor een fonds dat zich richt op startups in vroege fase van innovatie liggen normaal gesproken tussen de 1,5% en 2,5%. De fondsbeheerkosten bij het Brabant Startup Fonds lagen in 2022 op circa €350k en blijven daarmee onder de minimale norm obv de werkelijke marktwaarde van de portefeuille is dit met 1,21% relatief laag.

Vanwege het feit dat het Brabant Startup Fonds laag revolverend is, worden de kosten voor het fondsmanagement PNB fonds 2018 niet ten laste gebracht van het fonds, maar als aparte exploitatiekosten opgenomen. Vanuit het VFF fondsmiddelen worden wel exploitatiekosten gefinancierd.

Cumulatief:

Jaar	Management	Beheer portfolio
2018	€ 185.000	€ 0
2019	€ 200.000	€ 0
2020	€ 250.000	€ 70.000
2021	€ 250.000	€ 80.000
2022	€ 250.000	€ 80.000
2023	€ 250.000	€ 100.000
Totaal:	€ 1.385.000	

Uitbreiding fondsvomvang
 In het 2e halfjaar van 2022 is de derde overname, portfolio van OndernemersLift+ on hold gezet. In 2023 is de overname van de portfolio van OndernemersLift+ bestuurlijk overeengekomen en zal in 2024 worden geëffectueerd. Eerder zijn de valorisatiefondsen van Stichting Starterslift in liquidatie (2019) en Bright Move B.V. (2021) overgenomen.

De Vroege Fase Financiering is in 2021 / begin 2022 toegekend en RvO en Provincie voegden ieder € 5 miljoen aan het fondsvermogen toe, zodat er nog leningen aan startups verstrekt kunnen worden.

Doel

Het Innovatiefonds investeert (in)direct in startende en doorgroeende innovatieve bedrijven gericht op Brabantse topclusters en maatschappelijke opgaven. Het fonds heeft een looptijd van 2014 t/m 2037 en wordt beheerd door Innovatiefonds BV, een 100% dochter van BOM Holding BV. De meest recente evaluatie vond plaats in 2021. In de Bijlage Verbonden partijen is onder BOM Holding BV een link opgenomen naar de evaluatie voor meer achtergrondinformatie.

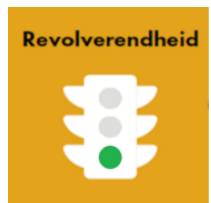
Een deel van de investeringen verloopt via drie "virtuele" subfondsen:

- Ontwikkelingsfonds: Het Innovatiefonds investeert met het Ontwikkelingsfonds in levensfase 1 (customer discovery) en in levensfase 2 (customer validation).
- F2F Ecosysteem: virtuele subfondsen met als doel om investeerders aan te trekken voor belangrijke Noord-Brabantse ecosystemen/sectoren.
- COL: BOM heeft de Corona OverbruggingsLening (COL) voor Brabant uitgevoerd. Vanuit het Innovatiefonds is een COL co-financieringsconstructie opgezet, om samen met private financiers de ondernemingen verder te ondersteunen.

Deze infographics opgesteld op basis van gegevens uit de jaarrapportage 2023 van het Innovatiefonds.

		Fonds-in-fonds	Directe investeringen	Subfondsen
Oorspronkelijke fondsvomvang*	€	37.925.000	€ 33.825.000	€ 40.750.000
Uitzettingen**	€	84.102.000	€ 85.757.000	€ 36.030.000
Uitgroei fonds	€	46.177.000	€ 51.932.000	€ -4.720.000

* Oorspronkelijke fondsvomvang € 135.000.000 (= €125.000.000 + €10.000.000 (toevoeging Biobased Brabant Fonds in 2021)) -/- € 22.500.000 (gebudgeteerde dakfondskosten) = € 112.500.000
 ** De uitzettingen bedragen per ultimo 2023 € 205.890.000
 De uitzettingen aan de subfondsen bestaan uit € 18 miljoen ontwikkelingsfonds, € 13,8 miljoen F2F ecosysteem en € 2,5 miljoen i.v.m. Corona

KPI: Het fonds heeft aan het einde van de looptijd dezelfde nominale waarde als bij aanvang

Norm: De verwacht eindwaarde is in 2037 gelijk aan € 135 miljoen. Nominale instandhouding van € 135 miljoen fondsvomvang d.w.z. TVPI (Total Value to Paid-In Capital) = 1.

Waar staan we nu?

Huidige TVPI = 1,6
 De waardeontwikkeling van de Innovatiefondsportefeuille is positief, met een TVPI van 1,6 is de waardeontwikkeling ruim boven cumulatieve investeringen en kosten.

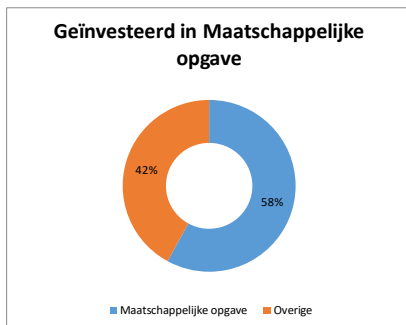

KPI: Het innovatiefonds verleidt andere financiers om zo veel mogelijk geld beschikbaar te krijgen voor innovatieve MKB-bedrijven in Noord-Brabant.

Norm: Met de oorspronkelijke € 135 miljoen aan in het fonds gestorte middelen mobiliseert het innovatiefonds minimaal € 270 miljoen aan middelen van andere financiers - dit komt neer op een multiplier van 3.

Waar staan we nu?

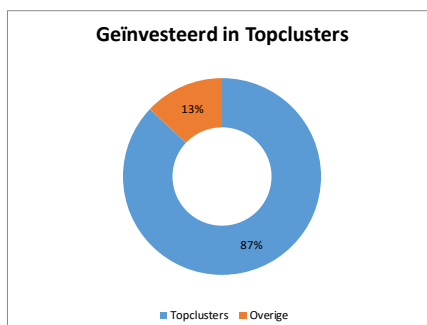
Binnen alle strategieën wordt de multiplier van 3 (ruim) gehaald. Exclusief F2F bedraagt de multiplier 10. Inclusief F2F is de multiplier 31. Deze groei ontstaat doordat in latere fases het aandeel van IFB in grotere rondes relatief lager is.

KPI: Bijdragen aan nieuwe oplossingen voor maatschappelijke opgaven middels innovaties in bijvoorbeeld duurzame agro-foodketens, gezond ouder worden, slimme mobiliteit en duurzame energie.

Norm: De totale investeringsportefeuille van het Innovatiefonds bestaat voor 40-50% uit bedrijven die zich richten op maatschappelijke opgaven.

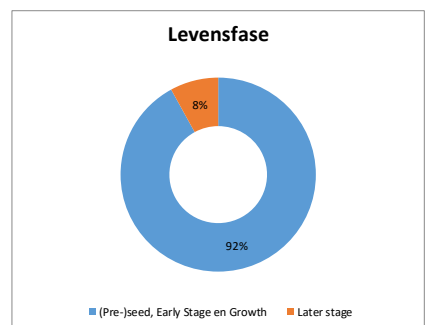
Waar staan we nu?
 Het aandeel van de participaties met een bijdrage aan een van de vier maatschappelijke opgaves ligt met 58% van het geïnvesteerd vermogen en 80% van het aantal bedrijven boven het gestelde doel. Dit percentage ligt al de gehele looptijd in deze ordegrootte.

KPI: Het innovatiefonds versterkt de Brabantse economie en bevordert de werkgelegenheid door ondersteuning van innovatieve MKB bedrijven in de (cross-overs van) topclusters van Brabant: hightech systems & materialen, life sciences, biobased economy, agrofood, logistiek en maintenance en de hiermee samenhangende sectoren.

Norm: De totale investeringsportefeuille van het Innovatiefonds bestaat voor 50-60% uit bedrijven uit (cross-overs van) topclusters.

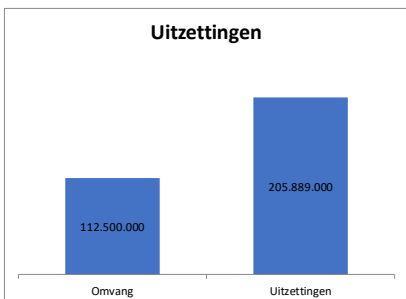
Waar staan we nu?
 Zowel in geïnvesteerde bedragen als in aantallen investeringen ligt IFB met een realisatie van meer dan 80% ruim boven de doelstelling uit het IFB fondsplan. Dit percentage ligt al de gehele looptijd in deze ordegrootte.

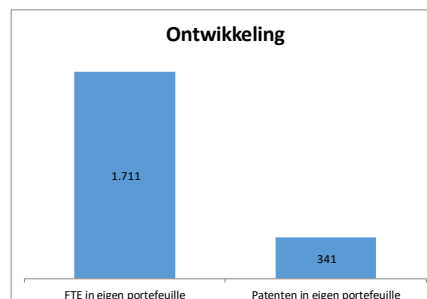
KPI: Sluiten van de keten van financieringsmogelijkheden voor innovatieve MKB-bedrijven in de topclusters van Noord-Brabant. Met name in de (Pre-)Seed, Early stage en Growth fasen van bedrijfsontwikkeling is het marktfalen het meest prominent is.

NORM: De totale investeringsportefeuille van het Innovatiefonds Brabant bestaat voor minimaal 60% uit bedrijven in de (Pre-)Seed, Early Stage en Growth fasen van innovatieve MKB bedrijven en consortia.

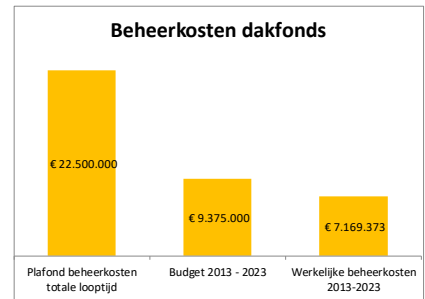
Waar staan we nu?
 Bij de huidige investeringen is dit meer dan 90% en voldoet daarmee ruim aan de norm. Dit percentage ligt al de gehele looptijd in deze ordegrootte.

Waar staan we nu?
 Het bedrag dat is uitgezet, in participaties en toezeggingen (gecommitteerd), ontwikkelt zich goed, zowel bij Direct Investments als bij F2F en F2F ecosysteem. De inzet van het ontwikkelingsfonds is inmiddels flink bijgetrokken. We houden ruimte voor kleine vroege fase tickets. De focus ligt nog meer op participaties in de vroege fase, waarmee we tevens via Venture Building de aanvragen naar een hogere kwaliteit tillen. Het bedrag dat is uitgezet is hoger dan het startvermogen, dankzij de positieve exits. Eind 2021 is € 10 mln uit het Biobased Fund toegevoegd aan het IFB.

Waar staan we nu?
 Het aantal FTE van de bedrijven in eigen portefeuille 1.711 en er zijn 341 patenten aangevraagd. Beide gegevens hebben betrekking op de bestaande portefeuille aan investeringen in eigen beheer, en geven dus geen meerjarig totaaloverzicht.

Waar staan we nu?
 Beheerkosten gegeven per 31-12-2023. De dakfondskosten (kosten die betrekking hebben op activiteiten die niet direct binnen een subfonds vallen) over de periode 2013 - 2023 liggen onder het geprognosticeerde bedrag. De directe kosten van de subfondsen worden gegeven binnen de betreffende fondsen. De totale cumulatieve kosten lagen eind 2022 circa € 2,2 miljoen boven de prognose uit 2013. Dat wordt met name verklaard door het duidelijk hogere investeringstempo dan verwacht en meer dan ruimschoots gecompenseerd door de groei van het fonds.

Leisure Ontwikkel Fonds Noord-Brabant

Provincie Noord-Brabant

Doel:
Het Leisure Ontwikkel Fonds Noord-Brabant (LOF Brabant) verstrekt leningen aan ondernemers met een innovatief, kwalitatief onderscheidend plan voor de Brabantse vrijetijdssector. Zo stimuleert het LOF Brabant de ontwikkeling van nieuw vrijetijdsaanbod in Brabant met als doel ofwel structureel meer bezoekers van verder weg naar de provincie te trekken, ofwel het leef- en vestigingsklimaat voor de Brabanders zelf verbeteren. Het fonds heeft een looptijd van 2017 t/m 2026 (10 jaar). In de bijlage verbonden partijen is een link opgenomen naar de evaluatie in 2021, met daarin nadere achtergrondinformatie

Beoogde fondsomvang	€	10.000.000 (waarvan €5.000.000 (50%) van de provincie)
Ingebracht vermogen 31-12-23	€	6.852.567 (waarvan €3.426.284 (50%) door de provincie)
Verstrekte leningen:	€	2.727.459 (in totaal 14 leningen)

KPI: Het fonds heeft aan het einde van de looptijd een kleinere nominale waarde dan bij aanvang.

Verwachting: 33-66%

Waar staan we nu?
-

KPI: Het LOF Brabant verleidt andere financiers om zo veel mogelijk geld beschikbaar te krijgen voor investeringen in de Brabantse vrijetijdssector.

Norm: Het fonds financiert voor maximaal 50% van de investering en wordt voor de helft gefinancierd door de Provincie. Dit komt neer op een multiplier van 2

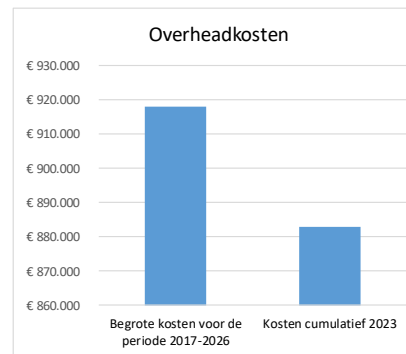
Waar staan we nu?
Het fonds heeft een multiplier van 2

Het Investeringsreglement van het LOF Brabant is eind 2021 aangepast, waardoor de mogelijkheden voor leningen via het fonds zijn verruimd. De inhoudelijke en financiële criteria zijn verruimd. Het maximale leningsbedrag is verhoogd naar € 1mln, er is ruimte voor kleinere projecten (€ 25.000 - € 75.000) en zowel realisatiekosten als ontwikkelkosten komen nu in aanmerking voor een lening.

Zowel het aantal verstrekte leningen als het aantal aanvragen is in 2023/2024 toegenomen. De Voortgangsrapportage Q1 2024 (zie ook Memo gedeputeerde Maes d.d. 6 mei 2024) geeft informatie over de projecten die door het LOF met een lening worden ondersteund. Tevens rapporteert het LOF over de resultaten van marketing en communicatieinspanningen, aantal verstrekte leningen, uitstaande leningen/fondsvermogen etc.

Twee door het LOF gefinancierde projecten hebben het niet gered. Redenen waren de coronalockdowns en achterblijvende bezoekersaantallen na een eerder voorspoedige start. Beide leningen zijn inmiddels door het LOF afgeboekt. Het gaat om een totaalbedrag van € 857.000.

LOF Brabant wordt gefinancierd door provincie Noord-Brabant, de 4 Brabantse regio's, de Efteling en Libéma. Na 2020 zijn de bijdragen van de regio's aan LOF Brabant gestopt, wat leidde tot stagnatie van de groei van het fondsvermogen. Door een toenemend aantal aanvragen en leningen is hervatting van de stortingen gewenst. Het LOF is in overleg met de regio's over hervatting van de bijdragen. Twee regio's hebben inmiddels aangegeven positief te staan ten aanzien van hervatting van de bijdrage, maar zijn daartoe nog niet overgegaan.

De fondsbeheerkosten voor het LOF Brabant werden bij aanvang geraamd op € 918.000, circa € 90.000 per jaar. De totale fondsbeheerkosten in de periode 2017 t/m 2023 zijn circa € 126.109 per jaar. Dat is meer dan bij aanvang werd geraamd. Dit is veroorzaakt door meer scoutingswerkzaamheden dan voorzien, kosten voor evaluatie, intensieve inzet op marketing in 2022 en overdracht van het fondsmanagement in 2022 (zie ook kader hiernaast).

c. Verstrekte geldleningen

Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente- percentage	Restant 1-1-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2025	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2026	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2027	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2028	
A Leningen aan deelnemingen																			
Lening BOM (spinn-off)		3,780%	3.172	25		3.197	25	3.221	-			-			-			-	
Lening Pivotpark		0,000%	7.600	1.500		9.100			9.100		9.100	-			-			-	
Lening NV Monumentenfonds		3,000%	2.425			2.425			2.425			2.425			2.425			2.425	
Lening OLSP (hypothecair)		2,000%	10.000			10.000			10.000		10.000	-			-			-	
Lening OLSP (Ex BHB lening)		0,000%	2.500			2.500			2.500		2.500	-			-			-	
Lening Aviolanda		Div.	1.573			1.573		1.573	-			-			-			-	
Lening NWB		3,100%	50.000			50.000		50.000	-			-			-			-	
Hybride lening BNG		Div.	49.800			49.800		49.800	-			-			-			-	
Lening High Tech XL		0,000%	750			750			750			750			750			750	
Lening Rockstart		0,000%	300			300			300			300			300			300	
Lening Stichting Monumentenfonds		1,490%	4.484		137	4.347		139	4.209		141	4.068		143	3.925		145	3.780	
Lening Brabant Startup fonds		0,000%	8.250	1.750		10.000			10.000			10.000			10.000			10.000	
Lening BSF Starterslift		0,000%	450			450		450	-			-			-			-	
Lening BSF Bright Move		0,000%	1.500			1.500		1.500	-			-			-			-	
Lening Enexis Tranche A		2,150%	154.141			154.141			154.141			154.141			154.141			154.141	
Lening Enexis Tranche B		1,400%	5.349			5.349			5.349			5.349			5.349			5.349	
Lening Nieuw Prinsenland		0,000%	1.085		1.085	-			-			-			-			-	
Lening Pivotpark (Panther)		3,400%	8.604	480	527	8.557		535	8.022		554	7.468		573	6.895		593	6.303	
Lening Pivotpark (Grizzly H)		2,500%	24.700	1.300	581	25.419		594	24.826		609	24.217		624	23.592		640	22.952	
Lening Pivotpark (Grizzly A)		5,500%	7.458	393	264	7.586		278	7.309		293	7.015		310	6.705		327	6.378	
Lening Brabant Start UP		0,000%	3.750	1.250		5.000			5.000			5.000			5.000			5.000	
Lening Pivotpark (Panther Bouw)		3,400%	1.422		81	1.341		84	1.257		87	1.170		90	1.081		93	988	
Lening Aviolanda Body Hangar (L)		5,250%	9.359	373		9.732	521		10.253		110	10.143		116	10.027		472	9.555	
Lening Aviolanda Body Hangar (A)		10,140%	1.082		203	879		271	609		271	338		271	68		68	-	
Lening Pivotpark Grizzly II (A)		8,110%	-	1.273		1.273		71	1.202		92	1.110		100	1.010		108	901	
Lening Pivotpark Grizzly II (H)		5,110%	-	4.200		4.200		59	4.141		82	4.060		86	3.974		90	3.883	
Lening Monumentenbeheer		2,700%	-	1.260		1.260			1.260		1.260	-			-			-	
A totaal leningen aan deelnemingen			359.753	13.804	2.876	370.681	546	108.574	262.652	-	25.098	237.554	-	2.312	235.242	-	2.536	232.706	
In mindering gebrachte voorziening A			4.175			4.175			4.175			4.175			4.175			4.175	
Balanswaarde A			355.578			366.506			258.478			233.380			231.068			228.532	
B Leningen aan overige verbonden partijen																			
Life Science & Health Fund		0,000%	3.909		3.909	-			-			-			-			-	
Lening Bio-connection		0,000%	361		361	-			-			-			-			-	
Lening Cleantechfonds		0,000%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000	

Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente- percentage	Restant 1-1-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2025	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2026	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2027	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2028
Lening Innovatiefonds		0,000%	51.309	8.000		59.309			59.309			59.309			59.309			59.309
Lening Energiefonds		0,000%	34.500	2.000		36.500			36.500			36.500			36.500			36.500
B Totaal leningen aan overige verbonden partijen			100.079	10.000	4.271	105.809	-	-	105.809	-	-	105.809	-	-	105.809	-	-	105.809
In mindering gebrachte voorziening B			-															
Balanswaarde B			100.079			105.809			105.809			105.809			105.809			105.809

C-1 Overige leningen

<i>Publieke lichamen</i>																		
Lening MKB-bedrijven	Div.		394		92	302		92	210		92	119		92	27	42	69	
Lening het Groene Woud	0,000%		950			950			950			950			950			950
Startersleningen	Div.		3.814		157	3.656			3.656			3.656			3.656			3.656
Lening RedMedTech Discovery Fund	0,000%		1.125			1.125			1.125			1.125			1.125			1.125
Lening Go-cartridge	4,500%		500		500	-			-			-			-			-
Lening 5 sterren regio NO (Has)	0,000%		638			638			638			-			-			-
Lening Manege Heijligers	0,000%		180		40	140		40	100		40	60		40	20		20	-
Lening Paardensportcentrum den Goubergh	0,000%		418		418	-			-			-			-			-
Lening Krediet Unie Brabant	0,000%		100		75	25		25	-			-			-			-
Lening Nieuwstraat Breda	3,200%		3.600		400	3.200		3.200	-			-			-			-
Lening Efteling	1,745%		3.000		1.500	1.500		1.500	-			-			-			-
Lening Catharinadal	3,650%		2.741			2.741			2.741			2.741			2.741			2.741
Lening KVL (Boei)	2,500%		1.223		26	1.197		27	1.170		27	1.143		28	1.115		29	1.086
Lening Safariresort Beekse Bergen	2,790%		31.125		2.075	29.050		2.075	26.975		2.075	24.900		2.075	22.825		2.075	20.750
Lening Krediet Unie Tilburg	0,000%		30		15	15		15	-			-			-			-
Lening Brouwhuis	2,700%		953		69	885		69	816		69	748		69	679		69	611
Lening Elzeneindhuis	Div.		1.658		104	1.555		106	1.448		108	1.340		111	1.229		113	1.116
Lening Krediet Unie Noord-Oost	0,000%		26			26			26		26	-			-			-
Lening Klein paradijs	1,500%		850			850			850			850			850			850
Lening Stichting Noord-Brabants Museum	1,000%		1.250		50	1.200		50	1.150		50	1.100		50	1.050		50	1.000
Lening Krediet Unie West-Brabant	0,000%		7			7			7		7	-			-			-
Lening Europees Inv.fonds	0,000%		1.017			1.017		1.017	-			-			-			-
Lening Woonconnect	0,000%		543			543			543			543			543			543
Lening Vtec Lasers	5,000%		690	34		724	12	147	589	29	155	464	23	162	325	16	170	170
Lening Effect Photonics	5,000%		991	42	406	626	31	218	439	22	229	232	12	244	-			-
Lening Smart Photonics	5,000%		556	19	268	307	15		322	16		338	6	344				
Lening Kempentoren	1,000%		274		18	256		18	237		18	219		18	201		18	183
Lening Ministerie van Defensie	1,410%		19.583	216	7.850	11.949	168	3.450	8.667	122	3.450	5.340	75	3.450	1.965	28	1.993	
Lening Stichting Park Campus	2,000%		1.225		78	1.147		78	1.069		78	991		78	913		78	834
Lening St. Eur.Ker.Centrum	0,900%		4.502			4.502			4.502			4.502			4.502		300	4.202
Lening Big Developments	4,000%		658	26	684	-			-			-			-			-

Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente-	Restant	ver-	Af-	Restant	ver-	Af-	Restant	ver-	Af-	Restant	ver-	Af-	Restant	ver-	Af-	Restant
		percentage	1-1-2024	strekt	lossing	31-12-2024	strekt	lossing	31-12-2025	strekt	lossing	31-12-2026	strekt	lossing	31-12-2027	strekt	lossing	31-12-2028
Lening Brainport	3,000%	150			150	-			-			-			-			-
Lening Deel Auto	4,000%	29	1		30	-			-			-			-			-
Lening Ildiz en Meijers (vrachtauto Zonnepanelen)	4,000%	29	1		30													
Lening PPS Photodelta	0,000%	9.292				9.292			9.292			9.292		2.323	6.969		2.323	4.646
Lening Woonconnect (Renovatie)	2,020%	657			657			657			657			657				657
Lening Fiberbuiten	2,000%	225			35	190		35	155		35	121		35	86		35	52
Lening Kempenglas	3,000%	2.208			192	2.016		192	1.824		192	1.632		192	1.440		192	1.248
Lening Brainport Moonshot	2,000%	827			138	689		138	551		138	414		138	276		138	138
Lening Arriva (Bussen)	0,000%	1.909			1.909	-			-			-			-			-
Lening Brab. Scale Ups (INV-NL) Protix	0,000%	4.177	170			4.347	176		4.523	183		4.706	191		4.897	199		5.096
Lening Pixelfarming	3,000%	1.455	71			1.526		171	1.354		177	1.178		182	996		187	808
Lening Minitopia	2,500%	440	200		37	603		42	560		43	517		45	472		46	427
Lening Klaverspoor	2,250%	9.305			572	8.733		585	8.148		598	7.549		612	6.937		626	6.312
Lening Safariresort Beekse Bergen II	1,710%	20.000			1.333	18.667		1.333	17.333		1.333	16.000		1.333	14.667		1.333	13.333
Lening Round one	0,000%	30			5	25		5	20		5	15		5	10		5	5
Lening Vincente van Gogh	1,500%	729			25	704		25	678		26	652		26	626		27	599
Lening Vincentre Bullet	2,000%	1.739				1.739			1.739			1.739			1.739			1.739
Lening Stichting Werklocaties	0,000%	1.250	500			1.750			1.750			1.750			1.750			1.750
Lening Butterfly ORO	2,500%	100				100			100		5	95		7	87		8	80
Lening Butterfly Prisma	2,500%	200				200			200		11	189		15	174		15	159
Lening Brab. Scale Ups (INV-NL) Lightyear	6,000%	860				860			860			860			860			860
Lening Ecodorp Boekel	1,687%	1.182			31	1.151		32	1.119		32	1.086		33	1.054		33	1.020
Lening Chocolate Factory	1,700%	5.500	2.000			7.500			7.500		294	7.206		441	6.765		441	6.324
Lening Stichting Woningbelang I	2,460%	5.000				5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Lening Student Mobility	4,000%	25	1			26	1	27	-			-			-			-
Lening Ministerie van Defensie (F35)	4,060%	1.041	42			1.083	1.941		3.024	514	10	3.528		30	3.498		57	3.442
Lening Boei Dongencentrale	2,000%	750	750		60	1.440		60	1.380		60	1.320		60	1.260		60	1.200
Lening Museum Overloon	2,000%	2.500				2.500	2.500	300	4.700		300	4.400		300	4.100		300	3.800
Lening WBL Bouwen in Overlangel	0,000%	90				90		90	-			-			-			-
Lening WBL Starters Bouverijen	0,000%	-	120			120		120	-			-			-			-
Lening Kasteel Gemert	8,780%	-	4.500			4.500			4.500			4.500			4.500		4.500	-
Lening Stichting Woningbelang II	2,609%	-	6.000			6.000			6.000			6.000			6.000			6.000
Lening Hazeldonk	0,000%	-				-	4.526		4.526			4.526			4.526			4.526
Lening Hofstede Zundert	0,000%	-				-	1.615		1.615			1.615			1.615			1.615
Lening Erfgoed Vincent van Gogh	1,850%	-				-	2.566		2.566			2.566			2.566			2.566
Lening Butterflyeffect	2,500%	-				-	1.200		1.200		146	1.054		156	898		160	738
C-1 Totaal overige leningen publieke lichamen			156.319	14.693	19.373	151.639	14.753	15.283	151.109	887	10.468	141.529	307	12.693	129.142	285	15.469	113.958
In mindering gebrachte voorziening C-1			6.668			6.668			6.668			6.668			6.668			6.668
Balanswaarde C-1			149.652			144.972			144.441			134.861			122.475			107.291

Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente- percentage	Restant 1-1-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2025	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2026	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2027	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2028
--------------------	----------------------	----------------------	---------------------	----------------	----------------	-----------------------	----------------	----------------	-----------------------	----------------	----------------	-----------------------	----------------	----------------	-----------------------	----------------	----------------	-----------------------

C-2 Overige leningen

Leningen verstrekt door mandaatinstellingen

Brabant C		0,000%	1.139			1.139			1.139			1.139			1.139			1.139
C-2 Totaal overige leningen mandaatinstellingen			1.139	-	-	1.139	-	-	1.139	-	-	1.139	-	-	1.139	-	-	1.139
In mindering gebrachte voorziening C-2			191			191			191			191			191			191
Balanswaarde C-2			949			949			949			949			949			949

D Overige leningen

Leningen aan decentrale overheden in Noord-Brabant

Lening Havestrategie Moerdijk*	2,500%	7.830	41		7.871	41		7.912	41		7.953	41		7.994	42		8.036
Nuenen*	0,000%	2.093			2.093			2.093			2.093		2.093	-			-
Tilburg*	0,000%	2.997		114	2.883		113	2.770		114	2.656		115	2.541		115	2.426
Helmond *	0,000%	2.500			2.500			2.500			2.500			2.500			2.500
Helmond *		-			-	7.500		7.500			7.500			7.500			7.500
Geertruidenberg *	0,000%	1.500		1.500	-			-			-			-			-
Son en Breugel*	1,130%	695		66	629		67	562		68	495		68	426		69	357
Geldrop-Mierlo*	1,130%	830		79	751		80	671		81	591		82	509		82	427
Cranendonck*	1,130%	891		85	806		86	721		87	634		88	546		89	458
Waalre*	1,130%	845		80	764		81	683		82	601		83	518		84	434
Gemert-Bakel*	1,130%	915		87	828		88	740		89	651		90	561		91	470
Eindhoven*	1,130%	4.111		391	3.721		395	3.326		400	2.926		404	2.522		409	2.113
Eindhoven*	1,180%	1.354		128	1.226		130	1.096		131	965		133	832		135	697
Son en Breugel*	1,180%	357		34	323		34	289		35	255		35	219		36	184
Geldrop-Mierlo*	1,180%	63		6	57		6	51		6	45		6	39		6	33
Geldrop-Mierlo*	1,280%	455		39	416		39	377		40	337		40	297		41	256
D Totaal decentrale overheden in Noord-Brabant		27.437	41	2.608	24.869	7.541	1.119	31.291	41	1.131	30.201	41	3.237	27.005	42	1.156	25.891
In mindering gebrachte voorziening D			3.850		3.850			3.850			3.850			3.850			3.850
Balanswaarde D			23.587		21.019			27.441			26.351			23.155			22.041

E Overige leningen

Decentrale overheden

Emmen	2,130%	15.000			15.000			15.000			15.000			15.000			15.000
Oldambt	2,170%	7.000		333	6.667		333	6.333		333	6.000		333	5.667		333	5.333
Heerde	1,120%	750		750	-			-			-			-			-
Alphen aan de Rijn	2,250%	25.000			25.000			25.000			25.000			25.000			25.000

Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente- percentage	Restant 1-1-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2025	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2026	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2027	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2028
Groningen		1,770%	10.000			10.000			10.000		10.000	-			-			-
Schouwen-Duiveland		1,530%	2.750		250	2.500		250	2.250		250	2.000		250	1.750		250	1.500
Capelle		1,790%	3.500		167	3.333		167	3.167		167	3.000		167	2.833		167	2.667
Amsterdam		1,189%	50.000		50.000	-			-			-			-			-
Amsterdam		1,419%	50.000			50.000			50.000		50.000	-			-			-
Rotterdam		1,229%	75.000		75.000	-			-			-			-			-
Katwijk		1,000%	6.000		500	5.500		500	5.000		500	4.500		500	4.000		500	3.500
Waterschap Vallei en Veluwe		1,530%	8.250		750	7.500		750	6.750		750	6.000		750	5.250		750	4.500
Maastricht		1,260%	19.223		764	18.459		773	17.686		783	16.903		793	16.110		803	15.307
Amsterdam		0,548%	100.000			100.000		100.000	-			-			-			-
Zwolle		1,000%	10.000			10.000		10.000	-			-			-			-
Groningen		1,435%	50.000			50.000			50.000			50.000		50.000	-			-
Drents overijsselse Delta		0,990%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Drents overijsselse Delta		1,030%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Drents overijsselse Delta		1,600%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Drents overijsselse Delta		1,670%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Schiedam		1,600%	15.000			15.000			15.000			15.000			15.000			15.000
Drents overijsselse Delta		1,580%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Schiedam		1,340%	5.500			5.500			5.500			5.500			5.500			5.500
Groningen		1,695%	30.000			30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Schiedam		1,390%	5.500			5.500			5.500			5.500			5.500			5.500
Arnhem		1,345%	50.000			50.000			50.000			50.000			50.000			50.000
Apeldoorn		1,020%	15.000			15.000			15.000			15.000		15.000	-			-
Groningen		1,440%	20.000			20.000			20.000			20.000			20.000			20.000
Barendrecht		1,250%	7.000		500	6.500		500	6.000		500	5.500		500	5.000		500	4.500
Zwolle		1,195%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Papendrecht		1,500%	7.845		276	7.569		276	7.293		276	7.017		276	6.742		276	6.466
Maastricht		1,310%	22.800		1.200	21.600		1.200	20.400		1.200	19.200		1.200	18.000		1.200	16.800
Zutphen		1,520%	8.000		333	7.667		333	7.333		333	7.000		333	6.667		333	6.333
Sittard-Geleen		1,245%	12.000		600	11.400		600	10.800		600	10.200		600	9.600		600	9.000
Vlaardingen		0,950%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000		10.000	-
Hoogeveen		1,265%	7.600		400	7.200		400	6.800		400	6.400		400	6.000		400	5.600
Groningen		1,255%	30.000			30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Drents overijsselse Delta		1,520%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Drents overijsselse Delta		1,540%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Urk		1,320%	20.833		833	20.000		833	19.167		833	18.333		833	17.500		833	16.667
Velsen		1,380%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Amstel, Gooi en Vecht		1,285%	16.000		667	15.333		667	14.667		667	14.000		667	13.333		667	12.667
Hilversum		1,255%	9.600		480	9.120		480	8.640		480	8.160		480	7.680		480	7.200
Nijmegen		0,890%	25.000			25.000			25.000			25.000		25.000	-			-

Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente-	Restant	ver-	Af-	Restant	ver-	Af-	Restant	ver-	Af-	Restant	ver-	Af-	Restant	ver-	Af-	Restant
		percentage	1-1-2024	strekt	lossing	31-12-2024	strekt	lossing	31-12-2025	strekt	lossing	31-12-2026	strekt	lossing	31-12-2027	strekt	lossing	31-12-2028
Arnhem		1,540%	20.000			20.000			20.000			20.000			20.000			20.000
Sittard-Geleen		1,320%	8.000		400	7.600		400	7.200		400	6.800		400	6.400		400	6.000
Maasgouw		1,425%	7.500		300	7.200		300	6.900		300	6.600		300	6.300		300	6.000
Overbetuwe		1,290%	7.500		500	7.000		500	6.500		500	6.000		500	5.500		500	5.000
Wijdemeren		1,500%	5.833		233	5.600		233	5.367		233	5.133		233	4.900		233	4.667
Drents overijsselse Delta		1,640%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Drents overijsselse Delta		1,600%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Arnhem		1,730%	30.000			30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Amstel, Gooi en Vecht		1,550%	25.000		1.000	24.000		1.000	23.000		1.000	22.000		1.000	21.000		1.000	20.000
Nijmegen		1,360%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Gooise Meren		1,370%	7.500		500	7.000		500	6.500		500	6.000		500	5.500		500	5.000
Zaanstad		1,490%	16.000		800	15.200		800	14.400		800	13.600		800	12.800		800	12.000
Krimpen aan de IJssel		1,500%	12.000		600	11.400		600	10.800		600	10.200		600	9.600		600	9.000
Zevenaar		1,330%	7.500		500	7.000		500	6.500		500	6.000		500	5.500		500	5.000
Renkum		1,350%	6.000		400	5.600		400	5.200		400	4.800		400	4.400		400	4.000
Assen		1,335%	11.250		750	10.500		750	9.750		750	9.000		750	8.250		750	7.500
Barendrecht		1,300%	7.500		500	7.000		500	6.500		500	6.000		500	5.500		500	5.000
Maassluis		1,440%	8.000		400	7.600		400	7.200		400	6.800		400	6.400		400	6.000
Groningen		1,430%	30.000			30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Drents overijsselse Delta		1,600%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Arnhem		1,650%	20.000			20.000			20.000			20.000			20.000			20.000
Drents overijsselse Delta		1,500%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Velsen		1,590%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Kampen		1,360%	10.000		500	9.500		500	9.000		500	8.500		500	8.000		500	7.500
Amsterdam		1,450%	50.000			50.000			50.000			50.000			50.000			50.000
Sittard-Geleen		1,400%	8.400		400	8.000		400	7.600		400	7.200		400	6.800		400	6.400
Winterswijk		1,700%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Groningen		1,450%	25.000			25.000			25.000			25.000			25.000			25.000
Drents overijsselse Delta		0,680%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Leiden		0,560%	38.250		2.250	36.000		2.250	33.750		2.250	31.500		2.250	29.250		2.250	27.000
Goes		0,550%	17.600		800	16.800		800	16.000		800	15.200		800	14.400		800	13.600
Groningen		0,340%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Zaanstad		0,440%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Maassluis		0,350%	9.200		400	8.800		400	8.400		400	8.000		400	7.600		400	7.200
Texel		0,250%	10.800		600	10.200		600	9.600		600	9.000		600	8.400		600	7.800
Barendrecht		0,300%	18.000		1.000	17.000		1.000	16.000		1.000	15.000		1.000	14.000		1.000	13.000
Katwijk		0,470%	9.200		400	8.800		400	8.400		400	8.000		400	7.600		400	7.200
Rhenen		0,400%	7.467		267	7.200		267	6.933		267	6.667		267	6.400		267	6.133
De Bilt		0,400%	13.800		600	13.200		600	12.600		600	12.000		600	11.400		600	10.800
Schiedam		0,860%	15.000			15.000			15.000			15.000			15.000			15.000

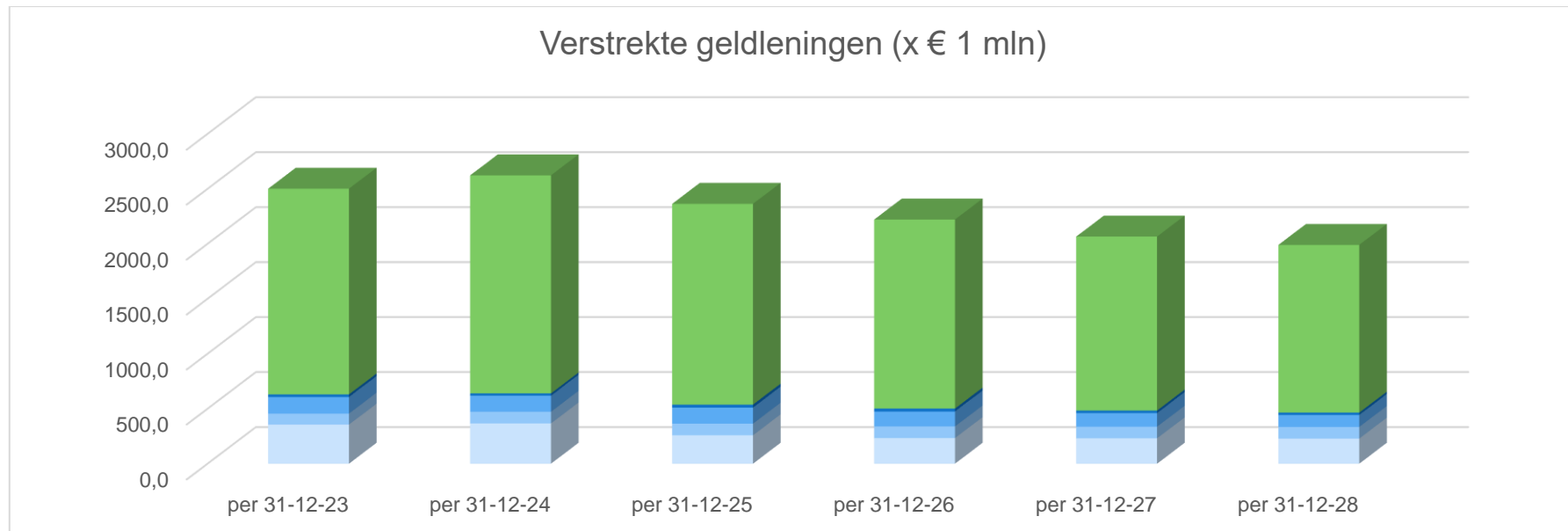
Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente-	Restant	ver-	Af-	Restant	ver-	Af-	Restant	ver-	Af-	Restant	ver-	Af-	Restant	ver-	Af-	Restant
		percentage	1-1-2024	strekt	lossing	31-12-2024	strekt	lossing	31-12-2025	strekt	lossing	31-12-2026	strekt	lossing	31-12-2027	strekt	lossing	31-12-2028
Emmen		0,740%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Hilversum		0,920%	15.000			15.000			15.000			15.000			15.000			15.000
Nieuwegein		1,000%	17.500			17.500			17.500			17.500			17.500			17.500
Utrecht		0,950%	30.000			30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Wijdmeren		1,010%	9.667		333	9.333		333	9.000		333	8.667		333	8.333		333	8.000
Aalsmeer		1,010%	9.667		333	9.333		333	9.000		333	8.667		333	8.333		333	8.000
Zeist		1,020%	9.500		500	9.000		500	8.500		500	8.000		500	7.500		500	7.000
Katwijk		1,120%	19.200		800	18.400		800	17.600		800	16.800		800	16.000		800	15.200
Leiden		1,300%	43.500		1.500	42.000		1.500	40.500		1.500	39.000		1.500	37.500		1.500	36.000
Groningen		1,940%	20.000			20.000			20.000			20.000			20.000			20.000
Groningen		1,940%	30.000			30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Horst aan de Maas		2,190%	15.000			15.000			15.000			15.000			15.000			15.000
Goes		1,800%	14.500		500	14.000		500	13.500		500	13.000		500	12.500		500	12.000
Zwijndrecht		2,380%	16.433		567	15.867		567	15.300		567	14.733		567	14.167		567	13.600
Alblasserdam		2,570%	14.500		500	14.000		500	13.500		500	13.000		500	12.500		500	12.000
Montferland		3,200%	14.250		750	13.500		750	12.750		750	12.000		750	11.250		750	10.500
Nijkerk		3,060%	14.000		1.000	13.000		1.000	12.000		1.000	11.000		1.000	10.000		1.000	9.000
Hendrik Ido Ambacht		2,800%	9.500		500	9.000		500	8.500		500	8.000		500	7.500		500	7.000
Culemborg		2,500%	9.000		1.000	8.000		1.000	7.000		1.000	6.000		1.000	5.000		1.000	4.000
Gooise Meren		2,750%	10.000		500	9.500		500	9.000		500	8.500		500	8.000		500	7.500
Leiden		2,850%	30.000		1.000	29.000		1.000	28.000		1.000	27.000		1.000	26.000		1.000	25.000
Drents overijsselse Delta		2,750%	30.000			30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Leudal		2,870%	15.000		1.000	14.000		1.000	13.000		1.000	12.000		1.000	11.000		1.000	10.000
Kapelle		3,000%	5.000		200	4.800		200	4.600		200	4.400		200	4.200		200	4.000
Winterswijk		3,050%	17.575		925	16.650		925	15.725		925	14.800		925	13.875		925	12.950
Zevenaar		3,300%	20.000		800	19.200		800	18.400		800	17.600		800	16.800		800	16.000
Katwijk		3,320%	25.000		1.000	24.000		1.000	23.000		1.000	22.000		1.000	21.000		1.000	20.000
Amsterdam		3,380%	50.000			50.000			50.000			50.000			50.000			50.000
Texel		2,820%	-	10.000		10.000		667	9.333		667	8.667		667	8.000		667	7.333
Maasgouw		2,920%	-	15.000		15.000		500	14.500		500	14.000		500	13.500		500	13.000
Beek		2,950%	-	10.000		10.000		333	9.667		333	9.333		333	9.000		333	8.667
Voorne aan Zee		2,900%	-	20.000		20.000		800	19.200		800	18.400		800	17.600		800	16.800
West Betuwe		2,860%	-	15.000		15.000		1.500	13.500		1.500	12.000		1.500	10.500		1.500	9.000
Venray		3,050%	-	12.500		12.500		500	12.000		500	11.500		500	11.000		500	10.500
Kampen		3,090%	-	15.000		15.000		500	14.500		500	14.000		500	13.500		500	13.000
Voorst		3,160%	-	5.000		5.000		200	4.800		200	4.600		200	4.400		200	4.200
Nijkerk		3,150%	-	20.000		20.000		667	19.333		667	18.667		667	18.000		667	17.333
Wijk bij Duurstede		3,100%	-	16.000		16.000		533	15.467		533	14.933		533	14.400		533	13.867
Katwijk		2,950%	-	25.000		25.000		1.000	24.000		1.000	23.000		1.000	22.000		1.000	21.000
Ridderkerk		2,950%	-	25.000		25.000		1.250	23.750		1.250	22.500		1.250	21.250		1.250	20.000

Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente- percentage	Restant 1-1-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2025	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2026	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2027	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2028
Barendrecht		3,050%	-	20.000		20.000		1.000	19.000		1.000	18.000		1.000	17.000		1.000	16.000
Voorne aan Zee		3,190%	-	20.000		20.000		1.000	19.000		1.000	18.000		1.000	17.000		1.000	16.000
Amsterdam		3,210%	-	25.000		25.000			25.000			25.000			25.000			25.000
Smallingerland		3,280%	-	20.000		20.000		667	19.333		667	18.667		667	18.000		667	17.333
E totaal overige leningen decentrale overheden			1.871.243	273.500	161.611	1.983.131	-	156.988	1.826.144	-	106.997	1.719.147	-	137.007	1.582.140	-	57.017	1.525.122
In mindering gebrachte voorziening E			-															
Balanswaarde E			1.871.243			1.983.131			1.826.144			1.719.147			1.582.140			1.525.122
Totaal (A+B+C+D+E)			2.515.970	312.038	190.740	2.637.268	22.840	281.964	2.378.144	928	143.694	2.235.378	348	155.248	2.080.478	326	76.178	2.004.626
Totaal in mindering gebrachte voorzieningen			14.883			14.883			14.883			14.883			14.883			14.883
Totaal balanswaarde verstrekte geldleningen			2.501.087			2.622.385			2.363.261			2.220.495			2.065.595			1.989.743

Verstekte geldleningen ingedeeld naar publiek taak (blauw) en decentrale overheden buiten Noord-Brabant (groen)

bedragen x€ 1 mln.

	per 31-12-23	per 31-12-24	per 31-12-25	per 31-12-26	per 31-12-27	per 31-12-28
A Leningen aan deelnemingen	355,6	366,5	258,5	233,4	231,1	228,5
B Leningen aan overige verbonden partijen	100,1	105,8	105,8	105,8	105,8	105,8
C-1 Overige leningen	149,7	145,0	144,4	134,9	122,5	107,3
C-2 Overige leningen, verstrekt door mandaatinstellingen	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
D Leningen aan decentrale overheden in Noord-Brabant	23,6	21,0	27,4	26,4	23,2	22,0
Totaal verstekte leningen in kader van publieke taak (A+B+C+D)	629,8	639,3	537,1	501,3	483,5	464,6
E Leningen aan decentrale overheden buiten Noord-Brabant	1871,2	1983,1	1826,1	1719,1	1582,1	1525,1
Totaal verstekte geldleningen	2.501,1	2.622,4	2.363,3	2.220,5	2.065,6	1.989,7

d. Uitzettingen met looptijd van meer dan één jaar

Omschrijving	Boekwaarde per 1 jan 24	Mutatie 2024	Boekwaarde per 31 dec 24	Mutatie 2025	Boekwaarde per 31 dec 25	Mutatie 2026	Boekwaarde per 31 dec 26	Mutatie 2027	Boekwaarde per 31 dec 27	Mutatie 2028	Boekwaarde per 31 dec 28
Overige uitzettingen met looptijd >1 jr											
Stand obligaties	212.100.000		212.100.000	-55.000.000	157.100.000	-21.725.000	135.375.000	-135.375.000	0	0	0
Participaties	423.554	-424	423.130		423.130		423.130		423.130		423.130
	212.523.554	-424	212.523.130	-55.000.000	157.523.130	-21.725.000	135.798.130	-135.375.000	423.130	0	423.130
Uitzettingen in schatkist met looptijd > 1 jaar											
Deposito Schatkist	545.700.000	-100.000.000	445.700.000	-25.000.000	420.700.000	-21.000.000	399.700.000	-21.200.000	378.500.000	-54.000.000	324.500.000
	545.700.000	-100.000.000	445.700.000	-25.000.000	420.700.000	-21.000.000	399.700.000	-21.200.000	378.500.000	-54.000.000	324.500.000
Sloopvergoedingen											
Sloopvergoedingen	41.342.152	-5.257.443	36.084.709		36.084.709		36.084.709		36.084.709		36.084.709
	41.342.152	-5.257.443	36.084.709	0	36.084.709	0	36.084.709	0	36.084.709	0	36.084.709
Totaal	799.565.706		694.307.839		614.307.839		571.582.839		415.007.839		361.007.839

Bijlage 10. Reserves

Toelichting op reserves

Uitgangspunt voor de indeling van de reserves is de [Nota reserves](#) die door PS op 21 oktober 2016 is vastgesteld.

Het eigen vermogen van de provincie bestaat uit de reserves die op basis van het BBV worden ingedeeld naar:

- de Algemene reserve
- de Bestemmingsreserves (een bestemmingsreserve is een reserve waar PS een bepaalde bestemming aan hebben gegeven). De veruit grootste bestemmingsreserve van de provincie is de reserve Essent.

Aard en functie van reserves

De provincie maakt binnen de indeling van het BBV een verder onderscheid in de reserves naar hun aard en hun functie.

1. Enerzijds worden reserves aangehouden voor het bieden van weerstand en het opvangen van risico's. Deze reserves zijn gericht op het afdekken van risico's en niet gericht op het dekken van uitgaven/lasten. Als het risico zich voordoet is de provincie in staat om de uitgaven binnen de reserve af te dekken, zonder dat beleidsombuigingen nodig zijn. Deze reserves hebben een bufferfunctie.
2. Anderzijds worden reserves aangehouden ter dekking van de toekomstige uitgaven of lasten. Het betreft bestemmingsreserves waarvan de middelen meerjarig worden gealloceerd voor het realiseren van beleidsdoelstellingen en daarbij worden de egalisatiefunctie, spaarfunctie en inkomensfunctie onderscheiden.

In onderstaande toelichting is per reserve steeds de functie van de reserve aangegeven.

I Algemene reserve (nr. 0001)

De algemene reserve bestaat uit een tweetal componenten:

1. De component 'doorgeschoven begrotingsruimte' in de algemene reserve omvat de ruimte op de begroting die op basis van de geactualiseerde inkomstenraming nog niet aan een programma is toegewezen (egalisatiefunctie) als een stellingsplaats voor middelen waarvoor de prestaties en bijbehorende middelen worden doorgeschoven naar een volgend begrotingsjaar.
2. Component Risicoreserve (PS 51/04)
Bij de Voorjaarsnota 2004 is door Provinciale Staten de risicoreserve ingesteld om de beleidsrisico's (de risico's die uitdrukkelijk zijn aanvaard als consequenties van bepaald functioneel beleid en die in de toekomst kunnen leiden tot extra budgettair beslag) af te dekken.
Een nadere toelichting op de risico's die via de risicoreserve worden afgedekt is opgenomen in paragraaf 3 Weerstandsvermogen en risicobeheersing (reserve met bufferfunctie).

II Bestemmingsreserves

Reserve Essent

Met de opbrengst van de verkoop in 2009 van Essent is een obligatieportefeuille gevormd en deze opbrengst is in de reserve Essent gestort.

De reserve Essent is onderverdeeld in vijf componenten:

1. Immunisatieportefeuille (PS 60/10)

Deze component heeft een inkomensfunctie en heeft tot doel om eeuwigdurend jaarlijks de met de aandelenverkoop vervallen dividenduitkering van Essent te compenseren (zie ook de paragraaf Treasury). De reserve is gevormd met de verkoopopbrengst Essent (zogenoemd stamkapitaal). En resultaten van herbelegde disagio en eventuele gerealiseerde boekwinsten op de verkoop van beleggingen. Onttrekkingen uit de reserve hebben jaarlijks plaats als gevolg van afschrijvingen op de betaalde (dis)agio.

2. Investeringsagenda (PS 60/10)

De reserve staat ten dienste van de investeringsstrategie van de Agenda van Brabant (spaarfunctie) en moet op de juiste momenten de middelen genereren voor de uitvoering van de geplande investeringen. De reserve is gevoed met de jaarlijkse opbrengsten (beleggingsrendementen en kapitaalopbrengsten) voortvloeiend uit de aandelenverkoop Essent, voor zover het de middelen betreft die niet zijn aangemerkt als onderdeel van de immunisatieportefeuille. Inmiddels is het gewenste kapitaal van € 1 mld. bereikt en worden de rendementen toegevoegd aan de rendementen die voortvloeien uit de beleggingen van de immunisatieportefeuille. Onttrekkingen uit de reserve hebben plaats om de projecten uit de investeringsstrategie te realiseren.

3. Dividend- en rentereserve (PS 63/14)

De reserve dient voor het opvangen van rente- en dividendschommelingen (reserve met egaliseringsfunctie) en voor het afdekken van eventuele tekorten in het begrote beleggingsrendement van de immunisatieportefeuille. Bij Najaarsbrief 1999 is een Dividendreserve ingesteld om schommelingen in dividendopbrengsten op te vangen.

Bij Najaarsnota 2011 is besloten de reserve tevens in te zetten in relatie tot ons gesloten rentesysteem (integrale financiering). Indien in enig jaar een negatief verschil ontstaat tussen de geraamde en gerealiseerde renteopbrengsten, dan wordt de reserve als buffer ingezet. In de Najaarsbrief 2014 is voorgesteld om de Dividend- en rentereserve samen te voegen met de Indexatiereserve voor het opvangen van eventuele tekorten in het begrote beleggingsrendement. Het Treasury Committee heeft in juli 2014 over deze integratie een positief advies uitgebracht.

Op basis van het advies van de Treasurycommissie van 6 juni 2016 is de maximale stand van deze component bepaald op € 360 mln.

4. Balansverkorting

In 2010 hebben PS besloten de provinciale balans te verkorten door het afwaarderen van investeringsbijdragen aan derden (waar geen provinciaal bezit tegenover staat). Conform het advies van de accountant bij de jaarrekening 2009 zijn de geactiveerde bijdragen aan investeringen van derden vervroegd afgeschreven (zie ook Voorjaarsnota 2010 blz. 25/26). Hiervoor is een deel van de opbrengst verkoop Essent aangewend.

Het effect van deze maatregel is dat de jaarlijkse kapitaallasten in de begroting komen te vervallen. Door de versnelde afwaardering ontstaat een tekort dat vanaf 2016 jaarlijks wordt aangevuld met een storting van € 30 mln. in de reserve (reserve met egaliseringsfunctie).

5. Risicoreserve (bufferfunctie) PS 54/21

Dit compartiment is ingesteld t.b.v. het afdekken van risico's bij investeringen vanuit de immunisatieportefeuille. Bij de jaarlijkse bepaling van het risicobudget door PS zal bekeken worden welk deel van de reserve verbruikt is. In principe is het resterende deel van de risicoreserve het risicobudget voor het komende jaar.

Reserve Cofinanciering Europese programma's 2014 – 2021 (PS 74/16 + PS 42/19)

Bij de Voorjaarsnota 2008 hebben PS de reserve cofinanciering Europese programma's ingesteld (reserve met egalisatiefunctie). Doel van de reserve is de cofinanciering van projecten (inclusief uitvoeringskosten) die medegefinancierd worden door Europa. De provinciale middeleninzet kan per jaar sterk wisselen.

Cofinanciering is beschikbaar voor de volgende onderdelen:

1. Operationeel Programma Zuid (OPZuid);
2. PlattelandsontwikkelingsProgramma (POP);
3. Interregionale samenwerking (Interreg);
4. Overige Europese projecten die vallen onder Efro (bv. UAI);
5. Uitvoeringskosten Europese programma's genoemd onder 1 t/m 3.

Reserve instandhouding onroerend erfgoed (PS Burap 2016 74/16)

De reserve instandhouding (onroerend) erfgoed wordt aangewend op basis van het vigerende beleidskader Levendig Brabant en de uitwerking daarvan in bijbehorende uitvoeringsagenda. De reserve is bestemd voor instandhouding van (onroerend) erfgoed. Omdat met name restauratiesubsidies vaak een lange voorbereidingstijd hebben, waarbij er zich onvoorziene aspecten kunnen voordoen zoals tijdsduur bij het verkrijgen van de benodigde vergunningen of regelen aanvullende/volledige financiering, heeft de subsidieverlening een grillig verloop. Daarnaast wil de provincie flexibel en adequaat kunnen omspringen met de genoemde reserve. (reserve met egalisatiefunctie).

Reserve Natuur en landschapsbeleid (PS 80/22)

De reserve is bedoeld om schommelingen op te vangen in de uitgaven voor:

- Behoud en herstel van biodiversiteit;
- Goed leef- en vestigingsklimaat.

Zoals vastgelegd in het Beleidskader Natuur 2023-2030. Bij de evaluatie van het Beleidskader Natuur 2023-2030 wordt nut en noodzaak van deze reserve heroverwogen.

Reserve Ontwikkelbedrijf (PS Burap 2016 74/16 en PS 72/20)

De reserve ontwikkelbedrijf bestaat uit 3 componenten.

1. Component ontwikkelbedrijf

Reserve behorende bij revolverend investeringskrediet Ontwikkelbedrijf van € 235 mln. en bestemd voor afdekking van financiële risico's van de investeringen.

De toegestane maximumstand is € 48 mln. Dit is inclusief de omvang van de vanuit deze reserve gecreëerde voorzieningen en exclusief de toevoegingen vanuit de beleidsprogramma's voor afdekking van voorcalculatorische risico's. Dit laatste voor zover het lopende exploitaties betreft (reserve met bufferfunctie).

De toevoegingen betreffen:

- Winsten uit grondexploitaties bij verkoop
- Tussentijdse inkomsten uit grondexploitaties zoals huur of rente
- Bijdrage vanuit overige beleidsterreinen bij aanvang van de exploitatie voor afdekking van voorcalculatorische risico's.

Onttrekking: voor kosten en risicoafdekking van activiteiten van het ontwikkelbedrijf

Aangezien het investeringskrediet waarvoor de risicoreserve bestemd is een perpetueel karakter heeft, ligt het niet voor de hand de reserve op te heffen alleen slechts dan wanneer het investeringskrediet wordt opgeheven.

2. Component Egalisatie grondkosten

In 2016 is de regelgeving m.b.t. grondexploitaties aangescherpt. Dit heeft gevolgen voor de manier waarop de kosten van gronden geraamd en verantwoord moeten worden. De reserve-component "egalisatie grondkosten" heeft tot doel de kosten van gronden voor zover die niet geactiveerd mogen worden (BIE en niet-BIE) over de jaren heen te egaliseren. Omdat de kost voor de baat uitgaat, kunnen er grote schommelingen optreden in het exploitatie-verloop. Deze schommelingen worden via de reserve-component opgevangen waarmee de normale exploitatie voor grote uitschieters wordt behoed.

De reserve dient alleen ter egalisatie van de kosten van grond voor zover die kosten niet kunnen worden gerekend tot de vervaardigingskosten als bedoeld in artikel 63, 3^e lid BBV. De vervaardigingskosten die wel kunnen worden

geactiveerd zijn nader gespecificeerd in artikel 6.2.4 van het besluit Ruimtelijke ordening (reserve met egalisatiefunctie).

3. Component niet-revolverende inzet (PS 72/20)

Een deel van de middelen in de reserve Ontwikkelbedrijf is bestemd voor op voorhand niet (beoogde) revolverende inzet voor onder meer stedelijke transformaties, verkenningen, onderzoeken, etc. Doel van dit compartiment is om deze middelen af te scheiden van het risicocompartiment zodat er een eenduidig inzicht is in de beschikbare middelen voor risicoafdekking en voor niet-revolverende inzet. Hierdoor kan ook de berekening van het weerstandvermogen op het risicodeel van de reserve op een eenduidige wijze plaatsvinden. Dit compartiment telt niet mee in de berekening van het weerstandsvermogen van het Ontwikkelbedrijf. Het eventueel overhevelen van middelen vanuit het risicocompartiment van de reserve OB vergt een PS Besluit. De functie van dit compartiment is namelijk een wezenlijk andere dan van het risicocompartiment. Het risicocompartiment kent specifieke spelregels m.b.t. de maximum hoogte met een rol daarbij voor PS. In de periodieke rapportage van het Ontwikkelbedrijf aan PS wordt de actuele stand van de reserve opgenomen en onderverdeeld naar beoogde inzet. (egalisatiefunctie)

Reserve Natuurbeheer en ontwikkeling (PS 80/22)

De reserve is bedoeld om schommelingen op te vangen in de uitgaven voor:

- Beheerkosten natuur (onderhoud);
- Natuur(beschermings)wet;
- Verwerving/inrichting Natuurnetwerk Brabant (ontwikkelopgave)
- N2000 herstelmaatregelen

Zoals vastgelegd in het Beleidskader Natuur 2023-2030. Bij de evaluatie van het Beleidskader Natuur 2023-2030 wordt nut en noodzaak van deze reserve heroverwogen.

Reserve DU-verkeer en vervoer/spaar- en investeringsfonds (nr. 1940 PS 44/18)

De reserve DU-verkeer en vervoer bevat 4 componenten:

Component 1 heeft een egalisatiefunctie en is bedoeld voor:

- de uitvoering van regionale ontwikkelagenda's (uitvoering regionale maatregelenpakketten, afdekking van aanleg en reconstructie van provinciale wegen, en bijdragen aan en subsidiëring van specifieke regionale infrastructuurprojecten, OV, smart mobility en fietsvoorzieningen);
Specifieke ontwikkelagenda's ten behoeve de doorontwikkeling en versterking van goederenvervoer, fiets, vernieuwing en doorontwikkeling OV, Spoor, HOV en Knooppunten en Smart Mobility.

Component 2 Spaar- en investeringsfonds infrastructuur (SIF) heeft een spaarfunctie en is bedoeld voor de aanpak van mobiliteits-maatregelen om verbindingen binnen Brabant te verbeteren en de internationale bereikbaarheid te vergroten.

Deze reservecomponent wordt gevoed door:

- jaarlijkse stortingen van € 68 mln., in het kader van het bestuursakkoord 2023-2027 is de storting met 4 jaar verlengd t/m 2034 ;

Component 3 Kapitaallasten KOPI

Voor investeringen in groot onderhoud provinciale wegen (KOPI) die in het kader van BBV geactiveerd en afgeschreven moeten worden, wordt de dekking van de toekomstige afschrijvingslasten overgebracht naar een apart deel van de reserve. Uit dit deel worden de toekomstig kapitaallasten gedekt.

Afschrijvingslasten worden hiermee geëgaliseerd. Het overbrengen is budgettair neutraal en dekt de gehele afschrijvingslasten..

Component 4 Reserve OV

Bij de 2e bestuursrapportage 2024 is de reserve OV ingesteld. Deze egalisatiereserve is bedoeld om flexibel in te kunnen spelen op veranderingen in het OV-aanbod én om toekomstige groei van het OV-aanbod te kunnen faciliteren. De reserve kan worden ingezet voor extra Dienstregelingsuren (DRU's) via de OV-concessies of aan maatregelen van toegankelijkheid en doorstroming waarmee de effectiviteit van de Dienstregelingsuren wordt

vergroot. De reserve wordt naast provinciale middelen gevoed door rijksmiddelen i.h.k.v. motie Bikker voor groei van het OV-aanbod.

Reserve grondportefeuille De Kempen (PS Burap 2016 74/16)

Reserve voor Grondportefeuille de Kempen (gronden en opstallen) waarmee de provincie bijdraagt in projecten. Met de reserve worden de risico's afgedekt met betrekking tot de gronden (bijschrijving rente en waardeontwikkeling) alsmede de eventuele risico's die de provincie loopt bij participatie in projecten. Dit conform projectopdracht Levende Beerze 3.0. (reserve met bufferfunctie)

Reserve DU-bodem (PS 69/15)

Reserve voor uitvoering van het convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties welke als doelstelling heeft het ondernemen van acties op 4 hoofdlijnen van beleid, te weten:

- 1) verdere decentralisatie;
- 2) ontwikkeling van een beleid voor de ondergrond;
- 3) ontwikkeling van een gebiedsgerichte aanpak;
- 4) versnelling van de aanpak spoedlocaties met risico's voor de volksgezondheid.

Zie ook convenant bodem en ondergrond op de internetsite van het ministerie van I&M.

De voeding van de reserve is gebaseerd op de decentralisatie uitkering van het Rijk (oud en opvolger van de bijdrageregeling Wet bodembescherming: Chemie-Pack en ISV-3 (reserve met egalisatiefunctie).

Reserve Provinciaal milieu- en waterplan (PMWP)(PS 74/16)

De reserve was oorspronkelijk bedoeld voor de uitvoering van het Provinciaal Milieu- en Waterplan 2015-2021 (PMWP).

Voeding is gebaseerd op de bestuursakkoordmiddelen uit het bestuursakkoord 2015-2019 voor het PMWP (in totaal €34,8 mln.). En op de toegekende budgetten voor het PMWP door PS (reserve met egalisatiefunctie). In 2022 zijn de restant middelen t.b.v. Water & bodem overgebracht naar de reserve Regionaal programma Water en bodem (PS 72/20), de restant middelen t.b.v. Milieu zijn in 2023 conform het beleidskader Milieu 2030 aangewend voor de uitvoeringsagenda Milieu 2023. Het nu openstaande saldo ad € 0,9 mln. is gelabeld t.b.v. afdekking risico lening Ecodorp (€ 0,6 mln.) en Geoschelde Water (€ 0,3 mln.)

Reserve Persoonlijk Ontwikkelbudget (PS 44/18)

Bij de totstandkoming van de CAO 2017-2018 is het persoonlijk ontwikkelbudget geïntroduceerd om daarmee voor provincie-ambtenaren een opleidingsbudget te creëren.

Het persoonlijk ontwikkelbudget wordt op basis van de Cao bepaald voor een daarin vastgestelde periode (momenteel 5 jaar).

Gezien het meerjarige karakter van de beschikbare opleidingsmiddelen wordt de reserve ingezet om jaarlijkse verschillen in inzet van het beschikbare budget op te vangen (reserve met egalisatiefunctie)

Egalisatiereserve Vergunningen, Toezicht & Handhaving Omgevingsdiensten (PS 48/18)

Aan de omgevingsdiensten worden meerjarige opdrachten verstrekt, waarin als gevolg van de planning de uitgaven per jaar verschillen. Het doel van deze reserve is om deze lasten in de begroting gelijk te verdelen over de jaren. Dit betreft de begrotingsposten voor de uitvoering van basistaken, verzoektaken en collectieve taken (reserve met egalisatiefunctie)

Reserve Werklocaties (PS 44/18, PS 54/21)

Inzet voor uitvoering van beleid op het gebied van Werklocaties op basis van vigerende uitvoeringsagenda. De reserve bestaat deels uit van de BOM/BHB ontvangen middelen als gevolg van de overdracht van taken en structurele dotatie. De reserve is bestemd om risico's af te dekken voor investeringen in werklocaties (bufferfunctie) en het opvangen van het onregelmatig verloop van de uitgaven (egalisatiefunctie).

Reserve Organisatieontwikkeling (PS 48/20)

Bestedingen in het kader van de organisatieontwikkeling, nieuwe manieren van samenwerken en om de organisatie te ondersteunen met o.a. doorontwikkeling ICT-systemen en (werk)processen. Inzet is gericht op het optimaliseren van de opgavegestuurde netwerkorganisatie (reserve met egalisatiefunctie).

Reserve Regionaal programma Water en bodem (PS 72/20)

De reserve is bedoeld voor de uitvoering van het Regionaal programma Water en Bodem 2022-2027. Voeding is gebaseerd op de bestuursakkoordmiddelen uit het bestuursakkoord 2020-2023 voor het programma Water en Bodem (in totaal €68 mln.), de restant middelen uit de reserve PMWP m.b.t. Water en de toegekende budgetten die worden aangewend voor de cofinanciering met de waterschappen met betrekking tot de Samenwerkingsovereenkomst tot uitvoering waterdoelen (STUW) zijnde € 22 mln. over de periode 2022-2027 binnen het programma Water en Bodem door PS (reserve met egalisatiefunctie).

Reserve beleidskader economie 2030 (PS 73/20)

Deze reserve is bedoeld om uitgaven, die gedaan worden i.h.k.v. het beleidskader Economie 2030 te dekken. De jaarlijkse lasten kennen een dermate onregelmatig verloop dat reserve-vorming nodig is voor evenwichtige spreiding over de jaren (egalisatiefunctie). Bij aanvang is eenmalig € 44 mln. van de bestuursakkoordmiddelen 2020-2024 en € 25 mln. Vanuit Investeringsagenda (onderdeel Breedbandfonds) in de reserve gestort. Mogelijk dat gedurende de looptijd middelen van derden worden toegevoegd.

Het beleidskader loopt tot 2030. Bij evaluatie van het beleidskader wordt opheffing c.q. voortzetting van de reserve betrokken.

Reserve ontwikkeling bedrijfsvoering (PS 87/20, PS 54/21))

Compartiment ontwikkeling bedrijfsvoering

Deze reserve met een egalisatiefunctie is bedoeld voor bestedingen in het kader van de ontwikkeling en realisatie van de bedrijfsvoering van de provinciale organisatie, waaronder de organisatieontwikkeling, ICT-systemen en processen, tijd- en plaatsbewust werken en (investeringen) Huis voor Brabant. Inzet is gericht op de toekomstbestendige bedrijfsvoering en inzet tot en met 2023.

Instelling en inzet van de reserve volgt uit de statenmededeling Toekomstbestendige organisatie.

Compartiment kapitaallasten

Voor investeringen voor de bedrijfsvoering die in het kader van de BBV geactiveerd en afgeschreven moeten worden, worden de toekomstige afschrijvingslasten overgebracht naar een apart deel van de reserve. Hieruit worden de toekomstige kapitaallasten gedekt. Afschrijvingslasten worden hiermee geëgaliseerd. Het overbrengen is budgettair neutraal en dekt de gehele afschrijvingslasten. (egalisatiefunctie)

Compartiment egalisatie organisatiekostenbudget

Opvangen van mee- en tegenvallers binnen het Organiseatiekostenbudget (OKB). Gezien de meerjarige opgaven en daarmee samenhangende variatie in de lasten kan hiermee dekking worden geboden aan extra inzet voor projecten of het opvangen van tegenvallers. De reserve vervult daarmee een egalisatiefunctie voor het OKB door binnen de reserve jaarlijkse schommelingen zoveel mogelijk op te vangen.

Reserve Europese programma's 2022-2027 (PS 40/22A)

Bij burap II 2022 hebben PS de reserve Europese programma's 2022-2027 ingesteld. (reserve met egalisatiefunctie). Doel van de reserve is de cofinanciering van projecten (inclusief uitvoeringskosten) die medegefinancierd worden door Europa voor de periode 2022-2027. De provinciale middeleninzet kan per jaar sterk wisselen.

Cofinanciering is beschikbaar voor de volgende onderdelen:

1. Operationeel Programma Zuid (OPZuid)
2. Plattelandsontwikkelingplan/Gemeenschappelijk Landbouw Beleid - Nationaal Strategisch Plan (POP/GLB-NSP)
3. Interregionale samenwerking (Interreg)
4. Just Transition Fund (JTF)
5. Uitvoeringskosten Europese programma's
6. Overig (Overige Europese projecten)

Reserve Landbouw (PS 06/23)

Reserveren van incidenteel beschikbaar gestelde middelen voor Landbouw en Voedsel, waaronder middelen t.b.v. exploitatielasten voor de grondportefeuille natuurinclusieve landbouw. De middelen kunnen bestuursakkoordmiddelen betreffen of overige door PS beschikbaar gestelde incidentele middelen, waarvoor nadere uitwerking en/of besluitvorming nodig is alvorens het op de meerjarenbegroting Landbouw en Voedsel kan worden opgenomen.

Reserve Leefomgeving (PS 71/22)

Deze reserve is ingesteld voor het reserveren van middelen voor uitvoering van (langjarige) gebiedsontwikkelingen (wonen, werken, verstedelijking) zoals onder andere t.b.v. gebiedsontwikkeling Eindhoven XL (tevens PS 71/22).

Reserve dekking gesloten stortplaatsen (PS 16/24)

Deze reserve is ingesteld ten behoeve van afdekking van de tekorten Gesloten Stortplaatsen.

Voeding: Jaarlijkse storting op basis van uitkomsten ALM-studie 2023. Nu voorzien voor de periode van 2023 t/m 2027 4 x € 4 mln. p/jaar t.l.v. algemene middelen (PPN 2025).

Bij een eerstvolgend Bestuursakkoord opnieuw bezien of storting doorgetrokken moet worden. Het berekende tekort o.b.v. ALM-studie 2023 bedraagt € 40 mln.

Daarnaast wordt jaarlijks een extra bedrag toegevoegd o.b.v. € 40 mln. die wordt onttrokken uit rente en dividendreserve (oplopend van € 1,38 mln. in 2024 naar € 1,87 mln. in 2033).

Reserves (bedragen x € 1.000)	Saldo per 01-01-24	Vermeerderingen		Verminderings		Saldo per 31-12-24	Vermeerderingen		Verminderings		Saldo per 31-12-25	Vermeerderingen		Verminderings		Saldo per 31-12-26
		bijschr. rente	overige toev.	overige onttrek.	t.b.v. afschr.*		bijschr. rente	overige toev.	overige onttrek.	t.b.v. afschr.*		bijschr. rente	overige toev.	overige onttrek.	t.b.v. afschr.*	
Algemene reserves (Centrale reserves)																
Algemene reserve Doorgeschoven ruimte	186.341		234.359	175.846		244.854		14.954	80.280		179.528		6.124	60.917		124.735
Algemene reserve Risicoreserve	131.531		14.503	336		145.698		512	-		146.210		489	-		146.699
Algemene reserve Midd.Best.akk.2015-2019	176		-	176		-		-	-		-		-	-		-
Totaal algemene reserve	318.048	-	248.862	176.358	-	390.552	-	15.466	80.280	-	325.737	-	6.614	60.917	-	271.434
Bestemmingsreserves Essent																
Res. Essent Immunisatieportefeuille	2.252.387		561	569		2.252.380		561	569		2.252.372		561	569		2.252.365
Res. Essent Risicoreserve	90.145		-	-		90.145		-	-		90.145		-	-		90.145
Res. Essent Investeringsagenda	352.942		9.278	36.455		325.765		2.650	16.198		312.217		2.650	13.615		301.252
Res. Essent Dividend- en rentereserve	281.143		28.332	113.217		196.257		31.187	6.439		221.006		49.691	4.395		266.302
Res. Essent Balansverkorting	-204.681		30.000	-		-174.681		30.000	-		-144.681		30.000	-		-114.681
Totaal reserve Essent	2.771.936	-	68.170	150.241	-	2.689.865	-	64.398	23.205	-	2.731.059	-	82.903	18.578	-	2.795.383
Overige Bestemmingsreserves																
Reserve Co-financ. Europese programma's	16.580		3.051	5.292		14.339		2.930	-		17.269		2.930	-		20.199
Reserve instandhouding onroerend erfgoed	9.562		7.535	6.500		10.597		3.053	4.809		8.841		3.053	4.200		7.694
Reserve Natuur en Landschapsbeleid	42.375		6.890	11.202		38.063		5.878	8.974		34.967		5.878	10.133		30.712
Reserve ontwikkelbedrijf	49.393		3.654	5.519		47.529		2.917	2.666		47.779		2.540	5.935		44.385
Reserve Natuurbeheer en Ontwikkeling	125.581		82.971	61.870		146.681		79.103	73.930		151.854		79.103	75.692		155.264
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	774.629		175.123	73.058	31.236	845.458		143.928	231.245	30.697	727.445		145.653	196.358	37.383	639.357
Reserve Risico grondport. de Kempen	492		20	20		492		20	20		492		-	-		492
Reserve Bodem; DU Bodem	26.524		70	3.507		23.087		-	874		22.213		-	8.562		13.651
Reserve PMWP	1.128		-	200		928		-	-		928		-	-		928
Reserve POB (Opleidingen)	1.748		1.415	400		2.763		1.399	400		3.763		1.385	400		4.747
Reserve VTH Omgevingsdiensten	9.931		33.966	31.268		12.628		33.254	31.268		14.614		33.254	31.268		16.601
Reserve Werklocaties	16.225		2.958	1.909		17.275		1.998	1.938		17.334		1.998	1.938		17.394
Reserve Organisatieontwikkeling	4.122		1.150	900		4.372		1.150	900		4.622		1.150	900		4.872
Reserve Regionaal Waterprogramma	81.978		13.672	22.027		73.623		14.249	41.244		46.628		10.941	40.723		16.846
Reserve Beleidskader Economie 2030	28.634		5.702	10.856		23.481		-	1.000		22.481		-	1.000		21.481
Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	9.667		1.091	510		10.249		1.129	240		11.138		1.250	240		12.148
Reserve Europese programma's 2022-2027	23.955		15.658	17.007		22.607		298	3.760		19.144		-	407		18.737
Reserve Leefomgeving	13.850		14.092	13.800		14.142		-	-		14.142		-	-		14.142
Reserve Landbouw	2.025		2.375	4.123		276		60	205		131		80	205		6
Reserve dekking gesloten stortplaatsen	-		10.786	-		10.786		5.428	-		16.214		5.477	-		21.690
Totaal overige bestemmingsreserves	1.238.399	-	382.179	269.967	31.236	1.319.376	-	296.795	403.474	30.697	1.182.000	-	294.692	377.962	37.383	1.061.346
Totaal Reserves	4.328.383	-	699.211	596.565	31.236	4.399.793	-	376.658	506.960	30.697	4.238.795	-	384.208	457.458	37.383	4.128.163

*t.b.v. afschr. = waarvan ter dekking van afschrijvingslasten

Reserves (bedragen x € 1.000)	Saldo per 01-01-27	Vermeerderingen		Verminderingen		Saldo per 31-12-27	Vermeerderingen		Verminderingen		Saldo per 31-12-28
		bijschr. rente	overige toev.	overige onttrek.	t.b.v. afschr.*		bijschr. rente	overige toev.	overige onttrek.	t.b.v. afschr.*	
Algemene reserves (Centrale reserves)											
Algemene reserve Doorgeschoven ruimte	124.735		12.036	63.802		72.968		1.142	74.105		5
Algemene reserve Risicoreserve	146.699		287	-		146.986		243	-		147.229
Algemene reserve Midd.Best.akk.2015-2019	-		-	-		-		-	-		-
Totaal algemene reserve	271.434	-	12.322	63.802	-	219.954	-	1.385	74.105	-	147.234
Bestemmingsreserves Essent											
Res. Essent Immunisatieportefeuille	2.252.365		561	569		2.252.357		561	569		2.252.350
Res. Essent Risicoreserve	90.145		-	-		90.145		-	-		90.145
Res. Essent Investeringsagenda	301.252		2.650	13.615		290.288		-	3.059		287.228
Res. Essent Dividend- en rentereserve	266.302		14.106	4.329		276.080		6.694	1.703		281.071
Res. Essent Balansverkortung	-114.681		30.000	-		-84.681		30.000	-		-54.681
Totaal reserve Essent	2.795.383	-	47.317	18.512	-	2.824.188	-	37.255	5.331	-	2.856.113
Overige Bestemmingsreserves											
Reserve Co-financ. Europese programma's	20.199		2.930	-		23.129		2.930	-		26.059
Reserve instandhouding onroerend erfgoed	7.694		3.053	4.200		6.547		3.053	4.450		5.150
Reserve Natuur en Landschapsbeleid	30.712		5.878	4.596		31.994		3.568	767		34.795
Reserve ontwikkelbedrijf	44.385		2.422	2.850		43.957		2.252	1.090		45.119
Reserve Natuurbeheer en Ontwikkeling	155.264		79.313	75.712		158.865		56.431	44.408		170.888
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	639.357		142.160	172.720	46.053	562.744		146.827	85.999	51.217	572.355
Reserve Risico grondport. de Kempen	492		-	-		492		-	-		492
Reserve Bodem; DU Bodem	13.651		-	414		13.237		-	-		13.237
Reserve PMWP	928		-	-		928		-	-		928
Reserve POB (Opleidingen)	4.747		1.381	400		5.728		1.120	400		6.448
Reserve VTH Omgevingsdiensten	16.601		33.254	31.268		18.587		26.433	31.268		13.752
Reserve Werklocaties	17.394		1.998	1.938		17.453		1.998	1.938		17.513
Reserve Organisatieontwikkeling	4.872		1.150	900		5.122		1.150	900		5.372
Reserve Regionaal Waterprogramma	16.846		20.454	30.637		6.662		3.000	-		9.662
Reserve Beleidskader Economie 2030	21.481		-	700		20.781		-	-		20.781
Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	12.148		1.250	240	-	13.159		997	240	-	13.916
Reserve Europese programma's 2022-2027	18.737		-	-		18.737		-	-		18.737
Reserve Leefomgeving	14.142		-	-		14.142		-	-		14.142
Reserve Landbouw	6		100	190		-84**		-	-		-84**
Reserve dekking gesloten stortplaatsen	21.690		5.528	-		27.218		1.581	-		28.799
Totaal overige bestemmingsreserves	1.061.346	-	300.871	326.765	46.053	989.400	-	251.340	171.460	51.217	1.018.062
Totaal Reserves	4.128.163	-	360.511	409.079	46.053	4.033.542	-	289.981	250.896	51.217	4.021.409

*t.b.v. afschr. = waarvan ter dekking van afschrijvingslasten.

** Op basis van de huidige meerjarenraming loopt de reserve landbouw in 2027 negatief. Dit zal bij het eerstvolgende S&V moment worden gecorrigeerd.

Bijlage 11. Voorzieningen

Toelichting voorzieningen

Voorziening APPA

De Appa-voorziening is gevormd ter dekking van de verplichtingen die voortvloeien uit de algemene pensioenwet politieke ambtsdragers. Op basis van actuariële berekeningen van APG wordt de contante waarde van de pensioenverplichtingen per 31 december elk jaar bij de jaarrekening geactualiseerd.

Voorziening grondwaterheffing (nr 240 PS 24/05)

De kosten van het grondwaterbeheer worden bestreden uit de grondwaterheffing. De nog niet tot besteding gekomen middelen uit de grondwaterheffing worden in de voorziening gestort.

Voorziening onderhoud Museumkwartier (PS 38/12)

De voorziening is ingesteld ter financiering van het groot onderhoud en vervangings-investeringen Waterstraatcomplex, Noordbrabants Museum en het provinciaal Depot voor bodemvondsten. Een en ander op basis van een meerjarig onderhoudsplan. Onttrekking aan de voorziening geschiedt aan de hand van de werkelijke kosten op basis van het meerjarig onderhoudsplan.

Voorziening onderhoud provinciale gebouwen (PS 24/05)

De onderhoudskosten van de provinciale gebouwen fluctueren jaarlijks. Om deze fluctuerende lasten op te kunnen vangen is een onderhoudsregulatievoorziening gewenst. Het betreft de provinciale gebouwen: hoogbouw (inclusief audiovisuele voorzieningen/beveiliging en beheer kunstwerken) en de nieuwbouw bij het provinciehuis. Voor het onderhoud aan deze panden worden periodiek zgn. onderhoudsboeken opgesteld.

Voorziening steunpunten

Vanwege de constatering van bodemverontreiniging door zoutopslag bij een aantal steunpunten is in 2018 een voorziening gevormd de saneringskosten. Op basis van vervolgonderzoeken is de omvang van de voorziening vastgesteld op € 5 mln.

Voorziening Busremise Breda

Ten behoeve van de concessie West-Brabant wordt een busremise in eigen beheer ontwikkeld. Voor de toekomstige onderhoudskosten is een voorziening gevormd met een jaarlijkse toevoeging van € 0,2 mln. Als er meer posities worden ingenomen in busremises, kan de voorziening ook voor de nieuwe locaties worden ingezet.

Voorziening Spaarverlof

In de cao is vastgelegd dat medewerkers verlof mogen bijkopen. In tegenstelling tot het reguliere vakantieverlof vervalt of verjaart dit bijgekochte verlof niet. Vanwege deze mogelijkheid in de cao is per 2022 een voorziening gevormd van het totaal van de toekomstige aanspraken voor spaarverlof. Op basis van het totaal van gekocht en opgenomen spaarverlof wordt jaarlijks de voorziening geactualiseerd.

Voorziening transitie veehouderij

De voorziening is bestemd voor afdekking van claims als gevolg van beleidswijzigingen aangaande het Landbouwbeleid.

Toelichting Voorzienen die rechtstreeks in mindering zijn gebracht op de activa.

Naast de voorzieningen die aan de passivakant van de geprognosticeerde balans zijn opgenomen, kent de provincie ook een aantal voorzieningen waarvan in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten is voorgeschreven dat deze rechtstreeks op de waardering van het actief in mindering gebracht dienen te worden. Het overzicht van deze voorzieningen is eveneens opgenomen.

Voorziening dubieuze debiteuren

Om de oninbaarheid van vorderingen van de provincie op andere partijen af te kunnen dekken wordt jaarlijks bij de jaarrekening het niveau van deze voorziening geactualiseerd.

Voorziening kapitaalverstrekking aan deelnemingen

Voor de opvang van risico's van kapitaalverstrekking aan deelnemingen is een voorziening ingesteld.

Voorzieningen verstrekte geldleningen

Om de risico's van het niet (tijdig) terugontvangen van de verstrekte geldleningen aan deelnemingen, openbare lichamen en andere partijen op te kunnen vangen zijn voorzieningen ingesteld.

Risicovoorziening ontwikkelbedrijf/grondbank

Voor de garantie tot overname van per 2020 niet uitgegeven grond in projectvestiging glastuinbouw Deurne is bij de jaarrekening 2013 een voorziening gevormd tot een bedrag van € 15,4 mln. De voorziening wordt jaarlijks geactualiseerd.

Voorziening grondexploitaties

Ter afdekking van mogelijke verliezen op grondexploitaties is van het Ontwikkelbedrijf is een voorziening ingesteld. Op basis van periodieke actualisatie van de grondexploitaties wordt per project bezien in hoeverre het treffen/verhogen/verlagen van de voorziening nodig is. De voorziening wordt gevoed vanuit de Risicoreserve Ontwikkelbedrijf.

Voorziening leningen Brabant C

Betreft voorziening op door Brabant C verstrekte leningen. Op basis van de jaarrekening en projectrapportage Brabant C wordt voor de door Brabant C verstrekte leningen bepaald in hoeverre voorziening moet worden getroffen. Hierbij wordt één op één aangesloten bij de beoordeling van de leningen door Brabant C.

Verloop van de voorzieningen

Bijlage 11

Overzicht van voorzieningen	Saldo per	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per
	01-01-24		vrijval	aanwending	31-12-24		vrijval	aanwending	31-12-25		vrijval	aanwending	31-12-26
Voorziening APPA	10.503.725	-	-	-	10.503.725	-	-	-	10.503.725	-	-	-	10.503.725
Voorziening Grondwaterheffing	25.641.791	8.132.689	-	7.586.799	26.187.681	8.132.689	-	11.000.422	23.319.948	8.132.689	-	13.939.075	17.513.562
Voorziening Museumkwartier	993.066	708.609	-	483.774	1.217.901	797.213	-	254.774	1.760.340	797.213	-	254.774	2.302.779
Voorziening Onderhoud Provinciehuis	3.609.191	1.311.874	-	1.251.693	3.669.372	1.352.105	-	1.361.151	3.660.326	1.352.105	-	1.234.388	3.778.043
Voorziening Sanering Steunpunten	3.007.891	-	-	-	3.007.891	-	-	-	3.007.891	-	-	-	3.007.891
Voorziening Busremise Breda	403.467	209.368	-	-	612.835	215.789	-	-	828.624	215.789	-	-	1.044.413
Voorziening Spaarverlof (medew)	2.255.666	-	-	-	2.255.666	-	-	-	2.255.666	-	-	-	2.255.666
Voorziening transitie veehouderij	725.466	-	-	-	725.466	-	-	-	725.466	-	-	-	725.466
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal Voorzieningen	47.140.263	10.362.540	-	9.322.266	48.180.537	10.497.796	-	12.616.347	46.061.986	10.497.796	-	15.428.237	41.131.545

Verloop van voorzieningen die rechtstreeks in mindering zijn gebracht op de activa

Overzicht van voorzieningen	Saldo per	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per
	01-01-24		vrijval	aanwending	31-12-24		vrijval	aanwending	31-12-25		vrijval	aanwending	31-12-26
Voorziening Dubieuze Debiteuren	893.270	-	-	-	893.270	-	-	-	893.270	-	-	-	893.270
Voorziening Leningen aan deelnemingen	4.174.599	-	-	-	4.174.599	-	-	-	4.174.599	-	-	-	4.174.599
Voorziening Overige leningen	6.667.714	-	-	-	6.667.714	-	-	-	6.667.714	-	-	-	6.667.714
Voorziening Kap.verstrekking aan deelnemingen	4.358.000	-	-	-	4.358.000	-	-	-	4.358.000	-	-	-	4.358.000
Risicovoorziening Ontwikkelbedrijf/grondbank	18.935.298	-	-	-	18.935.298	-	-	-	18.935.298	-	-	-	18.935.298
Voorziening Grondexploitaties	8.410.000	657.500	-	-	9.067.500	-	-	-	9.067.500	-	-	-	9.067.500
Voorziening Leningen Openbare Lichamen	3.850.000	-	-	-	3.850.000	-	-	-	3.850.000	-	-	-	3.850.000
Voorziening Brabant C	190.859	-	-	-	190.859	-	-	-	190.859	-	-	-	190.859
Totaal verrek. voorzieningen	47.479.740	657.500	-	-	48.137.240	-	-	-	48.137.240	-	-	-	48.137.240

Verloop van de voorzieningen

Bijlage 11

Overzicht van voorzieningen	Saldo per 31-12-26	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-27	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-28
			vrijval	aanwending			vrijval	aanwending	
Voorziening APPA	10.503.725	-	-	-	10.503.725	-	-	-	10.503.725
Voorziening Grondwaterheffing	17.513.562	8.132.689	-	16.294.482	9.351.769	8.132.689	-	11.029.902	6.454.556
Voorziening Museumkwartier	2.302.779	797.213	-	254.774	2.845.218	572.213	-	254.774	3.162.657
Voorziening Onderhoud Provinciehuis	3.778.043	1.352.105	-	1.234.388	3.895.760	1.352.105	-	1.234.388	4.013.477
Voorziening Sanering Steunpunten	3.007.891	-	-	-	3.007.891	-	-	-	3.007.891
Voorziening Busremise Breda	1.044.413	215.789	-	-	1.260.202	215.789	-	-	1.475.991
Voorziening Spaarverlof (medew)	2.255.666	-	-	-	2.255.666	-	-	-	2.255.666
Voorziening transitie veehouderij	725.466	-	-	-	725.466	-	-	-	725.466
	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal Voorzieningen	41.131.545	10.497.796	-	17.783.644	33.845.697	10.272.796	-	12.519.064	31.599.429

Verloop van voorzieningen die rechtstreeks in mindering zijn gebracht op de activa

Overzicht van voorzieningen	Saldo per 31-12-26	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-27	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-28
			vrijval	aanwending			vrijval	aanwending	
Voorziening Dubieuze Debiteuren	893.270	-	-	-	893.270	-	-	-	893.270
Voorziening Leningen aan deelnemingen	4.174.599	-	-	-	4.174.599	-	-	-	4.174.599
Voorziening Overige leningen	6.667.714	-	-	-	6.667.714	-	-	-	6.667.714
Voorziening Kap.verstrekking aan deelnemingen	4.358.000	-	-	-	4.358.000	-	-	-	4.358.000
Risicovoorziening Ontwikkelbedrijf/grondbank	18.935.298	-	-	-	18.935.298	-	-	-	18.935.298
Voorziening Grondexploitaties	9.067.500	-	-	-	9.067.500	-	-	-	9.067.500
Voorziening Leningen Openbare Lichamen	3.850.000	-	-	-	3.850.000	-	-	-	3.850.000
Voorziening Brabant C	190.859	-	-	-	190.859	-	-	-	190.859
Totaal verrek. voorzieningen	48.137.240	-	-	-	48.137.240	-	-	-	48.137.240

Bijlage 12. Vaste schulden

Vaste schulden

Lening-nummer	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	Rente-percentage	Restantbedrag van de lening per 1-1-2024	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar op te nemen leningen	Bedrag van de rente of het rentebestanddeel	Bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel	Restantbedrag van de lening per 31-12-2024
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen							
BOM-lening	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Totaal	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Lening-nummer	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	Rente-percentage	Restantbedrag van de lening per 1-1-2025	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar op te nemen leningen	Bedrag van de rente of het rentebestanddeel	Bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel	Restantbedrag van de lening per 31-12-2025
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen							
BOM-lening	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Totaal	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Lening-nummer	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	Rente-percentage	Restantbedrag van de lening per 1-1-2026	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar op te nemen leningen	Bedrag van de rente of het rentebestanddeel	Bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel	Restantbedrag van de lening per 31-12-2026
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen							
BOM-lening	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Totaal	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Lening-nummer	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	Rente-percentage	Restantbedrag van de lening per 1-1-2027	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar op te nemen leningen	Bedrag van de rente of het rentebestanddeel	Bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel	Restantbedrag van de lening per 31-12-2027
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen							
BOM-lening	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Totaal	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Lening-nummer	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	Rente-percentage	Restantbedrag van de lening per 1-1-2028	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar op te nemen leningen	Bedrag van de rente of het rentebestanddeel	Bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel	Restantbedrag van de lening per 31-12-2028
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen							
BOM-lening	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Totaal	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666

Bijlage 13. Garantieverplichtingen

Rechtspersoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in Risicoreserve / voorziening	Afdekking in Reserve/Voorziening ontw.bedrijf	Toelichting
Havenschap Moerdijk	Geldleningen Havenschap	0	-	-	-	<p>T.a.v. de door het Havenschap te sluiten geldleningen staat elk der deelnemers naar rato in (provincie en gemeente Moerdijk ieder voor 50%) voor de betaling van rente en aflossingen, zonder dat daarvoor een afzonderlijk besluit is vereist. In de PS-vergadering van 2 juli 2016 is ingestemd met de nieuwe governance van het Havenbedrijf en het Havenschap. Daarbij is ook ingestemd met de wijze waarop het Havenbedrijf zal worden gefinancierd. De financiering van het Havenbedrijf gebeurt door het Havenschap. De leningen die het Havenschap aantrekt worden direct doorgezet naar het Havenbedrijf. Daartoe is een kredietovereenkomst opgesteld waarin een kredietplafond is vastgesteld van € 280 miljoen. Jaarlijks wordt door het bestuur van het Havenschap een kredietlimiet vastgesteld die niet mag uitstijgen boven het kredietplafond. De kredietlimiet voor 2024 is op 4 april 2024 bepaald op € 258,3 miljoen. In 2023 was de financieringsbehoefte van het Havenbedrijf toegenomen, vanwege vertraging in de ontwikkeling van Logistiek Park Moerdijk (LPM). Ter beperking van het risico heeft het Havenschap zekerheidsrecht op alle bezittingen van het Havenbedrijf (hypotheekrecht op alle vastgoed en pandrecht op alle vorderingen).</p> <p>Bij de vaststelling van de Havenstrategie Moerdijk 2013 t.b.v. kern Moerdijk is door PS op 4 juli 2014 (Statenbesluit 29/14) ingestemd met een mogelijke garantstelling voor eventuele aanvullende financiering van max. € 12,5 mln. Op 9 december 2014 is door GS besloten om een incidentele subsidie te verlenen van € 22,5 mln. in de vorm van een geldlening (€ 10 mln.) en in de vorm van een garantstelling (€ 12,5 mln.) aan de gemeente Moerdijk voor de uitvoering van de waarborgregeling Kern Moerdijk voor de periode tot 1 januari 2030 in het kader van de Algemene subsidieverordening Noord-Brabant. Per 1 januari 2030 draagt de gemeente Moerdijk de waarborgregeling over aan Havenbedrijf Moerdijk. In 2020 heeft een tussentijdse evaluatie plaats gevonden van de waarborgregeling. Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie is met de gemeente Moerdijk en het Havenbedrijf besproken op welke wijze de financieringslasten van de waarborgregeling kunnen worden verminderd. Dat heeft geleid tot verlaging van de rentelasten per 1-1-2021 en een deel van de lening is tussentijds afgelost, maar kan naar behoefte worden opgenomen. De beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt per ultimo 2024 € 137,0 miljoen voor winstbestemming. Het weerstandsvermogen van het Havenbedrijf wordt daarmee voldoende groot geacht om (on)voorzien tegenvallers op te vangen.</p>

Rechtspersoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in Risicoreserve / voorziening	Afdekking in Reserve/Voorziening ontw. bedrijf	Toelichting
BNG Bank	Financiering van RvR CV's	50.000.000	-	4.804.988	-	In 2002 is besloten tot een 2e tranche van maximaal € 155,0 mln. Het uiteindelijke programma inclusief rente t/m 2011, sanering glastuinbouwlocaties en MOB-complexen heeft een omvang van € 131,0 mln. Ultimo 2023 staat hiervan € 41,3 mln. open. De ORR moet dit bedrag terugverdienen. De provincie is 100% eigenaar van Ruimte voor Ruimte Beheer BV en voor 99% van de CV. Deze overname was gebaseerd op een positieve businesscase met bijbehorende risico-analyse. Jaarlijks wordt de businesscase geüpdatet. De laatste versie is GREX 2023Q4 en deze sluit op een positief resultaat van € 16,0 miljoen in 2032. In 2018 is de achtergestelde lening van € 15 miljoen omgezet in een agiostorting. Voor de externe financiering is in januari 2016 een lening van maximaal € 50 miljoen aangetrokken bij de BNG Bank. De provincie heeft zich hiervoor borg gesteld, maar daarvoor in de plaats heeft de provincie de mogelijkheid om hypotheek te vestigen op de gronden van de RvR CV. In 2024 is nog geen (1,5%) borgstellingsvergoeding ontvangen van RvR CV. Eventuele ontvangen vergoedingen worden ook in mindering gebracht op de terug te verdienen sloopvergoedingen. Per medio 2024 bedraagt de uitstaande kredietfaciliteit, volgens opgave van de ORR BV en de BNG nihil. Wel is er op 18 juli 2024 een garantstelling afgegeven voor € 3,4 miljoen aan de gemeente Bernheze voor het bouw - en woonrijp maken van het exploitatiegebied Hommelsedijk-Nobisweg, alsmede de aanleg en inrichting van het openbaar gebied en de exploitatiebijdragen. Dit bedrag van € 3,4 miljoen komt in mindering op de beschikbare € 50 miljoen. zodat er nog maximaal € 46,6 miljoen beschikbaar is.
Nationaal Groenfonds	Garantstellingen in het kader van de voorfinanciering subsidieregeling particulier natuurbeheer Noord-Brabant	23.136.300	-	-	-	Aan het Groenfonds zijn twee garantstellingen afgegeven voor de voorfinanciering van de provinciale subsidieregeling particulier natuurbeheer. De eerste garantstelling betreft de betalingsverplichtingen die voortvloeien uit de leningen die Groenfonds aantrekt. De tweede garantstelling heeft betrekking op als de subsidiegrondslag vervalt. Bij elkaar genomen gaat het om maximaal € 23,1 mln. De garanties lopen door tot 2042 PS(29/08).

Rechtspersoon en maatregel	Garantieplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in Risicoreserve / voorziening	Afdekking in Reserve/Voorziening ontw.bedrijf	Toelichting
Energiefonds Brabant BV	Garantie om risico's tot en met de eerste boring van de projecten af te dekken. EFB participeert voor € 3,5 mln. in Geothermie BV.	3.500.000	100%	-	-	Het genoemde bedrag is een maximum subsidiebedrag. Voor zover noodzakelijk en adequaat in relatie tot het doel van de subsidie komt het waardeverlies van het geïnvesteerde vermogen in de activiteiten tot en met de eerste boring inclusief projectontwikkeling, bodemonderzoek en booractiviteiten ten behoeve van 5 aardwarmteprojecten in aanmerking voor de subsidie. De omschrijving van deze activiteiten is gebaseerd op de aanvraag. Er zijn drie scenario's: 1. Er is sprake van een misboring die leidt tot een uitkering van de Regeling Nationale EZ-subsidies (RNES) en stopzetting van het betreffende aardwarmteproject; 2. Er is sprake van een boring waarbij de RNES-verzekering niet uitkeert, maar de reservoir-capaciteit zodanig is dat een waardevermindering optreedt van de investering; 3. Het project wordt gedurende de ontwikkelingsperiode, maar voordat de eerste boring plaatsvindt, stopgezet vanwege gegronde redenen.
Fonds Nazorg gesloten stortplaatsen	Garantstelling dekking negatieve egalisereserve Fonds Nazorg gesloten stortplaatsen.	5.405.901		5.405.901		De provincie staat garant voor een eventueel negatieve egalisereserve bij de gesloten stortplaatsen. Uit de definitieve Jaarrekening 2023 van het Nazorgfonds blijkt dat de egalisereserve van het Nazorgfonds per 31 december 2023 negatief is. Het in 2023 behaalde resultaat van de belegde voorziening gesloten stortplaatsen in het Nazorgfonds is positief. Na de verplichte jaarlijkse oprenting van de voorziening gesloten stortplaatsen met 3,45% (was 5,06%) en na aftrek van kosten is € 1.424.427 toegevoegd aan de egalisereserve. De waarde van de egalisereserve per 31 december 2023 bedraagt hiermee negatief € 5.405.901. Eind 2022 was de waarde nog negatief € 6.830.328. Op advies van de accountant is eind 2023 de provinciale voorziening opgeheven en is € 5.405.901 voorlopig ten gunste gebracht van het jaarrekeningresultaat 2023. In 2024 is, na besluit van Provinciale Staten, het bedrag ondergebracht in de Reserve dekking tekorten Gesloten Stortplaatsen. Vanaf 2024 zullen tekorten bij de gesloten stortplaatsen worden gedekt door deze reserve.
Nationaal Groenfonds	Garantstelling lening aan Mts. Habraken	106.481		-	-	Per 1 januari 2021 hebben de provincie Noord-Brabant en het Nationaal Groenfonds (NGF) besloten om het in 2018 opgerichte Transitiefonds Veehouderijen te beëindigen. Het NGF heeft het ingelegde bedrag na aftrek van de kosten aan de provincie terugbetaald. Er was 1 lening verstrekt. De provincie heeft voor haar deel (2/3e) een garantie afgegeven, mocht de debiteur in gebreke blijven bij terugbetaling. Er is geen afdekking voorzien. Het openstaande bedrag is de vordering per 31-12-2023.
Afdekking garanties		82.148.682		10.210.889	-	

Bijlage 14. Berekening EMU-saldo

Centraal Bureau voor de Statistiek

www.cbs.nl/kredo

Vragenlijst

Berekening EMU-saldo

Provincie Provincie Noord Brabant (030010)

Algemene gegevens:

Overheidslaag:

Berichtgeernaam:

Berichtgevenummer:

Jaar:

Provincie

Provincie Noord Brabant

030010

2025

Bestandsnaam:

EMU25003030010.XLS

Omschrijving	2024	2025	2026
	x € 1000,- Volgens realisatie tot en met sept. 2024, aangevuld met raming resterende periode	x € 1000,- Volgens begroting 2025	x € 1000,- Volgens meerjarenraming in begroting 2025
1. Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	71.410	-160.998	-110.633
2. Mutatie (im)materiële vaste activa	12.345	154.174	188.842
3. Mutatie voorzieningen	1.040	-2.119	-4.930
4. Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	-2.082	0	0
5. Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa	5.063	0	0
Berekend EMU-saldo	57.124	-317.291	-304.405

Ruimte voor uw toelichting

Bijlage 15. Investeringschema

Investeringschema 2024-2028

	Bedragen x € 1.000				
	2024	2025	2026	2027	2028
1. Provinciale investeringen					
<u>Bedrijfsvoering en Financiën</u>					
Doorontwikkeling HvB	59	0	0	0	0
Verduurzaming Nieuwbouw	0	0	1.140	0	0
ICT en Automatisering	2.250	750	750	2.250	850
<i>Subtotaal Middelen</i>	<i>2.309</i>	<i>750</i>	<i>1.890</i>	<i>2.250</i>	<i>850</i>
<u>Strategie en beleid</u>					
N-261	985	0	3.100	0	0
Wegeninvesteringen	23.913	13.274	20.521	84.107	108.362
Steunpunten en districtskantoren	45	2.650	400	400	400
Materieel provinciale wegen	0	0	16	78	200
LED verlichting Wegeninvestering	3.496	2.416	0	0	0
Wegeninvesteringen	17.991	54.236	90.100	28.595	0
Wegeninvesteringen	0	9.374	0	0	0
Wegeninvesteringen	977	101.329	133.000	1.343	0
Wegeninvesteringen Busremise Breda (perceel)	1.550	0	0	0	0
Wegeninvesteringen Busremise Breda (Ontwikkeling)	10.941	20.000	0	0	0
De Mortel	0	0	0	0	0
Hub-Locaties	1.470	0	0	0	0
Subtotaal E&M	61.368	203.279	247.137	114.523	108.962
<u>Projecten en vastgoed</u>					
Gronden Ontwikkelbedrijf	0	0	0	0	0
Totaal provinciale investeringen	63.677	204.029	249.027	116.773	109.812

III Financiële positie – Uitwerking paragraaf weerstandsvermogen

Bijlage 16. Uitwerking paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing

Deze bijlage bevat een nadere toelichting als onderdeel van de paragraaf 4 Weerstandsvermogen en bestaat uit twee onderdelen:

- Totaal overzicht risico-inventarisatie en afdekking, met daarin een nadere specificatie van de afdekking van risico's binnen de algemene risicoreserve;
- De voorgeschreven kengetallen m.b.t. de financiële positie in overeenstemming met BBV art. 11 en art. 71.

a. Risico-inventarisatie en afdekking

	bedragen x € 1.000	Risico-aandeel provincie	Percentage af te dekken	Benodigde dekking	Aanwezige dekking begroting	Restrisico binnen grondbedrijf (incl. voorziening)	Restrisico binnen Risicores.	totaalrisico	Toelichting
1. Financieel belang en risico's i.r.t. verbonden partijen									Zie paragraaf 6 Verbonden partijen
1.1 balanswaarde deelnemingen / aandelen (bijlage 9a)	96.308	divers	67.118	5.055	9.008	53.055	62.063	Risico-aandeel provincie betreft de bruto balanswaarde excl. getroffen voorzieningen en specifieke afdekking in reserves. De getroffen voorzieningen bedragen ca. €4,4 mln. Voor ca. € 0,7 mln. in een specifieke reserve. Daarnaast wordt het risico voor ca. € 9 mln. afgedekt in de reserve ontwikkelbedrijf Lening van het Rijk, i.v.m. overname aandelen BOM met gesloten beurs.	
1.2 niet volgestort aandelenkapitaal	570	100%	570	0		570	570	Betreft € 556.000 Eindhoven Airport en € 14.000 NV Waterschapsbank	
2. Leningen en overige kapitaalverstrekkingen									
2.1 leningen aan deelnemingen en overige verbonden partijen (bijlage 9c)	368.461	divers	405.760	359.274	3.185	43.301	46.486	Zie bijlage verstrekte geldleningen, dekking in de begroting betreft: de voorziening leningen, de reserve investeringsagenda voor de gevormde fondsen en de immunisatieportefeuille.	
2.2 overige leningen publieke lichamen (bijlage 9c)	151.109	divers	100.880	84.203	11.742	4.935	16.677	Zie bijlage verstrekte geldleningen, dekking in de begroting betreft: de voorziening leningen, de reserve investeringsagenda voor de gevormde fondsen en de immunisatieportefeuille.	
2.3 overige leningen decentrale overheden (bijlage 9c)	1.858.608	divers	1.852.490	1.848.257	1.350	2.883	4.233	Leningen vormen onderdeel van de treasuryactiviteiten en worden voornamelijk afgedekt binnen de immunisatieportefeuille en een voorziening	
3. Waarborgen en garanties									
3.1 overige garantieverplichtingen (bijlage 13c)	82.149	divers	10.211	0	0	10.707	10.707	zie toelichtingen bijlage 13c	
4. Majeure projecten									Zie desbetreffende programma's
a claims rond beleidswijzigingen ruimtelijke ordening	786	100%	786	0		786	786	Benodigde dekking is inclusief de getroffen voorziening.	
b projecten/beleidsrisico's ontwikkelbedrijf	41.895	100%	41.895	41.895	41.895	0	41.895	Zie paragraaf grondbeleid/ontwikkelbedrijf.	
c overige krediet ontwikkelbedrijf	13.181	100%	13.181	13.181	13.181	0	13.181	Zie paragraaf grondbeleid/ontwikkelbedrijf.	
e Gebiedsontwikkeling Fellenoord	56.200	50%	28.100	0	0	28.100	28.100	Afdekking van de grondexploitatie voor gebiedsontwikkeling Fellenoord.	

	bedragen x € 1.000	Risico-aandeel provincie	Percentage af te dekken	Benodigde dekking	Aanwezige dekking begroting	Restrisico binnen grondbedrijf (incl. voorziening)	Restrisico binnen Risicores.	totaalrisico	Toelichting
5. Bedrijfsrisico's									
	juridische en procesrisico's (3%-norm)	19.090	100%	19.090,3	0		19.090	19.090	Buffer 3% netto structurele begrotingsomvang wordt gereserveerd voor bedrijfsrisico's.
	totaal (rest-)risico's	-	-	2.542.648	2.354.430	80.361	163.429	243.790	

b. Kengetallen m.b.t. de financiële positie

Het BBV schrijft verplichte kengetallen voor in de begroting en jaarstukken. Het opnemen van de kengetallen in begroting en jaarstukken past in het streven naar meer transparantie. Tevens wordt beoogd Provinciale Staten in staat te stellen gemakkelijker inzicht te krijgen in de financiële positie met het oog op hun kaderstellende en controlerende rol. Daarnaast wordt met de invoering van de kengetallen een verbetering van de onderlinge vergelijkbaarheid en de signaalfunctie beoogd.

De voorgeschreven kengetallen betreffen:

- 1a Netto schuldquote
- 1b Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
- 2 Solvabiliteitsratio
- 3 Grondexploitatie
- 4 Structurele exploitatieruimte
- 5 Belastingcapaciteit

Het BBV kent geen regels voor de presentatie van vlottende activa en korte passiva ten tijde van de begroting. De balanswaarde van de toekomstige vlottende activa en korte passiva per 31 december 2024 en volgende jaren kan op basis van de huidige regelgeving niet eenduidig worden bepaald.

Op advies van het ministerie van BZK is bij de bepaling van de kengetallen voor de waarden van de vlottende activa en korte passiva het gemiddelde genomen van de balanswaarden in de jaren 2021 t/m 2023.

Ad 1a) Netto schuldquote

Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de provincie ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie.

<i>Netto schuldquote (ultimo jaar)</i>	bedragen x € 1.000					
	Rek. 2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026	Begr.2027	Begr.2028
A Vaste schulden (BBV art. 46)	2.567	2.567	2.567	2.567	2.567	2.567
B Netto vlottende schuld (BBV art. 48)	105.180	155.397	155.397	155.397	155.397	155.397
C Overlopende passiva (BBV art. 49)	642.757	756.330	734.430	853.330	685.430	598.630
D Uitzettingen > 1 jr (BBV art.36 lid d,e,f)	758.224	658.223	578.223	535.498	378.923	324.923
E Uitzettingen < 1 jr (BBV art.39)	862.381	1.085.354	1.085.354	1.085.354	1.085.354	1.085.354
F Liquide middelen (BBV art.40)	38	22	22	22	22	22
G Overlopende activa (BBV art 40a)	260.452	247.484	247.484	247.484	247.484	247.484
Netto schuld (A+B+C-D-E-F-G)	-1.130.591	-1.076.788	-1.018.688	-857.063	-868.388	-901.188
H Totaal baten (BBV art.17 lid a,b / art.27 lid a,b)	971.628	969.575	850.847	867.656	849.823	861.281
Netto schuldquote (netto schuld/totaal baten)	-116,4%	-111,1%	-119,7%	-98,8%	-102,2%	-104,6%

De provincie Noord-Brabant heeft een negatieve schuldquote, en dat is gunstig. Bij een negatieve schuldquote is er geen sprake van een netto schuldenlast ofwel de vorderingen zijn hoger dan de schulden. De provincie heeft vanwege de verkoop van de aandelen Essent voldoende middelen beschikbaar en hoeft geen leningen aan te gaan.

Ad 1b) Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

De gecorrigeerde netto schuldquote geeft inzicht in het effect van de verstrekte geldleningen op de schuldquote. (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen). Hiermee wordt in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast.

<i>Netto schuldquote (ultimo jaar)</i>	bedragen x € 1.000					
gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	Rek. 2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026	Begr.2027	Begr.2028
A Vaste schulden (BBV art. 46)	2.567	2.567	2.567	2.567	2.567	2.567
B Netto vlottende schuld (BBV art. 48)	105.180	155.397	155.397	155.397	155.397	155.397
C Overlopende passiva (BBV art. 49)	642.757	756.330	734.430	853.330	685.430	598.630
D Financiële vaste activa excl.kapitaalverstrekking (BBV art.36 lid b,c,d,e,f)	3.300.653	3.316.693	2.977.569	2.792.078	2.480.602	2.350.751
E Uitzettingen < 1 jr (BBV art.39)	862.381	1.085.354	1.085.354	1.085.354	1.085.354	1.085.354
F Liquide middelen (BBV art.40)	38	22	22	22	22	22
G Overlopende activa (BBV art 40a)	260.452	247.484	247.484	247.484	247.484	247.484
Gecorrigeerde netto schuld (A+B+C-D-E-F-G)	-3.673.020	-3.735.258	-3.418.034	-3.113.643	-2.970.068	-2.927.016
H Totaal baten (BBV art.17 lid a,b / art.27 lid a,b)	971.628	969.575	850.847	867.656	849.823	861.281
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen (netto schuld/totaal baten)	-378,0%	-385,2%	-401,7%	-358,9%	-349,5%	-339,8%

Het verschil tussen 1a de netto schuldquote en 1b de gecorrigeerde netto schuldquote betreft het effect van de door de provincie verstrekte leningen (zie bijlage 3b Verstrekte geldleningen).

Het verschil met 1a Netto schuldquote is zichtbaar op regel D. Logischerwijze wordt de netto schuld lager als ook de door de provincie verstrekte leningen worden meegenomen in de berekening.

Ad 2) Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. De solvabiliteit is de verhouding van het eigen vermogen ten opzichte van het totale vermogen, uitgedrukt in een percentage. Het eigen vermogen bestaat uit de reserves van de provincie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio hoe groter het deel van de activa dat is gefinancierd met eigen middelen en hoe groter de financiële weerbaarheid van de provincie.

<i>Solvabiliteits ratio</i>	bedragen x € 1.000					
	Rek. 2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026	Begr.2027	Begr.2028
a Eigen vermogen (BBV art.42)	4.328.383	4.399.793	4.238.795	4.128.163	4.033.542	4.021.409
b Totaal vermogen (BBV art.41 en 47)	5.126.026	5.362.268	5.177.352	5.180.689	4.910.882	4.809.603
Solvabiliteitsratio (a/b)	84,4%	82,1%	81,9%	79,7%	82,1%	83,6%

Met een solvabiliteitspercentage van 81,9 % in 2025 komt de provincie uit op een gezonde vermogenspositie.

Ad 3) Kengetal grondexploitatie

In het kengetal voor grondexploitatie dienen gronden te worden opgenomen die als 'voorraad' bouwgronden in exploitatie op de balans zijn opgenomen. Dit om inzicht te geven in de terug te verdienen boekwaarde van de gronden bij verkoop of exploitatie. Voor de berekening van dit kengetal worden de voorraden bouwgrond in exploitatie bij elkaar opgeteld en gedeeld door de totale baten uit de programmabegroting of jaarstukken en uitgedrukt in een percentage.

<i>Kengetal grondexploitatie</i>	bedragen x € 1.000					
	Rek. 2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026	Begr.2027	Begr.2028
Bouwgronden in exploitatie (BBV art.38 lid b)	6.296	5.528	2.060	1.373	687	0
a Totaal	6.296	5.528	2.060	1.373	687	0
b Totaal baten (BBV art.17 lid a,b / art.27 lid a,b)	971.628	969.575	850.847	867.656	849.823	861.281
Kengetal grondexploitatie (a/b)	0,6%	0,6%	0,2%	0,2%	0,1%	0,0%

Ad 4) Structurele exploitatieruimte

De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten gedeeld door de totale baten en uitgedrukt in een percentage.

Bij incidentele lasten of baten gaat het om activiteiten die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Voorbeelden van structurele baten zijn de algemene uitkering uit het provinciefonds en de inkomsten uit de motorrijtuigenbelasting. Bij structurele lasten gaat het om de lasten die worden gemaakt voor het uitvoeren van structureel beleid, om bedrijfsvoeringlasten en kapitaallasten.

<i>Kengetal structurele exploitatieruimte</i>	bedragen x € 1.000					
	Rek. 2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026	Begr.2027	Begr.2028
Struct.lasten (BBV art.17c, art.19c, 27c, 28c)	528.313	563.390	600.530	638.510	690.674	629.747
Struct.baten (BBV art.17c, art.19c, 27c, 28c)	778.590	781.000	808.207	853.927	841.351	861.281
Structurele stortingen in reserves (BBV art.19d, 28d)*	0	0	0	0	0	0
Structurele onttrekkingen reserves (BBV art.19d, 28d)*	0	0	0	0	0	0
a Structureel batig saldo	250.277	217.610	207.677	215.417	150.677	231.534
b Totaal baten (BBV art.17 lid a,b / art.27 lid a,b)	971.628	969.575	850.847	867.656	849.823	861.281
Structurele exploitatieruimte (a/b)	25,8%	22,4%	24,4%	24,8%	17,7%	26,9%

* Noord-Brabant merkt alle mutaties in de reserves als incidenteel aan.

Als de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten bevordert dat de wendbaarheid (flexibiliteit) van de begroting. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken. Dit is voor alle gepresenteerde jaren het geval.

Ad 5) Belastingcapaciteit

Voor de provincies wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van het gemiddelde landelijke gehanteerde tarief voor de opcenten. Hoewel bij de provincies het opcententarief op de motorrijtuigenbelasting wettelijk is gemaximeerd, is door het ministerie van BZK omwille van eenheid van de systematiek, de belastingcapaciteit van een provincie gerelateerd aan het gemiddelde landelijk tarief.

Elke provincie heeft de mogelijkheid om het aantal opcenten te verhogen tot het maximaal aantal te heffen opcenten zoals dat door het Rijk wordt bepaald. Geen van de provincies maakt gebruik van dit maximale tarief (maximaal tarief 2025: 147,1).

De belastingcapaciteit van provincies wordt met dit voorgeschreven kengetal, berekend door het aantal opcenten in jaar t te vergelijken met het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies voor het begrotingsjaar 2025 en uit te drukken in een percentage. Dat is niet de feitelijk onbenutte belastingcapaciteit. Dit is namelijk het verschil tussen het tarief dat de provincie Noord-Brabant heft en het door het Rijk wettelijk bepaalde maximum tarief.

Het (ongewogen) landelijk gemiddelde van het aantal opcenten in 2025 bedraagt 88,8 en in 2024 was dat 87,4.

<i>Belastingcapaciteit: Opcenten</i>	bedragen x € 1.000					
	Rek. 2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026	Begr.2027	Begr.2028
a-Opcententarief motorrijtuigenbelasting Noord-Brabant	80,8	82,8	84,9	87,0	89,2	91,4
b Het landelijk gemiddelde in het laatst bekende begrotingsjaar	84,7	87,4	88,8	88,8	88,8	88,8
<i>Benutte belastingcapaciteit (a/b)</i>	<i>95,4%</i>	<i>94,7%</i>	<i>95,6%</i>	<i>98,0%</i>	<i>100,4%</i>	<i>103,0%</i>

Het opcententarief van Noord-Brabant ligt in 2025 onder het landelijk gemiddelde.

Samen met de rentebaten uit de financieringsfunctie en met de rijksuitkeringen (algemene uitkering uit provinciefonds en de decentralisatieuitkeringen) vormen de belastingopbrengsten die de provincie ontvangt uit opcenten op de motorrijtuigenbelasting ca 80% van de baten en zijn daarmee belangrijke pijlers onder de sluitende begroting.

De inkomsten uit de financieringsfunctie zijn door een stijgende rente en een hoger volume toegenomen. De verwachting van deskundigen is dat de rente in 2024 en 2025 zal dalen als gevolg van besluiten van de ECB. Tot dusverre heeft de ECB eenmaal de rente verlaagd en de voorspelling van de specialisten is dat dit nog twee keer zal gebeuren in 2024. De groei van de belastingopbrengst komt zowel uit een stijging van het opcententarief als de afbouw van de korting op de opcentenheffing van elektrische auto's. In de raming van de belastingopbrengst hebben we hier een voorzichtige inschatting van gemaakt. Indien de korting op de opcentenheffing van elektrische auto's niet in stappen wordt afgebouwd, gaan we er vanuit dat er opnieuw sprake is van een compensatie door het Rijk van deze derving.

De onbenutte belastingcapaciteit van Noord-Brabant - bij een tarief van 84,9 t.o.v. het maximale tarief dat door het Rijk is bepaald op 147,1 - bedraagt uitgedrukt in potentiële extra opbrengsten uit de opcenten motorrijtuigenbelasting € 223,6 mln.

Provincie Noord-Brabant
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch
+31 (0)73 681 28 12
www.brabant.nl